Módszertani útmutató

A közösségfejlesztés és a kulturális közösségfejlesztés gyakorlata

szerkesztette
Arapovics Mária

Cselekvő közösségek

CSELEKVŐ
közösségek
aktív közösségi szerepvállalás

EFOP-1-3-1-15-2016-00001

A KÖZÖSSÉGFEJLESZTÉS ÉS A KULTURÁLIS KÖZÖSSÉGFEJLESZTÉS GYAKORLATA

Módszertani útmutató, gyakorlati kézikönyv

Szerkesztette: Arapovics Mária

2019

Felelős kiadó | Szabadtéri Néprajzi Múzeum – NMI Művelődési Intézet – Országos Széchényi Könyvtár

Szerkesztette | Arapovics Mária

Lektorálta | Darvas Ágnes

A módszertani bevezetőt Arapovics Mária és Vercseg Ilona írta.

A módszertani részek és a fogalomtár szerzői | Arapovics Mária, Balázs-Legeza Borbála, Barátné Hajdu Ágnes, Beke Márton, Brüll Edit, Csonka-Takács Eszter, Csordás Izabella, Dóri Éva, Farkas Gabriella, Fehér Miklós, Gulyás Gabriella, Gyenes Zsuzsanna, Harkai Nóra, Kajári Gabriella, Kleisz Teréz, Ládi László, Molnár Aranka, Németh Lilla, Péterfi Ferenc, Tóth Máté, Varga Katalin, Vercseg Ilona

A példatár készítői | Arapovics Mária, Balogh Vivien, Dóri Éva, Giczi András, Kalmár Erika, Tóthné Vámosi Ágnes

Budapest, 2019

ISBN 978-615-6044-33-4 | online: ISBN 978-615-6044-34-1

Borító | Marafkó Bence tervei alapján
Tördelés és nyomdai munka | Printing Solutions Bt.
Felelős vezető | Szöllősi Ádám

A projekt kedvezményezettje | a Szabadtéri Néprajzi Múzeum – Múzeumi Oktatási és Módszertani Központ, konzorciumvezető, valamint konzorciumi partnerei: az NMI Művelődési Intézet Nonprofit Közhasznú Kft.; és az Országos Széchényi Könyvtár

A projekt az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával valósul meg 2016.09.16. és 2019.09.15. között.

Tartalom

Tartalom 3

1. Bevezetés 5

2. Módszertani bevezetés a közösségfejlesztésbe 7
2.1. Alapelvek: közösség és részvétel 7
2.1.1. A közösség alapelve 7
2.1.2. A részvétel alapelve 9
2.2. A közösségfejlesztés fázisai 11
2.3. A közösségfejlesztő folyamat megvalósításának tevékenységei, tevékenységelemei 13
2.3.1. A közösségek részvételével megvalósuló felmérés és tervezés: 13
2.3.2. Helyi cselekvési terv elkészítése 13
2.3.3. Partnerségi együttműködések kialakítása 15
2.3.4. Információs pont kialakítása 15
2.3.5. Intézményi, ágazati együttműködések kialakítása, fejlesztése 15

3. A helyzetelemzés módszerei 16
3.1. Közösségi interjú 18
3.2. Közösségi beszélgetés 21
3.3. Közösségi felmérés 24

4. A helyi közösségi cselekvési terv 27

5. Közösségi akciók, tevékenységek, események, programok, folyamatok és gyakorlati példáik 41
5.1. Közösségi tevékenységek 41
5.1.1.Helyi hagyományok feltárása 41
5.1.2. Közösségi eredmények bemutatása 49
5.1.3. Közösségek szomszédolása 53
5.1.4. Közösségi kiállítás 58
5.2. Programok, folyamatok 66
5.2.1. Helyi erőforrások feltárása 66
5.2.2. A helyi történelem feltárása, a mindennapok megörökítése a helyi lakosok és a kulturális intézmények bevonásával 80
5.3. A helyi nyilvánosság fórumai 117
5.4. Részvételi fórumok 121

6. Partnerségi együttműködés 126

7. Információs pont 135

8. Intézményi, ágazati együttműködések kialakítása, fejlesztése (alapelvek) 139

9. Melléklet 143
Segédlet a közösségfejlesztési folyamatok költségeinek tervezéséhez 143

10. Fogalomtár 151

1. Bevezetés

Jelen kézikönyv a Cselekvő közösségek – aktív közösségi szerepvállalás EFOP-1.3.1-15-2016-00001 kódszámú kiemelt projekt által 2017-ben kiadott *Közösségfejlesztés módszertani útmutató* (szerk. Arapovics Mária és Vercseg Ilona) gyakorlati példákkal bővített és aktualizált változata. A projekt a Szentendrei Szabadtéri Múzeum Múzeumi Oktatási és Módszertani Központ, az NMI Művelődési Intézet Nonprofit Közhasznú Kft. és az Országos Széchényi Könyvtár együttműködésében jött létre.

A Cselekvő közösségek projekt módszertani fejlesztései alapján valósulnak meg uniós forrásból a TOP-5.3.1-16 és TOP-6.9.2-16 „A helyi identitás és kohézió erősítése" című közösségfejlesztő projektek. A kiírt pályázatok alapján elindult fejlesztéseket nyomon követjük, folyamatosan gyűjtjük ezek tapasztalatait, jó gyakorlatait és a kulturális közösségi példákat. Ezekkel a gyakorlati példákkal egészítettük ki a korábbi módszertani útmutatónkat.

Kiadványunk módszertani bevezetője a közösségfejlesztő projektek elindításához ad elméleti eligazítást. Ez a korábbi útmutató pontosított, a Cselekvő közösségek projekt módszertani fejlesztései során készített ábrákkal, táblázatokkal kiegészített szövegét tartalmazza.

A Helyzetelemzés fejezet a közösségi munka első lépéseit fogja egybe, mely elvezet a cselekvési terv kidolgozásához.

A helyi közösségi cselekvési terv fejezete az elméleti alapok mellett konkrét gyakorlati példával is segíti az uniós pályázatokra épülő fejlesztések megvalósítását.

A közösségi akciók, tevékenységek, események programok, folyamatok a módszerek és eszközök mellett a jó gyakorlatok példatárát is tartalmazza. Ebben a fejezetben a kulturális közösségfejlesztés közművelődési, könyvtári és múzeumi közösségi gyakorlatait gyűjtöttük egybe.

Az ezt követő fejezetekben a partnerségi együttműködések az információs pontok kialakítását és azok gyakorlati példáit mutatjuk be, majd az ágazati együttműködések alapelveit.

A Fogalomtár a módszertani útmutatóban megjelent szöveg jogszabályok alapján módosított és új fogalmakkal kiegészített kibővített változata.

A közösségfejlesztés és a kulturális közösségfejlesztés gyakorlata módszertani útmutató csapatmunka eredménye, igazi közösségi alkotás.

A fejlesztésben, az egyes szócikkek vagy jó gyakorlatok gyűjtésében közreműködő szakemberek:

Ábrahám Edit, Arapovics Mária, Balogh Anikó, Baloghné Bacsa Ibolya, Baloghné Uracs Marianna, Bánki Eszter, Bazsó Gabriella Balázs-Legeza Borbála, Barátné Hajdu

Ágnes, Beke Márton, Brüll Edit, Czink Judit, Csere Áron, Csonka-Takács Eszter, Csordás Izabella, Dobosné Pecznyik Ibolya, Dóri Éva, Farkas Gabriella, Fehér Miklós, Gulyás Gabriella, Gyenes Zsuzsanna, Harkai Nóra, Hoffner Tibor, Horváth Dóra, Kajári Gabriella, Karacs Miklós, Konrád M. Dániel, Kövesdiné Panyi Antónia, Kleisz Teréz, Kovács Ágnes, Ládi László, Molnár Aranka, Németh Lilla, Péterfi Ferenc, Rézműves Melinda, Orbán Péter, Sélley Andrea, Szu Annamária, Tóth Máté, Varga Katalin, Vercseg Ilona.

A módszertani útmutatót ajánljuk minden közösségfejlesztő és kulturális szakembernek, valamint közösségi tevékenységhez kedvet érző civileknek!

Arapovics Mária szerkesztő, a Cselekvő közösségek projekt szakmai vezetője

2. Módszertani bevezetés a közösségfejlesztésbe

Arapovics Mária – Vercseg Ilona

A „Cselekvő közösségek – aktív közösségi szerepvállalás" (EFOP -1.3.1-15-2016-00001) kiemelt projekt „Közösségfejlesztés" módszertani útmutatója a TOP-5.3.1-16 és TOP-6.9.2-16 „A helyi identitás és kohézió erősítése" című projekteket megvalósító helyi közösségek munkatársainak, szakembereinek és önkénteseinek, szervezeteinek és intézményeinek nyújt módszertani segítséget helyi közösségi cselekvő programjuk megvalósításához.

Mielőtt azonban a módszertan építőköveit megismernénk, fontos tisztáznunk a közösségfejlesztés alapelveit, mert csak így ismerhetjük meg közösségfejlesztő tevékenységünk célját és funkcióit. A közösségfejlesztés értelmezéshez szükséges további fogalmak a Fogalomtárban találhatók jelen kiadvány 10. fejezetében!

2.1. Alapelvek: közösség és részvétel

Az *alapelvek* minden szakma kiindulópontja, viszonyítási alapja – minden, ami a szakmában zajlik, ezekhez az alapértékekhez képest jó vagy rossz, követendő vagy elvetendő.

2.1.1. A közösség alapelve

A közösségfejlesztés célja a helyi közösséghez és a társadalomhoz tartozás elősegítése. A végső cél, hogy mindenki tartozzon valahová és valakikhez, közösségi és társadalmi beágyazottságban éljen, legyen esélye-lehetősége saját életfeltételeinek javítására és képes legyen a pozitív változásokra irányuló közös cselekvésben való részvételre.

A közösség alapvető emberi létfeltétel. „Az embernek mint fajnak nagy evolúciós újítása a közösség kifejlődése. Nem az egyének versenye a döntő az emberi evolúcióban, hanem a közösségeké. A közösség sokfejű, százkezű, tevékeny, mindenre figyelő biológiai és kulturális konstrukció… Millió éves fejlődése alatt megbízható, kiegyensúlyozott környezetet biztosított az emberi életnek… Az emberi természet számára a közösség az optimális működési tér… olyan helyi közösségeket kell kialakítani, amelyekben mindenki megtanulja, hogy az ember csak közösségekben életképes, és a központosítás előnyeinek megőrzése mellett a helyi kultúra a legfőbb jó és legfontosabb emberi érték."[1]

1 Csányi Vilmos (2005): Gondolkozz globálisan, cselekedj lokálisan. Népszabadság [Hétvége], LXIII. évf. (szeptember 17.) 5.

Warren[2] amerikai szociológus szerint a közösségnek öt funkciója van az életünkben:

A *szocializáció*, melyen keresztül a közösség bizonyos értékeket olt tagjaiba, olyanokat, amelyek leginkább az adott kultúrában érvényesek.

A *gazdasági boldogulás:* a közösség biztosítja tagjainak a megélhetést.

A *társadalmi részvétel*. A közösségben biztosítja tagjai számára a társasági, társadalmi élet lehetőségét, a jogok és kötelességek gyakorlását.

A *társadalmi kontroll* is a közösség funkciója. A kontroll alapját a közösség értékei és normái jelentik, valamint a köz ügyei iránti elkötelezettség és felelősség.

A kölcsönös támogatás, s az ahhoz vezető *együttműködés*, mely folyamat segítségével a közösség tagjai megvalósítják azokat a feladatokat, amelyek túl nagyok, vagy túl sürgősek ahhoz, hogy egy egyedülálló személy kezelni tudja. E funkciót a szolidaritás funkciójának is szokták nevezni.

„Bár mindegyikük fontos a lokalitás szempontjából, ezek nem feltétlenül olyan funkciók, amelyek felett a közösség kizárólagos felelősséggel vagy hatalommal bír. Épp ellenkezőleg: ahhoz, hogy a közösség e funkciókat közösségi szinten ellássa, a társadalmi szerveződésben szoros kötéseknek kell jelen lenniük a helyi alapú egységek, pl. vállalkozások, iskolai vezető testületek, önkéntes szervezetek és szociális rendszerek között, amelyek jócskán túlmutatnak az adott közösség határain… Azt sem mondjuk…, hogy ezeket a funkciókat nem láthatják el másfajta társadalmi rendszerek, pl. informális csoportok, formális szervezetek, vagy egész társadalmak. A közösségnek azonban az egyik fő jellemzője éppen az, hogy e funkciókat a lokalitás szintjén szervezi meg."[3]

A közjóért folytatott, lokális társadalmi csoportokban zajló közösségi cselekvés – a közösség tagjainak rendszeres kommunikációján, részvételén és az ezek nyomán kialakuló szolidaritáson keresztül – a részvételi demokrácia fő megnyilvánulási formája. A közösségek mellőzésének társadalmi kockázata, hogy még több elnyomott és perifériára szorult ember idegenedik el a társadalomtól.

2 Warren, R. (1963): The Community in America, Chicago: Rand McNally

3 Warren (1963) idézi Vercseg Ilona (2011)

2.1.2. A részvétel alapelve

A valahová tartozás a *részvétel*t magát is jelenti: részt veszek annak a közösségnek az életében, ahová tartozom. Általános értelemben a részvétel az egyén és a közösség szintjén jelentkezik.
Az egyén szintjén arról szól, hogy az egyén maga is részt vesz saját életének irányításában, azaz felelősséget vállal önmagáért. A sodródás helyett az önirányításra vállalkozik, mintegy megalkotja a maga életét, értékeket fogalmaz meg a maga számára és annak megfelelő célokat tűz ki, s társakat választva küzd e célok megvalósulásáét.

A közösség szintjén a részvétel már az egymás és a közösség ismeretét és azon belüli kapcsolatait is jelenti. Jelenti továbbá az egymás iránti bizalmat, a kölcsönös támogatást és szolidaritást, a közös normákat és a viszonosságot. A részvétel magas aránya jó indikátora az egészséges, jól működő közösségeknek.

Beszélhetünk a részvételről a *társadalom* szintjén is, amikor a részvétel a társadalom interakciós és intézményes folyamataiban valósul meg – kapcsolati és kommunikációs rendszerek, az intézmények létrehozásában (új intézmények, pl. civil szervezetek alapítása, szociális szolgáltatások megszervezése, törvények előkészítése, az egyeztetés és érdekképviselet intézményeinek működtetése stb.), valamint a meglévő intézmények használatában nyilvánul meg (a lehetőségek ismerete és kiaknázása, a törvények betartása vagy megkerülése stb.).

Politikai megközelítésben a részvétel a döntési folyamatok különböző szintjein való részvételt jelenti. Ez az a szint, ahol a leginkább beszélhetünk a részvételi demokrácia érvényesüléséről. A részvétel itt ugyanis azt jelenti, hogy az állampolgári akarat közvetlenül – s nem képviselők útján – érvényesül. Az állampolgárok és szervezeteik részt vesznek a közösségi-társadalmi tervezési és döntési folyamatokban.

A részvétel – csakúgy, mint a közösséghez tartozás! – megvalósulhat önmagától, szakemberi beavatkozás nélkül is. Hogy mikor és milyen mértékben van szakmai beavatkozásra, „rásegítésre" szükség, azt a közösség érettsége – tanultsága, szervezettsége és állampolgári kultúrája, fegyelme – határozza meg.

A bevonás szükségességéről a leggyakrabban akkor beszélünk, amikor az adott közösség és tagjai alacsony részvételi aktivitást mutatnak a közösség/társadalom interakciós és intézményi folyamataiban; amikor az egymás iránti bizalom és szolidaritás gyenge; a kölcsönös segítés, a cselekvő viszonyok, az önkéntesség és a civil intézmények,

hálózatok száma csekély; a lakosok nem ismerik jogaikat, kötelességeiket, lehetőségeiket és a meglévő (állami) intézmények elvben értük, gyakorlatilag azonban nélkülük működnek; s a döntési/ellenőrzési folyamatokban részt vevők száma alacsony.

„Az *életképes helyi közösség* az, amelyikben a lakosok együttműködnek annak érdekében, hogy a legkülönbözőbb szempontú hatással legyenek a helyi társadalom szabályaira; amelyikben a lakosok a közösségi életre vonatkozó célokat tűznek ki maguk elé, és amelyikben az emberek képesek is e célok megvalósítására."[4]
„A közösségfejlesztést szűkebben és tágabban is értelmezhetjük. A neveléstudományban és a pszichológiában a gyermek személyiségfejlődését, az életvezetést elősegítő pedagógiai módszer, de a társadalomtudományban, a közösségi munka fogalomtárában egyszerre jelent részvételre ösztönző módszert, szakmát és mozgalmat is. A közösségfejlesztés valamennyi jelentéskörében a tevékenység a szociális és állampolgári kulcskompetencia fejlesztésre irányul, akár egyénre, akár kiscsoportra, akár lokálisan, érdeklődés vagy lelki hasonlóság alapján szerveződő közösségre vonatkozzon is, a társadalmi tőke erősítését szolgálja"[5].

Útmutatónk a közösségfejlesztésre mint társadalmi beavatkozásra tekint, a közösségfejlesztő szakma eszközeit és módszereit fogalmazza meg. A közösségfejlesztési gyakorlat kialakításának egyik meghatározó személyisége, Beke Pál megfogalmazásában: „A közösségfejlesztés (…) nemcsak emberi képességfejlesztés, együttműködési készség-kialakítás, és nemcsak az együttműködés elindításának gyakorlata, hanem mindennek feltételeinek a megteremtése is azon a településen vagy abban a kistérségben, ahol az érzékelt problémák vagy az érintett személyek élnek. Ilyen értelemben a közösségfejlesztés nemcsak humán képességfejlesztő program, hanem szervezet- és intézményfejlesztési, település- és térségfejlesztési feladatokat is magában foglaló komplex tevékenység."[6]

4 Schönberg, S.P. (1979): Criteria for evaluation of neighbourhood vitality in working-class and poor areas in core cities. Social Problems, 27. évf., 1. sz.

5 Arapovics Mária (2016): A közösségfejlesztés alapfogalmai és a kulturális közösségfejlesztés paradigmái. Kulturális Szemle. 3. évf. 2. sz. http://www.kulturalisszemle.hu/6-szam/hazai-tudomanyos-muhely/arapovics-maria-a-kozossegfejlesztes-alapfogalmai-es-a-kulturalis-kozossegfejlesztes-paradigmai (2019. 08. 27.)

6 Beke Pál (2001): Fogalomértelmezéseim – Közösségfejlesztés. In: Beke Pál: Méltóságkereső. Budapest: epl. 2001/3. sz., 377-378. http://www.kka.hu/_Kozossegi_Adattar/Azadatt.nsf/1c4dc4b986e230d1c1256a08003a235e/7936f3e85fa23dc0c1256b510035577f/$FILE/Beke_Pal_Meltosagkereso.pdf (2019. 08. 27.)

2.2. A közösségfejlesztés fázisai

A közösségfejlesztés hét fő fázisát Varga A. Tamás[7] foglalta össze:

Új mozgások létrehozása. Ez a lakosság és szervezeteinek bevonását jelenti: az érintett körzet megszervezését, a kapcsolatfelvételt, majd a kommunikáció kereteinek kialakítását.

A helyzet feltárása. Ez a fázis társadalmi-gazdasági diagnózis létrehozása, melynek felállításában a közösség nem-szakember tagjai is aktív szerepet vállalnak. A legfontosabb a közösség önmagáról való tudásának feltárása és a problémák azonosítása, de lényeges a helytörténeti, településszociológiai, statisztika, valamint a szakterületi és fejlesztési anyagok feltárása, s e tudás közösségi használatba vétele is.

A közösség véleményének, késztetéseinek és cselekvési potenciáljának feltárása és a problémák mellé rendelése. A folyamatot nem a szervező/fejlesztő, hanem – szükség esetén, az ő segítségével – a közösség maga végzi.

A feltáruló feladatok közös rangsorolása, a problémamegoldó folyamatok tervezése, a cselekvési terv és az önsegítő projektek készítése.

„Intézményépítés", azaz új szokások és szervezetek életre segítése a helyi közösségben, új közösségi szervezetek megalakulása, képzések, a cselekvéshez szükséges attitűd kialakítása és a technikák elsajátítása, különböző helyi tevékenységek (projektek) beindulása, információs rendszer kialakítása, a nyilvánosság fórumainak létrehozása. A nyilvánosság érdeklődésének felkeltése, PR-tevékenység. Az önszervező folyamatok életben tartása, segítése.

A *partnerek* megkeresése és aktivizálása: kapcsolatszervezés, hálózatépítés a helyi, országos és nemzetközi szervezetek között, konfliktuskezelés, érdekérvényesítés.

A munka koordinálása, az esetleg elakadó megvalósítások továbblendítése, a megvalósult folyamatok értékelésének és a továbblépés tervezésének segítése, szakmai segítségnyújtás a lokális társadalomfejlesztés szellemi infrastruktúrájának megteremtésében, a döntéshozók és a jogalkotás befolyásolása.

7 Varga A. Tamás – Vercseg Ilona (1998): Közösségfejlesztés. Magyar Művelődési Intézet, Budapest. VII. fejezet: a közösség által vezetett fejlesztés folyamatának fázisai

A közösségfejlesztés folyamatának főbb fázisai

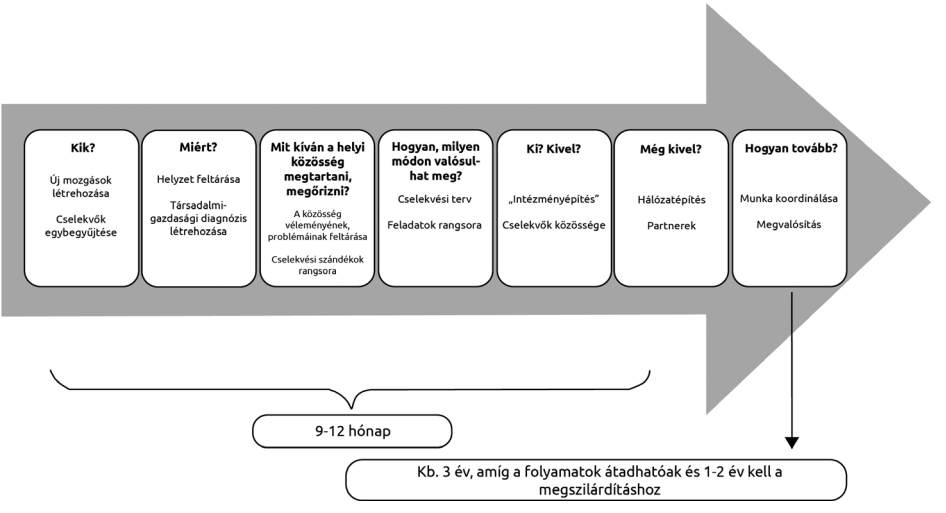

1. sz. ábra. A közösségfejlesztés fázisai

Tisztáztuk tehát, hogy milyen elvek alapján dolgozunk és milyen folyamatban. A továbbiakban a folyamatok lépéseit mutatjuk be, ám előtte még egy elengedhetetlenül fontos szakmai feltételt támasztunk a munkában részt vevők elé:

A módszerek és a technikák alkalmazásának rendjét és kombinációját a körülmények határozzák meg. A közösségfejlesztési folyamatban egyidejűleg számos módszert és technikát alkalmaznak a folyamat résztvevői, mindvégig *közösségi munkamód*ban. Ez azt jelenti, hogy elsősorban nem a közösségfejlesztő, hanem a közösség aktivizált tagjai tárnak fel szükségleteket, keresnek cselekvő állampolgárokat, terveznek programokat stb. Nem a fejlesztő maga (önmaga, tanulmánya számára) tárja fel tehát a helyi szükségleteket, az ott élő Ember tudását és hagyományait, intézményeit és jellemző munkaformáit, a jelen társadalmi szerveződéseket, a kistérségben elfoglalt szerepeket és a helyi közösség funkcióit stb. A legfontosabb, hogy a fejlesztővel együtt *maguk a közösség szereplői is ismerjék meg saját közösségüket és kultúrájukat*! A közösségi munkamódban történő cselekvés nem a fejlesztőt, hanem a közösség tagjait juttatja jelentőséghez.

A közművelődési intézmények, a múzeumok és könyvtárak paradigmaváltását jelenti a kulturális közösségfejlesztés, melynek kiindulópontja a közösség és annak létező, valamint

lehetséges kulturális értékei[8]. A kulturális közösségfejlesztés célja a kulturális aktivitásra, a helyi kulturális élet szervezésében és alakításában való szerepvállalásra ösztönzés, a kulturális részvétel fejlesztése. Az értékek feltárása, tudatosítása, mozgásba hozása, megújítása és átörökítése a helyi közösségek és a kulturális intézmények aktív együttműködésével hozzájárul a helyi közösség kezdeményező- és cselekvőképességének erősödéséhez.

Az alábbiakban a fentiekben ismertetett folyamatot, továbbá a szakmai elveket alapul véve vesszük sorra a közösségfejlesztés főbb módszereit, eszközeit. Ismertetjük ezek – a fogalomtárunkhoz kapcsolódó – definícióját, célját és feltételrendszerét, az egyes módszerek, eszközök alkalmazása, megvalósítása során figyelembe veendőnek tartott módszertani szempontokat, a várható, remélhető eredményeket, továbbá az egyes módszerekről, eszközökről további ismereteket, azok alkalmazásának tapasztalatait ismertető szakirodalmakat, forráshelyeket.

2.3. A közösségfejlesztő folyamat megvalósításának tevékenységei, tevékenységelemei

2.3.1. A közösségek részvételével megvalósuló felmérés és tervezés:

Ehhez kapcsolódó, alkalmazandó módszerek:

– közösségi interjúk (legalább 30 db),
– közösségi felmérés,
– közösségi beszélgetések, közösségi tervező műhelyek.

2.3.2. Helyi cselekvési terv elkészítése

A település, településrész, térség lakosságának közösségi együttműködését dinamizáló és fenntartó közösségi akciók, tevékenységek, események, programok, folyamatok.

a. Közösségi akciók, tevékenységek, események megvalósítása:
   – helyi hagyományok feltárása és felelevenítése
   – közösségi eredmények bemutatása

8 Arapovics Mária (2016): A közösségfejlesztés alapfogalmai és a kulturális közösségfejlesztés paradigmái. Kulturális Szemle. 3. évf. 2. sz.

– közösségek szomszédolása (szomszédos közösséget megismerő közös tevékenységek szervezése: szomszédünnep, közösségi térkép készítése)
– közösségi helyismereti kiállítások megszervezése
– közösségi találkozók szervezése (pl. elszármazottak találkozója, közös névnapok, újszülöttek napja stb.)
– hagyományos és online civil, vállalkozói fórumok, közösségi rendezvények szervezése.

b. Programok, folyamatok megvalósítása:
– helyi erőforrások feltárása:
  • tanítana-tanulna katalógus (tankatalógus, tudástár)
  • helyi, megyei értékek feltárása, értékőrzés (pl. helyi értéktár bizottság megalapítása, működtetése)
  • közösségi eredmények bemutatása, közösségi kiállítás rendezése.
– a helyi és térségi történelem feltárása, a mindennapok megörökítése a helyi lakosok és a könyvtárak, muzeális és közművelődési intézmények bevonásával:
  • helytörténetet kutató közösségek alapítása, működtetése
  • „falukönyv", közösségi kalendárium készítése
  • helyi események adatbázisának építése
  • helytörténeti, helyismereti dokumentumok gyűjtése, feltárása
  • helyi szellemi kulturális örökség feltárása, bemutatása.
– tanulókörök szervezése,
– népismereti tábor,
– generációk közötti tudásátadáshoz kapcsolódó rendezvénysorozatok,
– művelődő közösségek (pl. olvasókör, múzeumbaráti kör, örökségklub, helytörténeti egyesület, amatőr és népművészeti klubok, szakkörök, film- és könyvklubok) megszervezése, működésének szakmai támogatása,
– képzési fórumok megszervezése, működésének szakmai támogatása,
– ismeretterjesztő előadássorozatok,
– egyéb kulturális programok, programsorozatok.

c. A helyi nyilvánosság fórumainak megteremtése, meglévő fórumainak fejlesztése:
– honlap,
– közösségi oldal,
– mobil applikáció;
– földi sugárzású vagy internetes rádió,
– kábel- vagy internetes televízió,
– nyomtatott, illetve elektronikus újság, hírlevél,
– hirdető táblák, -oszlopok, információs felületek kialakítása, fejlesztése.

d. Részvételi fórumok elindítása, működtetése, meglévők fejlesztése

Ilyen részvételi fórumok lehetnek például:

– párbeszédkörök,

– kerekasztalok,

– szomszédsági tanácsok, közösségi bizottságok.

2.3.3. Partnerségi együttműködések kialakítása

2.3.4. Információs pont kialakítása

2.3.5. Intézményi, ágazati együttműködések kialakítása, fejlesztése

Az útmutató a közösségi folyamatokat, tevékenységeket, a cselekvési tervet, a költségvetés készítését segíti, a fogalomtár a közösségfejlesztő folyamat megvalósításához nyújt segédletet. Kézikönyvünkben azokat a módszereket, eszközöket, amelyek általánosan ismertek a szakemberek számára (pl. ismeretterjesztő előadás, szakkör, tábor) nem emeljük ki külön pontban, inkább a kevésbé ismert és módszertani szempontból meghatározó közösségi tevékenységek bemutatására térünk ki, és mutatjuk be hazai példáit.

3. A helyzetelemzés módszerei

A projekt által érintett település, településrész, térség közösségi tevékenységének történeti feltárása

A közösségről való tudás – a közösségi munka szempontjából – akkor igazán értékes, ha használják is, mégpedig arra, hogy elősegítsék a közjóért való cselekvést. Ezért tartjuk hatékony módszernek a közösségi felmérést (útmutatóját ld. 21. oldal), mert ott a közösségről szóló tudást maguk a helyi polgárok szerzik meg, ez lesz együttes cselekvésük alapja. A közösségi felmérés munkaeszköz, és nem végtermék: azért, mert célunk az egészséges, életerős, növekvő közösség, amelyikben a lakosok életük jobbítására keresik lehetőségeiket, és cselekvők egy olyan helyi társadalom építésében, amilyent ők maguk szeretnének.

A közösségfejlesztő és a helyi közösségek is tájékozódnak írásos forrásokból, ám legfőbb forrásaik maguk a helyben élő emberek. A legfontosabb és legnehezebb a hihetetlen sebességgel változó jelenünk megértése, s ehhez a legtöbb ismeretet mindig a jelentős helyi polgárokkal, véleményformálókkal és az általuk ajánlott további lakosokkal folytatott interjúkból, a civil szervezetek vezetőitől, illetve hiteles képviselőitől, a közelmúlt közéletében szerepet játszott lakosoktól, a közszolgálatot betöltőktől kaphatjuk meg. Készíthetünk velük életút-interjút, szervezettörténeti interjút, szakmatörténeti interjút, de legfőképpen és elsősorban az előző fejezetben már ismertetett közösségi interjút, kitapogatandó a cselekvési hajlandóságot.

A közösségfejlesztési folyamat iránya egyre gyakrabban a helyi *társadalmi viszonyok* formálása, a konfliktusok feloldása, az együttműködés feltételeinek megteremtése. A helyi társadalmi viszonyok feltérképezéséhez ismernünk kell azt, hogy mennyire nyitott vagy zárt egy település. Nyitottságon azt értjük, hogy egy település milyen számú és kiterjedtségű külső kapcsolattal bír, s inkább ezek, vagy a belső kapcsolatok határozzák meg a település társadalmi, gazdasági, kulturális viszonyait. Meg kell ismernünk – a helyi lakosokkal együtt! – a helyi identitást és annak tartalmát (ld. közérzet-interjúk, közösségi felmérés, a legjobb tehát, ha ők maguk bontják ki), a helyi politikai élet és érdekcsoportok erőviszonyait; a helybeliek informális kapcsolatait, az egyház társadalmi-jótékonysági tevékenységét, a civil szervezeteket és mozgalmakat, a település nyilvánosságát és abban a közösségek szerepét; az együttműködés, a kommunikáció, a konfliktusok mibenlétét és természetét; a helyi társadalmi élet eseményeit.

Egyetlen fejlesztési iránynál sem kerülhető meg az *önkormányzat és képviselő-testület* működésének valamelyes ismerete, mely vonatkozik a képviselő-testületi élet, a közigazgatás és az önkormányzat viszonya, az önkormányzat kapcsolat- és információs rendszere,

az önkormányzat gazdálkodása, az önkormányzat által kivetett helyi adók, az önkormányzat és szövetségesei, partnerei ismeretére. Nyilvánvaló, hogy számunkra a legfontosabb az önkormányzat településpolitikája és az állampolgárokkal, illetve azok közösségeivel való kapcsolattartás gyakorisága, módjai.

Bármely irányú fejlesztésnél fontos a *helyi kultúra sajátosságait, a helyi szellemi életet* megismerni. A paraszt-, a bányászkultúra, a mára kihalt vagy kihalófélben lévő mesterségek dominánsan hatottak művelőik gondolkodására, művelődési szokásaira, összejárási hagyományaira, s máig meghatározzák a települési gondolkodásmódot.

A fejlesztőnek alkalmazkodnia kell a közösségi együttlét kialakult formáihoz, a hagyományokhoz és szokásokhoz, s együtt kell működnie a kulturális-közösségi intézményekkel. A fejlesztői folyamat nemcsak találkozási helyeket igényel, de művelődési szükségleteket is feltár, amelyeket együttműködés esetén a művelődési, közgyűjteményi, oktatási, közösségi és szociális intézmények jól ki tudnak elégíteni.

Természetesen az írásos forrásmunkákat is érdemes megismerni, ha van rá érdeklődés és kapacitás a közösségben. Kétségtelen, hogy a *település történetét* a legélményszerűbben a „nagy öregek" élet(út)történeteiből, elbeszéléseiből térképezhetjük fel, de levéltári forrásokból, dokumentumokból, helytörténeti munkákból, egyháztörténeti dokumentumokból, néprajzi gyűjtésekből, monográfiákból is. Fontosak a helyi közgyűjteményi és közművelődési intézmények saját gyűjtései, iratanyagai, a képviselő-testületi jegyzőkönyvek, településrendezési tervek, az egyesületekre, gazdálkodókra stb. vonatkozó megyei és országos címtárak, a Helységnévtár, a KSH adatai 1892-től, a Településtörténeti Tanulmányok, a Település- és Népiségtörténeti Értekezések stb., de a szociográfiai, a szépirodalmi művek is.

A települések közösségi tevékenységeinek történeti feltárásával foglalkozva (közösségfejlesztési szempontból) jelenleg nem célunk kitérni a fentiekhez hasonlóan meghatározó fontosságú további szempontokra, mint pl. a táji feltételek, adottságok; a közlekedésföldrajzi helyzet, a forgalmi fekvés; a település fizikai „teste", építészete hajdan és ma; az utcanevek, településrészek nevei, dűlő- és határrésznevek, történetük; a település rendezési terve; s nem vizsgáljuk a települést sem a maga környezetében, sem gazdasági és munkahelyteremtéssel kapcsolatos hagyományait, szokásait, de ezek közül számos szempont akkor is belekerülhet majd közösségi vizsgálódásunkba, ha eredetileg ezt nem céloztuk meg.

3.1. Közösségi interjú

Definíció

A kezdeményezés, a lakosság megszólításának és bevonásának egyik fontos módszere a közösségi interjú. Azért nevezzük „közösségi"-nek (holott négyszemközti beszélgetésekről van szó), mert az a helyi közérzetre, az egyén és a közösség kapcsolatára, a helyi identitás tartalmára, a közösségi fejlesztési elképzelésekre és a cselekvési kapacitásra kérdez rá.

A tevékenység célja

A közösségi interjú célja főként az, hogy bekapcsolódásra, a közösség, a helyi társadalom életében történő cselekvő részvételre mozgósítson.

Kulcsfogalmak

közösségi interjú; a helyi identitás tartalma; közösségi fejlesztési elképzelések; közösségi cselekvési kapacitás

Feltételrendszer

- személyi: közösségfejlesztő, kulturális közösségszervező, helyi közösségi önkéntesek
- tárgyi: összejöveteli/pihenő terem az interjúkat végzők számára, számítógépes kapacitás, jegyzetelni papírok és tollak, nyomtató és A4-es papírok
- anyagi: terembérlés (ha szükséges)

Alkalmazott eszközök és módszerek

Interjúkat nemcsak a közösségfejlesztő, hanem az általa első körben meginterjúvolt és vélhetően kezdeményezni akaró „központi mag", a lakosságból kiválasztódó, érdeklődő és cselekedni akaró önkéntesek csoportja is készíthet. Ennek oka nemcsak az, hogy máskülönben nem tudnának elegendő számú interjút készíteni, hanem az is, hogy a közösségfejlesztés már a kezdetektől törekszik a közösségi munkamód alkalmazására. A közösségfejlesztő feladata ebben a fázisban a „központi mag" tagjainak a felkészítése a kezdeményezés, az interjúkészítés funkciójára és módszertanára.

A kapcsolatépítés első lépése azok megkeresése, akiket a helyi közösségi élet néhány általuk ismert vezetője jelentős helyi polgároknak, véleményformálóknak (opinion leaders) tart. Felkéri őket egy közös beszélgetésre, ún. interjúra, miután ismertette a felkeresés célját és az elfogadásra talált. Az első interjú végén a kezdeményező felteszi a kérdést, hogy szerinte kit érdemes még felkeresni és megkérdezni. Így a helyi emberek szinte közre adják a kezdeményezőket, s eközben közösségi hálózatot építenek. Ebből a helyi hálózatból nő ki fokozatosan az ún. „szélesebb kör", aminek majd a közösségi beszélgetésekben és a közösségi felmérésben lesz döntő szerepe, s amely által körük tovább bővül.

Az interjú három alapkérdés megválaszolására indít, mozgósít:

- Mit jelent számára itt élni? (Mi a jó az itteni életben? Mi a rossz?)
- Min változtatna és hogyan?
- Ő maga mivel tudna hozzájárulni a változásokhoz?

Alapvető hozzáállásunk a segítő meghallgatás, az empatikus magatartás. Törekedjünk arra, hogy beszélgető partnerünk jól érezze magát az interjú közben, ezért megengedett a pozitív visszaigazolás. Ha partnerünk a kommunikációs egyensúlyra törekszik és rólunk kérdez, magunkról is elmondhatunk annyi odaillő információt, amennyit szükségesnek érzünk. Ne akarjunk másnak látszani, mint akik vagyunk, mert csak önmagunk vállalásával lehetünk hitelesek.

Vigyázzunk arra, hogy ne igyekezzünk „mindent" kiszedni partnerünkből! Ellenkezőleg: szorítkozzunk csak a közösséghez való viszony megismerésére, s ne engedjük a beszélgetést a kapcsolati problémák felé terelődni. Akkor csináltunk jó interjút, ha utána partnerünk jól érzi magát és nem azon rágódik, hogy ezt vajon miért is mondta el, minek adta ki magát egy majdnem idegennek, és egyáltalán: mit akart a kérdező, és mit kezd ezekkel az információkkal?

A beszélgetés végén kínáljunk fel egy következő beszélgetési lehetőséget, de immár nyilvános, *közösségi beszélgetésre (módszertanát ld. alább)*, valamennyi beszélgetőpartnerünk együttes meghívásával. Tegyük világossá, hogy itt egy közösségi cselekvés indul, aminek tartalmát, valamint módszereit a közösségben élők tervezik meg és együtt is valósítják meg, s hogy ezt a folyamatot szakemberek segítik, s a folyamatban nagyon fontosnak tartjuk az ő személyes részvételét. Jó, ha a közösségi beszélgetést illetően konkrét időpontban és helyszínben maradva búcsúzunk el egymástól.

Az interjú után természetesen nem adunk és viszünk információkat a helyi lakosoknak egymásról. A beszélgetést követően a legcélszerűbb jegyzeteket készíteni magunknak, mert a diktafon vagy a jegyzetfüzet használata bizalmatlanságot kelthet. Az interjúk tartalma személyhez kötődően soha nem kerül nyilvánosságra, de tartalmi elemei, pl. egy későbbi projekt-összefoglalóban vagy pályázatban, nyilvánosságra kerülhetnek.

Elképzelhető, hogy találkozunk nagy egyéniségekkel, olyanokkal, akik a közösség normáinak megtestesítői vagy ritka (helyi) tudás birtokosai. Velük már készíthetünk olyan interjút vagy interjúsorozatot, amelyben életútját (oral history) vagy mesterségbeli tudását, a helyi hagyományokat kérjük ismertetni, ám ezeket sem pusztán a helytörténeti gyűjtés céljával, hanem azért, hogy tudásukat – a helyi nyilvánossággal felerősítve – visszaadjuk annak a közösségnek, amelyből vétettek (portréfilm, verseskötet, cikkek a helyi lapba, ill. évkönyvbe, iskolai tanórákon való bemutatás stb.). Így ezek az interjúk a közösségi identitás élményt nyújtó forrásai lesznek.

Az interjúkat a közösségfejlesztő segítségével a helyi önkéntesek összegzik és csoportosítják. Körvonalazódik a helyi identitás tartalma, készül egy érték és problémalista, és képet kapunk a helyi közösség cselekvési kedvéről, hozzáértéséről (ti. hogy milyen munkákban tudná segíteni a közösség általi fejlesztést).

Elegendő számú interjú elkészültével a fejlesztőben és immár a szélesebb magban is kialakul egy ismerethalmaz azokról az ügyekről, amelyek a helyi embereket foglalkoztatják. Nem tudnak azonban még a problémák között súlyozni – s ez nem is az ő feladatuk, hanem a közösségé –, ennyiből még nem látszik kibontakozni a helyi cselekvés néhány fő iránya. Ehhez a nyilvános, ún. közösségi beszélgetések segítenek hozzá *(ld. alább)*.

Eredmények, várható kimenet

- Kialakul a helyi kezdeményezők köre – „központi mag”,
- megindul a helyi önkéntesek kiválasztódása – „szélesebb kör”, kialakul az első hálózati kezdeményezés,
- helyi önkénteseket teszünk képessé a közösségi interjúzásra,
- körvonalazódik egy kép a helyi identitás tartalmáról, a helyi fejlesztési elképzelésekről és erőforrásokról, s a megkérdezettek cselekvési hajlandóságáról.

Szakirodalom, honlaplink

Varga A. Tamás – Vercseg Ilona (1998): Közösségfejlesztés. Magyar Művelődési Intézet, Budapest. www.pafi.hu/_Kozossegi_Adattar/Azadatt.nsf/99b0698cd023d1018525670c0080e328/ec68caea967c3c04c125679f005b84b7?OpenDocument (2019. 08. 27)
Vercseg Ilona (2004): Közösségfejlesztő leckék kezdőknek és haladóknak. Közösségfejlesztők Egyesülete, Budapest. /www.kka.hu/_Kozossegi_Adattar/Azadatt.nsf/0a84037251c6a630c1257075002e65aa/c25665214fdbda8ec1256f1800529729?OpenDocument (2019. 08. 27.)

3.2. Közösségi beszélgetés

Definíció

A közösségi beszélgetés (és azok sorozata) a közösségi interjúk során szerzett tapasztalatok, feltáruló értékek és közösségi problémák nyilvánosságra hozatalát, közösségivé tételét és megbeszélését jelenti. A közösségi beszélgetés(ek) a meghívott interjúalanyok és az általuk bevont szomszédok, ismerősök, valamint a helyi intézmények képviselőinek körében történik, a közösségfejlesztő vezetésével.

A tevékenység célja

- ráismerünk, hogy ügyeink közösek;
- új megközelítésben, új perspektívában látjuk őket;
- biztonságérzetet ad, hogy nem vagyunk egyedül;
- közösségi felelősségvállalás, elköteleződés jöhet létre;
- a közösségi helyzet hozzásegít a fontos helyi ügyek közösségi kezelésének körvonalazásához;
- megszületik a terv a még szélesebb kör bevonására (ld. közösségi felmérés).

Kulcsfogalmak

közösségi beszélgetés; a helyi értékek és problémák – ügyek – tudatosítása, közösségivé tétele; elköteleződés a közösségi cselekvés mellett

Feltételrendszer

- személyi: közösségfejlesztő, kulturális közösségszervező, aktivizált és aktivizálódó helyi lakosok
- tárgyi: összejöveteli terem, jelenléti ív és emlékeztető
- anyagi: terembérlés (ha szükséges)

Alkalmazott eszközök és módszerek

Az első közösségi beszélgetésen a kezdeményezők az egybegyűltek nyilvánossága előtt beszámolnak az interjúk során szerzett tapasztalataikról, a feltáruló értékekről, a közösségi problémákról, a helyi ügyekről → **közösségfejlesztői/helyi önkéntes**

beszámolók, majd felkérik a jelenlévőket arra, hogy ezek közül válasszák ki a számukra legfontosabb területeket → **közösségi beszélgetés, vezeti a közösségfejlesztő**.

Amikor ez a lista összeáll, közösen megállapodnak a témák megvitatásának sorrendjében és az időpontokban → a közösségi beszélgetés szabályos időközönként **folytatódik, így – szokássá válva – új intézmény épül a helyi közösségben.**

A következő nyilvános közösségi beszélgetéseken a közösség interjúkkal aktivizált tagjai mindig **egy általuk kiválasztott témakört** járnak körül (pl. az ifjúság helyzete, munkahelyteremtés, helyi nyilvánosság).

A közösségi beszélgetésre a közösség tagjai heterogén elvárásokkal érkeznek. Időbe, néha több találkozásba is kerül, amíg megértik egymást, hogy ki mit akar. Nagyon gazdag csoportdinamikai folyamat ez, amelyben kiderül, hogy lehetséges-e közösségi cselekedetekbe kezdeni, vagy további egyéni munkára, interjúzásra és más módszerekre van még szükség. Néha csalódást okoz, ha kevesebben jönnek el, mint ahány emberrel egyénileg beszélgettünk. Az emberek sok ok miatt maradhatnak távol – szokatlan nekik ez a munkamódszer; nincs önbizalmuk mások előtt beszélni; korábban kudarc érte őket a nyilvánosság előtt; tartanak attól, hogy a fejlesztők, vagy más csoport emberei is fel akarják használni őket valamire; nem jönnek el, akik úgy vélik, hogy nincs szükségük ilyesmire – pl. a jómódúak, az elfoglaltak vagy éppen a szegénységük miatt sérültek, de ilyenek lehetnek az átlagosnál jobban képzettek, a döntéshozók, a helyi "hatalmasságok" stb. Őket is be kellene vonni a közösségi folyamatba, de külön stratégiák alapján. Aki például eljön ugyan egyszer, de később nem lehet a folyamatban tartani, mert túlságosan elfoglalt és türelmetlen a problémák kibogozásához – vagyis ő már ott tart, ahová a többiek majd a beszélgetések során át érkeznek el –, azt fel lehet pl. készíteni egy eljövendő későbbi belépésre.

Ha **a szélesebb kör bevonásának igénye** megfogalmazódik a nyilvánosságban – s ez majdnem mindig megtörténik –, akkor már az első nyilvános beszélgetésen fel lehet vetni a *közösségi felmérés* alkalmazhatóságát. *(A módszer ismertetését ld. Külön.)* Ne siessünk azonban a kérdések formalizálásával, különösen akkor ne, ha azt látjuk, hogy az emberek szívesen beszélgetnek cél nélkül, élvezik egymás társaságát, és van még mondanivalójuk egymás számára. Előfordulhat, hogy már régóta összejárnak a helyi lakosok, de még az első kérdést sem fogalmazták meg – igaz, hogy közben már számos problémájukat megoldották. Tapasztalataink szerint ugyanis **gyakran indul be közösségi cselekvés** a folyamat e kezdeti szakaszában, mégpedig általában a könnyebben kezelhető, hálás, sikerrel kecsegtető helyi ügyek mentén. Olyan közösségi cselekedetek ezek, amelyekbe minden különösebb felkészülés nélkül belefoghatnak a közösség tagjai, mert korábbi közösségi szocializációjuk, kulturális készenlétük ezt lehetővé teszi. Bonyolultabb, tervezést, egyeztetést, forrásteremtést, partnerség

építését igénylő feladatok csak a folyamat későbbi időszakában, a cselekvési tervek elkészülése után realizálódhatnak.

A meghívás: a nyilvános közösségi beszélgetésre a legkülönfélébb módon hívhatják meg a közösség tagjait a kezdeményezők: személyesen felkereshetik a számottevő embereket és elmagyarázhatják nekik, mire készülünk; meghívókat küldhetnek ugyancsak nekik; plakátokon, hangos bemondóban, a helyi újságban, kábeltévén és mindezek tetszőleges kombinációjával kelthetik fel a lakosság érdeklődését. Ha az első beszélgetés jól sikerül és ennek híre bekerül a helyi nyilvánosságba, további beszélgetések szervezésére nyílik lehetőség, amelyek aztán visszatérhetnek heti-kétheti rendszerességgel.

A kezdeményező(k)nek tisztában kell lenniük azzal, hogy a közösségi beszélgetések **résztvevőinek száma** még a leggondosabb szervezés ellenére is nagyon változó lehet, s hogy ez nem kudarc! Vannak sokak érdeklődésére számot tartó témák, míg a másikak kevesebb embert érinthetnek. A folyamatnak megvan a maga dinamikája is: eleinte megannyian érdeklődnek, majd számuk fokozatosan redukálódik a „legelszántabbakra". A kezdeményező(k)nek meg kell érezni(ük), hogy meddig lehet feszegetni az ügyek e módszerrel történő közösségivé tételét és mikor kell váltani. 8-10 beszélgetés után (néha hamarabb is) már úgy érezhetik a résztvevők, hogy „jó lenne már tenni is valamit!", s ez a módszerváltás esedékességét jelzi.

E beszélgetések során fogalmazódtak meg azok a kérdések és cselekvési alternatívák, amelyek köré a közösségi cselekedetek szerveződnek. A nyilvános beszélgetéseket **közösségi tervezés**nek kell követnie, amelyhez több módszer közül is válogathatunk. Ha azonban azt szeretnénk elérni, hogy a kezdeményező csoport, a központi mag kibővüljön, illetve hogy a közösségi problémamegoldásnak egy szélesebb közösségi bázisa alakuljon ki, s ha minderre elegendő idő áll rendelkezésre és a folyamat iránt már elköteleződött kezdeményezők akarata elég erős, akkor mindenképp ajánlott **a közösségi felmérés** módszerének alkalmazása.

Minden közösségi beszélgetésen **jelenléti ív** készül és utána **emlékeztető**, amelyet egy közművelődési/közgyűjteményi intézményben tesznek elérhetővé.

Eredmények, várható kimenet

- tovább bővül a potenciális helyi cselekvők szélesebb köre
- megvalósulnak a célok;
- közösségi felelősségvállalás, elköteleződés jöhet létre;
- a közösségi helyzet hozzásegít a fontos helyi ügyek közösségi kezelésének körvonalazásához;
- megszületik a terv a még szélesebb kör bevonására (ld. közösségi felmérés).

Szakirodalom, honlaplink

Varga A. Tamás – Vercseg Ilona (1998): Közösségfejlesztés. Magyar Művelődési Intézet, Budapest. www.pafi.hu/_Kozossegi_Adattar/Azadatt.nsf/99b0698cd023d10185 25670c0080e328/ec68caea967c3c04c125679f005b84b7?OpenDocument (2019. 08. 27)
Vercseg Ilona (2004): Közösségfejlesztő leckék kezdőknek és haladóknak. Közösségfejlesztők Egyesülete, Budapest. www.kka.hu/_ Kozossegi_Adattar/Azadatt.nsf/0a84037251c6a630c1257075002e65aa/ c25665214fdbda8ec1256f1800529729?OpenDocument (2019. 08. 27.)

3.3. Közösségi felmérés

Definíció

A közösségi felmérés egy „ajtótól ajtóig" történő, a helyi lakosok aktív részvételével megvalósuló, közösségfejlesztő aktivizáló módszer, amelyen keresztül mindenki megszólításra (bevonásra) kerül a településen, s szélesedik a közjóért cselekvők köre.

A tevékenység célja

- a helyi cselekvők körének további szélesítése;
- a helyi embereket valóban érdeklő ügyekről széles körű véleményhalmaz gyűjtése; felmérni a közösség tagjainak cselekvési hajlandóságát és cselekvési kapacitását is.
- a legszélesebb körű megszólítás. Azok is állást foglalnak, véleményt nyilvánítanak, akik ezt eddig azért nem tették meg, mert személyesen, szóban nem volt rá alkalmuk, kedvük.

A kérdőív összeállításának és a felmérés megvalósításának feltétele: rendelkezzünk a közösségi interjúk és a közösségi beszélgetések elemzett eredményeivel, ld. ezek módszertanát is!

Kulcsfogalmak

helyi ügyek; közösségi felmérés; „ajtótól ajtóig" felmérés; gyűjtőmódszer; közösségfejlesztő aktivizáló módszer

Feltételrendszer

- személyi: közösségfejlesztő, kulturális közösségszervező, aktivizált helyi lakosok (önkéntesek)
- tárgyi: összejövetelre és folyamatos képzésre alkalmas, rendszeresen rendelkezésre álló terem, tábla/filctollak, post-it; jegyzetelni papírok és tollak, nyomtató és A4-es papírok
- anyagi: terembérlés (ha szükséges)

Alkalmazott eszközök és módszerek

A közösségi felmérés során tehát a szomszédok keresik fel egymást egy, a kezdeményezők által a közösségi beszélgetéseken összeállított kérdőívvel *(ld. közösségi beszélgetést is)*.

A kérdések azokat az alternatívákat ajánlják választásra, amelyek e beszélgetések során kikristályosodtak. A kérdőív azonban nemcsak véleményekre kíváncsi, hanem fejlesztési ötletekre is, és a választások mellé rendelhető cselekvési kapacitást is feltárja, hogy az adatok összegzése és az eredmények értékelése után több közösségi csoportban is megindulhasson a tervezés és a megvalósítás.

Ha a nyilvános közösségi beszélgetéseken felvetődik a közösség minden tagja megkérdezésének, bevonásának a gondolata, a fejlesztő(k) megkérdezheti(k), hogy a jelenlévők részt vennének-e egy teljeskörű közösségi feltárás megszervezésében és lebonyolításában? Röviden ismertetni lehet a munka menetét, és ha a közhangulat igenlő, újabb találkozót lehet megbeszélni a lakosokkal, most már a munka konkrét megszervezésére. Megígérheti(k), hogy minden lezárt témáról összeállít(anak) egy kérdéssort opcionális válaszokkal, s valamennyi téma kivesézése után pedig egy kérdőívjavaslatot, amelyet végül megvitatnak, korrigálnak és jóváhagynak a közösség tagjai. *(A kérdőív megalkotására vonatkozó módszertant, ill. a közösségi felmérését is részletesen ld. a megadott irodalomban – Közösségfejlesztő leckék, 39-45. o.)* Az így összeálló kérdőívet azután a kezdeményezők széthordják a településen/szomszédságban élő minden felnőtt állampolgárnak, majd beszedik, munkacsoportokban elemzik és értékelik, s belőle cselekvési tervet készítenek, melynek megvalósítását a folyamat során megalakult civil szervezetek és az általuk szervezett belső és külső partnerek együttesen végzik. *(Ld. helyi cselekvési terv.)*

Végül az eredményeket és a cselekvési tervet a szélesebb kör tagjai, az „aktív mag" bemutatja a nyilvánosság számára, majd kiadvány formájában is elkészíti, s ezt személyesen viszi el minden háztartásba. Ajánlott, hogy a közösségi felmérés eredményeit

és a helyi cselekvési tervet megismerje, megtárgyalja a település képviselő-testülete és tevékeny szerepet vállaljon a megvalósításban.

Eredmények, várható kimenet

- a helyi cselekvők köre tovább szélesedik;
- aktivizált, tudatosuló, a helyi cselekvésre képessé váló lakosság;
- erősödő közösségi identitás;
- cselekvő közösségi csoportok létrejötte;
- új kapcsolatok, szomszédsági viszonyok és partnerségek kialakulása;
- a helyi nyilvánosság fejlődése;
- együttműködés a közjóért.

Szakirodalom, honlaplink

Varga A. Tamás – Vercseg Ilona (1998): Közösségfejlesztés. Magyar Művelődési Intézet, Budapest. www.pafi.hu/_Kozossegi_Adattar/Azadatt.nsf/99b0698cd023d1018525670c0080e328/ec68caea967c3c04c125679f005b84b7?OpenDocument (2019. 08. 27)
Vercseg Ilona (2004): Közösségfejlesztő leckék kezdőknek és haladóknak. Közösségfejlesztők Egyesülete, Budapest. www.kka.hu/_Kozossegi_Adattar/Azadatt.nsf/0a84037251c6a630c1257075002e65aa/c25665214fdbda8ec1256f1800529729?OpenDocument (2019. 08. 27.)

4. A helyi közösségi cselekvési terv

Definíció

A közösségi felmérés eredményeire épülő terv, amely nemcsak a településen élők szükségleteit, saját jövőjükre, településükre vonatkozó elképzeléseit tartalmazza, hanem amelyben a lakosok aktív szerepet is vállalnak a tervek megvalósításában.

A tevékenység célja

Cél, hogy ennek elérése érdekében az önszervező lakosok partnerként dolgozzanak együtt más civil szervezetekkel, saját önkormányzatukkal, szakmai szervezetekkel és a gazdasági élet szereplőivel.

Összeállításának feltétele: *rendelkezzünk a közösségi felmérés, a közösségi interjúk és a közösségi beszélgetések elemzett eredményeivel, ld. ezek módszertanát!*

Kulcsfogalmak

helyi cselekvési terv; partnerség; képessé tétel – képzések, új intézmények létrehozása a helyi közösségben; helyi cselekvés; koordináció

Feltételrendszer

- személyi: közösségfejlesztő, kulturális közösségszervező, a partnerek konzorciumának cselekvő részvétele a munkában – önkormányzat, civil szervezetek, szakmai szervezetek és intézmények képviselői, az üzleti szféra szereplői
- tárgyi: összejöveteli terem, számítógépes kapacitás, kivetítő, flipchart, filctollak, post-it; jegyzetelni papírok és tollak, nyomtató és A4-es papírok
- anyagi: terembérlés (ha szükséges)

Alkalmazott eszközök és módszerek

A helyi cselekvési terv hosszabb távra, 3-5 évre szól és megvalósulásához több területen kell tervezett és összehangolt lépéseket tenni. E megtervezett, egymást erősítő tevékenységek alkotják a cselekvési programot, amelyet kisebb egységekre, ún. projektekre bonthatunk.

Célszerű a teendők időrendiségének meghatározására **egy tervezési mátrix** felállítása és táblázatba foglalása:

mit kell ***most***, azonnal kivitelezni, mit ***hamarosan*** és mit ***később***?

A táblázat azoknak az itt és most közösen meghatározandó felelősöknek a körét is rovatba foglalja, akiknek a kompetenciájába a közösségi csoport szerint az adott ügy tartozik: helyi önkormányzat, helyi lakosok, helyi közösségi szervezetek, szakértők, szakmai és érdekképviseleti szervek, központi kormányzat stb.

Teendők	Most	Hamarosan	Később	Felelős	Hogyan?
1.					
2.					

Tervezési mátrix minta

Lehet a táblázatnak egy **hogyan?** rovata is, amelybe a megvalósítás módozatai írandók, pl. 1. lépés: képzés, 2. lépés: a szervezet (pl. szövetkezet) megalakítása stb.

A programban valószínűleg több projekt-ötlet is kirajzolódik az alkalmazott aktivizáló módszerek (interjúk, közösségi beszélgetések, közösségi felmérés) eredményeiből, s akár több is vonatkozhat belőlük ugyanannak az ügynek a kezelésére. Ezeket felfoghatjuk alternatív megoldási lehetőségekként, amelyeket elemeznünk kell, s el kell döntenünk, hogy melyik közülük az, amelyik a közösség jelenlegi kapacitásával (munkabírásával, szakértelmével, anyagi tehetségével) a leginkább összhangba hozható. A jónak, reálisnak ítélt probléma-megoldás(ok) ezek után már egy projekttervezési munka tárgyát képezhetik.

A mérlegelés szempontjai. A projektek tervezésénél számba kell venni, hogy melyek a megvalósításához szükséges emberi befektetések: a közösségi szerveződések, a tanulási, tájékozódási folyamatok beindításának szükségessége; az anyagi befektetések; a vállalkozási, szövetkezeti formák keresése, a pályázati lehetőségek; s mindehhez milyen szakmai, szaktanácsadói, információs és szervezési háttér, közösségi állás-hely/ek teremtése szükséges stb.

További szempontok lehetnek:

- kezdő (első) helyi cselekvés esetén a gyors siker erősíti az önbizalmat és további, bonyolultabb cselekedetekre is motivál – ilyenkor a gyorsan és egyszerűen kivitelezhető kezdés a szerencsés;
- ha a tervezést már gyakorlott civilek, erős szervezetek végzik az önkormányzattal, üzleti szektorral közösen, akkor gondos előkészítés, szakértők és partnerek folyamatos bevonása után akár nagyságrendekkel is nagyobb és bonyolultabb tevékenység megvalósításába kezdhetnek.

Képessé tétel, képzések

Számos szükségesnek megállapított feladat kivitelezése csak képzés nyomán valósulhat meg. Maga a feltárási folyamat is egy közösségi tanulási folyamat – akár tudatosítjuk ezt mindjárt a kezdetekkor, akár nem. A lokális közösségben történő gondolkodást is tanulni kell. Képzés szükséges bármiféle számítógépes munkához is. A partnerek keresése is akkor igazán hatékony, ha azt arra felkészített emberek végzik. A demokráciáról, a civil társadalomról, a kormányzati, a nem kormányzati és az üzleti szektor feladatairól is fontos tanulniuk a helyi önkénteseknek. A feltárás során megfogalmazódó feladatok is képzést tesznek szükségessé. A helyi projektek kulcsemberei megtanulnak pályázatot írni; a leendő vállalkozók vagy kisszövetkezetet alapítók vállalkozói vagy szövetkezetalapítási tanfolyamon vesznek részt, ellátogatnak sikeres vállalkozókhoz, már működő szövetkezetekhez; a falusi turizmusba bekapcsolódók vendéglátói és nyelvtanfolyamokat, bel- és külföldi tanulmányutakat szerveznek, mert a példának van a legnagyobb mozgósító ereje stb. Az egyes tevékenységekhez szükséges pénz előteremtése is részben a közösség feladata. A pályázáshoz szükséges információk, a tevékenység rövid és hatásos összefoglalása, költségvetés készítése szintén megtanulandó feladat.

E képzéseket részben a közösségfejlesztők-kulturális közösségszervezők, részben a szervezésükkel a közösséghez kapcsolható képzési szervezetek végzik. A kiképzett helyi önkéntesek a település önkéntes közösségi szervezőivé válhatnak.

Partnerség építése

A tervet el lehet juttatni a közösségen túlra, a szomszédos önkormányzatokhoz és civil szervezetekhez, a kistérség, a régió településeinek hasonló munkát végző közösségeihez és önkormányzataihoz; a megyei közgyűléshez; a remélt partnerintézményekhez és szervezetekhez, a potenciális támogatókhoz, a médiához. Ez a munka egyben lobbizás is, a feladattervben meghatározott külső segítség bevonása, aktivizálása, szakértők és pályázati támogatás, közösségi álláshely teremtése stb.

Fontos tehát, hogy az alakuló új közösségi szervezetek menedzseljék a tervet. Osszák föl maguk között, ki kivel lesz kapcsolatban és ki kivel beszéli meg később személyesen is a korábban írásban megküldött tervet. Az így született észrevételeket, megállapításokat pedig folyamatosan be lehet építeni a tervbe.

Új civil szerveződések megalakulása – intézmények építése a helyi közösségben

A közösségi feltárást végző helyi lakosok, a kezdeményezők, a szerkesztők, a kérdezők, az értékelők stb. már maguk egy közösséget alkotnak, amelynek saját tevékenysége maga a közösségi feltárás, ennek költségeire pályázhat is. E közösség mellett még számos másik is kibontakozik a tervek megvalósítása során, ezekkel immár önmagukon belül kell újra végigbeszélni identitásukat, feladataikat, stratégiájukat, további, lehetőleg bentlakásos képzés keretében.

Új közösségek megalakításánál a helyi tehetségek közjóért való munkálkodása is segíthet: pl. helyi lap indítása, múzeum kialakítása, nyelvórák adása stb. Mindenütt közösségi megoldásokat keressünk!

Eredmények, várható kimenet

- az érintettek (helyi lakosok és szervezeteik), a bevonható szakmai intézmények és szakemberek részvételével létrejön a közösség helyi cselekvési terve;
- a cselekvési terv partnerségben készül és tisztázott partnerségi viszonyban valósul meg: tisztázódik a program és projektjei tartalma, felelősei, megvalósítóinak köre;
- koordinált, többszereplős fejlesztői tevékenység jön létre;
- növekszik a folyamatban részt vevők helyi cselekvés iránti elkötelezettsége, tudása, részvétele
- új intézmények alakulnak a helyi közösségben;
- fejlődik a helyi nyilvánosság;
- kapcsolatok épülnek ki a településen kívüli világokkal;
- a közösség további forrásokat teremt tervei folytathatóságáért.

Szakirodalom, honlaplink

Varga A. Tamás – Vercseg Ilona (1998): Közösségfejlesztés. Magyar Művelődési Intézet, Budapest. www.pafi.hu/_Kozossegi_Adattar/Azadatt.nsf/99b0698cd023d1018525670c0080e328/ec68caea967c3c04c125679f005b84b7?OpenDocument (2019. 08. 27)
Varga A. Tamás – Vercseg Ilona (1998): Közösségfejlesztés. Magyar Művelődési Intézet, Budapest. www.pafi.hu/_Kozossegi_Adattar/Azadatt.nsf/99b0698cd023d1018525670c0080e328/ec68caea967c3c04c125679f005b84b7?OpenDocument (2019. 08. 27)

Cselekvési terv formai-tartalmi javaslat[9]

Közösségek részvételével megvalósuló felmérés és tervezés eredményeképpen kialakuló helyi cselekvési terv célja, hogy meghatározza a közösségek szakmai tevékenységeinek tematikáját, amely a települési vagy térségi identitás fejlesztésével is összhangban álló érték mentén szerveződik (pl.: történelmi, kulturális vagy természeti értékek, társadalmi együttélés, összetartozás, fenntarthatóság, új-gazdaság stb.).

Alapelvek

Tartalom. A cselekvési terv a közösség által meghatározott problémák megoldására irányuló intézkedési folyamat(ok) strukturált rendszere. A helyzetelemzés a cselekvési terv elkészítését szolgáló igényfelmérésre, azaz a közösségi interjúk, beszélgetések és a közösségi felmérés eredményeire épül, célterületenként lehatárolt.
Ütemezés. Az intézkedések a cél(ok) elérésére irányuló részfolyamatok időbeli és tevékenységbeli rendszerében a felelős(ök) és a célok megvalósulásával mérhető eredmények (rövid-közép-hosszútávú) indikátorai is megjelennek. A TOP 5.3.1-16 és a 6.9.2-16 felhívás 36 hónapra ütemezi a megvalósítás minimális idejét, és további kötelező 3 éves fenntartást ír elő. Így az ütemezés ideális esetben minimum 3 + 3 év időszakot kell, hogy lefedjen.

Események: negyedévente minimum egy új esemény megvalósítása kötelező.

Folyamatok: félévente minimum egy új folyamat elindítása kötelező célterületenként.

Ezen felül nincs számbéli korlátozás a programokra vonatkozóan. A cselekvési tervet időrendben javasolt összeállítani, az előrehaladás áttekinthetősége végett. Ebből eredően az egyes események és folyamatok között időbeli átfedés keletkezik, melyet már a tervezés során szükséges figyelembe venni, mivel az adott település közösségei párhuzamos tevékenységekben vesznek részt.

Megvalósítók és feladataik.

- A bevonandó közösségek /csoportok megnevezése, és a konkrét hozzájárulásokat leírása (mivel járul hozzá?)
- A konkrét feladatokhoz konkrét felelősök rendelésével a lakosságnak nagyobb lehetősége van bevonódni, a szervezők pedig azonosítják a szerepvállalás lehetőségét biztosító folyamatrészeket, így a megvalósulás túlmutat a puszta „rendezvényszervezésnél".

9 Javaslatunk „A helyi identitás és kohézió erősítése" TOP 5.3.1-16 és a 6.9.2-16 konstrukciók felhívásai alapján készült. A különböző települések/településrészek cselekvési terv struktúrája ettől eltérhet!

A cselekvési terv rendszerét az alábbiak szerint, az áttekinthetőség okán táblázatos formában célszerű elkészíteni:

Tevékenység(ek)[10]

I. Események (negyedévente egy új indítása)

- helyi hagyományok feltárása (pl. ismeretterjesztő szakmai előadások, ünnepeinkhez kötődő hagyományok, jeles napok stb. rendszerezése, feldolgozása)
- közösségi eredmények bemutatása (pl. a helyi közösség(ek) által szervezett bármely program(ok): élménybeszámolók, művészeti előadások stb.)
- közösségek szomszédolása (pl. településrészek, nemzetiségek találkozói, egymás lakóterületét, kulturális szokásait, hagyományait megismertető programok stb.)
- közösségi kiállítás (pl. helyi alkotók közös kiállítása, tematikus fotóarchívumok, tárgyak, közösségek múltjából fennmaradt emlékek, közösségi eseményekről keletkezett dokumentumok bemutatása stb.)
- közösségi találkozók (pl. idősek napja, újszülöttek napja, elszármazottak találkozója stb)
- közösségi fórumok, találkozók szervezése (pl. vállalkozói fórum, civil fórum, közösségi rendezvény: helyi termékbemutató stb.)

II. Folyamatok (félévente egy új indítása)

- tankatalógus (pl. helyi erőforrások feltárása, helyi tudástár összeállítása és frissítése)
- értékfeltárás-értékőrzés (pl. települési értéktár megalakítása, települési értékek gyűjtése, rendszerezése, tematikus akcióprogramokkal, tábor stb.)
- helyi történelem feltárása, mindennapok megörökítése a kult. Intézmények bevonásával (pl. helytörténeti kutatóközösségek alapítása, települési kalendárium szerkesztése, helyi események dokumentálása, múltbéli események feltárása és az eredmények közzététele stb.)
- helyismereti, helytörténeti dokumentumok gyűjtése, feltárása (pl. helytörténeti tábor, találkozó, archiválás stb.)
- helyi szellemi örökség feltárása (pl. ismeretterjesztő előadások, tea-délutánok, szakmai tábor, rendszeres találkozók stb.)
- művelődő közösségek klubfoglalkozásai, szakkörök, baráti körök stb. egyéb kulturális programjai (pl. ismeretterjesztés, képzések, tanulókörök programjai stb.)

10 Választható elemek a felhívás szerint. Nem kötelező minden tevékenységet megvalósítani, a település / településrész feltárt adottságainak és szükségleteinek függvényében választható.

III. A helyi nyilvánosság fórumai (minimum 2 megvalósítása és rendszeres működtetése)

- pl. honlap, közösségi oldal, rádió, TV, újság, hírlevél, információs anyagok, hirdetőtáblák - információs felületek stb. kialakítása és folyamatos működtetése a helyi lakosok közreműködésével.

IV. Részvételi fórumok (a megvalósítás időszakában az első évben negyedévente minimum egy, a második évtől félévente minimum egy kötelező)

- Célja a cselekvési terv nyomonkövetése, fejlesztése. Lehetséges formái: párbeszédkörök, szakmai kerekasztalok, közösségi/szomszédsági tanácsok stb.

Helyzetelemzés[11]
Cél(ok) rövid szöveges megfogalmazása
Bevonandó közössé(ek) /csoport (ok) megnevezése, mivel járul(nak) hozzá a fejlesztésekhez
Tevékenység(ek) bemutatása, a megvalósításához szükséges erőforrások felsorolása
Felelős(ök) minden résztevékenységhez nevesítve
A tevékenységhez rendelt pályázati forrás (Ft) jogcímenként / összegenként bontva
A megvalósítás ütemezése / határideje (év/hó/nap)
Eredményességi indikátor (1 év / 12 hónap)
Eredményességi indikátor (2 év / 24. hónap)
Eredményességi indikátor (3 év / 36. hónap)
Eredményességi indikátor (…) projektzárásig
Eredményességi indikátor fenntarthatósági időszakban (x hónap)
Egyéb megvalósított, megvalósítandó tevékenységekkel való kapcsolódások[12]

11 A cselekvési tervben rögzített beavatkozás célját jelentő probléma leírása, amivel alátámasztható a beavatkozás.

12 Pl. a településen eddig is megvalósult pl. kulturális programok megújítása, kibővítése a projekt keretében, vagy kapcsolódás más jelen projekt keretében megvalósított tevékenységhez.

A cselevési terv táblázatában az áttekinthetőség miatt javasoljuk, hogy projektmegvalósítás során végzett tevékenységek egymás alatt, az adott tevékenységhez kapcsolódó részinformációk pedig oszloponként kerüljenek felsorolásra, az alábbi minta szerint:

I. Közösségi akciók, tevékenységek, események megvalósítása, közösségi események szervezése	A felhívás szerinti beavatkozás megnevezése	tevékenység												
	helyi hagyományok feltárása	helyzetelemzés												
	közösségi eredmények bemutatása	cél(ok) rövid szöveges megfogalmazása												
	közösségek szomszédolása	bevonandó közösség(ek) megnevezése, mivel járul(nak) hozzá a fejlesztésekhez												
	közösségi kiállítás	tevékenység(ek) bemutatása, a megvalósításához szükséges erőforrások felsorolása												
	közösségi találkozók	felelős(ök) minden rész-tevékenységhez nevesítve												
	közösségi fórumok, találkozók szervezése	a tevékenységhez rendelt TOP forrás (Ft)												
		a megvalósítás ütemezése / határideje (év/hó/nap)												
		eredményességi indikátor (1 év / 12 hónap)												
		eredményességi indikátor (2 év / 24. hónap)												
		eredményességi indikátor (3 év / 36. hónap)												
		eredményességi indikátor (…) projektzárásig												
		eredményességi indikátor fenntarthatósági időszakban (x hónap)												
		egyéb megvalósított, megvalósítandó tevékenységekkel való kapcsolódások												

II. Programok, folyamatok -helyi erőforrások feltárása	tankatalógus													
	értékfeltárás - értékőrzés													
	helyi történelem feltárása, mindennapok megörökítése a kult. intézmények bevonásával													
	helyismereti, helytörténeti dokumentumok gyűjtése, feltárása													
	helyi szellemi örökség feltárása													
	művelődő közösségek klubfoglalkozásai, szakkörök, baráti körök stb. egyéb kulturális programjai													
III. Helyi nyilvánosság fórumai	pl. honlap, közösségi oldal, rádió, TV, újság, hírlevél, információs anyagok, hirdetőtáblák, információs felületek stb. kialakítása és folyamatos működtetése a helyi lakosok közreműködésével													
IV. Részvételi fórumok	célja a cselekvési terv nyomonkövetése, fejlesztése.													

Példák bemutatása

Az alábbi példákban kettő esemény és kettő folyamat típusú tevékenység tartalmi leírásának lehetséges módját mutatjuk be:

Példák eseményre

Helyi hagyományok feltárása:

„Jeles napok és társadalmi szokások Mintafalván és környékén"

- helyzetelemzés: A településen kevés a helyi és tájegységi kultúrtörténetet ismertető, feldolgozó anyag, dokumentum. Ezen ismeretekkel kívánjuk a kulturális programjainkat is gazdagítani. Negyedévente, az évkörös ünnepekhez kapcsolódóan egy-egy kiemelt közösségi ünnepen tematikus dokumentum és tárgyi gyűjtést szervezünk a lakosok csoportjainak körében, mely eredmények az adott program keretében kerülnek bemutatásra.
- cél(ok) rövid szöveges megfogalmazása: A könyvtár helytörténeti dokumentumtárát és a lakosok ismereteit szeretnénk frissíteni, bővíteni. Bízunk benne, hogy az előadások és gyűjtőakciók során néhány helyi lakos emlékezetében élő hagyományt is sikerül lejegyeznünk. A megyei múzeum történészének és a megyei könyvtár helytörténeti gyűjteményi munkatársának vezetésével 12 alkalommal tematikus ismeretterjesztő előadásokat és kapcsolódó közösségi gyűjtőmunkát szervezünk a családoknál megbúvó eszközök fotók, egyéb dokumentumok rendszerezésére és közzétételére. Télen az Adventi készülődés és a farsang, tavasszal a kiszebábú égetés és a húsvét, majd a pünkösd és a Szent Iván éj, ősszel a szüret és a Márton nap hagyományait járjuk körbe, összesen 16 alkalommal.
- bevonandó közössé(ek) /csoport (ok) megnevezése, mivel járul(nak) hozzá a fejlesztésekhez: idősek klubja, iskola, könyvtár (KSZR), tájház, szülői munkaközösség, önkormányzat: gyűjtőmunka szervezése; művelődési ház: a kulturális programok helyszíne.
- tevékenység(ek) bemutatása, a megvalósításához szükséges erőforrások felsorolása: előadói díj, eszközök: terem, projektor, laptop, kiállítótér.
- felelős(ök) minden résztevékenységhez nevesítve: előadás megszervezése: művelődési ház; közönség toborzás: idősek klubja, szülői munkaközösség, KSZR, iskolások
- a tevékenységhez rendelt pályázati forrás (Ft) jogcímenként / összegenként bontva: 420.000 Ft (16x20.000 Ft előadói díj, 100.000 Ft szakmai anyagköltségek)
- a megvalósítás ütemezése / határideje (év/hó/nap): 2019.11.15-2021.12.31. negyedévente két alkalom.

- eredményességi indikátor (1 év / 12 hónap): 8 alkalom, 8x50 fő
- eredményességi indikátor (2 év / 24. hónap): 8 alkalom, 8x50 fő
- eredményességi indikátor (3 év / 36. hónap) -
- eredményességi indikátor (…) projektzárásig: 750 fő
- eredményességi indikátor fenntarthatósági időszakban (x hónap) 8x50 fő
- egyéb megvalósított, megvalósítandó tevékenységekkel való kapcsolódások: a projekt keretében megvalósuló települési hagyományőrző programokhoz kapcsolódva kiállítások, eszköz- és dokumentum-bemutatók szervezését is tudjuk biztosítani a közösségi gyűjtőmunka eredményeiből.

Közösségi eredmények bemutatása:

„Mintafalva ifjúsági napja"

- helyzetelemzés: a fiatalok számára nincs bemutatkozási lehetőség a település programjai között, az ifjúsági nap hozzájárul a fiatalok összefogásához és a közös szervezőmunka nyomán a lakosok is megismerhetnék a kisközösség tevékenységét.
- cél(ok) rövid szöveges megfogalmazása: ifjúsági program keretén belül a különböző korosztályok bemutatkozása, ifjúsági ki-mit-tud szervezése, a fiatalokat érintő témák kapcsán előadások, bemutatók és koncert szervezése.
- bevonandó közössé(ek) megnevezése, mivel járul(nak) hozzá a fejlesztésekhez: helyi művészeti csoportok – fellépés, a község és a környező települések fiatalokkal foglalkozó szakemberei: pedagógusok, szociális munkás – előadások, művelődési ház: szakmai támogatás, eszközök és helyszín biztosítása.
- tevékenység(ek) bemutatása, a megvalósításához szükséges erőforrások felsorolása: A helyi fiatalok napjának szervezése, a programelemek kiválasztása, helyi fellépők toborzása, előadók meghívása, közösségi interakciót segítő alapanyagok vásárlása, kellékek elkészítése, szakmai eszközök beszerzése: ifiklub tagság, művelődési ház, helyi önkéntesek.
- felelős(ök) minden résztevékenységhez nevesítve: szervezők: helyi művelődési ház vezetője és a fiatalok, helyszín: művelődési ház, segítők: önkéntes fiatalok (közösségi játékok eszközeinek elkészítése, animátorok, közreműködnek a lebonyolításban).
- a tevékenységhez rendelt pályázati forrás (Ft) jogcímenként / összegenként bontva: Szakmai előadások a fiatalokat érintő témákban: 2x30.000 Ft; szakmai bemutatók 2x40.000 Ft; 200.000 Ft alapanyagköltség, 150.000 Ft technikai költségek (hangosítás, jogdíjak), meghívott zenekar: 500.000 Ft. összesen 990.000 Ft. 3 alkalommal: 2.970.000 Ft.
- a megvalósítás ütemezése / határideje (év/hó/nap): 2019. szeptember 1-től 2022. szeptember 1-ig 3 alkalom
- eredményességi indikátor (1 év / 12. hónap) 1 alkalom, 150 fő

- eredményességi indikátor (2 év / 24. hónap) 1 alkalom, 200 fő
- eredményességi indikátor (3 év / 36. hónap) 1 alkalom, 250 fő
- eredményességi indikátor (…) projektzárásig: 600 fő
- eredményességi indikátor fenntarthatósági időszakban: 1 alkalom, 300 fő
- egyéb megvalósított, megvalósítandó tevékenységekkel való kapcsolódások: A fiatalok a település egyéb közösségi eseményeibe is bekapcsolódnak, pl. a tavaszi szemétszedési akcióba, az őszi parkgondozásba és az óvoda nyári kerítésfestésébe.

Példák folyamatokra

Helyi szellemi örökség feltárása:
„Mintafalva szellemi öröksége"

- helyzetelemzés: A településen erős az elvándorlás, a helyi lakosok aktivitása gyenge. A település mai arculatát is meghatározó múltbéli hagyományok és ismeretek nem épülnek be a kulturális programokba. A helyi identitás erősítése, megőrzése érdekében ismernünk kell múltunkat és közös összefogással segíteni ezen ismeretek generációról-generációra való megőrzését, áthagyományozását.
- cél(ok) rövid szöveges megfogalmazása: A település neves elszármazottainak életművei, illetve a település kulturális és társadalmi hagyományaihoz kapcsolódó ismeretek feltárása, dokumentálása (pl. néptáncok, ételek, mezőgazdasági termények és feldolgozásuk stb.).
- bevonandó közössé(ek) megnevezése, mivel járul(nak) hozzá a fejlesztésekhez: helyi pedagógusok: ismeretterjesztő előadás és vetélkedők szervezése, az iskolások az idősebb generációt képviselő lakosok körében helyi feltárómunkát végeznek. Az eredmények bemutatására a művelődési házban és a tájházban kerül sor.
- tevékenység(ek) bemutatása, a megvalósításához szükséges erőforrások felsorolása: szakmai előadások – helyi és meghívott előadók, Közösségi tér: terem, előadói eszközök: projektor, kiállítótér, szakmai eszközök a bemutatókhoz (pl. képkeret, karton, ragasztó stb.) biztosítása.
- felelős(ök) minden résztevékenységhez nevesítve: szervezők: művelődési ház és könyvtár: a helyismereti dokumentumok rendelkezésre bocsájtása, tematikus estek szervezése; pedagógusok: vetélkedők anyagának összeállítása, előadások tartása.
- a tevékenységhez rendelt pályázati forrás (Ft) jogcímenként / összegenként bontva: összesen 700.000 Ft. 8 alkalommal tartandó előadásra szakmai

felkészülés 160.000 Ft, szakmai konzulens díja (pl. muzeológus, történész) 100.000 Ft, meghívott előadók (pl. népzenészek, énekes, táncházvezető stb.) 4 alkalom (50.000 Ft/alkalom, összesen 200.000 Ft); installációs költségek: 100.000 Ft; gasztronómiai bemutatóhoz alapanyagköltség: 40.000 Ft; technikai költségek 100.000 Ft.

- a megvalósítás ütemezése / határideje (év/hó/nap): 2019.09.01-től 2020.12.30-ig kéthavonta egy-egy új téma feldolgozása, összesen 16 hónap
- eredményességi indikátor (1 év / 12. hónap) 2 alkalom 2x30 fő
- eredményességi indikátor (2 év / 24. hónap) 6 alkalom 6x40 fő
- eredményességi indikátor (3 év / 36. hónap) -
- eredményességi indikátor (…) projektzárásig: 300 fő
- eredményességi indikátor fenntarthatósági időszakban: + 2 alkalom, + 80 fő.
- egyéb megvalósított, megvalósítandó tevékenységekkel való kapcsolódások: a program során létrejött dokumentum és eszköztár tematikusan felhasználható a település és a környező települések értéktári bemutatóin is. A program sikeressége nyomán újabb tematikus gyűjtőmunkára kerülhet sor, továbbá közösségi kiállítások is szervezhetők.

Értékfeltárás-értékőrzés:

„Mintafalva értékei”

- helyzetelemzés: Az ágazati értéktári rendszernek megfelelően a települési értékek feltárása, rendszerezése már megkezdődött, de a feldolgozás, a nyilvánosság szervezése hiányos. A meglévő értékek nem épülnek bele a település kulturális programkínálatába.
- cél(ok) rövid szöveges megfogalmazása: Helyi érték napok szervezése meghatározó ünnepnapokhoz kötődően. 1. az értéktárba felvett helyi festőművész örökségéből/műveiből kiállítás a Festészet napján, 2. méhészeti bemutató és mézes ételek versenye a Méhek napján, 3. védett épített örökségeinkhez szervezett ismeretterjesztő településtörténeti séta szervezése a Kulturális örökség napján, 4. versmondó verseny tájversekből a Költészet napján, 5. közösségi műtárgykiállítás a Kultúra napján, 6. közös túra szervezése a közeli táji értékekhez a Madarak és fák napján.)
- bevonandó közössé(ek) megnevezése, mivel járul(nak) hozzá a fejlesztésekhez: A települési értékekhez kötődő csoportok bevonása, aktivizálása a szervezőmunkába. Életkori sajátosság vagy érdeklődési kör szerint kisebb csoportok szervezése, akik tematikus gyűjtő- és feldolgozómunkával készülnek az egyes értéknapokra.

- tevékenység(ek) bemutatása, a megvalósításához szükséges erőforrások felsorolása: helytörténész, vagy a helyi értéktárbizottság tagja – ismeretterjesztő előadás(ok) tartása, iskola: kiegészítő ismeretgyűjtés, a helyi érték feldolgozása kvízjátékkal, ki-mit-tuddal, művelődési ház és helytörténeti gyűjtemény együttműködésében az előadásoknak helyszín biztosítása, kiállítótér és installációs eszközök biztosítása.
- felelős(ök) minden résztevékenységhez nevesítve: helyi értéktár bizottság tagjai - szakmai tevékenység koordinációja, helyi lakosok csoportjai: saját anyagok, ismeretek közzététele, részvétel a programok szervezésében és lebonyolításában (nyugdíjas klub: mézes ételek versenye, tájvédőkör: túra szervezése és lebonyolítása, magyar szakos pedagógus: versmondó-verseny szervezése, felkészítés stb).
- a tevékenységhez rendelt pályázati forrás (Ft) jogcímenként / összegenként bontva: összesen 700.000 Ft. Installációs eszközök: 200.000 Ft, előadók tiszteletdíja: 150.000 Ft, fotódokumentáció: 50.000 Ft, speciális szakmai eszközök bérlete / kisértékű tárgyi eszközök beszerzése: 400.000 Ft.
- a megvalósítás ütemezése / határideje (év/hó/nap): 2021.01.01-től 2022.06.30-ig 6 alkalom (összesen 16 hónap).
- eredményességi indikátor (1 év / 12. hónap) -
- eredményességi indikátor (2 év / 24. hónap) 4 alkalom 2x40 fő, 2x30 fő
- eredményességi indikátor (3 év / 36. hónap) 2 alkalom 1x50 fő, 1x25 fő
- eredményességi indikátor (…) projektzárásig: 215 fő
- eredményességi indikátor fenntarthatósági időszakban: + 3 alkalom, + 150 fő.
- egyéb megvalósított, megvalósítandó tevékenységekkel való kapcsolódások: a program során a helyi értéktár eleme szélesebb nyilvánosságot kapnak, a kapcsolódó ismeretforrás bővül, az egyes kulturális programokhoz kapcsolhatóvá válik a helyi értéktár munkája, illetve az értéktárban szereplő helyi értékek is. Tematikus ismeretterjesztő előadások vagy közösségi kiállítások is szervezehetők.

A fenti példák nyomán, az adott település sajátosságainak és a megvalósítási időszak konkrét dátumainak megfelelően minden feladat, felelős és kapcsolódó résztevékenység, egyéb információ is ütemezés szerint rögzíthető a cselekvési tervben.

5. Közösségi akciók, tevékenységek, események, programok, folyamatok és gyakorlati példáik

5.1. Közösségi tevékenységek

A **közösségi akciót** útmutatónkban kettős értelemben használjuk: részben olyan közösségi tevékenységet értünk alatta, amely egyetlen módszer alkalmazásával kíván elérni egyetlen célt. Akkor is akciónak tekintjük e tevékenységet, ha céljánál lényegesen összetettebb annak hatása (pl. cél: egy közösségi kiállítás rendezése; hatás: a helyi részvétel fokozódása, a közösségi identitás tartalmának mélyebb megismerése; új kommunikációs helyzet teremtődése a generációk között stb.). Az akciót a köznyelvi használattól némileg eltérően, másfelől nem egyszeri, rövid idő alatt megvalósuló közösségi eseménynek gondoljuk, hanem olyan, akár hosszú távú munkálkodásnak is, amely egyetlen cél megvalósulására irányul (pl. a hagyományok feltárására, amely akár éveket is igénybe vehet).

5.1.1. Helyi hagyományok feltárása

Definíció

„Akár a jelenkorig, akár a társadalom történetének egy korábbi szakaszában nemzedékről nemzedékre öröklődő, a település közössége(i) körében tovább élő tudás, ismeret, gyakorlat, jelentést hordozó cselekvéssor, mely az élet bármely területére vonatkozhat, a naptári év valamely jeles napjához, vagy egyéb, a helytörténetben kiemelt eseményhez kapcsolódik.

„… az egyik legfőbb különbség az ünnep és a látványosság között: utóbbinak csak nézői vagyunk, előbbinek aktív résztvevői, részesei.” (Vanier)

A tevékenység célja

A közösség bevonásával és aktivizálásával a jelenlegi helyi társadalom számára is releváns ünnepi hagyományok összegyűjtése, hiteles feltárása, jelen helyzethez történő adaptálása azzal a céllal, hogy a jeles napokhoz kötődő események újbóli megszervezése által erősödjön a helyiek identitástudata. Továbbá az adott településhez, esetleg néprajzi csoporthoz való kötődés nyomán bontakozzon ki a bevont egyének kreativitása, jöjjön létre az eltérő egyének, illetve generációk közötti párbeszéd, együttműködés, teremtődjön alkalom a közösség önreprezentációjára.

Kulcsfogalmak

helyi hagyomány; közös ünnep; jeles napok; ünnepi szokások; hagyományéltetés; identitáskeresés; ünnepi szimbólum; közösségi önreprezentáció; közösségi emlékezet

Feltételrendszer

- személyi: kulturális közösségfejlesztő mentor, programszervező, idősebb helyi lakosok, aktivizálható helyiek, fiatalok, önkéntesek, lehetőség szerint néprajzos muzeológus, esetleg tájházvezető
- tárgyi: a szokás feltárásához szükséges írott források, helytörténeti kiadványok, helyi lapok, magánlevelek, naplók, film- és hangzóanyagok (a felsoroltak közül amennyi lehetséges), a visszaemlékezések felgyűjtéséhez videókamera vagy diktafon és fényképezőgép, a szokás feleleventéséhez szükséges tárgyi kellékek (pl. viselet, jármű, étel stb.), könyvtár, levéltár, múzeum gyűjteményei és dokumentumai
- anyagi: próbákhoz terembérlés (ha szükséges), külső közreműködők tiszteletdíja (pl. zenekar)

Alkalmazott eszközök és módszerek

Információk gyűjtése korábban életben lévő közösségi hagyományokról, ünnepekről. Ezek az alábbi típusokban lelhetők fel:

a. A naptári vagy egyházi év jeles, kiemelkedő napjaihoz kapcsolódó hagyományos közösségi tevékenységek, szokáscselekmények, ünnepi rítusok (pl. karácsonyi betlehemezés, Anna-napi bálok).
b. A mezőgazdasági év tágabb időszakaihoz kapcsolódó események, természeti ünnepek (pl. farsangi mulatság, szüreti mulatság, nyári napéjegyenlőség stb.).
c. A településre jellemző helytörténeti eseményekhez fűződő szokások, ünnepségek (pl. a település alapításának ünnepe vagy egyéb történelmi esemény emléke), a rég- és közelmúlt helyi eseményeinek feltárása.

Ezek feltárása, megismerése az alábbi módszerek és források kombinálásával történhet:

a. Írásban már megjelent települési monográfiák, helytörténeti források alapján, amelyek lehetnek kézirati formában is, pl. szakdolgozat, helyi gyűjtés.
b. Helyi vagy megyei muzeális intézmény munkatársának kutatásai, publikációi alapján.

c. Interjúzás általi gyűjtéssel, információszerzéssel: az idősebb vagy lehetőleg a legidősebb korosztály emlékezetére hagyatkozva a korábban életben lévő hagyományokról. A közösség által meghatározott szempontok szerint történik az interjúalanyok és az interjúvolók kiválasztása, valamint fogalmazódnak meg a kérdések (ld. közösségi beszélgetés módszertana, közösségi tervezés).
d. Levéltári iratanyagokból.
e. Az interjúzás, beszélgetés során érdemes arra kérni az alanyokat, hogy próbálják meg felidézni a saját gyermekkorukat, fiatalkorukat:
    - Milyen közösségek voltak a településen? Ezek szerveződhettek korosztályok szerint (pl. lány- vagy fiúközösségek, legényegyletek), munkavégzés (pl. bányászok, halászok), érdeklődési kör (pl. bélyeggyűjtő kör, dalárda) stb. alapján.
    - A közösségeknek voltak-e rendszeres eseményei, alkalmai, rendezvényei? Kik játszottak szerepet a közösségi alkalmak szervezésében? Fellelhetők-e még a szervezők leszármazottainak körében az ünnepi szokáshoz kapcsolódó tárgyi és/vagy szellemi emlékek (pl. forgatókönyv, szövegkönyv, családi emlékezet)?
    - Hogyan változott az adott közösségi ünnep, ünnepi esemény az évek, évtizedek során?
    - Milyen jeles napokhoz (pl. névnapokhoz – Katalin, György stb.) vagy egyházi ünnepekhez kapcsolódó események (karácsony, húsvét, templomi búcsú, úrnapi körmenet, búcsújárás stb.) voltak a településen?
    - Ismer-e olyan történetet a település múltjából, mely fontos történelmi eseménynek mondható, amely érdemes lehetne a róla való megemlékezésre?
f. Ha semmilyen formában nem sikerül információt gyűjteni a korábban életben lévő hagyományos ünnepekről, akkor az általános jeles napokhoz kapcsolódó események is megszervezhetők. Ezzel kapcsolatban ld. a szakirodalmaknál megnevezett *Jeles napok, ünnepi szokások* c. kötetet. A megalkotott hagyományok esetében is érdemes figyelembe venni a vidékre, tájegységre, régióra korábban jellemző szokásokat, valamint a település adottságait (pl. szüreti mulatságot nem érdemes tartani, ha a településen nem termesztenek szőlőt).

Eredmények, várható kimenet

A település ünnepeihez, kiemelkedő alkalmaihoz kapcsolódó rendezvények, események erősítik a település vagy egy szűkebb csoport (pl. fiatalok, vallásosok, gazdálkodók stb.) összetartozását, a közösségi és helyi identitást.

Az ünnep kilépés a profán világból, megélése, méltó megemlékezése színt és különlegességet visz a hétköznapokba, az ünneplés során a kikapcsolódás, a kulturális élmények, az ismeretszerzés is szerephez juthat.

Az ünneplés egyben szocializációs gyakorlat is, az ünnepi szokás felelevenítésébe bevont fiatalok megtanulnak ünnepelni, az idősebb generáció átadhatja tudását, hasznosnak, értékesnek érezheti magát.

Az ünnepi rítushoz kötődő cselekvés leképezi (és nemcsak tükrözi vagy kifejezi) a társadalmi viszonyokat.

Az ünneplésnek etikai vonatkozásai vannak. Az ünnep kodifikálja az összetartozást. Az ünnep megkülönböztetett figyelem, egymás maradéktalan elfogadása. Valakit ünnepelni hívni tisztesség, elfogadni is tisztesség. Az idegen nem lehet az ünnep részese: az ünnepre szóló meghívó a közösségbe szól, a rítus elutasítása a közösség elutasítása, egyedül nem lehet ünnepelni.

Szakirodalom, honlaplink:

Hagyományátadás – módszertani segédanyag. Honismeret, 2010., különszám. https://www.dropbox.com/s/ygv9mtcqjzfcfqh/Honismeret_2010_ksz.pdf?m= (2019. 06. 25.)
Helyi emlékezet, kulturális örökség, örökségvédelem sorozat módszertani füzetei. Muharay Elemér Népművészeti Szövetség, 2010. A sorozat elemei: http://www.muharay.hu/index.php?menu=124&h_id=217 (2019. 06. 25.)
Mohay Tamás (2008): Töredékek az ünnepről. Budapest, Nap Kiadó, 5–18. http://vigilia.hu/node/Vigilia_1996_12_facsimile.pdf (2019. 06. 25.)
Tátrai Zsuzsanna – Karácsony Molnár Erika (1997): Jeles napok, ünnepi szokások. Budapest, Planétás Kiadó.

Gyakorlati példa - Helyi hagyományok feltárása, naptári ünnepek, jeles napok, helyi szokások

Ifjúsági Értékőrző Csoport és Kistermelők Baráti Egyesülete, Bak

Tevékenység
FaluTéka a Válicka-völgyében, 2016

Feltételrendszer
„FaluTéka a Válicka-völgyében" című projekt keretében a már működő Ifjúsági Értékőrző csoport tagjainak ismereteit bővítették a település múltjának felkutatásával, a még meglévő

értékek rögzítésével és feldolgozásával. A programot a baki Kistermelők Baráti Egyesülete koordinálta. Résztvevők: Bak település fiataljai, a Honi Strázsa napközis táborban részt vevő értékőrző fiatalok, valamint a szomszédos Pince (Szlovénia) település fiataljai.

Eszközök, módszerek

A „FaluTéka a Válicka-völgyében" című programban több önálló, de egymással szorosan összefüggő program zajlott.

A Honi Strázsa napközis táborban a részt vevő gyerekek, fiatalok az 1900-as évek uradalmi életével ismerkedtek. Elbeszélésekből, levéltári iratokból, a településen élő idős emberek visszaemlékezéseiből ismerték meg az akkori falut és az itt folyó életet. Felkeresték a régi helyszíneket, a majorokat, a kenderáztató tavakat, és régi ételeket is készítettek.

A Határtalan Honi strázsa-napokon 10 baki és 10 pincei fiatal vett részt Bakon és környékén, valamint Pince településen és térségében. A program célja a helyi értékek feltárása, dokumentálása volt, illetve az ehhez kapcsolódó eszközrendszer, módszer megismerése és rögzítése.

Vetélkedőt szerveztek gróf Széchenyi István születésének 225. évfordulójára, amellyel a gróf munkásságáról emlékeztek meg. A feladatok a Széchenyi családról, a helyi értékekről és hagyományokról szóltak. (1690-ben Bak a Széchényiek tulajdonába került, akik majorságot hoztak létre itt, ezzel jelentős szerepet vállalva a település életében.)[13]

A FaluTéka-szombatokon havonta egy alkalommal ismét összegyűltek az Ifjúsági Értékőrző fiatalok. A hónap néprajzi hagyományainak eseményeit felidézve idős emberekkel beszélgettek, bekapcsolódtak az aktuális munkafolyamatokba, majd az egyesület tagjaival közösen elkészítettek egy-egy jellegzetes ételt.

A FaluTéka animációs szakkör foglalkozásait havonta egy alkalommal tartották meg, ennek eredménye egy kisfilm lett, ami a „Hogyan lett a tojásból csikó" címet kapta. A korábban elkészült mese főhősének újabb legendáját filmesítették meg.

A FaluTéka rajzszakkör feladata az emlékek rajzos megörökítése volt. A kurzus alkalmával a résztvevők egy-egy rajzot, illetve festményt készítettek el az előzőleg felgyűjtött helyi emlékekről (épületek, szobrok). A program további célja volt, hogy kialakítsa a helyi értékek iránti kötődést, a megbecsülés érzését, igényét. A képeslapokat az idősek-napi kiállításon mutatták be.

A FaluTéka népi színjátszó szakkörben a fiatal színjátszók a helyi népi hagyományokat, dalokat, táncokat fűzték egy csokorba és mutatták be jeles eseményeken.

13 https://hu.wikipedia.org/wiki/Bak_(telep%C3%BCl%C3%A9s) (2019. 06. 12.)

Decemberben a Luca-napi szokásainkat feldolgozó műsorukat adták elő. A „Mit kaptunk mi Tőletek?" című második összeállításukat, amelyben a helyi mondókákat, játékokat, táncokat kötötték csokorba, az idősek napján mutatták be.

Eredmények, kimenet
A program során a baki gyerekek, fiatalok és a bevont szomszédos település, Pince fiataljai megismerkedtek a településük és kistérségük épített örökségeivel, történelmével, múltjával, kultúrájával, hagyományaival, népszokásaival és gasztronómiájával. Elsajátították, hogyan kell anyagokat gyűjteni, meghatározni, dokumentálni, feldolgozni a helyi értékeket, úgy, hogy azok mások számára is értéket képviseljenek. Megtanulták értékelni a környezetük múltját, s azt is elsajátították, hogyan kell az értékeket megőrizni, a tudást átadni, átörökíteni. Közösséget építettek, mert a helyiek nem passzív résztvevői, hanem aktív cselekvői voltak az eseményeknek, így a közösségük is erősödött.
A projekt során összegyűjtött anyagokat kiállításokon, illetve kiadványokban, kisfilmeken örökítették meg és mutatták be.

Szakirodalom, információ: Projekt szakmai beszámoló, 2016.
https://www.youtube.com/watch?v=50yfxKPueyw&t=220s
https://www.youtube.com/watch?v=JvefEgPvmsw&t=15s
https://www.youtube.com/watch?v=J5DXxiPUFLI&t=7s
https://www.youtube.com/watch?v=WoF8YKd1mRA

Gyakorlati példa - Bányászhagyományok megőrzése

Szép Jelen Alapítvány, Gánt

Tevékenység
Bányászgenerációk találkozása és közösségi kezdeményezése Gánt-Bányatelepen – „Emlékőrző bányászutódok"

Feltételrendszer
A település elnéptelenedése indokolta a Szép Jelen Alapítvány kezdeményezését, amelyhez a bányászutódok rendszeres és öntevékeny találkozása adta az alapot.

A Cselekvő közösségek – aktív közösségi szerepvállalás projekt keretében megvalósult „Emlékőrző bányászutódok" program célja az ott élő és az elszármazott

bányászutódok, bányászcsaládok között létrejött közösségi kapcsolat fenntartása. A program célja továbbá méltó emléket állítani az egykor a helyi emberek megélhetését biztosító bauxitbányászatnak.

Eszközök, módszerek

A projekt megvalósítója a Szép Jelen Alapítvány, amelynek egyik választott feladata a társadalmi, gazdasági és környezeti tényezők aktivizálása és támogatása mellett a környezet, a település környezeti adottságainak védelme, fejlesztése.

A Szép Jelen Alapítvány a közösségi összefogással létrejött Fecskepalota fenntartója.

Gánt község önkormányzata együttműködési megállapodást kötött a Szép Jelen Alapítvánnyal a Gánt-bányatelepi közpark közösségi fejlesztésére. Ebbe kapcsolódtak be a korábban itt élt bányászcsaládok ma még élő leszármazottai. A Szép Jelen Alapítvány 2017 októberében csatlakozott a „Cselekvő közösségek" projekthez egy 2018. január – október között megvalósítandó munkatervvel. A közösségi kezdeményezés a 60 bányászcsalád emlékét őrző közösségi faültetéssel folytatódott 2015 őszén és 2016 tavaszán. Később kidolgozták a Bányász Emlékhely tervezetét, amely a térség turisztikai vonzerejét is növelheti, emellett munkahelyeket is teremtene. Az „Emlékőrző bányászutódok" projektről kiadvány született.

Eredmények, kimenet

A Cselekvő közösségek – aktív közösségi szerepvállalás projekt keretében megvalósult „Emlékőrző bányászutódok" program kutatási anyaga és történeti feltárásai megalapozták a következő lépéseket is. A helytörténeti kutatások főként személyes interjúkkal, a helyi és elszármazott családok megkeresésével, beszélgetésekkel történtek (oral history). A kutatásba, a beszélgetések és a történeti feltárások szervezésébe, illetve lebonyolításába önkéntes diákokat is bevontak. A mintaprojekt megvalósításában partnerként vett részt Gánt Község Önkormányzata, a GÁNT-ÉRT Nonprofit Kft., a gánti művelődési ház és a székesfehérvári Vörösmarty Könyvtár kihelyezett tagkönyvtára.

Szakirodalom, információ

Arapovics Mária szerk. (2019) Kulturális közösségi mintaprojektek Cselekvő közösségek, SZNM-NMI-OSZK, p 60-78.

Orbán Péter - Lendvai Tímár Edit (2019): „Emlékőrző bányászutódok" kiadvány. https://www.fecskepalota.hu/_upload/editor/Emlek__rz__k/emlekorzo-kiadvany_Webre.pdf (2019. 07. 12.)

Gánt – Fecskepalota, Szép Jelen Alapítvány. https://www.fecskepalota.hu/_upload/editor/fpalota_emlekkonyv_2009_09_03.pdf (2019. 07. 12.)

Wikipédia – Gánt. https://hu.wikipedia.org/wiki/G%C3%A1 (2019. 07. 12.)

Gyakorlati példa – Napközis (Integrált) Tábor szervezése a szentendrei skanzenben

Szabadtéri Néprajzi Múzeum, Szentendre

Tevékenység

Integrált tábor, napközis tábor szervezése

Az integrált táborban egyedülálló módon ép és sérült fiatalok tevékenykednek együtt. Egyre több középiskolás jelentkezett be a múzeumba a kötelező iskolai szolgálat hasznos és társadalmilag fontos eltöltésére. A skanzen kiemelt feladatnak tartja, hogy a fogyatékossággal élő gyerekek is megismerhessék a múzeum adta számtalan lehetőséget, élményt. Ezt a két megfogalmazódó igényt kapcsolták össze a skanzen szakemberei a múzeumpedagógiai nívódíjas közös tábor ötletével.

Feltételrendszer

2014 óta minden nyáron létrejön a skanzen integrált tábora, melyben egyedülálló módon ép és sérült fiatalok tevékenykednek együtt. Az elgondolás szerint a múzeumpedagógusok nem segítőkként és segítségre szorulókként tekintenek a résztvevőkre, hanem mint akik teljes értékűen kiegészítik egymást.

Eszközök, módszerek

Az egyhetes nyári tábor lehetőséget ad arra, hogy a közösségi szolgálatos középiskolások és a fogyatékossággal élő gyerekek kapcsolatot teremtsenek, megismerjék egymást, tanuljanak egymástól. Ez a hét az egymáshoz való alkalmazkodás során saját személyiségük mélyebb megismerését és a fogyatékkal élő ember értékeinek felfedezését is lehetővé teszi. A tábort megelőzően a múzeumpedagógusok szakember bevonásával felkészítőnapot tartanak, ahol például szituációs érzékenyítő gyakorlatok során a gimnazisták megtapasztalhatják sérült társaik korlátait és lehetőségeit. A diákok tanácsokat kapnak, hogy a különböző fogyatékossággal élő társaikkal hogyan teremtsenek kapcsolatot, hogyan tudják majd segíteni őket a programok során.

A tábor minden reggel napindító beszélgetéssel kezdődik az IKSZ-es diákokkal az aznapra tervezett programokról. A napot pedig közös értékeléssel zárják. Kiemelten fontos a skanzen által biztosított folyamatos konzultációs lehetőség, mert ezzel szakmailag és emberileg is segíti a diákokat. A táborban olyan változatos programok kialakítása a cél, amelyek egymásra épülnek, logikailag összekapcsolódnak, igazodnak a résztvevők képességeihez, életkori sajátosságaihoz és a múzeum küldetéséhez. A programok kialakításakor szempont, hogy azok minden résztvevő számára sikerélményt jelentsenek, és mindenki felszabadultan, örömmel vegyen

részt rajtuk. A táborozók párokat alkotnak, illetve csoportosan végzik a skanzenben megvalósítható tevékenységeket: zenélést, kézműveskedést, állatgondozást, sütés-főzést stb. Jelentkezést csak a teljes hétre fogad el a múzeum, és táboronként 8-10 IKSZ-es diák fogadására van lehetőség. A táborban csak azok a középiskolás tanulók vehetnek részt, akik a felkészítőnapon is jelen voltak.

Eredmények, kimenet
A tábor megvalósítása során a diákok az 50 órás iskolai közösségi szolgálat hasznos, az eredeti pedagógiai célt szolgáló közösségi munkáját valósítják meg, nemcsak segítenek, hanem aktívan részt vesznek a múzeumpedagógiai feladatokban, melyeket maguk is élveznek. A legtöbb esetben a tábor végére a csoport összekovácsolódik.

Forrás, információ
Molnár József: „Legyetek realisták, követeljétek a lehetetlent!", Integrál tábor a Skanzenben fogyatékossággal élő fiatalok és iskolai közösségi szolgálatot teljesítő középiskolások részére. In: BERECZKI-CSERI-NAGYNÉ-SÁRI (szerk.): Ház és ember 31., Szentendre 2019, p 181-192.
Kramlik Márta - Molnár József: Tábor a Skanzenben - integrált módra! https//archiv.magyarmuzeumok.hu/latogato/2511_tabor_a_skanzenben_integralt_modra
Integrált táborok a Skanzenben, Múzeumi Nívódíj 2015 https://archiv.magyarmuzeumok.hu/latogato/2762_integralt_taborok_a_skanzenben?
http://skanzen.hu/hu/tanulas/taborok/integralt-tabor

5.1.2. Közösségi eredmények bemutatása

Definíció

A jelen útmutató keretében közösségi eredménynek tekintjük mindazon tevékenységeket, amelyek a település polgárainak, közösségeinek tevékenysége, együttműködése keretében, a közösségfejlesztési folyamat során megvalósul, függetlenül attól, hogy a helyi közösségi cselekvési tervben szerepel-e. Közösségi eredménynek tekinthető pl. bármely, a helyi közösség által szervezett program, esemény, a fiatalok által felújított ifjúsági klub, az újonnan létrehozott Facebook-oldal… azaz minden olyan esemény, akció, projekt, folyamat, „dolog", amely a közösségfejlesztés eredményeként, következtében, illetve keretében valósul meg.

A tevékenység célja

A közösségi eredmények bemutatásának célja minél többekkel megismertetni az adott eseményt, akciót, projektet, folyamatot, „dolgot", hogy mindezekről ne csak azok értesüljenek, akik aktívan részt vettek a megvalósításban, hanem mások is.

Kulcsfogalmak

bevonás; helyi cselekvési terv; helyi nyilvánosság; információs pont; a közösségfejlesztési folyamat eredményei; közösségi kiállítás

Feltételrendszer

A feltételrendszer a választott eszköztől, módszertől függ.

Alkalmazott eszközök és módszerek

Annak eszköztára, hogy egy-egy eredményt miképpen mutathatunk be minél többeknek, gyakorlatilag kimeríthetetlen:

írjunk róla a település honlapján, Facebook-oldalán, a helyi lapban, figyeljünk arra, hogy ezt ne mi, hanem a megvalósításban részt vevők írják, megemlítve benne minél többeket név szerint (ezzel is elősegítjük a közösségért cselekvő helyiek közösségi elismertségének növekedését);

az adott eseményről, a folyamat egyes lépéseiről tegyünk ki fényképeket a helyi kulturális intézmény előterében, a település egyéb közösségi tereiben (ideértve a vendéglátóhelyeket, de akár a buszmegállót is);

tartsanak élménybeszámolót a megvalósításban részt vevők az előkészítés és a megvalósítás folyamatáról, ahol meg lehet ismerni pl. egy helyi fesztivál szervezésének kulisszatitkait;

szervezzünk kiállítást, ahol be lehet mutatni pl. az újonnan indult kézműves szakkör keretében elkészült tárgyakat, vagy a területileg illetékes muzeális intézmény és levéltár gyűjteményeiből az eredményre jellemző tárgyakból összeállított tárlatot.

Közösségi cselekvési tervünk összeállítása során minden lehetséges esetben gondoljuk végig, hogy ha az adott tervünk megvalósul, akkor erről miképpen adhatunk hírt.

Eredmények, várható kimenet

Ezzel egyrészt elérhetjük, hogy egyre többek csatlakozzanak majd a közösségi programokhoz, másrészt növelhetjük a közösségért cselekvő aktív helyi lakosok elismertségét.

Szakirodalom, honlaplink

Lásd az útmutató egyéb, közösségi folyamatokkal kapcsolatos pontjainál.

Gyakorlati példa – Közösségi eredmények bemutatása - helyi közösségi fesztivál

Veled az Ifjúságért Kulturális és Hagyományőrző Egyesület, Perkáta

Tevékenység
Ifi Feszt - Színezd újra Perkátát! közösségi fesztivál szervezése

Feltételrendszer
A Veled az Ifjúságért Kulturális és Hagyományőrző Egyesület 4 esztendő alatt fejlődött egy baráti körből civil szervezetté. A baráti társaság helyi fiatalok csoportjaként szerveződött a népművészeti foglalkozás keretein belül, a település közművelődési intézményében. Célkitűzéseik túlmutattak a szabadidő hasznos eltöltésén, tartalmas és értékes, a hely szellemiségét, örökségét megőrző, és a helyben maradást ösztönző tevékenységekre irányult. A mindennapi életre, a társadalmi felelősségvállalásra, a tradíciók tiszteletére és a munka világába való integrálásra szeretnék felkészíteni, ösztönözni az ifjúságot.

Eszközök és módszerek
A népművészeti foglalkozás köré csoportosuló fiatalokban fogalmazódott meg az igény saját kulturális-szabadidős program létrehozására, amely kifejezetten a helyi fiatalok közösségépítését segíti. A program szervezésében 15-35 év közöttiek vettek részt, akik innovatív ötletekkel elsődlegesen olyan programelemek megvalósításával szólították meg Perkáta lakosságát, kicsiket és nagyokat egyaránt, amelyek a szórakozás és közösségi élmény mellett a résztvevők interaktivitását is elősegítik. Az első Ifi Feszt programot 2016 augusztusában rendezte a Perkátai Általános Művelődési Központ, közösen a helyi önkéntes fiatalokkal. A program a helyi erőforrásokra támaszkodva sportprogramokkal, a helyi csoportok bemutatóival és koncertekkel a helyi fiatalokat próbálta mozgósítani, aktivizálni.

A kartondobozokból közösen épített fesztiválkapu felirata: „Veled" jelképes üzenet az ide érkezőknek, hiszen aki azon belép, az a közösség tagjává lesz. Ez lett az a nap, amely minden évben lehetőséget ad a település fiatalságának, hogy megmutassa önmaga közösségépítő erejét, ahol a község minden lakosa számára van hely, ahol az ifjak olyan értékek mentén lehetnek tevékeny formálói a mindennapoknak is, amelyek növelik a lakóhely iránti elköteleződésüket, lokális identitásuk kialakítását és megerősítését.

A második Ifi Feszt – Színezd újra Perkátát programot 2017-ben a már bejegyzett ifjúsági egyesület szervezte, amelynek Horváth Dóra az elnöke. A szervezet küldetése: „Ifjúsági közösség kialakítása Perkátán, amelynek feladata, hogy a fiatalságot bevonja az általa szervezett programokba, illetve az egyesület tevékenységébe".
A célok megvalósításának feltétele a folyamatosság, ami az Ifi Feszt esetében azt jelenti, hogy évről évre meg kell teremteni a fiatalok aktivitásához a szervezéshez szükséges tárgyi eszközöket is.

Eredmények, kimenet

A fesztiválprogram a helyi és térségi erőforrásokra épít: saját produkciók, helyi csoportok, szervezetek és intézmények bemutatkozása, interaktív programok szervezése, helyi kézművesek bemutatói és gasztronómiai kóstolók a helyi termék-előállítók jóvoltából. Emellett helyi portékapiacot és játékos versenyeket, vetélkedőket rendeznek minden korosztálynak. Az Ifi Feszt eredményei között a legfontosabb a fiatalok egyéni és közösségi kompetenciáinak fejlődése. A rendezvény – mint az informális tanulás színtere – módot ad arra, hogy a szervező fiatalok képessé váljanak folyamatokban és felelősségteljesen gondolkodni, illetve kooperatív módon cselekedni, így a közösségi értékeknek köszönhetően a későbbiekben képesek lesznek érvényesülni, mind a munkavállalás során, mind saját lakóközösségükben, ahol a belülről és kívülről is érkező pozitív visszacsatolások erősítik meg őket.

Szakirodalom, információ

Sikeres évkezdés a perkátai ifi egyesületben. https://www.duol.hu/kozelet/helyi-kozelet/sikeres-evkezdes-a-perkatai-ifi-egyesuletben-2637064/ (2019. 05. 31.)
Színes lett Perkáta – Ifjúsági Fesztivált tartottak. https://www.duol.hu/eletstilus/helyi-eletstilus/szines-lett-perkata-ifjusagi-fesztival-2422182/ (2019. 05. 31.)
Színes lett Perkáta. http://www.perkata.hu/wp-content/uploads/2018/09/Perkátai-Hírek-jó.pdf (13.oldal) (2019. 05. 31.)

5.1.3. Közösségek szomszédolása

Szomszédünnep, közösségi térkép készítése

Definíció

Az egyének megszólításának és bevonásának egyik fontos módszere a szomszédünnep. Az érintettek előre felvállalt kezdeményezéséhez hozzáadva a külső programot, a helyi akarathoz való hozzájárulásként működnek az igazi szomszédünnepek. Ez az alkalom egyszerre találkozás, információgyűjtés, kapcsolódási pontok keresése. A spontán beszélgetések sorozata is számos információt ad, de egy közösségi térképpel, körkérdésekkel stb. kiegészítve egyszerre láttatja az egyént, az egyének sokaságát, a sokszínűséget és az azonosságokat.

A tevékenység célja

- találkozási alkalom megteremtése,
- láttatni az egyének sokaságát – szimbolikusan és fizikálisan is,
- információgyűjtés az egyénekről – közös adatbázis létrehozása,
- azonosságok, közös pontok, tényezők megtalálása,
- a további kapcsolódási lehetőségek megteremtése.

Kulcsfogalmak

egyén; közös tényező; párbeszéd; érdeklődési körök; hiányérzetek; aktivitás; önkéntesség; szomszédság; szomszédolás

Feltételrendszer

személyi: közösségfejlesztő, kulturális közösségszervező, helyi közösségi önkéntesek
tárgyi: terem vagy szabadtéri helyszín esetén sátor, padok, asztalok, filctollak, papírok, fal hiányában táblák, paravánok
anyagi: nyomtatás, terembérlés (ha szükséges)

Tartalmi összetevők

Önmaga megfogalmazása, a „ki vagyok én?" kérdés megválaszolása, milyen szerepek jelennek meg az egyén életében (anya, feleség, tanár, szomszédasszony stb.), milyen csoportokhoz, közösségekhez tartozik, mire büszke**.**

A másik ember megismerésekor bármely tényező, tulajdonság azonossága bizalmat ébreszt, innen elindulhat egy párbeszéd. Az embereket jó érzéssel tölti el, ha hasonlóságot fedeznek fel a másikban, biztonságban érzik magukat és maguk is jobban megnyílnak.

A közös tényezők mentén **kialakuló párbeszédek** további érzéseket hoznak felszínre, pl. büszke vagyok arra, hogy…, jó lenne, ha ez és ez lenne a mi utcánkban, egy filmklub a faluban stb. – mindezek fogják adni egy közösség közös érdeklődési köreit. A felszínre kerülő hiányérzetek is elindíthatnak szerveződéseket, 2-3 vagy akár több fős aktivitásokat.

Végül ezek az aktivitások, rendszeres találkozások szövik a „mi összetartozunk" érzést és haladhatnak egy közös identitás meghatározása felé.

Minden embernek biztonságérzetet ad, ha tudja, hogy része egy egésznek, s egyéni tudásával, cselekvéseivel hozzájárul a közös eredményekhez, hasznos tagjává válik közösségének. Mindennek alapfeltétele, hogy megismerjék egymást és kialakuljanak a párbeszédek.

Alkalmazott eszközök és módszerek

Az összehívás történhet postaládákba dobott meghívókkal, ismerősi baráti körökön keresztül. A közösségi térkép csatlakozhat egy már meglévő eseményhez is, ahol sok ember megfordul, pl. falunap, műsor vagy akár a piac sarka.

A szomszédünnepek fontos része a „terülj asztal"14, ami a meghívóban is szerepel.

Közösségi térkép: a még létre nem jött közösség egyes tagjait hivatott láttatni, az utca, a falu, a városrész utcahálózata, az ott lévő házak megjelölésével. Ide tűz fel minden résztvevő egy kicsi zászlót a saját nevével. A közösségi térkép lényege az erőforrások megjelenítése.

Kérdőív/adatlap: egyszerű kérdésekkel gyűjt információkat: a kérdezett neme, életkora, mióta él itt, van-e gyereke (melyik intézménybe jár), mi a foglalkozása, mi a hobbija stb. elérhetőség, vállalna-e önkéntes munkát, miben járatos, miben tud segítséget adni, van-e olyan dolog, amiben részt venne, vagy ő szeretne valamit tanulni.

---

14 Terülj asztal: a résztvevők által biztosított harapnivaló (étel, ital), „hazai ízek"

Az adatfelvétel az adott kérdéssor lekérdezését jelenti. Egy-egy adatlap kitöltése sem mindig teljes, hiszen tartalmaz olyan kérdéseket, amelyekre első alkalommal a bizalmatlanság miatt, az elköteleződés hiányában nem minden esetben válaszolnak a résztvevők.

Minden esetben fontos tudatosítani, hogy ezek az adatok és válaszok – hozzájárulás esetén –

a közösség adatbázisába kerülnek. Érdemes a kérdezőnek visszacsatolni ennek hasznosságáról pl. tudjuk, ki a faluban a villanyszerelő, kitől kérhetünk tanácsot konyhakert létrehozásához.

Ezek az életszerű, gyakorlatias példák sok esetben hozzá is járulnak, hogy felajánlásokat tegyen, akit kérdezünk.

Falfirka - a körkérdések: bármi lehet, célja a közös pontok, tényezők keresése. Nagy köröket rajzolunk, amibe beleírhatnak, pl. Hány gyermeked van?, Mi a kedvenc filmed?, Tartasz-e állato(ka)t? Szinte bármit lehet kérdezni, minél egyszerűbbet, annál jobb. Egy ember több helyre is írhat, és legyen lehetőség új körök felírására is.

Gyakori, hogy a körkérdéseknél spontán beszélgetések is kialakulnak. A közös érdeklődés, a hiányérzet stb. mentén ötletek születnek.

Minden szomszédoló beszélgetés után köszönjük meg az aktív részvételt! Ha születtek ötletek, javaslatok, akkor azokat általános formában fogalmazzuk meg és kerüljenek fel az ötletfalra (nem ládába!). Elmenetelkor kérjük meg a résztvevőket, hogy jelöljék, melyik tetszik nekik, és miben vennének részt szívesen.

Az adatok áttekintése után a közös érdeklődési területek, a hiányérzetek és ötletek alapján lesz rálátásunk a tervezhető aktivitásokra. Az adatlapok információi pedig a kit, milyen témában, milyen önkéntes tevékenységre kérhetünk fel. Az adatlap információiból arról is képet kapunk, hogy kik a társadalom könnyen bevonható tagja: az idősek, a kisgyermekes családok.

Szerencsés, ha a résztvevők közül kitűnik az a két-három ötletgazda is, aki maga köré tud gyűjteni embereket a megvalósításhoz. Eleinte szüksége lehet segítségre, biztatásra, és nagyon fontos, hogy a szomszédolást rövid időn belül aktivitás kövesse, legyen az bármilyen kicsi is.

Ütemezés: érdemes félévente ismételni, újra elkészíteni a közösségi térképet, hiszen új lakók csatlakozhatnak, javaslatok születhetnek és régi résztvevők is tehetnek új felajánlást.

A két féléves alkalom között „dokumentáljuk" a megvalósult ötleteket. Ez bármilyen aktivitás lehet: „Mi karácsonyfánk" szabadtéri rendezvény, közös tavaszi fametszés, játszótér-takarítás, asszonyok reggelije, falinaptár-készítés, ruhacserebere, biciklitúra, filmklub.

Visszacsatolás: minden aktivitásról adjunk hírt újságban, honlapon (ha van), és az első közösségi térkép résztvevőinek e-mailben. Az új program, érdekes kezdeményezés egy idő után azokban is hiányérzetet kelthet, akik még nem szerepelnek a közösségi térképen.

Eredmények, várható kimenet

- az emberek jobban megismerik egymást,
- az egyes emberek képességeikkel láthatóvá válnak, kirajzolódnak a közös érdeklődési körök, megfogalmazódnak a hiányérzetek stb.,
- kialakul a kezdeményezők köre – ők lesznek az első önkéntesek,
- félévente több aktivitás is történik,
- híre megy, ezáltal bővül a résztvevők, önkéntesek köre,
- kialakulnak az adott közösség rendszeres találkozási alkalmai, programnaptár készül.

Szakirodalom, honlaplink

Arapovics Mária szerk. (2019)Kulturális közösségi mintaprojektek, Cselekvő közösségek, SZNM-NMI-OSZK, p 60-78.
www. wekerletelep.hu

Gyakorlati példa - Szomszédolás

Csomópont Tehetségkutató és Tehetséggondozó Egyesület, Budapest, Rákospalota

Tevékenység
Szomszédünnep a Csomópont Bázison - francia mozgalom meghonosítása Rákospalotán

Feltételrendszer
A XV. kerület alapvető célja volt a három településrész (Rákospalota, Pestújhely és Újpalota) közösségeinek összekötése, az eltérő szemléletükből, életstílusukból fakadó különbözőségek egymáshoz közelítése és a személyek közötti párbeszéd kezdeményezése. Szerették volna az egymástól elidegenült lakóközösségeket aktiválni, mozgósítani és találkozási alkalmat biztosítani számukra a Csomópont Bázison.
A szomszédünnep elsődleges célcsoportja Budapest XV. kerületének (Rákospalota, Pestújhely és Újpalota) lakói kortól, nemtől függetlenül. Ezenkívül részt vehetnek

a rendezvényeken kisgyermekes családok, helyi amatőr tehetségek (zenészek, művészek, együttesek formációi), helyi civilek, aktív, a környezetükért felelősséget érző szervezetek, közösségek, de ugyanígy várják azokat is, akik ugyan nem a lakóközösséghez tartoznak, de szeretnének részt venni egy-egy ilyen alkalmon.

Eszközök és módszerek

A programmal információt gyűjthetnek a lakóközösségek érdeklődési területeiről. A közös érdeklődési területek összehozzák a helyi lakosokat és ellensúlyozzák az elmagányosodás jelenségét, a lakók személyes kapcsolatokat építenek egymással.

A Csomópont Tehetségkutató és Tehetséggondozó Egyesület alkalmanként 5-7 kerületi szervezet bevonásával szervezi meg a kerületben a szomszédünnepet az egyesület Sződliget utcai bázisán. A szervezésben partnerekre találtak a kerület civil szervezeteiben. A közösségi kezdeményezés keretében rendszeresen tartanak főzőversenyt „Arany Fakanál" címmel, amelyen főként a lakótelepen élő közösségek képviseltetik magukat.

Eredmények, kimenet

A résztvevők száma átlagosan 80-100 fő, ami többnyire a lakótelepen élő kisgyermekes családokból, szépkorúakból és fiatalokból tevődik össze. Egy-egy alkalommal akár 40 család is összejön, hogy megoszthassák egymással tapasztalataikat, vagy időt töltsenek egymással.

A célcsoportok határozottan igénylik a kezdeményezés folytatását, ám források nélkül nem csak a Csomópont Bázis számára, de a bevont szervezetek számára is nehezen valósítható meg a program.

Szakirodalom, információ

Itt lakunk, XV. kerület. https://15.kerulet.ittlakunk.hu/kultura-szabadido/180725/szomszedunnep-csomopont-bazison (2019. 06. 25.)
Budapest XV. kerületi önkormányzat – Csomópont Tehetségkutató és Tehetséggondozó Egyesület
Közösségek szomszédolása – szomszédünnep, közösségi térkép készítése. https://cskwiki.hu/pub/kozossegek-szomszedolasa-szomszedunnep-kozossegi-terkep-keszitese/ (2019. 06. 25.)
Szomszédünnep a Csomópont Bázison. https://www.lokal.hu/2018-08-szomszedunnep-a-csomopont-bazison/, http://xvmedia.hu/event/szomszedunnep-a-csomopont-bazison/ (2019. 06. 25.)
Szomszédünnep – Barankovics Alapítvány. https://barankovics.hu/cikk/rossz-szomszedsag-torok-atok-ne-csak-a-szomszed-unnepen-nyissunk-egymasra (2019. 06. 25.)

5.1.4. Közösségi kiállítás

Definíció

A közösségi kiállítás a lakosság megszólításának és bevonásának egyik módszere, az adott közösség kezdeményezésére jön létre. A kezdeményezés a helyi kultúrára, helytörténetre, tradícióra, egyéni vagy közösségi teljesítményre, természeti és társadalmi értékekre, közérzetre, az egyén és a közösség kapcsolatára, a helyi identitás tartalmára koncentrál, és a közösség aktivitásáról, pillanatnyi önértelmezéséről ad releváns visszajelzést a közösségnek.

A tevékenység célja

- a helyi cselekvők körének szélesítése, kreativitásának kibontása; a generációk közötti együttműködés erősítése.
- a helyi közösség számára releváns témák értelmezése, megkeresése, összegyűjtése, kutatása, feldolgozása és strukturált bemutatása a közösség tagjainak kezdeményezésére és az ő aktív részvételükkel; a közösség tagjainak önértékelés-növelése és kompetenciáik fejlesztése a kiállítási és az ahhoz kapcsolódó tevékenységek során.
- a legszélesebb körű megszólítás. A helyi lakosság minden tagja érintett valamilyen módon: a kiállítás ötletgazdájaként, a kutatásban, az anyag összeállításában, a kiállítás kivitelezésében, létrehozásban dolgozó csapat tagjaként, a kiállítás befogadójaként. A közösség számára releváns téma a bemutatással elemelkedik a hétköznapok valóságától, absztrahálódik, illetve a személyes bevonódás eredményeként reflexív közösségi tudat konstruálódik.

Kulcsfogalmak

a kreativitás kibontása; releváns helyi témák; a kiállításrendezés folyamatai; közösségfejlesztő aktivizáló módszer; helyi érték

Feltételrendszer

személyi: közösségfejlesztő, muzeológus, kulturális közösségfejlesztő, lehetőleg több generációt képviselő, különböző képességekkel, készségekkel rendelkező, aktivizált helyi lakosok (önkéntesek) csoportja

tárgyi: összejövetelre és kiállításra alkalmas, rendszeresen rendelkezésre álló terem, tábla/filctollak, paravánok, tárlók, post-it; jegyzetelni papírok és tollak, nyomtató és A4-es papírok, fényképezőgép, diktafon, filmfelvevő, kiállításhoz szükséges: tablók, tárlók, IKT-eszközök tárgyak, dokumentumok, vendégkönyv, népszerűsítéshez szükséges: számítógép, meghívó

anyagi: terembérlés (ha szükséges), a szükséges eszközök beszerzése, sokszorosítás

Alkalmazott eszközök és módszerek

A közösségi kiállítás a közös belefeledkezés, az elköteleződés örömének megélése a közösségben, olyan pozitív energiák mozgósítása a közös cél érdekében, amelyek elősegítik a mélyebb önismeretet, lehetővé teszik az önkép megváltozását, illetve a közösség és az egyén képességeinek, készségeinek állapotáról adnak közvetlen visszajelzést.

A közösségi kiállítás nem egyszeri cselekvés, igazán hatékony közösségfejlesztő funkcióját akkor tölti be, ha a közösség igényeinek megfelelően rendszeresen ismétlődik. Fontos, hogy akár a közösségi felmérés vagy a közösségi interjúk is kitérhetnek annak a feltérképezésére, hogy mit tart értéknek a közösség, és milyen értékekkel, eredményekkel (múltbeli, jelenlegi) rendelkezik, amelyeknek összegyűjtése, kutatása, megosztása és bemutatása a helyi identitás erősítését szolgálja, és közösségi célként fogalmazódhat meg. A közösségfejlesztő a releváns kérdések felvetésével indukálja a folyamatot, melyet a közösség erre önmagukat alkalmasnak ítélő tagjaival együtt végez el.

Már az így összegyűjtött témákból is lehet – egy ún. helyzetjelentés (kis kiállítás) keretében –visszajelzést adni a közösségnek, pl. nyilvános közösségi megbeszélésen is lehet tablószerűen (egy kép/tárgy, egy történet szóban/írásban, egy tabló) bemutatni azt a 3-5 témát, amelyet ebben a korai szakaszban feltártunk. Az erre a célra összehívott megbeszélésen a közösség egyrészt azonosulhat a témákkal, magáénak érezheti azokat, és további ötletekkel, részletekkel gazdagíthatja, illetve újakat hozhat be a közös gondolkodásba. A megbeszélésen részt vevő „aktív mag" összefoglalót készít a megbeszélés eredményéről, amelyet az elérhető kommunikációs csatornákon keresztül a legszélesebb körben véleményeztet a közösség többi tagjával. A legszélesebb körben támogatott téma lesz az első közösségi kiállítás fókuszában. A téma kiválasztása után a lehető legkorábban vonjuk be a közösségi munkába a területileg illetékes múzeum vagy gyűjtemény muzeológusát, aki a témához kapcsolódó ötleteivel, tanácsaival segít a különböző kis csoportokban folyó munka összehangolásában, felméri a kapacitáshiányokat, a professzionális know-how és a két lábon járó tezaurusz szerepét betöltve a kitűzött cél elérésére motivál, javaslatot is adhat a településsel, illetve

a témával kapcsolatos gyűjteményi elemek bemutatási lehetőségeire. A kiállítás elkészítésében részt vevők meghatározott időszakonként megbeszélik az eredményeket, a problémákat, az elképzeléseket, kikristályosodik a tartalom és a bemutatás formája, elkészül a kiállítási forgatókönyv, az arculat és a dizájn, megannyi lehetőséget kínálva a közösség kreativitásának. A munka során a közösség tagjai új oldalukról mutatkozhatnak be egymásnak, új ismereteket, készségeket tanulnak egymástól a közös cselekvésben. A kivitelezésben az egész közösség részt vesz.

A kiállítástervezés leegyszerűsített folyamata röviden:

- Találjuk ki a kiállítás központi témáját.
- A központi téma köré építve tervezzük meg a lehetséges altémákat, és rendezzük sorrendbe, akár egy történetet mutatnánk be.
- Rendeljünk tárgyakat, dokumentumokat az altémákhoz.
- Ne felejtsük el a kiállítottakat szöveges információkkal ellátni.

A kiállítás megnyitóját időzítsük a témához releváns időpontra (ha van ilyen). Előre tervezzük meg, hogy miből áll a megnyitó: ki beszél/kik beszélnek a közösségből (a kiállítás céljáról, a témaválasztásról, a folyamatról stb.). A megnyitót követheti beszélgetés, illetve előre hirdessük meg, hogy milyen beszélgetések, rendezvények fognak kapcsolódni a kiállításhoz. Legyen vendégkönyv, és szorgalmazzuk, hogy a közösség tagjai írják bele a benyomásaikat, de eleve betervezhetünk olyan interaktív felületeket a kiállításba, amelyek aktívan bevonják a befogadót, vagy amelyekre azonnal reagálhat a kiállításban a látogató. Adjunk hírt a kiállítás látogatottságáról, akár számokban is a közösségnek (szóban, írásban), osszuk meg az észrevételeket, azaz kövessük a kiállítás közösségre gyakorolt hatását. Mindez nagyon hasznos lesz a következő kiállításról való gondolkodásban.

A következő kiállítások témái a közösség életének releváns jelenségei közül kerülnek kiválasztásra, lehetnek további „örökségi" témák, de ugyanúgy dokumentálhatnak, interpretálhatnak valamilyen fontos, kurrens közösségi projekteredményt is.

A közösségi kiállítás mint közösségfejlesztő módszer elterjedése sokat segíthet a közösségek a múzeumi kiállítások és az azokban való részvétel iránti érzékenyítésében. A közösségi kiállítások múzeumban megvalósuló típusairól még kevés jó gyakorlattal rendelkezünk Magyarországon. Ezek közül kiemelkedik a Néprajzi Múzeum kísérlete (ld. szakirodalom). A közösségi részvétel a múzeumokban tanulmányozására kiváló mű Nina Simon *Hierarchy of Social Participation* (A közösségi részvétel hierarchiája) című írása, amely kitűnő segítséget nyújt. Olyan kiállítás is megvalósulhat, amikor a helyi emberek aktivitásából ott, helyben születik műalkotás, amely sokféle módon szolgálja a fejlődésüket (esztétikai jelentősége révén, de konfliktusfeldolgozási és hasonló funkciókat is hordoz, mint például a közösségi falfestés a Murál Morál Csoporttal).

Eredmények, várható kimenet

- kiállítás a közösségről a közösségnek, kapcsolódó közösségi rendezvényekkel (min. 2: kiállításmegnyitó és finisszázs – záróesemény);
- a helyi cselekvők köre tovább szélesedik;
- aktivizált, tudatosuló, a helyi cselekvésre képessé váló lakosság;
- erősödő közösségi identitás;
- cselekvő közösségi csoportok létrejötte;
- új tudások, kompetenciák megjelenése a közösségben;
- új kapcsolatok, szomszédsági viszonyok és partnerségek kialakulása;
- a helyi nyilvánosság fejlődése;
- együttműködés a közjóért.

Szakirodalom, honlaplink

Nina Simon, The Participatory Museum. http://www.participatorymuseum.org/chapter5/
Frazon Zsófia (2011): Múzeum és kiállítás. Az újrarajzolás terei. Gondolat Kiadó, Budapest. 159–176.
Fejős Zoltán – Frazon Zsófia (2006, szerk.) Plasztik művek. Alternatív műanyagtörténet a celluloid könyvtáblától a felfújható fotelig. MaDok-füzetek 4., Budapest.
Csíkszentmihályi Mihály (1997): Az öröm művészete. Libri Kiadó, Budapest.
Katona Krisztina (2008, szerk.): Életre keltett falak. Zöld-Híd Alapítvány, Pécs.
A forrás magam vagyok. Módszertani kiadvány. (2015) Pécsi Szín-Tér Egyesület, Pécs.
Katona Krisztina (2014): A bennünk élő alkotó felébresztése. A közösségi művészetek útján. Civil Szemle. 11. évf. 4. sz. 37–54.

Gyakorlati példa - Közösségi kiállítás

Gonda Ferenc Városi Könyvtár, Kaba

Tevékenység
„Kiállítás helyiekről, helyieknek – Utcatárlat Kabán”
Az első kabai utcatárlatra 2013-ban, az elszármazottak találkozója kísérőprogramjaként került sor, „Kabai arcok” címmel. A Gonda Ferenc Városi Könyvtár fotógyűjteményének szinte minden elemét kiállították különböző

témakörökben, az 1920-as évektől napjainkig. A fényképeket tematikusan helyezték ki a főtéren található épületek, intézmények kerítéseire, így az iskoláknál az osztályképeket, a református templom kerítésénél az egyházi vonatkozásúakat, míg a munkahelyekkel (termelőszövetkezet, cukorgyár) kapcsolatos képeket a könyvtár környékén tekinthették meg az arra járók. A kiállítás helyszíne rendhagyó módon tehát Kaba város közterülete volt. Második alkalommal 2014. augusztus 9. és 22. között, a „Világraszóló kabai lakodalom" elnevezésű rendezvény kiegészítő elemeként „Menyasszony, vőlegény" címmel rendeztek kiállítást.

Feltételrendszer

A Gonda Ferenc Városi Könyvtár a település kulturális életének aktív alakítója, a Mácsai Sándor Művelődési Házzal gyümölcsöző az együttműködésük. 2013-ban a város megszervezte az elszármazottak találkozóját, s a rendezvényhez minden helyi intézmény hozzájárult a maga eszközeivel, munkájával. A könyvtár vezetője úgy érezte, hogy általában mindenki szeret fotókat nézegetni – főképpen akkor, ha azok valamilyen szerepet játszottak az egyén életében –, ezért megszervezték az első utcatárlatot. A kiállítás elérte azt a hatást, amelyet megcéloztak: a látogatóknak sikerült szép emlékeket felidézniük a kihelyezett képekkel kapcsolatban, s a visszajelzések alapján az elszármazottak találkozójának legsikeresebb eleme ez a fotókiállítás volt. A vendégek is hoztak magukkal fényképeket a találkozóra, és amikor megtudták, hogy a könyvtárban azonnal digitalizálják azokat és vissza is kapják még a rendezvény ideje alatt, többen az intézmény rendelkezésére bocsátották a fotókat. Ilyen formán került a gyűjteménybe számos kép például a helyi cukorgyárról, s ugyancsak így gyarapodott a postatörténeti anyag is. Az utcatárlat a település közösségének építését szolgálta, hiszen gyakori jelenség volt, hogy ismeretlen emberek beszélgettek a fotók előtt, családi program lett a képek megtekintése.

A tevékenység megvalósítására helyben a könyvtár bizonyult a legalkalmasabbnak. A kulturális törvény is előírja, hogy a települési könyvtár helyismereti dokumentumokat gyűjtsön, így minden olyan információ, mely a településre jellemző, itt van összefoglalva (pl. újságkivágatok, fotók, digitális fényképek, kisnyomtatványok, Kabáról írt kiadványok, kabai illetőségű szerzők kötetei, valamint a településhez köthető plakátok is).

Az utcatárlat megrendezésével sokrétű a könyvtár célja. Szeretnének nyitottabbá válni, hogy szolgáltatásaikat, funkciójukat, feladatkörüket a település közösségének minél szélesebb rétege megismerje, majd az intézmény használójává is váljon. Biztosítani kívánják továbbá a település nagyobb rendezvényeinek kísérőprogramját, a kiállítás megrendezésével színesíteni az adott eseményt. A fényképek gyűjtése kapcsán a céljuk a lakosság részvételének ösztönzése, hogy ne csak befogadói, hanem

aktív alakítói is legyenek a tevékenységnek. Folyamatos cél a fotógyűjtemény gyarapítása, s az, hogy a lakosok kedvet kapjanak ahhoz, hogy behozzák saját képeiket. Fontos, hogy felismerjék, mekkora értékeknek vannak birtokában, s hogy ezekkel a település közös „értéktárát" gazdagíthatják.

Eszközök, módszerek

A tevékenység megkezdése egy gyűjtésre való felhívással indul, melyet többször érdemes közzétenni az intézmény különböző hirdetési felületein. A személyes megszólítás sokkal hatékonyabb, mint egy írásos hirdetmény, fontos, hogy az intézménybe betérőket folyamatosan tájékoztassuk a megkezdett munkáról. A beérkezett képekről minden elérhető adat rögzítésre kerül, az egyszerűség és a könnyű elérhetőség miatt célszerű erre a célra egy füzetet nyitni, ahova feljegyezhető minden információ, amit a kép tulajdonosa rendelkezésünkre bocsát. A képek nagy felbontásban történő digitalizálása, nagyítása után nyomtatják ki a képeket, az adott elképzelésnek megfelelően A/4 vagy A/3 méretben. Amennyiben már színes képek is vannak a kiállításban, szükség van egy megfelelő minőségű nyomtatóra, így ezeket a felvételeket az egyik helyi vállalkozónál nyomtatták ki. Mivel a képeket szabadtéren helyezték el, a nyomtatás után elengedhetetlen volt a képek laminálása is, az intézmény például éppen ennek a projektnek a kapcsán vásárolt laminálógépet. A megsokasodott feladatok ellátásához szükség volt segítőkre, így egy közösségi szolgálatos diákot állítottak minden munkafázishoz. A dolgozói létszám ekkor 3 fő volt, a közösségi szolgálatos diákok 9 fővel vettek részt a folyamatban. A humán erőforráson kívül szükség volt anyagi támogatásra is, melyet Kaba Város Önkormányzata biztosított a projekthez.

A munkafolyamatok legalább 5 hónapot vettek igénybe, az augusztusi rendezvényhez már márciusban el kell kezdeni a képek gyűjtését. A tevékenység megvalósításának kötött sorrendje van a felhívás közzétételétől a kiállítás elkészültéig, ezen lépések nem cserélhetők fel.

A projekt során az okozta a legnagyobb nehézséget, hogy eltűnt a kihelyezett képek 50%-a, eltulajdonították a kerítésekről. Ezt egyrészt humorral lehetett kezelni, valamint pozitív hozzáállással: a kiállítás ennyire értékes, hogy valaki magáénak akarta tudni az egyes darabokat. Ha rendelkezésre állt információ arról, hogy melyik képeket vitték el – többnyire tematikusan, csoportosítva kerültek ki a fotók –, akkor tudták pótolni azokat. Az esetből tanulva kihelyeztek egy hirdetményt, melyben leírták, mi is ez a kiállítás és kihez tartozik, hiszen sokan nem tudták, hogy a könyvtár szervezte. Tájékoztatták a település lakóit, hogy ha befáradnak a könyvtárba és megnevezik, melyik képre van szükségük, azt költségtérítés ellenében a könyvtár elkészíti számukra. A felhívás célt ért, többen éltek is ezzel a lehetőséggel.

További nehézség volt, hogy mivel a szervezők nem akarták, hogy a képek idő előtt eltűnjenek, így az elszármazottak találkozójának hajnalán kellett kihelyezni azokat, hogy biztosan minden fotó a helyén legyen a program ideje alatt. Ahogy végeztek a kiállításrendezéssel, megkezdődött maga a rendezvény, melyen a könyvtár dolgozói szintén részt vettek. Az állomány nagy mértékben bővült, ugyanis a résztvevők a helyszínen látták, hogy ott zajlik a fényképek digitalizálása. Így a magukkal hozott képeket átadták a helyszínen dolgozó közösségi szolgálatos fiataloknak, akik rövid idő után vissza is szolgáltatták azokat, a frissen laminált képek pedig folyamatosan gyarapíthatták az utcatárlatot. Ezt a megoldást akkor improvizálták a szervezők, a 2018-ban megrendezett találkozó alkalmával azonban már tudatosan készültek erre a feladatra.

A projekt sikerének kulcsa az lehet, hogy az emberek szeretik viszontlátni a régi emlékeiket, ismerőseiket. Sikeres elem az is, hogy a kiállítás nem egy megbonthatatlan egészet alkot, hanem menet közben bővíthető, alakítható. A tevékenység legnagyobb támogatója maga a lakosság volt, az itt élők saját fényképeikkel, elbeszéléseikkel járultak hozzá a tárlat létrejöttéhez.

Eredmények

A projekt eredményeképpen eddig két nagyszabású utcatárlat valósult meg, ezeket követte egy kisebb kiállítás az I. világháború emlékére, valamint a reformáció emlékév tiszteletére is. Az elszármazottak találkozójához köthető első tárlatot kb. 6000 látogató tekintette meg, 1500 fő résztvevő már a találkozó alkalmával. Összesen mintegy 90 főre tehető azoknak a száma, akik tevékenyen részt vettek a kiállítások létrehozásában és képeikkel hozzájárultak annak sikeréhez.

A gyűjtemény gyarapítása sikerült, a település közössége megmozdult, a képek előtt összeálltak beszélgetni, nyitottabbá váltak egymás iránt. Az intézmény is nyitott a látogatói felé, kilépett a falai közül, melynek következtében a lakosok megismerték a könyvtárnak ezt a funkcióját is.

Forrás, információ

https://www.kabakonyvtar.hu/ (2019. 07. 11.)

Gyakorlati példa – Közösségi részvételi kiállítás

Tatabányai Múzeum, Tatabánya

Tevékenység

„Emberek és tárgyak. Mutassunk be együtt egy számodra fontos tárgyat a múzeumban!" közösségi kiállítás rendezése személyes tárgyakból és kapcsolódó múzeumi teadélután. Beszélgetőtársak voltak Vágó-Lévai Katalin fotográfus, Tóth Enikő művészettörténész főmuzeológus, valamint azok a vendégeink, akik szeretnének szót, gondolatot cserélni.

Feltételrendszer

- személyi: közösségfejlesztő muzeológus
- tárgyi: összejövetelre és kiállításra alkalmas, rendszeresen rendelkezésre álló terem, fényképezőgép, kiállításhoz szükséges: tablók, tárlók, IKT-eszközök, tárgyak, dokumentumok, vendégkönyv, népszerűsítéshez szükséges: számítógép, meghívó. A beszélgetések vendégelőadói
- anyagi: terembérlés (ha szükséges), a szükséges eszközök beszerzése, sokszorosítás. A program meghirdetése különböző fórumokon

Eszközök, módszerek

A Tatabányai Múzeum évről évre megrendezi azt a közösségi programot, mely során megszólítják a látogatókat, hogy válasszanak ki egy számukra fontos tárgyat, és hozzák be adott időben a múzeumba fotózásra. A fotóra felkerül a tárgy és az ember, a résztvevő. A fotózás során mindenki elmondja a résztvevőknek, milyen kötődése van a kiválasztott tárgyhoz. Ezekből a fotókból kiállítás készül, és a kiállítás mellé szervezett teadélutánon a résztvevők, a fotók szereplői beszélgetnek, „szót és gondolatot cserélnek". A teadélutánon a muzeológus és a fotográfus beszélget a vendégekkel. A program 2011 óta évről évre megvalósul, különböző csoportok részvételével. Az elmúlt években autista fiatalok is bekapcsolódtak, akik terápiás céllal többször is visszatértek a múzeumba, újra és újra megnézni a képeiket.

Eredmények

A helyi lakosság széles körű bevonása, melyben a résztvevők érintettek a kiállítás ötletgazdájaként, a kutatásban, az anyag összeállításában, a kiállítás kivitelezésében, létrehozásban és a kiállítás befogadójaként. Az évente létrejövő közösségi kiállítás, a közösséggé formálódó látogatók, új célcsoportok jelennek meg a múzeumban. Cselekvő közösségi csoportok jöttek létre, új kompetenciák jelennek meg a közösségben.

Forrás, információ

https://www.tbmuzeum.hu/ (2019. 06. 25.)

5.2. Programok, folyamatok

5.2.1. Helyi erőforrások feltárása

A helyi erőforrások feltárása hosszabb folyamatot, programok sorozatát jelenti. Egy tanítana-tanulna katalógus (tankatalógus, tudástár) összeállítása; a helyi, megyei értékek feltárása, értékőrzés (pl. helyi értéktár bizottság megalapítása, működtetése); a közösségi eredmények bemutatása, közösségi kiállítás rendezése hosszabb folyamat eredménye.

5.2.1.1. Tankatalógus

Definíció

A tankatalógus egy név és címjegyzék, amelyben a helyi emberi erőforrások – tapasztalat, tehetségek, tudás és érdeklődés – tárulnak fel s jelennek meg önállóan, tankatalógusként, vagy más helyi orgánum – kalendárium, falukönyv, évkönyv, hírlevél, programfüzet, hirdetőtábla stb. – részeként.

A tankatalógus lehetővé teszi a helyi tudás közvetlen megfogalmazását, kinyilvánítását, valamint átadását: elősegítheti például a meghirdetett témák körüli találkozásokat, beszélgetéseket, konzultációkat, de alapja lehet tanulókörök alakulásának is (amelyek ugyanakkor más módon is létrejöhetnek*, ld. a tanulókörök módszertanát is*).

A tevékenység célja

egyszerűen feltárni, rendszerbe foglalni és nyilvánosságra hozni korábban rejtett kulturális értékeket, a helyi tudást, hozzáértést, tapasztalatot és közösségi segítési lehetőségeket, s ezzel önszervező, informális tanulási folyamatokat beindítani a helyi közösségben.

a helyi nyilvánosságban megjelenő helyi tudás, hozzáértés, tapasztalat váljon helyi fejlesztési tényezővé.

növekedjen egymás ismertsége, az egyéni és közösségi önbizalom, szélesedjen a közösségi kapcsolatrendszer.

Kulcsfogalmak

tankatalógus; informális tanulás; önszerveződés; közösségi művelődés

Feltételrendszer

- személyi: kulturális közösségszervező, közművelődési és közgyűjteményi intézmények szakemberei
- tárgyi: összejöveteli terem, számítógépes kapacitás, kivetítő, flipchart, filctollak, post-it; jegyzetelni papírok és tollak, nyomtató és A4-es papírok
- anyagi: terembérlés (ha szükséges)

Alkalmazott eszközök és módszerek

A megkeresés – kapcsolatfelvétel a szomszédságokban:

1. a kezdeményezők köre felosztja maguk között a település utcáit, és az egyes utcák/utcaszakaszok önkéntes felelősei felkeresik a körzetükbe tartozó háztartások lakóit. Elmagyarázzák, hogy milyen minőségben keresik fel őket (pl. a helyi közösségfejlesztő csoport önkénteseként), s azt is, hogy miért szánták magukat erre a munkára (pl. hogy mindenkinek meg szeretnék adni a csatlakozás lehetőségét, s ezért egy minden családhoz szóló felhívást szerkesztettek; vagy mert sok tehetséges ember van a körünkben, akiknek eddig nem volt lehetőségük megmutatni tehetségüket, vagy neki lenne fontos valamit tanulni másoktól).

2. Amennyiben együttműködési készségre találnak, a kezdeményező egyetlen lapot, egy *felhívást* hagy ott – mondván, hogy pár nap múlva érte jön, de a kitöltő akár maga is bedobhatja azt az itt és itt elhelyezett gyűjtőládába.
   A felhívás a következő kérdések megválaszolását kéri:
   - Mi az, amihez a legjobban ért, és amit szívesen megtanítana másoknak?
   - Mi az, amit szívesen megtanulna másoktól?
   - Hozzájárul-e, hogy a neve és címe megjelenjen egy helyi címjegyzékben?

3. A kezdeményezők összegyűjtik a válaszokat, és egyúvé szerkesztik a **Tankatalógusba** (név- és címjegyzékbe). Az azonos témában járatos és az az iránt érdeklődő emberek neveinek egymás mellé szerkesztése egyértelművé teszi, hogy az érdeklődőknek nem kell szakkörvezetőre, klubvezetőre várniuk, kellő információk birtokában saját maguk is megtalálhatják egymást, például egy-egy beszélgetésre vagy egy általuk szervezendő ***tanulókörben*** *(ld. a tanulókör módszertanát is).*

4. A név- és címjegyzék – Tankatalógus – megjelenhet külön füzetben, de más orgánum (helyi újság, kalendárium, havi műsorfüzet stb.) részeként is. A lényeg, hogy a lehető legszélesebb körhöz, a település egészéhez jusson el.

A tankatalógus tapasztalataink szerint nagy hatással lehet a közművelődési és közgyűjteményi intézmények működésére: szakkörök, rendszeres összejövetelek, tanulókörök alakulhatnak, melyekhez gyakran nemcsak megfelelő helyiség, de szakembersegítség is kell.

Eredmények, várható kimenet

- a helyben élő emberek helyeződnek a közgondolkodás középpontjába;
- rejtett értékek kerülnek felszínre, a nyilvánosságba;
- fejlődnek a közösségi kapcsolatok;
- növekszik az önbizalom mind közösségi, mind egyéni szinten.

Szakirodalom, honlaplink

Varga A. Tamás – Vercseg Ilona (1998): Közösségfejlesztés. Magyar Művelődési Intézet, Budapest. www.pafi.hu/_Kozossegi_Adattar/Azadatt.nsf/99b0698cd023d1018525670c0080e328/ec68caea967c3c04c125679f005b84b7?OpenDocument (2019. 08. 27)
Vercseg Ilona (2004): Közösségfejlesztő leckék kezdőknek és haladóknak. Közösségfejlesztők Egyesülete, Budapest. www.kka.hu/_Kozossegi_Adattar/Azadatt.nsf/0a84037251c6a630c1257075002e65aa/c25665214fdbda8ec1256f1800529729?OpenDocument (2019. 08. 27.)
Carina Kindström (2010): Tanulókörük módszerének bemutatása
Staffan Larson – Henrik Nordval (2010): Tanulókörök Svédországban In: A tanulás öröm, érték, felelősség. Népfőiskolai Füzetek 2. szám. Budapest Környéki Népfőiskolák Szövetsége, Szentendre, 2010. www.bkszn.hu

Gyakorlati példa – Helyi értékek feltárása, közösségi találkozók szervezése – Elszármazottak találkozója

Tatabányai Múzeum & Baráti Köre

Tevékenység
Elszármazottak találkozója rendezvénysorozat - „Itt éltek, dolgoztak… beszélgetés Szabó István Oscar-díjas filmrendezővel”

Feltételrendszer
Egy szervező közönségszolgálati munkatárs vagy önkéntes, az adott intézmény minimális infrastruktúrája, kisterem megfelelő számú székkel és meghirdetés szükséges.

Eszközök, módszerek

A Tatabányai Múzeum Barátok Köre 2018-ban egy hatrészes sorozat keretében kívánta bemutatni – a teljesség igénye nélkül – azokat a tatabányai kötődésű személyeket, akik valamilyen formában kiemelkedő értéket hoztak létre, akikre példaként tekinthetnek a városban élők. A Közösségek Hetén 2018. május 9-én délután Szabó István, a tatabányai születésű Oscar-díjas filmrendező volt a vendég, akivel Csikós Gábor beszélgetett az életéről, alkotásairól. Más alkalommal a vendég dr. Szilvási Csaba költő és tanár volt, az előadás „Tatabányai szívvel, szatmári lélekkel…" címmel valósult meg. A rendezvény szervezése hagyományos módon történik.

Eredmények

Egy, a településről elszármazott híresség jött vissza a településre, erősítve a helyiek identitását. Olyan kis költségvetésű rendezvény, ami sokak figyelmét felkeltheti, közösségi találkozóra, beszélgetésre ad alkalmat.

Forrás, információ

https://www.tbmuzeum.hu/ (2019. 07. 11.)

Gyakorlati példa – Elszármazottak kiállítása

Munkácsy Mihály Múzeum, Békéscsaba

Tevékenység

Elszármazottak kiállítása

A 2019. január 22-e és május 5-e között megrendezett időszaki kiállítás címe: Mértankapszula. Az európai kubizmus békéscsabai nagymesterei: Bohus – Fajó – Lukovicky - Mengyán.

Feltételrendszer

Az 1997. évi CXL. törvény a muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről

A kiállításrendezés „hagyományos" tárgyi és anyagi feltételei szükségesek, kiegészítve a helyi kapcsolatrendszerrel.

Eszközök, módszerek

A Mértankapszula kiállítást a békéscsabai múzeum rendezte az „Ami csabai" múzeumi rendezvénysorozat égisze alatt. A kiállítást a Magyar Kultúra Napján a fenntartó megyei jogú város polgármestere, Szarvas Péter és Fábián László esztéta, író nyitotta meg a Munkácsy Mihály Múzeumban. Az ünnepi programon a helyi kötődésű névadó, Munkácsy Mihály életrajzi filmjének bemutatására is sor került. Az Európában, az Amerikai Egyesült Államokban, Kanadában és a világ más országaiban híressé lett konstruktivista művészek alkotásaiból rendezett kiállítás, valamint a köré szervezett programok sok helyi lakost és számos szakmai, művészi kört vonzottak az intézménybe. Az európai geometrikus művészet Békéscsabáról indult nagy négyese, Bohus Zoltán, Fájó János, Lukovszky Endre és Mengyán András az 1960-as évek Magyarországán elfogadott képzőművészeti normától eltérő módon nem a kor lenyomatát akarták tükrözni, hanem elrugaszkodtak ettől, formában és térben egyaránt. A Kossuth- és Munkácsy-díjas alkotók munkáit, merész lépéseit mutatta be a kiállítás. Az alkotókban közös, hogy mindannyian Mokos József legendás békéscsabai rajzkörében kezdték pályájukat és jelenleg versengenek az alkotásaikért a múzeumok. A még élő két művész közül Mengyán András tudott jelen lenni a megnyitón, ahol elmondta, hogy felmenői városalapító szlovák telepesek voltak, ezért is szorosan kötődik városhoz.

Eredmények, kimenet

Egy olyan időszaki kiállítás megrendezése, mely kapcsolódik a helyi értékek feltárásához, bemutatásához, miközben nemzetközi elismertséget, szakmai kapcsolatokat, partnerségeket is épít.

Forrás, információ

http://munkacsy.hu/hirek/mertankapszula

5.2.1.2. Helyi értékfeltárás – értékőrzés

Definíció

Az értékfeltáró és értékőrző tevékenység széles körű, helyi összefogáson alapuló közösségi folyamat, melynek keretét a hungarikumokról[15] szóló 2012. évi XXX.

15 A „hungarikum" a magyarság csúcsteljesítményét jelölő gyűjtőfogalom, amely olyan megkülönböztetésre, kiemelésre méltó értéket jelez, amely a magyarságra jellemző tulajdonság, egyediség, különlegesség és minőség. http://www.hungarikum.hu/ (2019. 08. 27.)

törvény és a 114/2013. (IV. 16.) Korm. rendelet biztosítja a települési/táji értéktár, illetve értéktár bizottság létrehozásának lehetőségével. Az értékfeltárás adott település közössége(i) által meghatározott értékek felismerését és dokumentálását, azok rendszerezését, szakszerű feldolgozását és közzétételét szolgálja. A folyamat a közös munkára és a közös döntéshozatalra épül, amely nagyban hozzájárul a kollektív élmény és identitás érzéseinek kialakításához, erősítéséhez és az elköteleződéshez.

A tevékenység célja

Az értékőrzésben elsődleges cél (a hungarikum törvényben megfogalmazott célokhoz igazodóan) a helyi értékek meghatározása, dokumentálása és közzététele. E tevékenységek együttesen – megfelelő módszertani környezetben – a helyben meglévő és kihasználatlan erőforrásokra építő, társadalmi összefogáson alapuló, fenntartható helyi társadalmi és gazdaságfejlesztést generálhatnak. A törvény céljaként jelöli meg az összetartozás, az egység és a nemzeti tudat erősítését, a nemzeti értékeink védelmét, a nemzeti azonosságtudat kialakulását és megszilárdítását, melynek legkisebb egységei, ugyanakkor legszélesebb bázisa a helyi kisközösségek által meghatározott települési és tájegységi értéktárak.

Kulcsfogalmak

hungarikum törvény; értékfeltárás folyamata; érték dokumentálás; települési értéktár; helyi értéktár bizottság; tájegységi értéktár; ágazati értéktárak; megyei értéktár; Magyar Értéktár; Hungarikumok Gyűjteménye; generációk közötti párbeszéd; helyi identitás; identitástudat; együttműködés; közösségfejlesztés

Feltételrendszer

- személyi: önkormányzat, civil szféra, helyi intézményrendszer, önkéntesség, vállalkozások, szakértők
- tárgyi: közösségi színtér, IKT-eszközök, dokumentációs és prezentációs eszközök
- anyagi: rendezvények (értékbemutatók, akcióprogramok, kiállítások, helyi vásárok fesztiválok), kiadványok megvalósításához szükséges források, szakértői díjak

Tartalmi összetevők

Az értékfeltáró munka lényege az egyéni, közösségi, települési, megyei és az országos léptékben is mérhető identitástudat erősítésében rejlik. A program alapját képező hungarikum törvény különböző szinteken rendszerezi a nemzeti értékeket, lehetőséget adva mind határon belül és túl a magyarság kulturális identitásának, kreativitásának és hagyományainak dokumentálására, megőrzésére és ezen örökségek továbbélésének biztosítására. A törvény által szabályozott értéktárak rendszerét „értékpiramisnak" hívjuk, melyben a piramis legszélesebb részét a helyi, települési, tájegységi értéktárak adják, jelezve ezzel, hogy a helyi értékek gyűjtésének és ezen folyamat hatásának milyen fontos szerepe van össznemzeti szinten. Ez mintegy képileg is hangsúlyozza, hogy a végső cél nem a hungarikumok tárának szélesítése, hanem a helyi értékfeltáró folyamatok generálása az, ami helyi társadalom- és gazdaságfejlesztéshez vezet.
A magyar nemzeti értékek és a hungarikumok gondozásáról szóló 114/2013. (IV. 16.) Korm. rendeletben megfogalmazott szakmai kategóriák (agrár- és élelmiszergazdaság, egészség és életmód, épített környezet, ipari és műszaki megoldások, kulturális örökség, sport, természeti környezet, turizmus) biztosítják, hogy a településeken a szakágazati szinergiákat is kihasználva széles bázisú és a nemzeti egység elvén elfogadott értékközpontú fejlesztési folyamatok induljanak.

A települések gazdasági és társadalmi erősödésének lehetőségét a folyamat által biztosított, a különböző szektorok közötti átjárhatóság és a kultúra alapú fejlesztések együttesen hordozzák magukban.

Összességében értékünk lehet a kollektív tudás, a szellemi és tárgyi örökségünk, a jelen tárgyalkotó vagy alkalmazott művészete, a mezőgazdasági termékek vagy a gasztronómiai sajátosságok – azaz bármely emberi produktum, amely egyszerre egyedi és meghatározó az adott közösség mindennapi életében, de érték a természeti vagy az épített környezetünk is, amely másoktól jól megkülönböztető formajegyeivel különlegességet képvisel. Az érték olyan dolgok vagy jelenségek minőségi jelzője, amelyek önmagukban is összetett jelentéssel bírnak, a környezetükben élő személyek és az általuk alkotott közösségek számára a hasznosság, a jóság, az eredményesség elvei mentén motiváló erővel hatnak. Az érték kialakulása befolyásolt az azt meghatározó csoportok, társadalmi helyzetek és szerepek által is. Így az érték mindenki számára érvényes jelentéstartalommal bír.

Feltételrendszerei vannak:

- elérése korlátozott (egyedi, ritka, pótolhatatlan),
- valamihez mérhetőnek kell lennie (viszonyítási rendszere van – összehasonlítható),

- emberi vagy természeti produktum, mely társadalmi környezetére hatással bír,
- érdeklődést vált ki szélesebb környezetében is,
- fontosságot fejez ki (adott értékrendszert alkot – mérlegelhető),
- átörökíthető.

A helyi értékek feltárása és gyűjtése nem végcél, hanem a társadalom megtartó erejének egyik eszköze, mely elv egyben a kapcsolódó szakmai tevékenységek prioritását is magában foglalja. Fontos, hogy a munka során a helyben rendszerezett értékek hasznosulása, a környezetre és helybeliek értékrendjére gyakorolt hatása láthatóvá, a folyamat gazdasági hasznossága széles körben is megfoghatóvá váljon.

A feladatok folyamata:

- a természeti és épített környezet, a szellemi és tárgyi hagyományok, értékek felkutatása, rendszerezése és megőrzésük módjának kidolgozása,
- ezen értékek átörökítése a kor kívánalmainak megfelelően,
- a helyi termékek (pl. kézművesség, gasztronómia) meghatározása,
- a kulturális tradíciókat ápoló alkotóműhelyek, csoportok értékközpontú tevékenységeinek támogatása,
- pozícionálás: a mindezen értékekben rejlő egyediségek, kulturális és turisztikai lehetőségek felismerése és gazdasági erőforrássá emelése.

Az értéktári munkát meghatározó tevékenységek – a természeti környezet meglévő adottságain felül – alapjaiban az emberi alkotókészséghez kötődnek, legyen az szellemi vagy tárgyi produktum. A körülöttünk lévő értékek megismertetésén, továbbörökítésén, megőrzésén túl a közösségi művelődés szellemisége jegyében az értéktár mozgalom jelentősége és célja a társadalmi szövetek megerősítésében rajzolódik ki. A közösségi lét erejének megtapasztalása a legkülönbözőbb tevékenységi formákban is megvalósulhat. Az értékfeltárás sokak számára adhat új élményeket, ismereteket és hasznos szabadidős elfoglaltságot. A kollektív munka során létrejövő eredmények megerősítő és motiváló hatással vannak a közösség tagjaira.

Az értékjavaslatokat a közösség tagjai terjesztik elő és ugyanazon közösség tagjai emelik értékké, vagy utasítják el.

Kockázatok:

- az értékfogalom „tág” értelmezése,
- személyes elköteleződések, motivációk túlsúlya,
- szubjektív értékítéletek megerősödése.

Alkalmazott eszközök és módszerek

Az értékőrző folyamat szabályozása az alábbi módszertani gyakorlat alapján javasolt:

1. a település döntéshozóinak, aktív embereinek konszenzusa a közösségi értékfeltárás folyamatának elfogadásával;
2. aktivisták, értékfeltárást kezdeményező emberek felkutatása, megszólítása;
3. helyi szervezetek, intézmények, a három szektor szereplőinek együttes bevonása;
4. lehetőség szerint közösségi feltárásra felkészítő képzés, tréning megvalósítása;
5. személyes megkeresések alapján, vezetett interjún, célzott kérdőívezésen[16] keresztül a település, szomszédság lakóinak, az értékgazdáknak a felkutatása és felkeresése;
6. a személyes kapcsolat megteremtése után közösségi beszélgetések generálása a már javasolt értékek mentén;
7. a személyes interjúk folytatása az értékfeltárás folyamatához, bővülő körrel;
8. értékcsoportok (pl. ágazati munkacsoportok) megalakítása;
9. nyilvánosság-közzététel: közös közösségi alkalmak sorozata, értékeket bemutató események, rendezvények kezdeményezése és megvalósítása;
10. a települési értéktár bizottság megalakulásában/munkájában való részvétel;
11. értékek dokumentálása és felvétele az értéktárba;
12. értéktár klubok működése (opcionális);
13. gazdaságfejlesztési lehetőségek megkeresése, kialakítása;
14. pályázati támogatások igénybevétele;
15. az értékekhez kapcsolódó helyi cselekvési programok kezdeményezése (folyamatosság és fenntarthatóság).

Eredmények, várható kimenet

Az értékfeltáró, dokumentáló és megőrző tevékenység a helyi közösség kohéziójának megerősítésével együttesen generál fenntartható társadalmi és gazdasági fejlesztési folyamatokat a településen és annak tágabb környezetében. A helyben elérhető,

16 Az értéktárakra vonatkozóan 22 célzott kérdésből álló kérdőív áll rendelkezésre az NMI módszertanában. A célzott kérdésekből álló kérdőív alapja egy közösség által kialakított kérdőívnek, a közösség tehet hozzá, vagy elvehet belőle. A kérdőívek felvétele minden esetben koordináltan zajlik. A kérdőívek javaslatokat tartalmaznak, tehát tartalmuk nem automatikusan kerül az értéktárakba. A feldolgozómunka része, hogy a közösség tagjai kollektív döntés alapján határozzanak a javaslattétel vagy az elvetés mellett. A kérdőívben rögzíteni kell, hogy a javasolt értékekről milyen forrásanyag áll rendelkezésre. Ez is a későbbiekben történő rendszerezést segíti.

kihasználatlan erőforrásokra építve nemzeti egység elvén segíti a részvétel alapú együttműködéseket, megfoghatóvá teszi egy adott közösség tárgyi, szellemi örökségét és kulturális alapú kollektív tervezési programokat indukál.

Szakirodalom, honlaplink

2012. évi XXX. Törvény a hungarikumokról valamint a 114/2013. (IV. 16.) Korm. rendelet a magyar nemzeti értékek és a hungarikumok gondozásáról
Értékekre hangolódva – A nemzeti értékgyűjtés módszertani kézikönyve. (2016) NMI, Budapest.
www.hungarikum.hu

Gyakorlati példa – Helyi, megyei értékek feltárása, értékőrzés

Közép-Dunántúli Szövetség az Ifjúságért, Dörögdért Ifjúsági Egyesület, Taliándörögd

Tevékenység
ÉrtékPiramis társasjáték – Taliándörögd

Feltételrendszer
A Közép-Dunántúli Szövetség az Ifjúságért[17] (KÖSZI) 1998-ban alakult 5 szervezet összefogása nyomán. A KÖSZI célja, hogy tagszervezetei között segítse az információ áramlását, a tudás, az ötletek megosztását, a kapcsolattartást. Vállaljon fel olyan programokat, amelyek a térség fiataljai számára fontosak, hasznosak, vagy egyszerűen örömöt szereznek, lendületet adnak.

Eszközök, módszerek
A KÖSZI létrehozta a „KincsesHáz" Pannon Ifjúsági Népfőiskolát, amelynek küldetése a helyi, térségi, nemzetiségi tudások összegyűjtése, közkinccsé tétele; működteti az Ifjúsági Értékőr Hálózatot; megismerteti a Hungarikum mozgalom szellemiségét

17 Alapítók 1998: Dörögdért Ifjúsági Egyesület, Extázis Ifjúsági Szervezet, Fekete Sereg Ifjúsági Egyesület, Tótvázsonyi Ifjúsági Egyesület, Kapolcsi Ifjúsági Klub. Csatlakozók: Együtt a Jövőért Halimbán Egyesület (2006), Pulai Ifjúsági Klub és Talentum Ifjúsági Egyesület, Diszel (2008)

és erősíti az egész életen át tartó tanulás gyakorlatát.[18] A KÖSZI vidékfejlesztési profilja a helyi gazdaságfejlesztés lehetőségeire, a kisléptékű térségfejlesztési programok megvalósítására irányult, amelyben jelentős szerepet kapott a 2011-ben Veszprém megyéből indult Pannon Ifjúsági Értékőr Hálózat célkitűzése is. A különböző munkamódot alkalmazó értéktár bizottságok között kiemelt figyelmet fordítanak az Ifjúsági Értékőrökkel való együttműködésekre, valamint a kapcsolódó módszertanra.

A helyi, Dörögdért Ifjúsági Egyesület fiataljai értékfeltáró munkásságukkal kivívták, hogy a település rájuk bízta az értéktári feladatokat. Így született a helyi értékek ünnepélyes avatására a helyi összefogást erősítő Értékek ünnepe is, amelyet évről évre megrendeznek a településen. A dörögdi önkéntes csapat egyik innovációja az ÉrtékPiramis társasjáték közösségi fejlesztése volt 2017-ben. A helyi értéktári munka eredményeinek közzétételét, és az értékstruktúra megismertetését segítő játék adaptálására már több településen is szerveztek ifjúsági csoportmunkát. Az adaptációs gyakorlat során a helyi gyerekek megismerkednek az értéktár rendszerével, a megyei értékekkel és a hungarikumokkal, és saját településük értékeinek felgyűjtésével és feldolgozásával rendszerezik azokat.[19] A műhelymunkánkon elsajátítható módszer lényege, hogy a kidolgozott játék egy keretet ad, amelyhez a megfelelő, helyi vonatkozású információkkal „feltöltött" tartalmak szerint lehet egy-egy települést kapcsolni. Egy-egy munkafolyamat során a játszók megismerték a különböző játéktípusokat, szakemberekkel konzultáltak, majd kidolgozták a stratégiai játék menetét, amelyben Taliándörögd jegyzett értékei is helyet kaptak a megyei értéktár és a hungarikumok között.

A játék a hungarikum törvényben meghatározott értékkategóriák mentén épül fel. 3-3 természeti, agrár- és élelmiszergazdasági, épített környezeti, kulturális örökség, turizmus és vendéglátás, valamint ipari és műszaki megoldások szakterületi érték szerepel a játékban.

Eredmények, kimenet

A taliándörögdi helyi értékekre építő társasjáték több célt is szolgál. Közösségfejlesztő eszközként kooperativitásra ösztönöz, segíti az identitástudat kialakítását és megerősítését, s egy lépést is jelent a fenntarthatóság felé.

Az adaptáció során mindig szükséges mérlegelni, hogy milyen és mekkora helyi erőforrások állnak rendelkezésre, akár a tárgyi, akár a személyi kérdéseket illetően, továbbá az indítandó tevékenységeknek milyen multiplikátor hatásuk lehet saját

18 Közép-dunántúli Szövetség az Ifjúságért https://www.koszi.org/npfiskolnk?fbclid=IwAR1NrWIYHbznS1KHQZp5O9o318BmiKSKXzpGmJER50abuDL3BC6Khah6mMo (2019. 05. 31.)

19 Bazsó Gabriella – Hoffner Tibor – Mátyus Alíz (2016): A taliándörögdi Közép-dunántúli Szövetség az Ifjúságért (KÖSZI) és a „KincsesHáz". SZÍN. 22. évf. 6. sz. 15–16. https://epa.oszk.hu/01300/01306/00149/pdf/EPA01306_szin_2017_6_04-19.pdf (2019. 08. 27.)

közösségünkben. A játék kiváló lehetőséget kínál arra is, hogy a település fiataljait érzékenyítsük az értékfeltáró munkára, de akár felnőtt társasjáték klubok is elkészíthetik a saját településükre vonatkozó stratégiai vagy kooperatív játékukat.

Szakirodalom, információ
Baloghné Uracs Marianna (2016): Fiatalokkal a fiatalok megtartásáért. A Kincsesház Pannon Ifjúsági Népfőiskola tervei. SZÍN. 21. évf. 6. sz. http://epa.oszk.hu/01300/01306/00143/pdf/EPA01306_szin_2016_6_13-20.pdf (2019. 05. 31.)
Bazsó Gabriella – Hoffner Tibor – Mátyus Alíz (2016): A taliándörögdi Középdunántúli Szövetség az Ifjúságért (KÖSZI) és a „KincsesHáz". SZÍN. 22. évf. 6. sz. https://epa.oszk.hu/01300/01306/00149/pdf/EPA01306_szin_2017_6_04-19.pdf (2019. 08. 27.)
Horváth Zsolt (2017): Az értékőr hálózatok nemzetösszetartó küldetése. SZÍN. 22. évf. 1. sz. http://epa.oszk.hu/01300/01306/00144/pdf/EPA01306_szin_2017_1_79-87.pdf (2019. 05. 31.)

Gyakorlati példa – Közösségi tevékenység – egy többfunkciós intézmény

Tamási Művelődési Központ, Tamási

Tevékenység
A helyben élők jelentős részének elvárásai elsősorban a rendezvények iránti igényekben fogalmazódnak meg. A települési rendezvények megfelelő szemlélettel, tervezéssel és lebonyolítással megmozgatják a település közösségét és számos közösségfejlesztő lehetőséget teremtenek.

Feltételrendszer
A Tamási Művelődési Központ többfunkciós kulturális intézmény, melynek közösségépítő, értékmegőrző és továbbadó munkája egy kisváros közösségének életében meghatározó jelentőséggel bír. Az intézmény alapfeladatai közé tartozik a meglévő közösségek működési feltételekeinek biztosítása, azok erkölcsi és szakmai támogatása, további közösségek létrejöttének elősegítése, a helyi kulturális élet kiterjedt, stabil hálózatának létrehozása és összefogása. A működés a „művelődő közönség" alapgondolat köré épül fel. A közösségeket nem pusztán megrendelőként kapcsolják be a helyi közösségi művelődés folyamatába, szolgáltatásaik, rendezvényeik megszervezésekor nem törekszenek a szolgáltatásaikat igénybe vevők számának

növelésére. A megvalósítás során a közösségfejlesztő megközelítést alkalmazzák, amelynek hozadékai a szakmai munka során teljesednek ki. Az alaptevékenységek mellett egyenrangúan legyen jelen a közösségeket generáló, fejlesztő tevékenység is, a közművelődési, közgyűjteményi, közösségfejlesztő területeken egymással karöltve, egymás értékeit erősítve, kölcsönhatásban működve járulnak hozzá az egyes szakterületek a fejlődéshez.

Eszközök, módszerek

Helyi értékőrző programok

A 2013 óta működő helyi értéktár bizottság tagjainak és az értékmegőrzésben elkötelezett polgárok munkájának eredményeként számos helyi érték került a települési értéktárba és több tucat került a Tolna Megyei Értéktárba, illetve a Kiemelkedő Nemzeti Értékek listájára. A munka, a gyűjtés, a javaslatok fogadása folyamatos, ahogy a helyben élők a helyi értékek számbavételének, megőrzésének és továbbadásának fontosságára való érzékenyítése is. A települési programok, rendezvények során kiemelt figyelmet fordítanak ezek bemutatására, ezáltal a helyi lokálpatriotizmus erősítésére.

A Lakitelek Népfőiskola Alapítvány támogatásával létrejött a Tamási Értéktár című kiadvány, amely a helyi értékeket mutatja be. Értékőrző programokhoz kapcsolódik a Kincses Tolna Megye – Értékhangoló Vetélkedő, amely interaktív módon, a gyerekek aktív részvételével, játékos módon mutat rá a helyi értékekre. A vetélkedő célja, hogy a helyi különlegességek a fiatal korosztály számára is értéket jelentsenek.
Tamási objektíven keresztül címmel fotópályázatot hirdettek, bevonva több művészeti közösséget, arra ösztönözve a fiatalabb és idősebb korosztály tagjait, hogy örökítsék meg jelen állapotukban a helyi értékeket, hagyományokat, szellemi kulturális örökségeket, a természeti és épített környezetet. Az elkészült fotókon túl kiemelkedő hozadéka a programnak, hogy a pályázó amatőr fotósok önszerveződésének eredményeként a művelődési központ háttértámogatásával létrejött egy olyan közösség, amely elkötelezetté vált az értékek ily módon történő megőrzésében. A művelődési központhoz tartozó Tamási Galéria időszaki kiállításainak sorában minden évben egy-egy tárlaton mutatjuk be az adott év pályázatának képeit.

A helyi értékek témakörével országos eseményekhez is kapcsolódott a galéria, példaként említhető a Magyar Festészet Napja rendezvénysorozat, amely egy másik művészeti ág képviselőit szólítja meg és hívja közös alkotásra.

A Múzeumok Éjszakájához csatlakozva közösségi eseményt szerveztek a helytörténeti gyűjteménybe, amelyen a családoktól az erre az alkalomra megkapott használati tárgyakon, képeken, viseleteken, játékokon keresztül a helyben és a városkörnyéken élő svábság hagyományai kerültek a figyelem középpontjába. A még élő idős nemzedék tagjainak történetmesélésére alapozva, közösségi összefogás eredményeként, a német

nemzetiségi népdalkör az intézmény szakmai támogatásával rendezi meg a Tungi Fesztivált, amely a sváb gasztronómiai hagyományok újraélesztését, továbbörökítését célozza meg.

Egy másik jelentős esemény a településen a Trófea Vadgasztronómiai Fesztivál, ahol a háziasszonyok bemutatják az általuk készített egyszerű, hagyományos ételeket, a vadászok pedig a speciális ételkülönlegességeket.

A hagyományok tovább élését segíti a generációkon átívelő Népviseletes bál, amely nemcsak a város, hanem a városkörnyék és a megye néptáncos, népzenész közösségét hozza egy fedél alá. A bálba a Kárpát-medence bármely tájegységének, nemzetiségének vagy kisebbségének népviseletébe öltözve jöhetnek a résztvevők. Az eseményre széles társadalmi összefogással készül a művelődési központ, közösen a Hagyományápolással Tamási Kultúrájáért Alapítvánnyal és a helyi Pántlika Néptáncegyüttessel.

A helyi értékek mind szélesebb körű megismertetését, a téli esték találkozási alkalmait jelenti az a közösségi vetélkedő, amely Booktivity elnevezéssel mozgatja meg a városlakókat. A könyvtárban zajló többfordulós versenyre baráti körök, munkahelyi közösségek, civil szervezetek tagjai, játszani szerető felnőttek nevezhetnek.

Eredmények, kimenet

Az önkormányzattal, a helyi csoportokkal, a civil szervezetekkel való rendszeres, intenzív együttműködés eredményeként egyértelműen megerősödött az intézmény közösségi kezdeményező szerepe, javult a helyben élők és az intézmény kapcsolata, az együttműködések új szintje alakult ki. A helyiek nem csak passzív szemlélőként, résztvevőként vannak ott az eseményeken, hanem tevékenyen részt is vállalnak bennük.

Szakirodalom, információ

Czink Judit (2019. 04. 29.):A Tamási Kulturális Központ szerepe a helyi közösségfejlesztésben. Kulturális intézmények felkészítése működésük társadalmiasítsára regionális szakmai műhelyek a kulturális intézmények vezetői és működtetői számára – kaposvári rendezvényen elhangzott előadás. http://www.tamasimuvhaz.hu/
https://www.youtube.com/watch?v=Qs4h9LjOKs8

5.2.2. A helyi történelem feltárása, a mindennapok megörökítése a helyi lakosok és a kulturális intézmények bevonásával

5.2.2.1. Falukönyv, kalendárium

Definíció

A közösségi kalendárium a helyi emlékezet feltárását és megőrzését, a közelmúlt eseményeinek naplószerű megörökítését szolgáló, a helyi polgárok közösségi együttműködésének fejlesztését segítő, a helyben lakók által írt és szerkesztett, nyomtatásban megjelentetett kiadvány. A kalendárium annak tudatosítását szolgálja, hogy az emberek megértsék: a velük, a körükben történtek általuk leírva különös és megismételhetetlen értéket hordoz. E tevékenység nagyban eltér attól a szokásos megoldástól, amikor egy külső specialistát, szakértőt bíz meg a település a helyi kiadvány megírására. A munka lényege a folyamat, amelyben a településen élő érintettek **önmaguk** látnak hozzá ehhez a feladathoz.

A tevékenység célja

- közösségi mozgások elindítása a településen,
- közösségi mozgalom létrehozása egy helyi kiadvány ürügyén,
- a közösséghez tartozás elősegítése, a helyi identitás erősítése,
- elősegíteni a közösség fontosságának felismerését, a közösségi tennivalókat,
- fejleszteni a közösségi együttműködést.

Kulcsfogalmak

falukönyv; kalendárium; önkifejezés és önszerveződés; együttműködés

Feltételrendszer

- személyi: kulturális közösségszervező, közművelődési és közgyűjteményi intézmények szakemberei, közösségfejlesztő, véleményformáló helyi lakosok – önkéntesek
- tárgyi: összejöveteli terem, számítógépes kapacitás, kivetítő, flipchart, filctollak, post-it; jegyzetelni papírok és tollak, nyomtató és A4-es papírok
- anyagi: terembérlés (ha szükséges), a könyvkiadás költségei (ha nyomtatásban is megjelenik)

Tartalmi összetevők

Varga A. Tamás – Vercseg Ilona (1991): Település, közösség, fejlesztés. Tapasztalataink a helyi társadalmi-kulturális fejlesztésről. Országos Közművelődési Központ, Budapest. II. Munkarészek fejezet: A helyi orgánum mint a helyi fejlesztés eszköze alatt teljes részletességgel szerepel a falukönyv/kalendárium létrehozásának folyamata és módszertana.
http://www.kka.hu/__062568aa00708a67.nsf/0/83416ab82c0b7c4785256640006a0942?OpenDocument&Highlight=0,Telep%C3%BCl%C3%A9s,k%C3%B6z%C3%B6ss%C3%A9g,fejleszt%C3%A9s

Alkalmazott eszközök és módszerek

A kiadvány létrehozásának **előzménye** *közösségi interjúk* készítése a település véleményformáló személyiségeivel; *közösségi beszélgetések* tartása, *módszertani útmutatójukat ld. külön.*

A szervezőmunka fázisai (részletesen ld. a *Település, közösség, fejlesztés c. könyvben*) – a kezdeményező csoport munkája:

a. *A felhívás* – a véleményformálók aláírásával, jelentkezési lappal,
b. *Felkészülés a szervezésre* (a felhívás családokhoz való eljuttatása és a szervezőkhöz való visszajutása),
c. *A falu felosztása körzetekre (szomszédságokra)* – melyik szervező mely körzetben keresi fel a családokat?
d. *A megkeresés* – bemutatkozás, a munka céljának és a bekapcsolódás lehetőségének ismertetése,
e. *A lapok begyűjtése* – szervezői segítség azoknak, akik egyedül nem boldogultak a kitöltéssel.

A feldolgozás

- a név- és címjegyzék adatainak kigyűjtése és rendszerezése (ld. a Tankatalógus módszertani útmutatóját),
- miről olvasna szívesen a könyvben? témakörök, nevek kigyűjtése,
- helyi intézmények felajánlásai.

Kialakul az adatszolgáltatók köre, kirajzolódnak a leendő kiadvány témakörei, megkezdődhet az anyaggyűjtés és a szerkesztés folyamata.

A szerkesztési folyamat

a. anyaggyűjtés
   A szerkesztők közül ki-ki kiválasztja azt a témát, amihez a legjobban ért, ami a legjobban érdekli. Felkeresi azokat, akik valamit tudnak abban, és megbeszéli

velük, hogy milyen formában tudják érinteni, feldolgozni a témát. Van, akinek régi okmányok, levelek, fényképek vannak a birtokában, mások már leírták gondolataikat, életútjukat a maguk vagy a gyermekeik számára. Ismét mások szívesen elmondanák, amit tudnak, de leírni nem tudnák, ezért az ő anyagukat fel kell venni. Lesznek, akik elszármazottakat ajánlanak megkeresésre, s olyanok, akik levéltárakban is búvárkodtak már, akik faragást, hímzést mutatnak stb.

b. rendszerezés – a kezdeményezők körén túl bevonni további önkénteseket – kapcsolatok szervezése – gépelő, szerkesztő, korrektor stb.

Mindenki olvasson el mindent – elkerülendő a tévedéseket, a későbbi sértődéseket, a konfliktusokat.

A végleges sorrend megállapítása – ez általában a közösségfejlesztő munkája.

A sokszorosítás

Terjesztés – ünnepélyes könyvbemutató

A hatás felhajtó erejével folytatódik a közösségfejlesztői munka.

Eredmények, várható kimenet

A helyi, évkönyv jellegű orgánum öntevékeny, lakossági létrehozása összetett fejlesztést képes létrehozni:

- elemi szinten lehetővé teszi az értelmes együttlétet, a társas életet, méghozzá a felnőtt emberekhez illő módon, mert az együttműködők tudására, hozzáértésére és a helyi közösségben betöltött (nem statikus, e körben megváltozható) szerepére épít;
- új emberi kapcsolatok és új jelentőségek, jelentős szerepkörök létrejöttét eredményezi, melyben felértékelődik az egyéni tudás, hozzáértés;
- hozzásegít egy minőségi együttműködéshez, melyben el kell viselni a másik embert, el kell fogadni a sajáttól eltérő gondolatokat, méltányolni kell egymás teljesítményeit, s az adódó konfliktusokat úgy kell kezelni, hogy a közös tevékenység fennmaradjon;
- erősíti a helyi tudatot, a helyi identitást, megfogalmazva annak tartalmát is;
- újra egy történelmi folyamat, tehát egy szerves fejlődés részeseivé teszi a falu lakóit, az egyéni és közösségi létet, visszatanítja a múlt értékeit, és ezzel viszonyítási alapot teremt a jelen értékeihez, valamint a jövőhöz – egy összetettebb, felelősebb hozzáállást alakít ki;
- lehetővé teszi, hogy az öregek átadják tapasztalataikat, s a fiatalok tőlük tanuljanak;
- feloldja a korosztályok közötti társadalmunkban oly merev határokat, és együttműködésre szoktatja a generációkat;

- értékké emeli a hétköznapi tevékenységeket, jelentőssé az egyéni életműveket, s ezáltal mindez az önérzet megújuló forrásává válhat;
- cselekvő magatartást alakít ki, mert lehetőséget mutat értelmes és örömteli tevékenységre;
- a településen egy inspiráló légkört képes létrehozni: azok az egyéni elgondolások, amelyek megvalósítása korábban értelmetlennek látszott, megvalósításra érdemesnek kezdenek látszani, s ezek során új elgondolások is kezdenek születni;
- elősegíti, hogy a települést érintő információk közösségi használatba, vagyis a nyilvánosságba kerüljenek, s ezáltal szervezni képes a helyi nyilvánosságot, de legalábbis fontos része lehet annak, mivel fokozatosan a közjóra irányuló törekvések hangadójává képes válni.

Szakirodalom, honlaplink

Varga A. Tamás – Vercseg Ilona (1991): Település, közösség, fejlesztés. Tapasztalataink a helyi társadalmi-kulturális fejlesztésről. Országos Közművelődési Központ, Budapest. Benne, a módszertani leírás mellett, felhívjuk a figyelmet a kötetvégi Válogatás a közösségfejlesztéssel kapcsolatos irodalomból című részre, s azon belül is egy terjedelmes válogatásra az addig megjelent helyi orgánumokról (kalendáriumok, mindenesek, címjegyzékek stb.). http://www.kka.hu/__062568aa00708a67.nsf/0/83416ab82c0b7c4785256640006a0942?OpenDocument&Highlight=0,Telep%C3%BCl%C3%A9s,k%C3%B6z%C3%B6ss%C3%A9g,fejleszt%C3%A9s (2019. 08. 27.)
Beke Márton – Ditzendy Károly Arisztid (2008, szerk.): Integrált közösségi és szolgáltató terek. Módszertani kézikönyv. HROD, Budapest.

5.2.2.2. Helyismereti, helytörténeti dokumentumok gyűjtése, feltárása

Definíció

A helyismereti dokumentum gyűjtése, feltárása a közösség emlékezetének felkutatása, egy adott helyre vonatkozó információk, illetve az őket hordozó dokumentumok összességének megismerése céljából. Az információk, dokumentumok felkutatásával, összegyűjtésével, rendszerezésével, feltárásával, közvetítésével és közreadásával lehet közösségi, és lehet könyvtári, múzeumi vagy levéltári szaktevékenység is ez a munka.

A tevékenység célja

A helyi kulturális értékek megóvása, a globalizált világban a helyi identitás tudatos erősítése, könyvtári és múzeumi eszközökkel való erősítése.

Egy adott helyre vonatkozó információk, illetve az őket hordozó dokumentumok összességének összegyűjtése, a begyűjtött anyagok megőrzése, rendszerezése, feltárása, közvetítése és közreadása, lehetőség szerint közgyűjteményi szakemberek segítségével.

Kulcsfogalmak

helyismeret; helytörténet; hagyomány; kulturális és természeti örökség; helyi identitás – nemzeti identitás – csoportidentitás

Feltételrendszer

- személyi: közgyűjteményi szakemberek, közösségfejlesztők, helyi kutatók
- tárgyi: közgyűjteményi vagy közösségi színtér
- anyagi: dokumentumtárolási eszközök (polcok, speciális tárolók, mikrofilmek, számítástechnikai adattárolók), információtechnikai eszközök a feltáráshoz, a közreadáshoz

Tartalmi összetevők

A helyismereti dokumentumok gyűjtése kifejezés a magyar nyelvben háromféle értelmezésben szerepel: a mindennapi szóhasználatban topográfiai tájékozottságot jelent (valaki jól kiismeri magát egy területen, településen, városrészben stb.); a tudományos nyelvben egy interdiszciplináris kutatási ágazat, egy adott hely átfogó vizsgálatának megnevezésére szolgál; a könyvtári szaknyelvben egy szolgáltatási ágat jelöl.

A helyismereti információ tartalmát tekintve átfogó, komplex fogalom: nincsenek kronológiai és tematikai határai. A hely múltjára, jelenére és jövőjére (fejlesztési tervek, előrejelzések) vonatkozó ismereteket, adatokat egyaránt magába foglalja; az információhordozó dokumentumok keletkezésének ideje szintén mellékes.

Az ismeretek valamennyi tartalmi területét felöleli, vagyis a helyismereti dokumentumok gyűjtőmunkája az adott hely egészével, részelemeivel, így a történelmi előzményekkel, a természeti viszonyokkal, a gazdasági élettel, a társadalmi szerkezettel, a politikai szervezetekkel, a közigazgatással, a műszaki alkotásokkal, az oktatással, a művészetekkel, az életmóddal, a vallással stb. és ezek változásaival foglalkozik, továbbá a más helyekhez fűződő viszonyával kapcsolatos valamennyi és mindenfajta információval.

A helyismeret fogalmán belül dokumentumnak tekinthető minden olyan anyagi tárgy (beleértve a számítógépes adattárolókat is), amely az adott helyre vonatkozóan bármilyen információt hordoz, magában foglal.

Általában három főbb kategória jelölhető meg: a helyi információt tartalmazó dokumentumok/helyben készült tárgyi emlékek, a helyi kiadványok és a helyi szerzők munkái.

- Helyben készült/helyhez köthető tárgyi emlékek (pl. a településen született neves személy tárgyai, vagy helyben, helyiek által gyártott termékek, helyben talált leletek).
- A helyi információt tartalmazó dokumentumok közé azok a nyomtatványok, kéziratok és más rögzítési formájú dokumentumok sorolandók, amelyek az adott helyről közölnek információkat. Ebből a szempontból teljesen mellékes, hogy hol (akár külföldön is) jelentek meg, készültek vagy ki írta, készítette őket.

A helyi kiadványok megnevezés nem teljesen pontos, valójában tágabb kategóriáról van szó. Az adott helyen működő kiadószervek, intézmények, testületek, személyek által közzétett, bármilyen módon előállított, de nem helyi információt tartalmazó dokumentumok tartoznak ide. Beleértve az adott helyen lezajlott konferenciák, hangversenyek, egyéb rendezvények előadásait, műsorait, anyagát felölelő köteteket, hangszalagokat, CD-ket is.

- A helyi szerzők bármely műveit bemutató, elemző írások, képek, hanganyagok (pl. ismertetések, reprodukciók, bibliográfiák) feltétlenül a helyi információt tartalmazó dokumentumok között tartandók nyilván. A helyi szerzők nem helyi információt tartalmazó és nem ott keletkezett munkáinak gyűjtése és bibliográfiai számbavétele még inkább vitatott, mint a helyi kiadványoké. Tetéződik a gond azzal, hogy a helyi kötődés, mint ahogy a helyi személyekről szólva kifejtettük, sokféle lehet; ezért sokszor esetlegesen, a rokon- vagy ellenszenv alapján döntik el, ki számít helyi szerzőnek.

Kapcsolódó fogalmak:

helytörténet; honismeret; tájkutatás és a regionális tudomány

A helyismerettel sokszor együtt használják, néha helytelenül nem is határolják el tőle a honismeret, a helytörténet fogalmát. Ezek és a ritkábban emlegetett tájkutatás, valamint a regionális tudomány (regional science) rokonságban állnak egymással, az azonosítás vagy csupán árnyalatnyi eltérések feltételezése azonban téves, hiszen már a nyelvi különbség világosan utal rá, hogy a három (vagy öt) kifejezés nem azonos tartalmat takar, nem azonos tevékenységformák megjelölésére szolgál.

Az első három fogalom szorosan kapcsolódik egymáshoz, számos közös vonásuk van. Mindegyiknél egy mikrovilág az érdeklődés és a tevékenység elindítója, tárgya. A mikrovilágot a maga teljességében vizsgálják, differenciált módszerekkel. Közös sajátosságuk az is, hogy a helyi jellegzetességeket az országos fejlődés általános folyamatába illesztik. Tartalmilag szintén nagy az átfedés, az információk jórészt azonosak. Nagyrészt megegyezik pedagógiai funkciójuk is: a lokálpatriotizmus és a hazafiság eszméjének tudatosítása. A rokonság jele, hogy a helyismeret (és a honismeret) is felmutat tudományos mozzanatokat: ilyen az ismeretek tudományossága és a módszerek tudományos megalapozottsága, továbbá a könyvtárakban rejlő forráskincsre alapozott helytörténeti és más regionális kutatások folytatása. Bár több ponton érintkeznek, azaz nincs merev határvonal közöttük, mindegyiknek megvan a maga sajátos tárgya, tevékenységi formája, funkciója. A különválasztás alapja a társadalmi gyakorlatban jelentkező eltérés: a helytörténet, valamint a tájkutatás és a regionális tudomány kifejezetten tudományos, alkotó jellegű, a honismeret közművelődési-mozgalmi, a helyismeret gyűjtő-tájékoztató, szolgáltató tevékenység. Számos ismeretág és tudományterület tartalmaz helyismereti információkat. Mivel a helyismeret tematikailag átfogó, másként fogalmazva: interdiszciplináris jellegű, ezek művelése, intézményrendszere és főként információanyaga a helyismeret határterületeinek tekinthető.

Alkalmazott eszközök és módszerek

- gyarapítás: a helyismereti információk, dokumentumok lelőhelyének felderítése, azok megszerzése;
- kezelés: a dokumentumok nyilvántartásba vétele, raktározása, védelme stb.;
- feltárás: katalogizálás, mutatózás, értékelés stb.;
- közvetítés: az információk, dokumentumok eljuttatása a felhasználóhoz;
- népszerűsítés, marketing: rendezvények, plakátok, szóbeli agitáció, könyvtári honlap stb.;
- közreadás, publikálás: helyismereti tartalmú kiadványok, közlemények összeállítása és közzététele.

Eredmények, várható kimenet

- tárgyiasítás, gyűjtések, kiállítások, nyomtatott kiadványok,
- helyi rendezvények támogatása,
- helyismereti-helytörténeti kutatások eredményeinek közvetítése,
- közhasznú vagy köznapi információszolgáltatás

Szakirodalom, honlaplink

Bényei Miklós (1994): Helyismereti tevékenység a könyvtárakban. Bessenyei György Könyvkiadó, Nyíregyháza, 232.
Bényei Miklós (2002): A helyismereti munka alapjai. Az iskolarendszeren kívüli könyvtári szakképzés füzetei, Könyvtári Intézet, Budapest.
Mihalik Laura (2008): Virtuális valóság, könyvtár, helyismeret. Könyv, Könyvtár, Könyvtáros, 56. évf. 11–12. sz. 515–519..
Szántó Imre (1992): A helytörténeti kutatások elméleti és módszertani kérdései. Tankönyvkiadó Vállalat, Budapest.

Gyakorlati példa – Helytörténet feltárása

Nádasdy Ferenc Múzeum, Sárvár

Tevékenység
Helytörténet feltárása digitális eszközökkel, közösségi részvétellel

Az internet által adott lehetőség kihasználásával a múzeum közös gyűjtést hirdetett az elmúlt évtizedek, évszázad fennmaradt fényképfelvételeinek egybefogására. A Nádasdy Ferenc Múzeum által létrehozott Sárvár Anno honlap és közösségi portál működtetésének célja, hogy a város közösségével együtt gyarapítsák Sárvár történetének forrásbázisát. A muzeológusok célja az volt, hogy közös munkával egy olyan internetes adatbázis jöjjön létre, melynek segítségével mindennap új szempontok szerint írható újra Sárvár elmúlt száz esztendejének története. Felhívásuk szerint „Egy város története az ott élő emberek története", az épületeket, a parkok, a vár, az iskolák, a fürdő falait az emberek teszik élővé.

Feltételrendszer
A Nádasdy Ferenc Múzeum közel 6000 darabos saját fotógyűjteménnyel rendelkezik. A helytörténeti fotógyűjtemény magját a múzeum egyik igazgatója, Nógrádi Géza hozta létre, aki néprajzos érdeklődéssel nemcsak az épületeket, hanem a mesterségeket, a városi eseményeket is fotózta. Ez lett Sárvár helytörténeti forrásainak egyik legjelentősebb magja, a gyűjtemény alapja. A http://sarvaranno.hu/index.php honlap és közösségi portál olyan virtuális gyűjtemény, melyre regisztrációval fel lehet tölteni fényképeket, a címszavak alapján pedig keresni lehet.

Eszközök, módszerek

A múzeum folyamatosan közkinccsé teszi saját fotógyűjteményének válogatott darabjait. Ugyanakkor a honlapra bárki feltölthet saját tulajdonában álló fényképet, illetve pontosíthatja a múzeum és a mások által megosztott felvétellel kapcsolatos adatokat.

A múzeum nemcsak új fényképfelvételeket vár, hanem történeteket, kiegészítéseket, megjegyzéseket is. Az intézmény munkatársai többféle nézőpont bemutatására törekszenek, arra kíváncsiak, hogy mások hogyan látták, láttatták ugyanazt a történést, ezért fontosnak tartják, hogy a lakosok, a családok, a közösségek ne csak a képekhez szóljanak hozzá, hanem töltsenek fel felvételeket is, és ezekhez adatokat is várnak a keletkezés évéről, helyéről, a fotón szereplőkről.

A honlap természetéből következően semmilyen korlátozást nem alkalmaz, ami a fiatalok korosztályától az idősig a felhasználók legszélesebb körét garantálja. Mindenki regisztrálhat, amivel jogosultságot szerez a hozzászólásra, és természetesen fényképek feltöltésére. Aki csak böngészni szeretne, annak nem szükséges regisztrálnia.

Eredmények, kimenet

A honlap megfogalmazása szerint a Nádasdy Ferenc Múzeum saját fotógyűjteményei nem ölelik fel a város történetének egészét, ezért vállalkozott arra, hogy bevonjon minden érdeklődőt, és megkérje őket saját fényképeik feltöltésére. A Sárvár Anno fotógyűjtemény mindazokat az érdekes, izgalmas fényképfelvételeket tartalmazza, melyeket a honlap felhasználói feltöltöttek, azokhoz információkat csatoltak.

Egy rendkívül változatos virtuális gyűjtemény jön létre. Az eredeti felvétel a tulajdonosánál marad, azt tovább őrzi, azonban digitális változata közkinccsé válik. Nemcsak a fénykép érdekes, hanem a vele kapcsolatos adatok is. A folyamatosan bővülő adatbázis egy jellegében is új forrásbázisát jelenti Sárvár elmúlt évtizedeinek, sőt másfél évszázada történeti kutatásának. A legtöbb fényképet nem azért készítették, hogy azok a város történetét dokumentálják, hanem általában családi eseményeket, közösségi élményeket örökítenek meg. Azzal, hogy ezek a képek a Sárvár Anno gyűjteménybe kerülnek, kikerülve eredeti környezetükből új értelmezést is kapnak, hisz már nem csak azok nézik, akik a képen szerepelnek, és nem csak azért, hogy a családtagok felidézzék rokonaik, szüleik és nagyszüleik emlékét. Az új környezetbe kerülés lehetőséget ad arra is, hogy egy új történet bontakozzon ki. Egy családnak a városban élt életéről, a szomszédokról, a munkatársakról, az ismeretlen ismerősökről, a régi életről tudhatunk meg jóval többet. Megerősödik jelenlétünk a városban, hiszen annak nemcsak általános történetét ismerhetjük meg, hanem valóban személyes oldalát is.

Forrás, információ

http://sarvaranno.hu/index.php (2019. 07. 25.)

Gyakorlati példa – Helytörténeti gyűjtés és kiállítás

Hodászi Roma Tájház – Hodász, Közművelődési és Vidékfejlesztési Programiroda Egyesület (Budapest)

Tevékenység
Cigány néprajzi gyűjtemény létrehozása

Feltételrendszer
Magyarország első roma tájháza, annak cigány néprajzi gyűjteménye azért igazán jelentős kezdeményezés, mert őrzi, bemutatja és átörökíti a cigány hagyományok sajátosságait, valamint értékeit. A tájház 2001-ben civil kezdeményezéssel jött létre, Rézműves Melinda cigány származású etnográfus munkája által. A tájház célja egyrészt a helytörténeti kiállítás, a helyi romák második világháború előtti és 1950-es évekbeli lakáskultúrájának, népi építészeti örökségének és tárgyi értékeinek bemutatása, másrészt a közösségfejlesztés a településen élő roma és nem roma lakosság körében, valamint a roma népi kultúra népszerűsítése, a helyi roma kultúra értékeinek feltárása, a romani nyelv aktív használatának motiválása.

Eszközök, módszerek
Cigány néprajzi gyűjtemény. A tájházat hivatalosan 2009-ben nyitották meg. A tájházban fotó- és viseletkiállítást, valamint a cigány népi mesterségek tárgyait láthatják az idelátogatók.

A tájházban rendszeresen tartanak tárlatvezetéseket, múzeumpedagógiai foglalkozásokat, amelyek keretében interaktív módon mutatják be az egyes házimunkákat és az ünnepekhez kapcsolódó szokásokat. Mesterség- és kézműves bemutatókat is szerveznek.

A tájházhoz kapcsolódó alkotóház 2014-ben épült meg, amely közösségi térként is funkcionál. Az alkotóházban időszaki kiállításokat, drámapedagógiai és táncfoglalkozásokat is tartanak. Emellett képzéseket, előadásokat, vetélkedőket, gasztronómiai és kézműves foglalkozásokat, valamint nagyobb közösségfejlesztő programokat is itt rendeznek meg.

Nagyapám kincse program. Az egyesület 2016-ban felvállalta, hogy a fiatalok bevonásával elindítja a néprajzi feltárást és a falusi turizmus népszerűsítését. A program lehetővé tette, hogy a roma és nem roma lakosság körében feltárják és népszerűsítsék a táji és néprajzi értékeket. A kezdeményezéshez hét nyírségi település csatlakozott. A fiatalok a helyi közösségükben mentorok irányításával gyűjtötték a „roma és nem roma vonatkozású néprajzi és tájértékeket". Emellett közösségfejlesztő foglalkozásokon

és tanulmányi kirándulásokon vettek részt, megismerve a nyírségi tájegység roma és nem roma néprajzi értékeit.
Mirinkle – Roma kulturális örökség a Nyírségben és Szatmárban.[20] A program részben folytatása a Nagyapám Kincse programnak. 2018-tól 9 településen folytatják a roma és nem roma néprajzi és táji értékek feltárását, népszerűsítését. Olyan sokszínű programot valósítanak meg, amely a kultúra eszközeivel a roma értékek és hagyományok megőrzésére, a fiatal generációknak való átadására, továbbélésére helyezi a hangsúlyt. Hosszú távon az a céljuk, hogy csökkentsék a roma társadalom felé irányuló előítéleteket és érzékenyítsék a többségi társadalom tagjait a romák elfogadására.

Eredmények, kimenet
A program keretében eddig számos kulturális eseményt, ismeretterjesztő programot valósítottak meg. Roma holokauszt megemlékezést szerveztek, a Roma Kultúra Napján népszerűsítették a roma hagyományok ismeretének fontosságát, filmvetítéseken, kiállításokon keresztül hozzák közelebb az emberekhez a roma kulturális értékeket, hagyományokat. Tematikus vándorkiállításokon keresztül népszerűsítik a roma képzőművészetet, irodalmat és a falusi turizmust.

A „roma népi játszóház foglalkozásvezető" képzéssel szakembereket képeznek, akik a roma kultúra hírvivőivé válhatnak.

Szakirodalom, információ
http://www.romatajhaz.hu/index.php/rolunk (2019. 07. 28.)
http://www.hodasz.hu/kozsegunkrol.php (2019. 07. 28.)

Gyakorlati példa – Helytörténeti séták

Tomory Lajos Múzeum, Budapest, XVIII. kerület, Pestszentlőrinc-Pestszentimre kerületi fenntartású muzeális közintézménye

Tevékenység
Helytörténeti séta

A múzeumot 1956-ban névadója, Tomory Lajos iskolaigazgató alapította oktatástörténeti és helytörténeti kutatások és ezen emlékek megőrzése céljából. A tárgyi emlékek,

20 Mirinkle cigányzene együttes, ld. még az azonos című EFOP-programot is: https://www.facebook.com/1714151375508958/posts/2106334032957355/

fotók és dokumentumok gyűjtése, őrzése, bemutatása mellett kiemelt fontosságú a helyi épített örökség meg- és átmentése, illetve megismertetése. Nagy hagyományuk van a XVIII. kerületben és a helytörténeti gyűjtemény életében is az ingyenes helytörténeti sétáknak. Az intézmény honlapja szerint már az intézmény alapítója, Tomory Lajos is szervezett várostörténeti sétákat Pestszentlőrincen és Pestszentimrén.

Feltételrendszer

A múzeum munkatársai 1986-ban adták ki a „Séták a XVIII. kerületben" című kiadványt, melyben 10, térképpel ellátott helyi sétaútvonal található részletes leírással a kapcsolódó érdekességekről, épületekről és a híresebb kerületi személyekről. A sétákat egy helytörténettel foglalkozó muzeológus vezeti. A meghirdetés és a regisztráció a Tomory Lajos Múzeum honlapján keresztül történik.

Eszközök, módszerek

2010 óta minden szeptemberben a Kulturális Örökség Napjai elnevezésű országos rendezvényen (amelynek fő célja, hogy ingyenesen megtekinthetővé váljanak a nyilvánosság számára emlékhelyek, műemlékek, köztük olyanok is, amelyek máskor nem látogathatók) a főváros XVIII. kerületében a Tomory Lajos Múzeum és a Budapest XVIII. kerületi Kulturális Értéktár Alapítvány közösen szervez programot „Legyünk hűek az örökséghez! Várostörténeti utazás és séta" címmel. Az érdeklődők minden évben más-más útvonalat járnak be a múzeum szakembereinek vezetésével, megismerkedve az épületek és a helyszínek történetével, sokszor felfedezve olyan értékeket, amelyekre a hétköznapokban nem figyel fel az ember. Egy csoportba 30-40 fő szokott regisztrálni, nemcsak kerületiek, hanem más érdeklődők is. A séta során több épületbelső megtekintésére is alkalom nyílik, családtagoktól, családtagokról személyes visszaemlékezéseket is hallhatnak a résztvevők. 2012 óta ezzel a helytörténetisétaprogrammal vesz részt a múzeum a májusban megrendezésre kerülő Urbitális Majális című országos rendezvényen, mindig más útvonalat végigjárva, más érdekességeket érintve. Arra is volt már példa, hogy buszos sétát szerveztek. Volt már program „A hagyományok és napjaink világa – A Herrich-Kiss-villától a Gloriett-lakótelepig" elnevezéssel vagy népszerű volt a „Bunkertúra" is, mely során tárlatvezetéssel megtekinthető volt az 1200 személy befogadására alkalmas, 1950-ben épült Gyömrői úti bunker.

Eredmények, kimenet

A budapesti kerület értékeinek megismerése, megismertetése és folyamatos gyűjtése a múzeum és az értéktár bizottság által. Minden évben kb. 40 fős érdeklődő csoport szervezése, köztük többen már „törzstagok". A Közösségek Hete május közepi

rendezvényén „A hely, ahol itthon vagyunk” címmel ösztönzi az intézményeket helytörténeti séták szervezésére.

Forrás, információ
http://muzeum18ker.hu/, http://muzeum18ker.hu/helytortenetisetak/, (2019. 07. 25.)
https://kozossegekhete.hu/?s=a+hely+ahol+otthon+vagyunk (2019. 07. 25.)

Szőnyi István Emlékmúzeum, Zebegény

Tevékenység
Helytörténeti séta a Múzeumok Éjszakáján

Az intézmény muzeológusa Szőnyi István festőművész életének zebegényi állomásait mutatta be a helytörténeti séta során. A séta érinti a műalkotásokat ihlető helyszíneket, és képet ad Zebegény helytörténeti eseményeiről is.

Feltételrendszer
Szőnyi István (1894–1960) a magyar festészet meghatározó alakja, 1924-től haláláig élt és alkotott Zebegényben. Festészetét a varázsos szépségű zebegényi táj, a faluban élő emberek ihlették. Egykori lakóháza és műterme 1967-től emlékmúzeum. A festőművész életrajzi adatait muzeológus ismerteti a kiállításon és a sétán a műalkotások és életrajzi fotók másolataiból készült album segítségével. A séta időtartalma kb. 1,5 óra, mintegy 20 fő számára.

Eszközök, módszerek
A helytörténeti Múzeumok Éjszakájára időzítve a program 2019-ben az országos programsorozat részévé vált. A séta a múzeumból, az életrajzi kiállításból indult, ahol rövid tárlatvezetést kaptak a résztvevők, majd a séta során a múzeumi szakember a zebegényi helyszíneken egy előzetesen összeállított album segítségével az életrajzi fotókat és a festmények másolatait is bemutatta.
Eredmények, kimenet
A séta eredetiségét az adta, hogy a múzeumi szakemberek megkeresték azokat a pontokat, ahol a tájképek készültek, így a résztvevők a festmény képi világát a valóságban is újraélhették. A sétákat a részt vevő lakosok saját élményeikkel gazdagították.

Forrás, információ
https://muzej.hu/hu/szonyi-istvan-emlekmuzeum
http://www.szonyimuzeum.hu/

5.2.2.3. Közösségi régészet

Definíció:

„A közösségi régészet a régészeti örökség kutatása, megóvása, helyreállítása, népszerűsítése amatőr (civil) kutatók és közösségek, valamint régészeti feltárási joggal rendelkező intézmények (múzeumok) közös együttműködésében."[21] Az adott régészeti feltárási joggal rendelkező intézmény (múzeum) gyűjtőterületén a régészeti örökség kutatásába, megóvásába, helyreállításába, népszerűsítésébe civil kutatók és közösségek bevonása, újerőforrás-teremtés, közösségépítés a helyi identitás erősítése és a hagyományőrzés elősegítésének céljából.

A tevékenység célja

Közösségi régészet, képzések és előadássorozatok szervezése, közösségi és egyéb kiállítások rendezése.[22]

Feltételrendszer

- Jogszabályi háttér: a 2001. évi LXIV. törvény a kulturális örökség védelméről; a 496/2016. (XII. 28.) Korm. rendelet a kulturális örökség védelmével kapcsolatos szabályokról;
- intézményi feltétel: régészeti feltárási joggal rendelkező intézmény (múzeum);
- személyi háttér: régész muzeológus, restaurátor, régésztechnikus, térinformatikus, cselekvésre kész helyi lakosok, önkéntesek, együttműködő szakhatóságok, együttműködő (terület) tulajdonosok;
- tárgyi feltételek: (széles spektrumon mozog, az alacsony költségvetésű régészeti terepbejárástól a magasabb költségvetésű régészeti feltárásig és bemutatásig) GPS, fémkereső műszer, személygépkocsi/terepjáró, terepbejárási/ásatási felszerelés (kéziszerszámok, leletek csomagolásához szükséges zacskók, tasakok; terepi dokumentáláshoz: fényképezőgép, rajzeszközök, milliméterpapír), laptop/

21 Arapovics Mária – Beke Márton – Dóri Éva – Tóth Máté (2019, szerk.): A kulturális intézmények társadalmiasított működési módja. Módszertani útmutató a közösségi részvételen alapuló működtetéshez. Szabadtéri Néprajzi Múzeum – NMI Művelődési Intézet – Országos Széchényi Könyvtár. 143.

22 Arapovics Mária – Beke Márton – Dóri Éva – Tóth Máté (2019, szerk.): A kulturális intézmények társadalmiasított működési módja. Módszertani útmutató a közösségi részvételen alapuló működtetéshez. Szabadtéri Néprajzi Múzeum – NMI Művelődési Intézet – Országos Széchényi Könyvtár. 143–146.

számítógép (szükséges programokkal), restauráláshoz szükséges eszközök és vegyszerek, (közösségi) kiállításhoz installációs eszközök, paravánok;
- anyagi feltételek: (széles spektrumon terjed az alacsony költségvetésű régészeti terepbejárástól a magasabb költségvetésű régészeti feltárásig és bemutatásig) a régészeti terepbejárás/feltárás költségei, restaurálás költségei, (közösségi) kiállítás költségei.

Az alkalmazott eszközök és módszerek

Hazánkban szakmai körökben eltérő véleményekkel találkozhatunk a közösségi régészetről, az amatőr fémkeresők, kincskeresők bevonásáról. A szabályozás értelmében minden 1711. előtt földbe került lelet az államot illeti, ha valaki ilyen tárgyat talál, köteles bejelenteni a helyi jegyzőnek vagy a területen illetékes múzeumnak. A 496/2016. (XII. 28.) Korm. rendelet a kulturális örökség védelmével kapcsolatos szabályokról a „feltárásra jogosult intézménnyel kötött megbízási szerződés vagy együttműködési megállapodás" megkötésére kötelezi a fémkereső műszer használóját. A törvényi szabályozás változását követően számos együttműködést kereső amatőr régész kereste meg a múzeumokat. A fémkereső műszert birtoklók jelentős része nincs tisztában a jogi szabályozás részleteivel, a múzeumok és örökségvédelmi szakhatóságok részéről pedig nem alakult ki egységes jogértelmezési gyakorlat. A múzeumok helyzetét nehezíti, hogy a törvényi szigorítás után jelentkező együttműködési igény kezelésére nincs kialakult eljárásrend, felkészült szakember, erőforrás. A közösségi régészet elindítása esetében első intézkedésként a muzeális intézményben ki kell jelölni az(oka)t a régész-muzeológus, régésztechnikus kollégá(ka)t, aki(k) a közösségi régészettel foglalkozni fog(nak). Ezt követően szükséges kialakítani a törvényi szabályozással összhangban álló belső irányelveket, szabályzatokat, eljárásrendet, melyek alapján a megkereséseket a múzeum szakemberei kezelni tudják. A hazai tapasztalatok alapján fel kell készülni rá, hogy a közösségi régészettel foglalkozó múzeumi munkatárs(ak) munkaidejének jelentős részét teszi ki majd az amatőr régészekkel való foglalkozás. A hazai tapasztalat azt mutatja, hogy – a már említett törvényi szabályozás miatt – elsősorban az amatőr kutatók keresik meg a múzeumokat az együttműködés szándékával. A kapcsolatfelvételt megkönnyítheti az intézmény honlapján, közösségi oldalain deklarált közösségi régészet iránti nyitottsága, s ugyanitt a kijelölt munkatárs elérhetőségének és a kapcsolatfelvétel módjának megadása.

Több hazai múzeum is kerekasztal-beszélgetést szervezett a közösségi régészetről, megszólítva a múzeumi szakembereket, a múzeummal kapcsolatban álló amatőr régészeket, a múzeumtól még idegenkedő fémkeresősöket. A fórumok az érzékenyítés

eszközei, a tagtoborzás helyszínei. Időpontjuk gyakran kapcsolódik a Magyar Régészet Napjához, vagy a Kulturális Örökség Napjai országos rendezvényekhez.

Egyes múzeumok (pl. Katona József Múzeum, Ferenczy Múzeumi Centrum) képzési programot dolgoztak ki a hobbi fémkeresősök számára. Az elméleti és gyakorlati képzés után az intézmény szerződést köt a programot sikeresen teljesítőkkel, akik ezután hosszú távon végezhetnek műszeres lelet- és lelőhelyfelderítést a múzeum illetékességi területén, illetve ilyen munkában vehetnek részt, továbbá önállóan elkészíthetik a szükséges szakmai protokoll szerinti dokumentációkat.

Jól bevált gyakorlat, hogy egy konkrét terület, régészeti lelőhely terepbejárása, műszeres kutatása kapcsán kérik a régészet iránt érdeklődők (nemcsak fémkeresősök) segítségét. Az 1-3 napos rövidtávú munka során protokollá fejleszthető módszertan kidolgozására is történtek kísérletek. Bizonyos esetekben tervásatások alkalmával hosszabb távon a helyi közösség is bekapcsolódik a feltárási munkálatokba, szerepet vállal a lelőhely gondozásában, őrzésében, népszerűsítésében.

A közösségi régészeti munka eredményét a múzeumok és az amatőr kutatók által együtt megszervezett előadások, múzeumpedagógiai foglalkozások, a múzeum gyűjtőterületén megvalósított vándorkiállítások keretében ismertetik meg a helyi lakosság számos korcsoportjával.

Eredmények, kimenet

A külföldi és hazai példák is arról számolnak be, hogy a közösségi régészetnek köszönhetően addig kiaknázatlan humán, anyagi és technikai erőforrások kerülnek az adott múzeum látókörébe. Ezen erőforrások tervszerű, átgondolt, kutatási projektbe illeszkedő felhasználásával az intézmény oldaláról a következő eredmények várhatók:

- A hazai gyakorlatban leginkább elterjedt a közösség bevonásával megvalósuló, műszerrel (detektorral) végzett lelettérképezés vagy -gyűjtés. A régészeti terepbejárások mindegyikénél jelentős mértékben megsokszorozódott a múzeumokba kerülő, dokumentált régészeti leletek száma. Új, eddig ismeretlen régészeti lelőhelyek kerültek a múzeum látókörébe, majd a közhiteles nyilvántartásokba, gazdagodott nemzeti és egyetemes kulturális örökségünk.
- Több hazai közösségi régészeti projekt esetén számoltak be arról, hogy az adott múzeum a közösségi régészeti projektek során előkerült leletekből (közösségi) régészeti vándorkiállítást szervezett, ezáltal is növelve látogatókörét és látogatószámát.
- A közösségi régészet humán erőforrását kihasználva csökkenthető a régészeti terepi munkák költsége, s a nagyobb humán erőforrást igénylő felmérések rövidebb idő alatt válnak elvégezhetővé.

- Az amatőr régészek saját tudásukat és korszerű technikai felszerelésüket biztosítják a múzeum számára.
- Egyes múzeumok a közösségi régészet során előkerült új régészeti leleteket a közösségi hálón közreadva növelték webes aktivitásukat, internetes követőik számát, és online közösséget építettek.
- A közösségi régészetre alapozva több múzeum önkéntes programot indított, ahol a résztvevők bekapcsolódtak a régészeti anyagfeldolgozó munkába, múzeumpedagógiai foglalkozásokba.
- A közösségi régészet hosszú távon meg tudja változtatni a közösség hozzáállását a helyi, nemzeti, egyetemes kulturális örökséghez, hozzájárulva kulturális örökségünk védelméhez.

Eredmények az egyén/közösség oldaláról

- Több, korábban illegális fémdetektoros tevékenységet folytató egyén/közösség a múzeummal együttműködve legalizálta tevékenységét, úgy, hogy kedvenc hobbiját nem kellett feladnia.
- A múzeumok egy része képzést szervez a közösségi régészeknek, így az amatőr kutatók bővíthetik a hobbijukkal kapcsolatos technikai, gyakorlati, jogi ismereteiket, (hely)történeti tudásukat.
- A gyakran addig magányosan tevékenykedő amatőrök egy aktív közösség részévé válnak.
- A régészeti emlékek és a hozzájuk kapcsolódó közösségi régészeti tevékenység egy-egy kisebb közösség, település olyan meghatározó identitásképző tényezői lehetnek, melyek hozzájárulhatnak a múzeumtól független, de vele együttműködő egyesületek, civil szervezetek létrejöttéhez is.

A terepi régészeti munkák sokak számára a felfedezés élményét, a találás örömét, az aktív kikapcsolódást, rekreációt jelentik.

Szakirodalom, információ

Arapovics Mária – Beke Márton – Dóri Éva – Tóth Máté (2019, szerk.): A kulturális intézmények társadalmiasított működési módja. Módszertani útmutató a közösségi részvételen alapuló működtetéshez. Szabadtéri Néprajzi Múzeum – NMI Művelődési Intézet – Országos Széchényi Könyvtár. 143–146

Gyakorlati példa – Közösségi régészet

Katona József Múzeum, Kecskemét

Tevékenység

Közösségi régészet

Bács-Kiskun megyében a Katona József Múzeum (dr. Rosta Szabolcs régész igazgató) szervezésével számos ásatást, leletmentést, lelőhely-felderítést sikerült megvalósítani civil részvétellel és a települési önkormányzatok segítségével.

Eszközök, módszerek

A lakóhelyük, környezetük történelme iránt érdeklődő múzeumbarátok adatok és tárgyak gyűjtésével, illetve rendezvények támogatásával segítik a múzeumi szakemberek munkáját. A „kincskereső" múzeumbarátok munkáját jól példázza az általuk beszolgáltatott mintegy 8 ezer régészeti lelet is, melynek legszebb darabjaiból időszakos kiállítás nyílt a kecskeméti Cifrapalotában *Kincses Kecskemét – A Múzeum új szerzeményei. Válogatás a Kecskeméti Katona József Múzeum régészeti és történeti műtárgyainak az elmúlt évtizedben történt gyarapodásaiból* címen. A Magyar Múzeumok cikke szerint a „Kiskunmajsai fürdő mellett 2016 márciusának egyik ködös napján, fémdetektoros kutatás során egy kincsleletre bukkant Greman István, Schönvisner István emlékérmes múzeumbarát. Felismerve az egy kupacban fekvő ezüstpénzek jelentőségét, haladéktalanul értesítette a múzeumot. Így szakemberek részvételével lehetőség nyílt a lelet-együttest összefüggéseiben, eredeti helyzetében megfigyelni."

Eredmények

A fémkeresők kincskereső tevékenységének legalizálása, leletmentések, közösségi együttműködés, civil szervezetek, múzeumbaráti körök alakítása, képzések szervezése, tanulási alkalmak (fémkeresők régészeti felkészítése) és ismeretterjesztő előadások szervezése. Új kiállítások létrehozása. A Kincses Kecskemét kiállításra a múzeumbarátok munkája nyomán 8 ezer régészeti lelet került elő, mely további kiállítások (pl. a Nagyurak és vezérek – Híres avar leletek a Kiskunságból állandó kiállítás) nyílhattak. A Kincses Kecskemét pár hónap alatt 15 ezer látogatót vonzott a múzeumba.

Forrás, információ

https://muzeum.kecskemet.hu/

https://magyarmuzeumok.hu/cikk/15-ezren-a-kincses-kecskemeten

5.2.2.4. Helyi szellemi kulturális örökség feltárása

Definíció

A szellemi kulturális örökség (angolul intangible cultural heritage, franciául patrimoine culturel immatériel) fogalma az intangible/immatériel szóval fejezi ki megfoghatatlan voltát, nem tárgyiasult jellegét. A szellemi kulturális örökség egyszerre hagyományos és élő, folyamatosan újraalkotott és szóban, gyakorlatban továbbadott közösségi identitás. A szellemi kulturális tevékenység soha nem statikus, hanem olyan tudás, mely generációról generációra való vándorlás során alakul ki és létezik tovább. A szellemi kulturális örökség a közösségekben él, annak tagjai az örökség gyakorlói és hordozói, egyben ők a megőrzés letéteményesei is. Ebben az esetben tehát nem helyszínekről, rögzült vagy élettelen tárgyi emlékekről, hanem a mindennapokban élő közösségi megnyilvánulásokról van szó.

A tevékenység célja

A szellemi kulturális örökség fogalmát az UNESCO égisze alatt létrejött kulturális örökség egyezményben határozták meg. Az egyezmény létrehozásával az UNESCO ösztönözni kívánja a szellemi kulturális örökség megőrzését, az érintett közösségek szellemi örökségének elismerését, az örökség jelentőségének tudatosítását helyi, nemzeti és nemzetközi szinten. További célja a közösségek figyelmének felhívása saját kulturális értékeik és szellemi örökségük jelentőségére, a helyi szellemi erőforrások, kapacitások megtartóerejére, identitáserősítő hatására, a megmaradásban, a jövőben betöltött szerepére. Ugyanakkor a nemzeti és nemzetközi szintű közvéleménnyel, továbbá a különböző felelős szervekkel is igyekszik elismertetni a helyi örökség jelentőségét és a megőrzés szükségességét.

Erre különböző megőrzési stratégiákat ajánl vagy ír elő az egyezményben részes államok számára: az ilyen örökség azonosítása, számbavétele, nyilvántartása, dokumentálása, vagy az ezzel kapcsolatos jogalkotás, az általános tervezési politikába történő beépítés, az örökséggel kapcsolatos támogatási rendszer kialakítása, továbbá a kutatás, az archiválás, a hozzáférés biztosítása, a kulturálisörökség-szakember képzés, és az oktatás, ismeretterjesztés minden formájának alkalmazása, a szellemi örökség oktatási rendszerekbe történő széles körű beépítése.

Kulcsfogalmak

szellemi kulturális örökség; megőrzés; közösség; tudás; átadás; identitás

Feltételrendszer

- személyi: kutató, felterjesztő
- tárgyi: tartalmi összetevők (szakirodalmi forrás alapján – ha szükséges), jelölő nyomtatvány, dokumentáció (szöveg, fotó, film)
-

Alkalmazott eszközök és módszerek

- a szellemi kulturális örökség meghatározása
- számbavétel, nyilvántartásba vétel
- kutatás, dokumentálás, archiválás
- hozzáférhetővé tétel, kapacitásépítés, oktatás
- megőrzési stratégiák kidolgozása
- láthatóvá tétel (visibilitás), tudatosítás (raising awareness)

Eredmények, várható kimenet

- fenntarthatóság, tudatos megőrzés
- támogatás, közösségek megerősítése

Szakirodalom, honlaplink

www.szellemiorokseg.hu (2019. 07. 24.)

Gyakorlati példa – A helyi szellemi kulturális örökség feltárása a gyakorlatban

Kossuth Múzeum, Cegléd

Tevékenység

Kossuth-kultusz szellemi kulturális örökségelem feltárása és felterjesztése az UNESCO szellemi kulturális örökségek listájára, a kulturális örökség fenntartása. Az örökségelem neve: A Kossuth-kultusz ceglédi hagyománya. A szellemi kulturális örökség egyszerre hagyományos és élő, folyamatosan újraalkotott és szóban, gyakorlatban továbbadott közösségi identitás.

Feltételrendszer

A formális felterjesztő ceglédi Kossuth Múzeum mellett fontos, hogy helyi közösségek tegyék meg a felterjesztést, ennél a kulturális örökségelemnél a ceglédi 100-as küldöttség leszármazottai, tisztelői, a Turini Százas Küldöttség, a Múzeumbaráti Kör és Cegléd város lakosai fogtak össze a listára felkerülés érdekében.

A Szellemi Kulturális Örökség Igazgatóság a Skanzenben működik, Szentendrén. Feladata az UNESCO szellemi kulturális örökség megőrzéséről szóló egyezményének hazai szakmai megvalósítása és ennek koordinálása. Az igazgatóság olyan operatív szakmai szervezetként működik, amely összehangolja, ösztönzi és elősegíti a szellemi kulturális örökséghez, illetve annak hatékony megőrzéséhez kapcsolódó tevékenységeket és programokat. Feladatai közé tartozik a Nemzeti Jegyzék gondozása, megyei referensi és szakmai hálózatok kiépítése, működtetése, a szellemi kulturális örökség honlap üzemeltetése, oktatási programok kidolgozása, ismertetők készítése, konferenciák, továbbképzések, a szellemi kulturális örökséget népszerűsítő rendezvények szervezése. Minden évben tavasszal a skanzenben rendezi meg a Pünkösdi Örökség Ünnepet, amikor is a múzeum portáin a szellemi kulturális örökség nemzeti jegyzékén szereplő örökségek mutatkoznak be.

Eszközök, módszerek

A Kossuth Lajos (Monok, 1802. szeptember 19. – Torino, 1894. március 20.) tevékenységéhez, utóéletéhez és nevéhez kötődő magyarországi Kossuth-kultusznak különleges, sajátos tradíciói alakultak ki Cegléden.

Cegléd Kossuthoz való kötődése többrétegű és erős; nemcsak a közéletben és a közterekben látható hosszú idő óta, hanem a ceglédiek magánéletében is jelen van, családi történetek, emléktárgyak, fotók, hagyományok formájában. A Kossuth-kultusz ceglédi hagyománya minden korban büszkén vállalható, tiszteletet ébresztő, páratlanul gazdag, közösségteremtő hagyományt jelent a városban; közös, a különböző vélemények és érdekek

egyeztetésére szolgáló fórumot és az összetartozás élményét. A „Cegléd Kossuth városa" szófordulattal összefoglalható tradíció a demokratikus jogok és a polgári kötelességek örökké időszerű, elválaszthatatlan kapcsolatára figyelmezteti a városlakókat.

Eredmények, kimenet

A Kossuth-kultusz Cegléden hagyomány, kifejezési forma, közéleti magatartás, politikai állásfoglalás, családi örökség, magánéleti történetek sorozata. Tiszteletre méltó és vágyott követendő minta. Szobrokban, emléktáblákban, emlékhelyekben, a Kossuth Múzeum Kossuth-gyűjteményében, a Turini Százas Küldöttség Múzeumbaráti Kör tagságában, a ceglédi önkormányzat állásfoglalásaiban, kiadványokban, iskolai rendezvényekben, ünnepségekben, városi évfordulókban testesül meg.

A Múzeumbaráti Kör alapítása óta a Kossuth Múzeum lett a régi hagyomány őrzésének fő helyszíne: őrzi a közösség régi és újonnan keletkezett dokumentumait, műtárgyait, írott és íratlan örökségét, találkozási helyet jelent a tagok és az érdeklődők számára. A múzeum nemcsak e régi közösségnek, hanem az egész Kossuth-kultusznak az egyik legfontosabb központja az országban: „Tükör valék…" című, Kossuth Lajosról és a Kossuth-kultuszról szóló állandó kiállítása – többször újjárendezve és különböző címeken – az 1921-ben megnyílt tárlat gondolatmenetét követi. Tevékenységéhez tartozik még: időszaki kiállítások Kossuth Lajosról, tárlatvezetések, a témakörben múzeumi órák óvodásoknak, általános és középiskolásoknak, mindenféle korosztálynak. Kossuthról szóló kiadványok, képeslapok, emléktárgyak megjelentetése, a Kossuth Lajos tevékenységével foglalkozó kutatók fogadása, kapcsolat a hazai és külföldi Kossuth-emlékhelyekkel. Kossuth-tal és családjával kapcsolatos műtárgyak, adatok, fotók, virtuális gyűjtemények jöttek létre. A Kossuth Múzeum mellett természetesen a civil szervezetek életében is továbbra is méltó helyet kap az egykori ceglédi 100-as küldöttség által megalapozott Kossuth-kultusz. A ceglédi képviselő-testület például a Kossuth toborzó nevű évenkénti városi rendezvénnyel, a Kossuth-emlékhelyek rendben tartásával, az emléktáblák és emlékhelyek ápolásával járul hozzá e sajátos jelenség élővé tételéhez. A Kossuth Lajos Gimnázium kétévente rendezi meg névadója tiszteletére a Kossuth-pályázatot és az épületben mellszobor, emléktábla is emlékeztet a „turini remetére". A református egyház jóvoltából áll a küldöttség emlékoszlopa a templomkertben. A ceglédi Városvédő és -Szépítő Egyesület az 1980-as évek óta ugyancsak felvette programjába a Kossuth-kultusz helyi tiszteletét: emléktáblák állítása, '48-hoz kötődő városi ünnepségek rendezése, a témához kapcsolódó pályázatok, vetélkedők, kirándulások szervezése. A 144. sz. Kossuth Lajos cserkészcsapat ugyancsak a régi hagyomány alapján választotta a nevét és a névadóra emlékeztető jelképeket. Az itt felsorolt szervezeteknek és a Turini Százas Küldöttség Múzeumbaráti Körnek ma is vannak közös tagjai: a polgármester, a református lelkészek, a gimnázium igazgatója és a városvédő egyesület elnöksége mindkét közösség munkájában részt vesz. Cegléd belvárosában étterem és szálloda is viseli a Kossuth nevet.

Egy 19. századi recept alapján sütött „Kossuth kedvence” sütemény egyik állandó eleme a Kossuth Múzeum rendezvényeinek és egyik hirdetője a magyar gasztronómia különlegességei iránt érdeklődőknek. A város 2014-ei ünnepségeire a „kormányzó kedvence” névvel alkotott süteményt. A Kossuth Múzeum előtt, a városháza környékén, de a város számos kertjében a „kossuthka” nevű nyári virág díszlik. A Kossuth-kultusz ceglédi történetében különleges helyet foglalnak el a családi hagyományban megőrzött elbeszélések és a máig látható jelenetek.

Forrás, információ
http://szellemikulturalisorokseg.hu/ (2019. 07. 11.), Jelölési adatlap a szellemi kulturális örökség nemzeti jegyzékére történő felvételhez.
http://szellemikulturalisorokseg.hu/doks/nyomtatvanyok/kossuth_kultusz.pdf (2019. 07. 11)
http://kossuthmuzeum.hu/ (2019. 07. 11.)

5.2.2.5. Tanulókörök

Definíció

A tanulókör olyan önszerveződő kiscsoport, ahol a résztvevők egyeztetett rendszerességgel összejönnek, hogy az általuk meghatározott terv szerint tanuljanak, adott témáról vitázzanak, vagy kulturális tevékenységet végezzenek. Az önképző körök munkája a tagok tapasztalatára épül, céljuk, hogy egymástól tanuljanak, együtt gondolkodjanak az általuk választott témakörben.

A tevékenység célja

- a társadalmi tapasztalat és tudás kommunikációja,
- a társadalmi tudatosság, aktivitás fejlesztése,
- elköteleződés a közösségi-társadalmi cselekvés mellett,
- demokratikus készségek begyakorlása: a kommunikációs készség fejlesztése, egymásra figyelés, udvariasság, kölcsönösség, egymás munkájának elismerése, tisztelet stb.

Kulcsfogalmak

Tanulókör; önszervező kör; informális tanulás; közösségi és társadalmi részvétel; helyi demokrácia erősítése

Feltételrendszer

- személyi: kulturális közösségszervező, közművelődési és közgyűjteményi intézmények szakemberei
- tárgyi: összejöveteli terem, számítógépes kapacitás, kivetítő, flipchart, filctollak, post-it; jegyzetelni papírok és tollak, nyomtató és A4-es papírok
- anyagi: terembérlés (ha szükséges)

Alkalmazott eszközök és módszerek

Ahhoz, hogy megtalálják egymást a hasonló érdeklődésű emberek, **kommunikáció** szükséges. Ez történhet *személyes kommunikáció* révén, bármely közösségi találkozás alkalmával, de létrejöhet valamely *médium,* pl. Tankatalógus (helyi név- és címjegyzék) alapján, vagy más helyi orgánum közbeiktatásával is (hírlevél, programfüzet, hirdetőtábla, kalendárium, falukönyv, évkönyv stb.).

Elegendő számú jelentkező esetén (7-12 fő) az egyes tanulókörök *meghirdetik* találkozásuk első időpontját és helyét, és közösen **tervezik meg** a következő 8-10 összejövetelre vonatkozó munkájukat: **felajánlásokat** tesznek, hogy a témán belül ki, melyik részterülettel kapcsolatosan vállal felkészülést, kiselőadást, film bemutatását stb.

Mindegyik találkozást *más tag szervez meg* (ha előre megbeszélik az időpontokat és a helyszíneket, akkor már csak szóbeli rásegítés, egy-egy telefon vagy levelezőcsoport-üzenet szükséges). Az üléseken *levezető elnököt* és *jegyzőkönyvvezetőt* választanak, lehetőleg minden alkalommal mást. *Egy résztvevő általában egy alkalmat kap témája bemutatására*, amelyet mindig a téma *megbeszélése* követ. A *beszélgetés vezetője* minden alkalommal más tanulóköri tag legyen.

A tanulóköröket patronáló **helyi közművelődési és közgyűjteményi intézmények**

- **szakmai segítséget adhatnak** a téma tanulmányozásához – konzultációt ajánlhatnak a téma és altémái megválasztását illetően; irodalomjegyzékkel segíthetik a kör tájékozódását; felkészíthetik a tanulóköri szerepekre a kör tagjait: szervező, levezető elnök, beszélgetésvezető, jegyzőkönyvvezető; valamint kérés esetén az előadás felépítése, időtartama, vázlata stb. terén is nyújthatnak segítséget;
- **technikai segítséggel** teszik lehetővé az összejövetelek megvalósulását: képzésre alkalmas termet biztosítanak; lehetővé teszik a sokszorosítást és segíthetik az összegzés folyamatát is, illetve más, előre nem látható esetekben is rendelkezésre állhatnak.

A tanulókörben a munkát a demokratikus értékek jellemzik, a tanulókör lényegében egy **demokratikus kiscsoportos párbeszéd,** melyben:

- mindenki egyenlőként, aktívan vesz részt;
- a soros vezetőnek nincs hatalma; a szerepe az, hogy biztosítsa az eszmecsere párbeszédi jellegét s élvezetes légkörét;
- a párbeszédnek nincs semmi nyíltan vagy titkosan előre tervbe vett vagy elvárt eredménye;
- a résztvevők mindenben közösen határoznak;
- a párbeszéd egyik legfontosabb eleme egymás tiszteletteljes, aktív meghallgatása;
- a cél az, hogy egymás álláspontjait megismerjük, s azokat megértsük;
- a résztvevők szellemileg felszabadulnak, és önbizalmukat növelve megerősödnek;
- a kör munkájának egyik legfontosabb eredménye a különféle álláspontokban rejlő közös vonások közös alapként való feltárása.

A tanulóköri munka végén a tagok **összefoglalják**, hogy mit tanultak egymástól, összegzik a témát és a tanulmányozásra felhasznált irodalmat, s ha a feldolgozott téma természete engedi, akkor azt írásban is megjelentethetik, de mindenképp **dokumentálják** és hozzáadják a helyi közgyűjteményekhez, valamint a tagok maguknak is megtartanak egy példányt. A közös stúdiumot záró tanulmányok nagyban függnek a résztvevők a munka megtervezése és kivitelezése során tanúsított aktív részvételétől.

Eredmények, várható kimenet

- kevés fejlesztői rásegítés, nagy közösségi hozzájárulás,
- aktív részvétel és önnevelés, mely kihat a közügyekben való cselekvő állampolgári részvételre is,
- motivációk épülnek további tapasztalatcserékre, közösségi tanulásra, közösségi cselekvésre.

Szakirodalom, honlaplink

Vercseg Ilona (2004): Közösségfejlesztő leckék kezdőknek és haladóknak. Közösségfejlesztők Egyesülete, Budapest. www.kka.hu/_Kozossegi_Adattar/Azadatt.nsf/0a84037251c6a630c1257075002e65aa/c25665214fdbda8ec1256f1800529729?OpenDocument (2019. 08. 27.)
Molnár Aranka (2015): Közösségi tanulás a közösségfejlesztés folyamatában. Parola-füzetek, Közösségfejlesztők Egyesülete, Budapest.

http://kka.105hu/_Kozossegi_Adattar/Azadatt.nsf/99b0698cd023d10185
25670c0080e328/ff36d408e19a7974c1257f5b003ab3ef/$FILE/Molnar%20
Aranka%20-%20K%C3%B6z%C3%B6ss%C3%A9gi%20tanul%C3%A1s%20a%20
k%C3%B6z%C3%B6ss%C3%A9gfejleszt%C3%A9s%20folyamat%C3%A1ban.pdf
Molnár Aranka és társai: Építő közösségek – közös tudás. Parola, 2011/3. szám. http://
www.adattar.net/parola/?page_id=18 (2019. 08. 27.)

Gyakorlati példa – Helytörténetet kutató közösségek alapítása, működtetése

Monori Helytörténeti Kör – Közművelődési Egyesület, Monor

Tevékenység
A Helytörténeti Kör – Közművelődési Egyesület fő célja a helyismereti dokumentumok gyűjtése, feltárása, a Monorra vonatkozó információk összegyűjtésével a helyi kulturális értékek megóvása, az ismeretek továbbadása, a helyi identitás, a lokálpatriotizmus erősítése.

Feltételrendszer
Számos közösségfejlesztő tevékenység épül a helyi és térségi történelem feltárására, a mindennapok bemutatására, megörökítésére, különböző formális és informális intézmények és együttműködéseik által: kulturális intézmények a helyi lakosok bevonásával, helytörténetet kutató közösségek, önszerveződő csoportok stb.

Eszközök, módszerek
A településen élő értelmiségiekből álló kis közösség az 1970-es évek második felében egy helytörténeti szakkört hozott létre, amelynek az volt a célja, hogy megismerjék és összegyűjtsék szűkebb hazájuk gazdag történelmi és kulturális emlékeit, s azokat szélesebb körben is megismertessék a lakossággal. A helytörténeti kör tagjai helyi értelmiségiek, tanárok, orvosok, a plébános és a településüket tisztelő, szerető lokálpatrióták. A település múltja olyan gazdagnak bizonyult, hogy a szakkörként induló csoport 1987-től egyesületként működött tovább, hogy a megnövekedett feladatokat, vállalásokat és célkitűzéseket teljesíteni tudják, mivel a formális csoportként való működés további lehetőséget jelentett számukra források megszerzéséhez, pályázatokon való részvételhez.
A helytörténeti kör működési területén alkalmat teremt a színvonalas helytörténeti, honismereti kutató és ismeretterjesztő munka végzésére. A kör tagjai helyi beszélgetésekkel, levéltári, könyvtári, múzeumi kutatásokkal tárták/tárják fel a település történetét, hagyományait. Tanulmányokat, cikkeket jelentetnek meg

a helyi és a régiós sajtóban. Kiadványokat készítenek, kiállításokat szerveznek, fényképfelvételekkel követik a város fejlődését. Kutatási eredményeiket közzéteszik. A város történetét bemutató fényképeket kinagyítva tárolják (az egyesület székhelyén), bemutatják kiállításokon, illetve helytörténeti állandó kiállításokra is ajándékoznak saját anyagaikból. Kapcsolatot teremtenek, és rendszeresen együttműködnek a múzeumi, levéltári intézményekkel, könyvtárakkal; honismereti, közművelődési körökkel, egyesületekkel.

Eredmények, kimenet

A helytörténeti kör 1986-tól „Monori füzetek" címmel 20–40 oldalas kiadványt jelentetett meg. 1993-ig összesen 19 lapszám látott napvilágot. A huszadik – „A 100 éves Újtelepről" című pedig 2007-ben.

Az egyesület tevékenységi köre a következő években helytörténeti kiállításokkal bővült. Emellett tudományos igényű szakcikkeket jelentettek meg a helyi önkormányzati havilapban, a „Monori Strázsában".

A „Monori krónika" széles körű társadalmi összefogással készült el, amely a régmúlt idők mellett bemutatja a 20. század Monorra jellemző érdekességeit. A mű 57 szerző 100 alkotását tartalmazza. A Monori krónika folytatásaként 2001-ben megjelent a „Monori arcok, sorsok, történetek" című helytörténeti kiadvány, 500 példányban. A város életét szemléltető fotók nagy részét a szerkesztő készítette. A trilógia harmadik egysége „Monori életképek" címmel született meg 2004 februárjában, immár 259 oldalon. A harmadik mű külön érdekessége a civil szervezetek bemutatása 1900-tól napjainkig.

2006-ban jelent meg a „Monori fények és árnyak" könyv, amely a paraszti életmód, a legelő- és erdőgazdálkodás, a műkedvelői-művészeti élet, az ipartestület munkássága, a kefegyár története, valamint a mai életmód bemutatásával kapcsolatos írásokat tartalmazza.

A történeti könyvek által feldolgozott témákban az egyesület tagsága 19 kiállítást szervezett. Többek között „A monori kisdedóvók múltjáról"; „Művelődéstörténetünk múltjából"; „Az ipar, ipartestület és szakoktatás történetéből"; „Malom az életünkben; Kereskedelem, vendéglők, kocsmák"; „Orvostörténeti kiállítás"; „A polgárosodás hajnalán" címűeket. Ezek mind-mind életképeket, kulturális eseményeket villantottak fel Monor életéből.

2008. január és 2018. december között a Monori Strázsában 102 cikk jelent meg „A monoriak viselt dolgai" című sorozatban – dr. Dobos György volt elnök munkájának köszönhetően.

Az egyesület jelenlegi célja egy újabb monori kiadvány elkészítése – ápolva ezzel az elhunyt elnök emlékét. A kiadványt dr. Dobosné Pecznyik Ibolya gondozza, aki 26 éve szerkeszti a helytörténeti kör kiadványait.

Szakirodalom, információ
Dr. Dobos György (2015): A helytörténeti kör munkájának bemutatása 2004-ig. Monor, 2004. HKKE módosított alapszabály, Monor.
Dr. Dobos György: Elnöki beszámolók – Monor, 2014., 2015., 2016., 2018.
http://www.monor.hu/civil-szervezetek (2019. 06. 11.)
https://hu.wikipedia.org/wiki/Monor (2019. 06. 11.)
http://www.strazsaborrend.hu/helytorteneti_kor_kozmuvelodesi_egyesulet_monor (2019. 06. 11.)

Gyakorlati példa – Működő közösségek, múzeumi baráti körök [23]

Jósa András Múzeum, Nyíregyháza

Tevékenység
Múzeumi Baráti kör működtetése

Múzeumi baráti körök számos múzeumban jöttek létre az adott múzeum tevékenységének támogatására, a hasonló érdeklődésű emberek összefogására. A nyíregyházi baráti kör célja a Jósa András Múzeum körül egy olyan törzsközönség kiépítése, amelynek tagjai támogatásukkal hozzájárulnak a múzeum nagyszerű gyűjteményének megőrzéséhez és bővítéséhez, a múzeumi szolgáltatás színvonalának emeléséhez, valamint egy lendületes és vonzó kiállítási program kialakításához.

Feltételrendszer
Civil szervezetek alapítására vonatkozó jogszabályok:

2011. évi. CLXXV. törvény az egyesülési jogról, a közhasznú jogállásról, valamint a civil szervezetek működéséről és támogatásáról (civil törvény)

2011. évi CLXXXI. törvény a civil szervezetek bírósági nyilvántartásáról és az ezzel összefüggő eljárási szabályokról, a nyilvántartási szabályokról

350/2011. (XII. 30.) kormányrendelet a civil szervezetek gazdálkodása, az adománygyűjtés és a közhasznúság egyes kérdéseiről

23 A múzeumi baráti körre vonatkozó definíciókat lásd a Fogalomtárban baráti kör címszó alatt

Eszközök, módszerek

A nyíregyházi Jósa András Múzeum Baráti Köre a megyeszékhely egyik legrégebbi közművelődési egyesülete. Az 1976. május 21-én 17 órától megtartott alakuló ülésen elfogadott Alapszabály mind a mai napig érvényben van a kötelezően előírt két módosítással (1991, 1997), melyekben a feladatok a demokratizálódó viszonyokhoz igazodtak. Az egyesület céljainak megvalósítása érdekében népszerűsíti a múzeum munkáját. Ennek megfelelően segíti a kiállítások, ismeretterjesztő előadások közönségszervezését, részt vesz a muzeális tárgyak felderítésében, gyűjtésében, a régészeti leletek bejelentésében. Kiadványsorozatot ad ki a múzeum tudományos és alkotómunkájának elősegítésére, illetve kapcsolatot tart hazai és külföldi múzeumokkal, intézményekkel.

A tagok többsége helyi értelmiségi, főképpen nő. A baráti kör tagjai eleinte havi egy alkalommal jöttek össze, nyáron kirándulással is egybekötötték találkozóikat. 1981-ben a baráti kör tagsága bekapcsolódott a Tájak-Korok-Múzeumok mozgalomba. A két szervezet így havonta két alkalommal tart előadásokat. A kilencvenes években jó kapcsolatot építettek ki a TIT Bessenyei György Szabadegyetemével, a Tanárképző Főiskola történelem és földrajz tanszékeivel, és a szintén Jósa András nevét viselő Megyei Kórházzal. A TKM klub előadásainak népszerűsége töretlen. Hagyománnyá vált a januári pótszilveszter és a szeptemberi, a Múzeumfaluban szervezett szalonnasütés. A pótszilveszteren az előző évi tapasztalatok és az éves munkaterv megbeszélésére kerül sor, a szeptemberi sóstói találkozón pedig az adott év fejlesztései és a második félév programjai vannak napirenden.

Eredmények, kimenet

A baráti kör rendezvényei kedveltek, így a tagság utánpótlása nem jelent problémát. A tagság rendszeres adományozója is a múzeumnak. Például 2000-ben a Nyíregyházi Nőipariskola emlékére gyűjtöttek és rendeztek kiállítást, de a huszártalálkozók és huszárkiállítások szervezésében-rendezésében is támogatják a múzeumot.

Forrás, információ

https://josamuzeum.hu/rolunk/barati-kor/a-muzeum-barati-kore/ (2019. 07. 15.)

Csordás Izabella (2017): Múzeumi és kulturális baráti körök szerepe és lehetőségei. Múzeumi Iránytű 13. Közösségi múzeumok – múzeumi közösségek. 139–150.

Gyakorlati példa – Művelődő közösségek, színjátszó körök

Virágóra Alapítvány, Vásárosbéc

Tevékenység
Mesél a béczi erdő

Feltételrendszer
A Somogy és Baranya megye határán fekvő zsáktelepülés ma a közösség megtartó erejében látja a jövőt. Vásárosbéc elzárt település, a térség vérkeringésén kívül helyezkedik el. A falu teljes lakossága célcsoportként jelenik meg a programban, habár a társulat, amely a falu minden generációját felvonultatja 9-83 éves korig, csupán 15 fős. Lelkesen kapcsolódnak minden olyan országos kezdeményezéshez, amely a helyi erőforrásokra, értékekre fókuszálva segíti a lakosok összefogását és a közös cselekvés kibontakozását.

Eszközök, módszerek
A mai színjátszó csoport sem magától alakult egyik napról a másikra, hanem sok apró folyamat eredményeként jött létre. A közösségszervező-fejlesztő munka összefogta a helyi fiatalokat, s 2013-ban az országosan meghirdetett Leleményes Hőseink program indította el útjukat, majd az Ifjúsági Értékőr Hálózathoz, a Cselekvő Közösségek projekt Közösségek Hete eseményéhez és a Pajtaszínházi programhoz kapcsolódva számos mintaértékű kezdeményezést hívtak életre. A kisközösségben sok kis léptékű közösségi program működik az ünnepnapok alkalmából (pl. vándorbetlehem, Vásárosbéc önkéntes angyala, Tündérkert program, Elszármazottak Napja, Hagyományaink Őrzői: A Népmesék program stb.). Mindezeken túl a térség településeinek kezdeményezéseire, aktivitásaira is jelentős hatással vannak, jó példával járnak elöl. A helyi közművelődési feladatokat a Virágóra Alapítvány végzi, fő feladatuknak az ifjúság bevonását, aktivitását és a helyi-térségi értékek feltárását, valamint megőrzését tartják, kiemelt figyelmet fordítva a környezettudatos életmódra.

A helyi kisközösség erejét Vásárosbécen a közös programok megvalósításában látják, s ennek égisze alatt keresik mindazon kapcsolódási pontokat, amelyek a közös múltból megerősödve a közös jövő felé vezetik a lakosságot. Így jött létre a Hagyományaink Őrzői, a Népmesék kurzus eredményeire építő színjátszókör is, amely néhány hónap leforgása alatt juttatta a települést a budapesti Nemzeti Színház világot jelentő deszkáira.

A Nemzeti Művelődési Intézet 2017-ben meghirdetett Pajtaszínházi programja olyan lehetőséget kínált a vásárosbéci közösség számára, amely jól illeszkedett a fő célkitűzéseikhez. A Virágóra Alapítvány a Magyar Művészeti Akadémia pályázati forrásainak köszönhetően már harmadik esztendeje folytatta a Hagyományaink Őrzői:

A Népmesék című programját, amikor a Pajtaszínházi programhoz való csatlakozás lehetővé vált számukra.

A színjátszó kör a település és a térség értékeinek bemutatásával és átörökítésével járult hozzá jövőképük megerősítéséhez.

Már a közös munka kezdetén célként fogalmazódott meg, hogy a csoport a helyi értékfeltáró munka addigi eredményeinek integrálásával szeretne egy sajátos darabot életre hívni. Az Ifjú Értékőrök programban a helyi fiatalokkal eljártak az idősekhez interjúzni. Nagyszülőket, szomszédokat, a nyugdíjas klubot keresték fel. A munka során számos helyi történetet, tradíciót jegyeztek már le, s ezeket szerették volna feldolgozni egy színpadi mű keretében is. A település múltjának megjelenítésére vállalkozva született meg a helyi elbeszéléseket összegző, összefűző *Mesél a béczi erdő*[24] című darab. A társulat érdekessége, hogy jórészt azokból a „gyüttmentekből" állt, akikkel előtte a népmeséket is feldolgozták. A heti rendszerességgel zajló próbák és a közös munka folyamán erős érzelmi kötődések alakultak ki és fejlődtek a csoportban.

Eredmények, kimenet

Életre hívták a Zselici települések szomszédolása című 2 napos térségi értékünnepet, amelyen 11, egymáshoz nagyon hasonló adottságú település mutatkozott be a Szigetvári Vigadóban.

2017 októberében a 33. Vendel-napi búcsún Magyarlukafán mutatták be a darab rövid változatát. A valódi ősbemutató Vásárosbéc nagykarácsonyi ünnepén volt 2017. december 23-án, valódi ajándékként a falu lakosai számára. A darab innen indult a Nemzeti Színház színpadára 2018 januárjában, ahol 170 fős közönség előtt játszottak. Ezt követően még egyszer, 300 fős teltház előtt adták elő a darabot a Térségi Közösségi Ünnepen, a Szigetvár Vigadó Kulturális Központban, nagy sikerrel.

A vásárosbéci példaértékű gyakorlat bizonyítja, hogy egy kisközösség összefogása hathat a térség egészére s a rendszeres interakciók és a megfogalmazódó közös célok, a megvalósulásuk érdekében tett közös cselekvések segítenek megerősíteni a helyi-szomszédsági-térségi társadalmi kapcsolatokat.

Nagyon fontos, hogy a vásárosbéci program közvetett hozzáadott értékeivel a település egészére képes közösségi hatást gyakorolni. Nem a hírnév, az egyéni érdek vezérli a résztvevőket, hanem a közös, az egész környezet számára értékkel bíró produkció létrehozása.

---

24 Ödön von Horváth *Mesél a bécsi erdő* című drámájának parafrázisa (átfogalmazása)

Szakirodalom, információ
Bánki Eszter (2018. 09. 19.): A vásárosbéci Világóra Alapítvány közösségfejlesztő ereje. Háromnapos belföldi tanulmányút Baranya megyében, Pécs.
http://www.cselekvogeneraciok.hu/vasarosbec/
https://www.bama.hu/kozelet/helyi-kozelet/mesel-beczi-erdo-1235971/
https://nemzetiszinhaz.hu/index.php/hirek/2018/01/1-163

Gyakorlati példa – Művelődő közösségek, Kreatív Olvasók Klubja

Egyesített Közművelődési Intézmény és Könyvtár – Városi Könyvtár, Tiszavasvári

Tevékenység
„Kreatív Olvasóink Klubja"

A könyvtár alkalmazottai felismerték, hogy csak akkor maradhat hosszú távon is fenntartható az intézményük, ha erőforrásaikat (helyszín, emberi erőforrás, szaktudás) nem csupán egyoldalú szolgáltatás elvégzésére fordítják, hanem megvizsgálva az aktív tagok motivációját, kétoldalúvá teszik az erőforrások áramlását.

2007 augusztusától új, tágas épülettel, 5 fő szakalkalmazottal, valamint a korábban kiépített kiterjedt kapcsolati hálóval és támogató attitűddel járulnak hozzá alkalmazottak és aktív tagok ahhoz, hogy az olvasás szeretete és az alkotás vágya köré közösségek szerveződjenek és kibontakozhassanak az intézményben.

Feltételrendszer
A tiszavasvári Egyesített Közművelődési Intézmény és Könyvtár – Városi Könyvtár munkatársai „felfedeztek" egy olyan kapcsolódási pontot az olvasóik között, amely képes volt aktivizálni a tagokat. Ezt a kapcsolódási pontot kihasználva pedig elindítottak egy folyamatot, ahol lépésről lépésre jutottak el egy közösség létrejöttéig. A könyvtár dolgozói felfedezték, hogy az olvasóik között többen erős fogékonyságot mutatnak a művészi alkotómunka iránt. Kedvtelésből készítették műveiket, és nem is tervezték a nyilvánosság elé tárni azokat. Egyrészről az alkotók nem kapták meg a megérdemelt elismerést, a közös öröm és siker élményét, másrészről a közösség sem tudott építkezni az alkotókból, nem láthatták azt, hogy a közöttük élőkben milyen potenciál rejlik, nem tudták ezekre az alapokra felépíteni és tovább örökíteni a kultúrájukat.

Az Egyesített Közművelődési Intézmény és Könyvtár – Városi Könyvtár célul tűzte ki, hogy

- a könyvtárba beiratkozott tagok számára rendszeres, közösségi alapú, találkozási és alkotási lehetőséget biztosít;
- olyan alkalmakat hoz létre, amelyeken hasonló érdeklődésű emberek találkozhatnak;
- a tagok megmutathassák és bemutathassák tudásukat a közösségnek, s azokat a többi tag is elsajátíthassa;
- a rendszeres alkalmakra minél több személyt vonzzanak be;
- az újonnan csatlakozók könyvtárba való beiratkozását;
- rendezvények keretében lehetőségük legyen a klub tagjainak arra, hogy munkáikat a helyi és környékbeli lakosság is megismerje;
- az emberek bezárkózásának és perifériára kerülésének megelőzését, megváltoztatását;
- a helyi értékek felfedezését, tovább gyarapítását és bemutatását;
- új, külső tudás behozatalát és megismertetését;
- elősegíti a közösséghez tartozás élményének átélését, az élmény erejének megtapasztalását;
- identitást erősítő és megtartó erőt generáló folyamat elindítását;
- a megvalósításhoz szükséges terhek közös viselését.

A klub alkalmai teljes mértékben nyitottak minden érdeklődő számára, ennek megfelelően nemtől, életkortól, lakóhelytől, társadalmi és szociális háttértől függetlenül bárki részt vehet rajtuk.

A foglalkozásokkal természetesen elsősorban a helyben élőket tudják megszólítani, de a környező településekről is mindig érkezik résztvevő. A csoport alapvetően az alkotás szeretete kapcsán szerveződött egybe, ugyanakkor az ezen a területen még nem jártas tagok is bátran be tudnak kapcsolódni, hiszen a kreatív munka során egymást segítve készülnek el az alkotások.

A nyitottság jól megfigyelhető, akár a tagok foglalkozását tekintve is, óvónő, szakács, háztartásbeli és más hivatású emberek járnak ide, s ez a sokszínűség bőséges lehetőséget nyújt ahhoz, hogy minden tag tanulhasson a másiktól.

Eszközök, módszerek

A könyvtár látogatói között aktívan alkotó tagok is vannak, s ezt felismerve indult el a tervezés, hogy milyen módon lehetne őket megszólítani. Első körben a könyvtár dolgozói egy kiállítást szerveztek, amivel érdeklődők és további alkotók számára tették láthatóvá az alkotásokat. A siker egyik kulcseleme volt ez, hiszen az alkotók felismerhették, hogy a városban mások is szeretik a kreatív munkát és alkotnak is. A további kiállítások során

fokozatosan arra is fény derült, hogy az alkotók munkái a tágabb közösségnek is értéket jelentenek, méghozzá olyat, ami a város kultúrájára is kihat. Ez a fajta sikerélmény már a tagok aktivitását generálta. Kimozdultak a saját köreikből, és összegyűltek. Több év telt el, mire a folyamatosan növekvő létszámú csoport igényére megszületett az az ötlet, hogy a csoport rendszeres klubfoglalkozásokat indítson a városi könyvtár keretei között.

A tagok párbeszédének kialakulása után a következő kulcspont az volt, hogy ugyan egy intézmény keretei között találtak otthonra, mégis a saját ötleteiket valósították meg. Az intézményi oldal támogatóként állt oda ehhez az önmegvalósító tevékenységhez, keretet biztosított és biztosít ma is. Facilitátor szerepben segítik a sikeres kommunikációt a tagok között, biztosítják, hogy látható legyen a klub tevékenysége (plakátokkal, Facebook-posztokkal, fotódokumentációval), összegzik a megbeszélt feladatokat, az időpontokat, a szükséges feltételeket. Ezenkívül az intézmény a kapcsolatai segítségével igyekszik olyan külső alkotókat is elhívni az alkalmakra, akiktől a közösség tagjai tanulni szeretnének.

Pénzügyileg a könyvtár mindent biztosít, amit a saját keretei között tud. Például a kiállítások lebonyolítását, a klubösszejövetelekre szükséges anyagok nyomtatását, fénymásolását, az eszközöket. Az alkotáshoz szükséges további anyagok beszerzéséhez pedig igyekszik kapcsolatokat kiépíteni, például a helyi kreatív bolttal vagy a többi olvasóval, akik felajánlják felesleges anyagaikat (papír, fonal stb.) az alkotók számára.

A kezdeti létszámhoz képest emelkedett a tagok száma, s működik a tagok közötti párbeszéd, érvényesíteni is tudják közös szándékukat. A kritikus helyzetek elkerülésében nagy segítség volt az intézmény oldaláról, hogy a Baba-Mama Klub alkalmaiból építkezve megtanulták, miként érdemes kezelni a felmerülő kérdéseket, problémákat.

Eredmények

Eredmények a célcsoportnál: mások alkotásai láttán egyre több ember nyílt meg és érezte úgy, hogy ő is tud alkotni, és ő is szeretne megmutatkozni. A megmutatkozáson kívül a közös tanulással, tudásmegosztással is nagy mértékben hatnak egymásra a tagok. A sikeres kommunikációnak és munkamódszernek köszönhetően a klub tagjai elégedettek, sőt mindig lelkesen várják a következő alkalmat, állandósult a motivációjuk. Közösségben lenni, tanulni, megmutatkozni és mindezt úgy, ahogy ők azt jónak érzik. A klub hatással van a célcsoport mindennapi életére is, hiszen az alkalmakon kívül is folytatódik a közösségi lét, a tagok közötti kommunikáció. Az elégedettségen kívül pedig a célcsoport hálás azért, amiért a könyvtár felkarolta az ügyüket.

Eredmények a város közösségében: a célcsoport tagjai a munkájukkal jelentős mértékben tudnak hatni a város tágabb közösségére is. Helyi értékek születnek, kerülnek felfedezésre és válnak a köz kincsévé, az értéktár részévé. Ez a folyamat számottevően erősíti a városban élők identitását, kézzelfoghatóvá válik számukra, hogy

a város egy olyan hely, ahol valami történik, ahol az emberek ma is aktívak és van mire büszkének lenni. Ennek a folyamatnak a hatása az is, hogy a kultúra és a művészi alkotás értékként jelenik meg a tágabb közösségben is, rámutatva ezzel arra, hogy a kulturális intézmények a város lelkét jelentik, megtartó erejük óriási.

Eredmények a megvalósító intézménynél: a Kreatív Olvasóink Klubja az intézmény életére is nagy hatással van. Egyrészről egy olyan biztos közösséggel rendelkeznek, akik ragaszkodnak a könyvtárhoz. Ez a közösség is alátámasztja az intézmény városon és kistérségen belül betöltött megkerülhetetlen értékőrző és teremtő szerepét. A közös munka rengeteg új tapasztalatot is adott és ad ma is a dolgozók számára. A közösségi alapú működtetés megtapasztalása egy új élmény, de az elmúlt évek alapján jól megfigyelhető, hogy a fenntarthatóság és az elégedettség terén egészen kimagasló eredmények érhetők el.

Forrás, információ
http://www.talalkozasokhaza.hu/ (2019. 06. 17.)

Gyakorlati példa – Honismereti szakkör

Honismereti és Természetvédő Közhasznú Egyesület, Mesztegnyő

Tevékenység
A HONI Hagyományőrzők színjátszó programja 2012-ben indult útjára, azóta is töretlen lelkesedéssel folyik. A színpad számukra egy eszköz, a múlt és a jelen találkozásának helyszíne, ahol egyaránt teret kap a hagyomány, a szellemi és tárgyi örökség, az itt élők emlékezete és a mai szokások. Tematikus, a tájegységen honos ünnepekhez, tradíciókhoz kapcsolódó eseményeket elevenítenek fel és mutatnak be időről időre. A program minden helybéli számára a helyi identitást erősítő alkalom, amely hozzájárul a településtörténet gazdagításához és a kulturális alapú gazdaságfejlesztéshez is.

Feltételrendszer
A településen élők számára fontos a helyi és térségi hagyományok feltárása, feldolgozása, megőrzése és közvetítése. E célok erős kapcsolódása a helyi társadalom megerősítéséhez és kulturális gazdaságfejlesztéshez segíti Mesztegnyőt. A helyi értéktár kialakítása és a népzenei, néptáncos hagyományok, valamint a kézműves tudás átörökítése a generációk közötti kapcsolat meglétét is elősegíti. A lakóhely iránti elköteleződés a helyi társadalmi szerepvállalás záloga.

Eszközök, módszerek

A jó gyakorlat az 1961-ben Kövesdi Tiborné, Gizi néni által megkezdett helyi hagyományfeltáró munka fennmaradt eredményeire épít. Az akkori Honismereti szakkör munkájában az élő szellemi hagyományok, a néptánc és a fellelhető tárgyi emlékek felgyűjtése, rendszerezése került fókuszba a közreműködők időről időre változó összetételében. Az évtizedek során szinte minden családot érintett a HONI munkája. Megalakult a HONI Néptánccsoport és a HONI Hagyományőrzők csoportja. A helyi kulturális programok megvalósításában is erőforrásként jelentek meg a lakosok, önkéntes munkájukkal segítve a kapcsolódó rendezvények lebonyolítását. A HONI Hagyományőrzők színjátszóköre 2012-ben hozták létre, az akkori népdalkört dr. Göndöcs Lászlónétól vette át Kövesdiné Panyi Antónia, akinek célja volt újra tematizálni a csoportmunkát, immár HONI Hagyományőrzők néven. A csoportkommunikációban teret nyert a generációk közötti párbeszéd: a telefonos személyes kapcsolattartás mellett a családtagok segítségével a közösségi médiát is használják. A szakmai felkészülések mellett természetesen figyelnek az egymásra irányuló közösségi összejövetelekre is, így a közös névnapok, születésnapok is fontos szerepet töltenek be a mindennapokban.

A HONI Hagyományőrzők munkája során alkalmazott módszertan lényegi eleme az évkörös ünnepek mentén tematikus előadások szervezése lett: aratás, tollfosztó, bolondlakodalmas, halottas, vénlány csúfoló, disznóölés-disznótor, leánykérő, szüret. A témakörök évről évre változnak, az adott év tematikájának felgyűjtése a személyes történetek, a tárgyi emlékek, a kapcsolódó népdal és népzenei emlékek, valamint a ma élő szokások rendszerezésével, feldolgozásával történik, ezekből 30-40 perces színpadi programot állítanak össze. Az autentikus elemek mellé szépen illeszkednek az élő szokások, amelyek hiteles képet adnak a település múltjáról és jelen életéről. A munka során kiemelt figyelmet kap, hogy mindenkinek legyen szerepe, így ki-ki az életkorának, képességeinek, tudásának, egészségi állapotának megfelelő feladatot tudja végezni, amellyel az elköteleződés és az érdekeltté tétel kritériumai is érvényesülnek. Egy-egy színpadi anyag előkészületei januárban kezdődnek és áprilisig tartanak.

Eredmények, kimenet

A Kistérségi Művészeti Gála jelenti az első nyilvános bemutatót, azonban az igazi premiert minden év július harmadik hétvégéjén a „Mesztegnyői Rétesfesztiválon" tartják, ahol a község apraja-nagyja együtt tekinti meg a produkciót.

A Szüret-pinceszer című előadásukkal a Somogy Megyei Értéknapra is felkérést kaptak 2018-ban, valamint meghívást nyertek a Nemzeti Színházban zajló 2019-es Pajtaszínházi Találkozóra.

Szakirodalom, információ

Kövesdiné Panyi Antónia (2019. 04. 29.): Intézményteremtés egy közösség erejével. Kulturális intézmények felkészítése működésük társadalmiasítsára regionális szakmai műhelyek a kulturális intézmények vezetői és működtetői számára – kaposvári rendezvényen elhangzott előadás.

Dr. Horváth Zsolt (szerk., 2018): Minden értéknek legyen közössége! értékfeltáró jó gyakorlatok. NMI Művelődési Intézet, Budapest.

http://www.mesztegnyo.hu/index.php/telepulesunk/2014-09-02-06-32-34/item/35-honismereti-es-termeszetvedo-kozhasznu-egyesulet (2019. 04. 05.)

https://www.facebook.com/Honimesztegnyo/

https://www.facebook.com/Honimesztegnyo/videos/322707318069166/ (disznótoros)

5.3. A helyi nyilvánosság fórumai

Helyi nyilvánosság – annak fejlesztése

Definíció

Egy település(rész) nyilvános kommunikációja azokról az ügyekről szól, amelyek a helyi közösséget bármilyen módon érintik. A helyi nyilvánosság alapja az információ – az információk nyilvános közzététele, befogadása, feldolgozása, aktív megvitatása és az így kialakult vélemények, álláspontok közvetítése. A kommunikáció a helyi lakosok között, illetve a lakosság és/vagy a többi szereplő között folyik minden irányban.

A tevékenység célja

A nyilvánosság teret nyújt a legkülönbözőbb véleménycseréknek, információkhoz juttat, illetve segíthet az információk közötti eligazodásban, az öntudatosabbá válásban. Hozzájárulhat az önkifejezés és az önmeghatározás kifejlődéséhez, az önszerveződés és az együttműködés feltétele, biztosíthatja a humán erőtartalékok mobilizálódását és általában a közmegegyezés, a racionálisabb döntés létrejöttét.

A nyilvánosság – főként a helyi nyilvánosság – jelentősége az is, hogy az embereknek lehetőséget kínál arra, hogy a helyi társadalmon belül, de a társadalom és az állam között is valamilyen módon kontrollálják a közhatalmat. A jól működő nyilvánosság a hatalom érdeke is, hiszen ezáltal javul a rálátása a polgárok érdekeire, problémáira.

A fejlesztés ennek a folyamatnak a tudatos alakításában, fenntartásában zajló, ezt segítő folyamat. Egyrészt tudatosítja az érintettekben ennek a jelentőségét, s azt, hogy az egyén és közösség részvételének egyik legfontosabb feltétele, hogy átlássa és alakítani, formálni tudja ennek a kialakulását, elmélyítését.

Kulcsfogalmak

információ; tájékoztatás; párbeszédek – fórumok; helyi ; nyilvános terek; beleszólás; társadalmi kontroll

Feltételrendszer

Akarják megismerni a helyi emberek a helyi történéseket és legyen szándékuk befolyásolni ezeket. Működjenek helyben olyan nyilvános fórumok/közösségi terek, amelyek segítik a nézetek megismerését, a párbeszédet.

Ha szükséges, működtessék a helyi nyilvánosság lehetséges csatornáit: a helyi újságot, rádiót, ennek érdekében használjanak szociális (közösségi) médiumokat. A már létezőkhöz férjenek hozzá, legyen hatásuk, befolyásuk azokra. Ha szükséges, alapíthassanak ilyeneket.

A közösségfejlesztő segítő, kezdeményező tevékenységével nagyban hozzájárulhat a helyi nyilvánosság kialakulásához, a különféle csatornák közösség általi hozzáféréséhez.

- személyi: kulturális közösségszervező, helyi szervezetek: önkormányzat, civil szervezetek képviselői
- tárgyi: összejöveteli terem, számítógépes kapacitás, kivetítő, flipchart, filctollak, post-it; jegyzetelni papírok és tollak, nyomtató és A4-es papírok
- anyagi: terembérlés (ha szükséges)

Tartalmi összetevők

Nyilvános terek, közösségi találkozások, a polgári nyilvánosság tipikus terei: a kávéházak, az agoraszerűen működő intézmények. De a médiumok csatornái is: a hagyományos értelemben (nyomtatott, sugárzott) és digitális – internetes módon működők egyaránt.

Alkalmazott eszközök és módszerek

Számba kell venni, hogy a településen milyen helyek, terek, intézmények, csatornák vannak az információk keletkezésére és áramlására. Hol találkoznak az emberek, hol zajlik párbeszéd a helyi ügyekről, milyen fórumok, terek, médiumok működnek ennek jegyében a település(rész)ben. Végiggondolni-számbavenni, hogy kik birtokolják a nyilvánosság kereteit, hogyan tud a helyi közösség ennek résztvevője, alakítója lenni.

Szükséges arra készülni, hogy a helyi közösség önmaga legyen képes ilyen felületeket kialakítani, működtetni. Ez technikai, elemi újságírói és közösségi ismereteket is igényel.

Eredmények, várható kimenet

Ideálisan a helyi nyilvánosság a helyi demokrácia működésének garanciája, mely biztosítja, hogy a tájékozott állampolgárok érvényesíthessék akaratukat és kontrollálni tudják a közhatalmat.

Az emberek, a közösségek, ha a helyi nyilvánosság alakítóivá és részeseivé válnak, beleszólnak a környezetük alakításába, kezdeményezők és felelősségvállalók lesznek.

Szakirodalom, honlaplink

Angelusz Róbert (1995): Kommunikáló társadalom. Ferenczy Kiadó, Budapest.
Péterfi Anna – Péterfi Ferenc (2009): Hogy rátaláljunk a helyi közösség hangjára…
– A kisközösségi rádiók esélyeiről. Alkalmazott
Kommunikációtudományi Intézet, 39. sz.
http://www.akti.hu/dok/fuzet39.pdf

Gyakorlati példa – Helyi nyilvánosság fóruma, közösségi színtér létrehozása

Dialóg Egyesület, Miskolc

Tevékenység
Avasi Közösségi Kávézó, közösségi színtér kialakítása

Feltételrendszer
Az Avasi Közösségi Kávézó egy olyan tér, amely helyet ad a közösségi programoknak, a kis közösségeknek, valamint a helyi lakosoknak a mindennapi interakcióikhoz. Egy korábbi nagy mintás kutatás során kiderült, hogy az avasiak általános problémája, hogy nincsen olyan alkalmas hely, ahol egymással együtt lehetnek, valamint olyan tér sincs, ahol kulturális vagy szabadidős csoportok tarthatnák a rendezvényeiket.

Az egyesület a kávézót használó közösségek számára nyújt szakmai segítséget ahhoz, hogy fejlődjenek, elérjék az általuk kitűzött célokat. Mindezek mellett ugyanígy fontos, hogy a közös tér össze is köti őket, s így egymáshoz kapcsolódnak az egymás mellett létező közösségek. Ez részben megvalósul abban, hogy a közösségek tagságában sok az átfedés, valamint abban, hogy közösen mozdulnak meg egyes célok elérésének érdekében.

Eszközök, módszerek
A legalapvetőbb feltétel, hogy meglegyen az a fix hely, amelyet a közösségek hosszú távon, előre tervezve használhatnak. Ezután a következő lépés a helyi igények felmérése, hogy milyen általános érdeklődési körök, de akár problémák és célok jelennek meg a területen. A tudatos szakemberek megléte is elengedhetetlen a tartós fejlődéshez, mivel egyfelől ők végzik a közösségek folyamatos segítését, másrészt ők támogatják a közösségeket az elszigetelt csoportok közötti kapcsolódások kialakításában és fenntartják közöttük az állandó információáramlást.

A csoportok mellett nagyon fontos, hogy létrejöjjön egy olyan közösségi szemlélettel rendelkező önkéntes bázis, amely egyfelől segíti a közösségek mindennapos munkáját,

ezáltal tanulnak is, másfelől pedig letéteményesei annak, hogy a folyamatok és maga a hely biztosítva legyen, akkor is, amikor a közösségfejlesztők aktívan már nem vesznek részt a munkában. Ezek az emberek egyaránt jöhetnek a közösségekből, de azon kívülről is.

Terepmunka

A munkatársak és önkéntesek rendszeresen járják az Avast, hogy monitorozzák az emberek érdeklődését, valamint, hogy interjúkérdésekkel, beszélgetésekkel bevonják őket a közösségi ügyekbe, kisközösségi folyamatokba.

A kávé mint eszköz: még fontosabb, hogy maga a kávézó a bevonás fő színtere. Egy kávéra bejövő idegennek nem pénzzel kell fizetnie a kávéért, hanem azzal, hogy elgondolkozik: ő maga hogyan tudna kapcsolódni. Az ilyen beszélgetések során természetesen bemutatjuk a már meglévő csoportokat és programokat, amelyek érdekelhetik, de biztatjuk arra is, hogy ő maga hozzon létre egy újat, amelynek ő lesz a kulcsembere és saját ismeretségi hálójából kiindulva beindítunk egy fejlődési, növekedési folyamatot. Egy ilyen új kezdeményezés számára jó alap, hogy könnyen csatlakoznak hozzá a többi, a kávézóhoz kapcsolódó csoport egyes tagjai.

Kapcsolat-, hálózatépítés: a munkánk másik fontos eleme, hogy ösztönözzük az egyének és csoportok közötti kapcsolatok létrejöttét és erősödését. Ennek okán időről időre olyan, a kávézóhoz köthető programokat hozunk létre, amelyek többeket érintenek. Továbbá ötletbörzéket tartunk, amelyek során a csoportok arról gondolkodnak, hogy milyen területeken tudnának együttműködni, s céljaik közül melyeket tudnák hatékonyabban elérni együtt.

Eredmények, kimenet

A fenti folyamatok célja, hogy az egyénekben megerősödjen az a fajta önállóság és kezdeményezőkészség, amely lehetővé teszi az alulról jövő demokratikus folyamatok sikerességét, hogy hatékonyan fel tudják tárni egyéni és csoportos szinten saját erőforrásaikat és megtalálják közös érdekeiket. Hosszú távú céljuk, hogy létrejöjjön egy olyan aktív, független, lokális társadalmi háló, amely önállóan képviselni tudja a saját érdekeit. A hálót magát több, részben önálló csoport alkotja, amely csoportok saját szintükön is rendelkeznek azokkal a kompetenciákkal, amelyek a sikeres érdekérvényesítéshez szükségesek. Az Avasi Közösségi Kávézó egy olyan tér, amely fizikai kapcsolódási pontot ad az egész rendszernek, amely köré felépülhet ez a lokális kapcsolati hálózat.

Szakirodalom, információ

Csere Áron – Sélley Andrea (Dialóg Egyesület): Avasi Közösségi Kávézó
http://www.megakom.hu/?p=2682&lang=hu (2019. 06. 13.)
https://arhiv.minap.hu/cikkek/megnyilt-az-avasi-kozossegi-kavezo

5.4. Részvételi fórumok

Definíció

Egy konkrét célra szerveződött, a közösség tagjainak részvételével megvalósuló olyan nyilvános találkozók, melyeken a helyi közösséget foglalkoztató kérdéseket, problémákat járják körbe abból a célból, hogy közösségi válaszok szülessenek a megoldásukra. Lehet kiscsoportos, strukturált beszélgetés, melynek célja a közös gondolkodás (pl. párbeszédkörök, szomszédsági tanácsok, kerekasztal-beszélgetések), vagy a tágabb közösséget megszólító találkozó is (pl. lakossági fórumok), ezek célja pedig az információk bevitele a közösségbe, vagy új cselekvő tagok bevonása, vagy egy civil szervezet, esetleg szociális szövetkezet létrehozása.

A tevékenység célja

A helyi társadalmat érintő kérdések megvitatása, a döntésekben való részvétel lehetőségének biztosítása. A lakosság részvételével történő problémafeltárás, -elemzés és tervezés folyamatában az állampolgári attitűd fejlesztése, hogy a tagok átéljék: ez az én településem, közöm van hozzá, hatással lehetek rá, alakíthatom a körülöttem levő világot.

Kulcsfogalmak

szomszédsági tanács; párbeszéd körök; műhelymunka; lakossági fórum; helyi ügyek tudatosítása; társadalmi párbeszéd; együttműködés; beleszólás; közügy

Feltételrendszer

A sikeres fórum megszervezésének feltétele az olyan kreatív légkör megteremtése, melyben az egyének és csoportok szabadon fogalmazhatják meg álláspontjukat. Ehhez kapcsolódó további feltétel az esetlegesen kialakuló érdekütközésekből fakadó konfliktusok megfelelő kezelése. További feltételek:

- személyi: közösségfejlesztő/közösségszervező, aktív, cselekvő tagok, a találkozót levezető moderátor/ facilitátor
- tárgyi: közösségi tér (pl. közösségi ház, iskola, könyvtár)
- anyagi: terembérlés, ha szükséges

Tartalmi összetevők – a szükséges lépések felsorolása

A közösségi találkozó szervezésének lépései

- A cél meghatározása (tudnunk kell, hogy miért szervezünk találkozót, kiket akarunk megszólítani, mit akarunk elérni);
- A cél lehet: a problémák elemzése, közös tervezés, erőforrások feltérképezése, cselekvési terv megvitatása, értékelés stb.;
- Az alkalmas hely és időpont megválasztása;
- Előkészítés és szervezés (a találkozó meghirdetése, a moderátor személyének megválasztása, feladatainak tisztázása, tanácsadók felkérése, írásos anyagok elkészítése, technikai felszerelések beszerzése, ha szükséges stb.);
- A találkozó levezetése (a célok pontos elmagyarázása, mederben tartott hozzászólási lehetőség biztosítása, az érdeklődés, figyelem fenntartása, rövid vizuális segédanyagok használata, a találkozó végén a fontosabb pontok összefoglalása, a következő lépés, tennivalók ismertetése);
- A találkozót értékelés követi (sikeres volt-e, ha igen, miben, ha nem, miért?). Szükség lehet egy beszámoló írására is, hogy a közösség tagjai értesüljenek a találkozón elhangzottakról.

Alkalmazott eszközök és módszerek

Különböző módszereket használunk attól függően, hogy milyen típusú fórumot szervezünk. Az aktivizáló, részvételre serkentő módszerek mellett együttműködés alapú módszereket alkalmazunk:

- kiscsoportos munka
- strukturált feladatok
- brainstorming → valódi szabályokkal
- közös mérlegelési módszerek
- közös döntéshozatali módszerek
- deliberatív technikák.

Eredmények, várható kimenet

- a részvételi demokrácia erősödése, szélesebb rálátás a közösség problémáira, erőforrásaira,
- az egyéni, illetve csoportos érdekek megjelenítése a közösségben,
- a döntési, tervezési folyamatban való részvétel fejlesztő hatása érvényesül, mind az egyén, mind az érdekcsoportok esetén (kommunikációt, vitakultúrát, érdekérvényesítési készséget, kooperációt fejleszt),
- elkötelezettség jöhet létre a megvalósulásban való részvételre,
- a közösség tagjai felelősséget vállalnak a közösséget érintő ügyekért.

Szakirodalmi ajánlás

Borbélyné Nagy Éva (szerk., é. n.): Párbeszéd Kör Kézikönyv. Találjuk ki Magyarországot Kiadó, Budapest.
Varga A. Tamás (szerk., 1996): Hogyan szervezzünk és vezessünk nyilvános gyűléseket? Parola, 4 sz.
Hunya Márta (1998): A disputa program. Soros Alapítvány, Budapest.

Gyakorlati példa – Fórumok: képessé tétel, közös érdekképviselet, információáramlás, tervezőműhelyek

Alsómocsoládiak Baráti Köre, Alsómocsolád Önkormányzata, Alsómocsolád

Tevékenység
Alsómocsolád – Kistelepülési közösségi tervezés és korszerű közmenedzsment

Feltételrendszer
„Célunk a tudatos, módszeres fejlesztés, a stratégiai gondolkodás, amely hatására Alsómocsolád nem vegetáló, hanem a globális versenyhelyzetben tényezőként megjelenő, élhető településsé válik… Olyan élhető, a polgárai által védett, megbecsült és szeretett település létrehozása, amely megtartja népességét, visszavonzza elszármazottait. Válaszol a kor kihívásaira. Keresi és megtalálja kitörési pontjait. Emberi léptékek szerint fejlődik. Folyamatosan megújul."[25]

25 Balogh Anikó (2019): Alsómocsolád – Kistelepülés közösségi tervezés és korszerű közmenedzsment. Kézirat.

„A cél elérése érdekében a település minden szereplőjének – állampolgárok, gazdasági szervezetek, civil szervezetek – bevonásával kidolgoztunk egy újfajta önkormányzási modellt, amelynek fókuszában a stratégiai menedzsment intézményesülése, a közösen megfogalmazott jövőkép áll."[26]

Eszközök, módszerek

Alsómocsoládon 1990 után indultak el a fejlesztések. A társadalmi tervezési folyamat (jövőkutatás, a jövőkép- és stratégiaalkotás), a megvalósítás a lakosság bevonásával, Alsómocsolád Község Önkormányzatának kezdeményezésére indult meg. Az Alsómocsoládiak Baráti Köre résztvevő-toborzással és a lakosság motivációjának fenntartásával járult hozzá a sikerhez. Alsómocsolád részese volt a Civil Társadalom Fejlődéséért Alapítvány modellkísérletének, a jövőkutatásnak. A problémafeltáró találkozókat követően háromnapos „jövőkutató műhely" során tervezte meg a közösség a település jövőképét és a következő 10 év fejlesztési programjait.

A Ciklusprogram tervező műhely keretében felmérték a falu adottságait, közösen meghatározták a település rövid-, közép- és hosszútávú fejlesztési tervét. Majd Stratégiai tervező műhelyt alakítottak, amely már konkrét projektekre bontotta le a fejlesztési elképzeléseket.

A Közös út – társadalmi részvételen alapuló demokráciafejlesztés elnevezésű program kezdeményezője és lebonyolítója az Alsómocsoládiak Baráti Köre volt. Az ifjúság alapú ifjúságkutatás című mikrotérségi programban a térségben élő fiatalok bevonásával mérték fel a korosztály igényeit, és annak alapján meghatározták Alsómocsolád község ifjúságpolitikai koncepcióját.

A helyi lakosság erőteljesebb bevonása érdekében lakossági fórumokat és műhelymunkákat, tematikus klubokat szerveztek, amelyekről a település honlapján vagy Facebook-oldalán keresztül tájékoztatták a helyieket.

Eredmények, kimenet

A képviselő-testület által jóváhagyott gazdasági programok, ciklusprogramok, részstratégiák és fejlesztési tervek eredményeképpen Alsómocsolád 25 év alatt fejlett infrastruktúrával és aktív állampolgárokkal rendelkező, a kor kihívásaira nyitott településsé vált. Jó eredményeket értek el a helyi gazdaságfejlesztés, foglalkoztatás terén. Létrejött például a Tótulajdonosok Társasága, az Erdőbirtokosok Társasága 1992., valamint megnyitották az ifjúsági szálláshelyet, amely ma már vendégházzal, konferencia központtal és 86 szálláshellyel rendelkezik. Szolgáltatásai közé tartozik a tanösvény,

26 Balogh Anikó (2019): Alsómocsolád – Kistelepülés közösségi tervezés és korszerű közmenedzsment, Kézirat.

az erdei iskola, a miniplanetárium, a repülőgép-szimulátor és az erdei tornapálya. Új típusú termelőszövetkezetet alakítottak és létrejött az Alsómocsoládi Községfejlesztő és Szolgáltató Közhasznú Nonprofit Kft., amelynek feladata a turizmus fejlesztése. A „Mocsolád-Civilház" Közhasznú Nonprofit Kft. 2000. üzemelteti a teleházat, illetve foglalkozik a települési és vidékfejlesztési feladatokkal. Elindult a „Magunk Kenyerén" komplex helyi gazdaságfejlesztő program, amely létrehozta a helyi fizetőeszközt, a „rigac" nevű helyi közösségi pénzt. Humán közszolgáltatások, civil társadalomfejlesztés terén létrejött a falugondnoki szolgálat, a teleház ma már Integrált Közösségi és Szolgáltató Térként működik. A közösségfejlesztő tevékenység eredményeképpen napjainkban 8 bejegyzett, 4 informális civil közösség működik a településen. Létrejött a Szín-Tér Művelődési Ház, amely a korosztályi művelődést szolgáló rendezvények, programok, szórakozási alkalmak, művészeti előadások, kiállítások szervezése, hagyományőrzés, hagyományteremtés céllal működik. A községi könyvtár a mozgókönyvtári hálózat tagja.

Szakirodalom, információ

Balogh Anikó (2019): Alsómocsolád – Kistelepülés közösségi tervezés és korszerű közmenedzsment. Kézirat.

6. Partnerségi együttműködés

Közösségi tervezés

Definíció

Közösségi tervezésnek nevezzük, ha a tervezési folyamatba, már annak egészen korai szakaszában is, ténylegesen bevonják az érintetteket. A közösségi tervezés kulcseleme a helyi érintettek, közösségek aktivizálása és bevonása egy közös jövőkép és stratégia kialakításába, oly módon, hogy az valóban tükrözze a közösség szükségleteit, igényeit és szempontjait[27]

A tevékenység célja

Ha egy településen vagy településrészen valamilyen helyi ügyben elhatározzuk, hogy változtatunk, fontos, hogy „a helyben szokásos" döntéshozói kört (önkormányzatot vagy más hatalmi szereplők körét) kitágítsuk. A változás jellegétől és használói/érintetti körétől függően az utóbbiakat e folyamat közvetlen részeseivé tesszük. Lehet ez egy neutrálisabb helyi kérdés (pl. a tömegközlekedésben kezdeményezett menetrendi változás, megálló áthelyezése; egy játszótér kialakításának szándéka stb.), de lehet átfogóbb jellegű kérdés, pl. a település fejlesztésének a tervezése, vagy regionális/országos kérdés eldöntése. Így megteremtődik az érintett közösség beleszólása, felelőssé válása, érdekeik megjelenítése, és a folyamatba olyan információk épülhetnek be, amelyekkel csak az érintettek rendelkeznek. Ezzel valójában kitágul a szokásos döntések meghozatalának szereplői köre: a szakértők és a hatalmi szereplők köréhez társultak a helyi közösség tagjai, vagy legalább annak közvetlen képviselői.

Ez a részvétel kezdeményeződhet alulról – a helyben élők, a civil társadalom helyi szereplői részéről – vagy felülről, a döntéshozásra felhatalmazott szervezetek, intézmények irányából. Ezek megvalósulását a józan belátás, egy helyben kialakult gyakorlat, az ott élők kezdeményezése, de a jogszabályok kötelezettsége is elindíthatja.

Kulcsfogalmak

bevonás; részvételi létra; részvétel; az érintettek bevonása

---

27 Sain Mátyás (2010): Segédlet a közösségi tervezéshez. Budapest, 2010. NFGM, VÁTI Nonprofit Kft.

Feltételrendszer

- személyi: közösségfejlesztő/közösségszervező; aktív, cselekvő tagok; a találkozót levezető moderátor/ facilitátor
- tárgyi: közösségi tér (pl. közösségi ház, iskola, könyvtár), papír-írószer, tábla, post-it stb.
- anyagi: terembérlés, ha szükséges

továbbá:

- a lehetőségnek a megfelelő fázisban (tehát a folyamat kezdetén) való megjelenése,
- a felek közötti egyenrangúság, valódi jogai legyenek az érintetteknek,
- a kölcsönös tájékozottság esélye (transzparencia),
- szükség van ehhez *valamennyi szereplőnek egy tanulási, szocializációs folyamatban való részvételre* - azaz a szereplőknek képessé kell válniuk a közösségi tervezésre. De a folyamatban való részvétel önmagában hordja ennek tanulását.

S mindezeken túl akkor beszélünk valódi közösségi tervezésről, ha: valamennyi együttműködő fél **megosztja** egymás között **a közös tevékenységből,** így a tervezési folyamatból **eredő hasznot és kockázatot** is!

Tartalmi összetevők

- elhatározás és közös akarat valamilyen tervnek a véghezvitelére, változás kezdeményezésére;
- társak gyűjtése mindezekhez – a nyitottság fenntartása a teljes közösségi tervezési folyamatban;
- közös tervvé alakítani a felmerülő akaratokat, azok között fontossági sorrendet felállítani;
- lehetséges külső partnereket számba venni;
- egyezkedéseket elindítani;
- lehetőség szerint folyamatosan működő keretet, „intézményt” (pl. közösségi tanácsot, kerekasztalt, munkabizottságot) felállítani, ami a tartós és kiszámítható működést (egyeztetést, átláthatóságot, korrekciók lehetőségét) garantálhatja;
- folyamatosan működő kommunikációs rendszert szervezni: az együttműködők közötti kommunikációra; a külvilág, a környezet tájékoztatására.

Alkalmazott eszközök és módszerek

Ez a feladat csak egy folyamatban valósulhat meg, amelynek elemei: az érintettek körének feltárása, aktivizálása, a tervezés előkészítése: a folyamat megtervezése, helyzetértékelés, erőforrások felmérése, közös jövőkép és stratégia kialakítása, tervezései technikák bemutatása, elsajátítása.

Eredmények, várható kimenet

A módszer felszínre hozza az érintett csoportok valódi érdekeit, új (a résztvevőktől származó, az ő rendelkezésük alatt álló) erőforrások válnak láthatóvá, nagyobb lesz a terv társadalmi elfogadottsága, s elköteleződés – azaz belátás, megegyezés születhet a szereplők (érintettek, szakemberek, formális döntéshozók) között.

Szakirodalom, honlaplink

Sain Mátyás (2010): Segédlet a közösségi tervezéshez. Budapest, 2010. NFGM, VÁTI Nonprofit Kft.
Hogyan varázsoljunk újjá egy közteret? – Kézikönyv a jól működő közösségi terek létrehozásához. Ökotárs Alapítvány, 2008.
Péterfi Ferenc (2015): „Megformáljuk városainkat és aztán azok formálnak minket". In: Civil Szemle, 2015/1.
https://varosmegujitas.wordpress.com

Gyakorlati példa – Partnerség - Közösségi tervezés

NMI Veszprém Megyei Irodája és KÖSZI, Békás Község Önkormányzata, Békás

Tevékenység
Közösségi tervezés mintaprogram Békáson

A közösségi tervezés mintaprogrammal az a cél, hogy Békás megismerje, megtapasztalja és hasznosítsa a közösségi tervezés módszerét. Elérhető célok, amelyek mindenkit megmozgatnak. Az inaktívak (közömbösek és ellenállók) önként jöjjenek, sikerüljön bevonni a fiatalokat. Elvárt eredmény: szélesebb közösség jöjjön létre, és legalább egy közös tervet találjunk ki, amelyet még idén meg is valósít a település.

Eszközök, módszerek

A közösségi tervezés módszere segíthet abban, hogy a helyi közösség bevonásával, aktivizálásával sikerüljön az adott témában érintetté tenni az embereket. Véleményük, javaslataik bekerülnek a tervekbe, és részt vesznek ezek megvalósításában is. Ezáltal elkötelezettebbek lesznek, erősödik a közösség összetartása, közösen tudnak tenni az együtt megfogalmazott célok érdekében.

Résztvevők: a falubeliek, a KÖSZI fiataljai és az NMI megyei iroda munkatársai, az önkormányzat pedig a helyet és a szükséges eszközöket adta. A tervezői csoport 8 tagból állt, valamennyien olyan helyiek, akik a közösségben véleményformálók, együttműködők, és hajlandók aktívan részt venni a közösségi tervezés folyamatában. Összetételük vegyes, mind életkorukat, mind érdeklődési körüket, mind szakmájukat tekintve.

Az érintettek elemzése, megszólítása - Mindenkit meg akartak kérdezni a kérdőívvel, viszont annak érdekében, hogy a véleményüket bátrabban elmondják az ellenlábasok, ezt a feladatot – a helyiek által előkészítve – külsősök végezték (NMI munkatársai, KÖSZI-sek).

Helyzetelemzés – Az első lakossági fórumra egy héttel a kérdőívezés után került sor.

Elmondták, miért és hogyan indult ez a program Békáson, röviden bemutatták az NMI-t. Majd összegezték, mi történt eddig, mi várható a projekt hátralévő részében, és részletesen bemutatták a kérdőív eredményét.

Ezután csoportmunka következett: négy csoportban dolgoztak, mindegyik egy-egy borítékot kapott, benne sok-sok cédulával, melyeken azok a megállapítások szerepeltek, amelyeket a *Mit szeretek itt?* és a *Mit nem szeretek/mi hiányzik Békáson?* kérdésekre válaszoltak. Ezek közül kellett elsőként kiválogatniuk azokat a dolgokat, amik szerintük a település erősségei, amire büszkék és szeretnék megtartani. A maradék cédulákból azokat kellett kiválasztaniuk a csoportoknak, amelyek problémát jelentenek, szerintük fontos a közösség számára, hogy foglalkozzunk vele, és van is esély arra, hogy segíteni tudnak rajta.

Közösségi projektek kijelölése, operatív tervezés – A 2. fórumra egy héttel az elsőt követően került sor, ezalatt az idő alatt olyan helyi lakos is volt, aki írásban küldte el véleményét, mivel egyik alkalommal sem tudott eljönni.

Az előző alkalom csoportmunkáit folytatták 4 témakörben a World Café módszerével, elmélyítve a közös gondolkodást, konkrét projektötleteket kidolgozva, körüljárva a lehetőségeket, a veszélyeket is. Projektek formálódtak, felelősökkel, ütemezéssel, költségekkel: *receptes naptár helyi ételekből, nyugdíjas klub létrehozása, középkorosztály: anyák/apák klubja, ifjúsági közösségi hely létrehozása fiatalokkal*. A második fórum eredményeit szintén kiküldte az önkormányzat a lakosságnak.

Eredmények, kimenet

A receptes naptár volt az első közös ötleten alapuló program, ami meg is valósult a projekt végéig. A fotókat, receptleírásokat a helyiek készítették el. Azért is örülnek ennek a kezdeményezésnek, mert a gasztronómiai hagyományok tovább élésének egyik eszköze lesz a naptár, amely nemcsak a békásiak számára érték, de a jövő évi 650 éves évfordulós események alkalmával idelátogató vendégeknek is. Ugyancsak megvalósult a nyugdíjas klub, a közösség elindult. A középkorosztály közössége még a kezdeti lépéseknél tart, az ő összejöveteleik – a korosztály leterheltsége miatt – valószínűleg nem lesznek olyan gyakoriak. A fiatalok közösségi színtere a felvetett projektek között a legnagyobb szabású vállalkozás, de a leginnovatívabb is.

Jelentős eredményeket értek el a lakosság aktivitása terén, sokan ajánlották fel segítségüket, támogatásukat, illetve számos jó ötlettel szolgáltak. Különösen nagyra értékelik azt, hogy ilyen arányban sikerült megnyerni, aktivizálni a fiatalokat.

Szakirodalom, információ

Dr. Baloghné Uracs Marianna – Közösségi tervezés mintaprogram Békáson – esetleírás. Háromnapos belföldi tanulmányút Veszprém megyében – előadás, 2018. október 25. Balatonfüred.

https://hu.wikipedia.org/wiki/B%C3%A9k%C3%A1s_(Magyarorsz%C3%A1g)

Gyakorlati példa – Közösségi partnerségek

Ludwig Múzeum, Budapest

Tevékenység

Közös ügyeink – Együttműködésen alapuló művészeti projektek

Kilenc nemzetközi partner, magyar és külföldi művész és több száz résztvevő bevonásával közösségi együttműködésen alapuló projekt (CAPP – Collaborative Arts Partnership Programme) jött létre a Ludwig Múzeumban. A „Közös ügyeink" kiállítás négyéves nemzetközi program zárókiállításaként valósult meg. A CAPP projekt célja olyan társadalmi kapcsolatok megteremtése volt, melyek egyik alapfeltétele hosszabb együttműködés különböző – sokszor a művész számára addig ismeretlen – közösségekkel. Az együttműködés során sok esetben a művész és a csoport közös munkafolyamata volt maga az eredmény, s külön eredménynek számított az, ha a folyamat végén még közösségi műalkotás is létrejött. A participatív, közösségi együttműködésen alapuló művészeti projektekben a résztvevők együtt keresték

az érzelmi és értelmi síkon, a közös párbeszéden alapuló, a társadalom felé irányuló kommunikációt. Ebben a folyamatban fontos volt a kölcsönös tanulás, a módszerek együttes kialakítása a művészek és az általuk választott marginalizálódott civil csoportok között. A program egyik célja az volt, hogy megismertesse a művészekkel az együttműködésen alapuló művészeti gyakorlatot, másrészt támogasson olyan, különféle közösségek bevonásával megvalósuló projekteket, amelyek hatékony megoldást keresnek egy-egy aktuális társadalmi problémára, vagy az adott közösség kisebb-nagyobb gondjaira.

A Közös ügyeink projekt zárókiállítása a Ludwig Múzeum időszaki kiállítása volt (2018. január 30. – március 18.), mely a projekt kiadványával együtt a projekt eredményeit mutatta be a közönségnek.

Feltételrendszer

A projekt és a kiállítás a CAPP – Collaborative Arts Partnership Programme, Művészeti Együttműködés Program részeként, az Európai Unió Kreatív Európa programja és a Nemzeti Kulturális Alap támogatásával jött létre.

Eszközök, módszerek

A pályázati úton kiválasztott művészek és partnereik az első évben érzékenyítő műhelymunkákon vettek részt a Ludwig Múzeum koordinációjával és a Káva Kulturális Műhely együttműködésével. A művészek különböző művészeti ágakból érkeztek (előadóművészek, iparművészek, képzőművészek, film- és animációs művészek), így a multidiszciplináris megközelítés új szakmai kapcsolatokat, új módszereket jelentett a társadalmi problémák feldolgozásához és a közösségekkel, valamint a résztvevőkkel való kapcsolatok kialakításához. Egy színházi előadás hozta közel a résztvevőket a művész–alkotás–közösség triászának megértéséhez. A második évben nemzetközi és számos magyarországi workshop segítségével lehetővé vált projektek elindítása. A harmadik évben, 2017 folyamán hét különböző projektet valósítottak meg a bevont csoportok és művészek, több budapesti és vidéki helyszínen. A művészek különféle közösségekkel dolgoztak együtt, köztük a társadalom szélére sodródott vagy sajátos problémákkal küzdő emberekkel, így budapesti és Pécs környéki iskolásokkal, mezőgazdaságból élő vállalkozókkal, leszakadó térségben élő roma csoportokkal, értelmi sérült fiatalokkal, látás- és hallássérültekkel, kis falvak lakóival. A projektek célja a művészek társadalmi szerepvállalásának erősítése, valamint a résztvevők életminőségének javítása volt. A művészi alkotófolyamatba bevont közreműködők a kreativitásukat megélve kerestek megoldást saját közösségi dilemmáikra vagy egy-egy társadalmi problémára, a közös munka során megtapasztalva a közösség támogató erejét. A negyedik évben, 2018-ban került sor a Ludwig Múzeumban a létrejött műalkotások budapesti bemutatására.

A projektvezető Simon Andrea és Szipőcs Krisztina által rendezett kiállítás a hét különböző projekt kapcsán készült szövegeken, fotókon, filmeken, műtárgyakon keresztül vázolja fel az együttműködésen alapuló művészeti gyakorlat legfrissebb eredményeit, az azt megelőző munkafolyamatokat és a részvevők reflexióit az adott társadalmi jelenséggel, a megszólított közösségekkel, valamint a művész szerepével és helyzetével kapcsolatban.

Eredmények, kimenet
Számokban kifejezve 9 nemzetközi partner, 8 magyar régióban, 9 budapesti helyszínnel, 26 magyar és 6 külföldi művész, 617 résztvevő bevonásával 2873 fős projektközönséget és 16 ezer látogatót vonzott a múzeumba. Létrejött 7 közösségi projekt: Sárkány Lee, Úszó Ház, Folytatjuk?, „Szeretek gazda lenni, az is szeretnék maradni…", Meglátjuk, Művészek az Osztályteremben, Arborétum és egy időszaki kiállítás. A folyamat során új színterek, kreatív megoldások jöttek létre, a múzeum új, a társadalom és az adott közösség felé nyitott szerepe került előtérbe.
A múzeum számára a kiállítás valójában paradigmaváltást jelentett. Egyrészt olyan új célcsoportokat tudott megszólítani és bevonni, amelye legkevésbé nevezhetők a kortárs művészeti múzeum törzsközönségének. Másrészt a múzeum és munkatársai számára nemzetközi szakmai fejlődési lehetőségeket, vitafórumokat, kapcsolatokat, showcase és helyi kiállítások megrendezését jelentette. A munkatársak megértették és elsajátították a közösségi részvételi működés lényegi elemeit.

Szakirodalom, információ
Simon Andrea – Szipőcs Krisztina (szerk., 2018): Közös ügyeink. Együttműködésen alapuló művészeti projektek – Common Affairs. Collaboration Art Projects. Ludwig Múzeum, Budapest. https://www.ludwigmuseum.hu/kiallitas/kozos-ugyeink-egyuttmukodesen-alapulo-muveszeti-projektek (2019. 08. 27.)

Gyakorlati példa – Könyvtári partnerségi gyakorlat

Somogyi Károly Városi és Megyei Könyvtár, Szegedi Nemzeti Színház

Tevékenység
A Somogyi Károly Városi és Megyei Könyvtár, valamint a Szegedi Nemzeti Színház együttműködése országos viszonylatban is egyedi példának számít az intézmények

közötti szakmai kapcsolatok területén. Szeged város kulturális életének e két jellegzetes, nagy múltú, több mint 130 esztendős intézménye 2008-ban kötött együttműködési megállapodást, amelynek közvetlen célja, hogy a profiljukba illeszkedően kölcsönösen népszerűsítsék, bővítsék egymás programjait, szolgáltatásait.

A könyvtár régóta keresi az együttműködések lehetőségeit. Mára számos intézménynyel, szakmai körrel, civil szervezettel és csoporttal alakított ki mintaértékű partneri kapcsolatot. Ilyenkor mindig a megcélzott csoportok igényeinek kielégítésére szerveződnek a partnerségek, a kölcsönös segítségnyújtás elvén. Az együttműködés létrejöttét megelőzően is folytak párbeszédek a színházzal, de az új színházvezetés még inkább teret enged a „kísérletezésre", a közös út megtalálására.

Feltételrendszer

A könyvtár és a színház specifikált célcsoportjaiban (pl. egyetemisták, gyerekek, irodalomkedvelők) jelentős átfedések vannak és programjaikban is fellelhetők, illetve generálhatók közös metszéspontok. A közös tervezés és munka, az egymásra való odafigyelés olyan „nyertes-nyertes" helyzetet generál, ahol egyik oldalon a két intézmény áll, a másikon pedig a színház- és könyvtárlátogató közösségek. Így az intézmények imázsa, sajtóelérésük és hírértékük nő, kínálatuk és a látogatószámuk emelkedik, szolgáltatásaik minőségileg fejlődnek, a közönségnek pedig nagyobb rálátása lesz az intézmények életére, ami bevonásuk által egyre erősödik.

Az együttműködés fő céljai: a szolgáltatások kibővítése, a kulturális értékek közvetítése széles körnek, a fiatal generáció kultúrafogyasztási szokásainak bővítése, erősítése, közösségi élményt nyújtani a látogatóknak, párbeszéd és együttműködés fokozása más intézményekkel, partnerekkel a közös célok elérésére, esélyegyenlőség teremtése hátrányosabb helyzetű közösségek számára, közösségi igényekre való reagálás, támogatni az ismeretszerzést, a kompetencia fejlesztését, valamint erősíteni a társadalmi kohéziót.

Eszközök, módszerek

A könyvtár munkatársa rávilágított, hogy „az együttműködés kiemelt területei az emlék- és fotókiállítások, a Somogyi-könyvtár által szervezett Ünnepi Könyvhéten a drámakötet-bemutatók, a gyermekprogramok, a kvízjátékok, könyvtári környezetben a színházi bemutatók előtti közönségtalálkozók a színdarabok rendezőivel és a jelentősebb szerepeket megformáló művészekkel, olykor pedig a darabok íróival." Fontos, hogy a programsorozat pénzmozgás nélküli együttműködés eredményeként jött létre. Mára már nagy hagyománnyal és presztízsértékkel rendelkezik, sőt, el nem hanyagolható sajtófigyelem követi nyomon eseményeit.

Az együttműködés két jelentős eleme:

- az olvasás és meseolvasás népszerűsítése színházi darabokhoz kötődően (pl. Rózsa és Ibolya vagy a Pipás Pista)
- közönségtalálkozók szervezése a színházi bemutatók előtt.

Eredmények

Szeged e két kiemelt jelentőségű kulturális intézményének együttműködése a látogatók igényeire fókuszáló közös projektjeivel a társadalmi kohézió erősítésének fontos színtereit képezi. A szervezeti kultúra és szemlélet átalakulása elősegítette a rendezvények eredményességét, megannyi nem várt előnyt hozva mindkét intézmény életébe. A rendezvénysorozat nem jár költségvonzattal, mivel kölcsönös előnyök mentén szerveződik, és így ingyenesen látogatható. A helyi sajtó jelen van az eseményeken, hogy hírét vigye a daraboknak és a közönséget beavassa a kulisszatitkokba, jelentős sajtónyilvánosságot biztosítva így az intézményeknek, amelyek összehangolt külső kommunikációjukkal erősítik és kiegészítik egymás tevékenységeit.

Eddig a színház és a könyvtár sem végzett kérdőíves kutatást az igények felmérésére, viszont mindig követték a „beválás elvét". A sikeres, működő elemeket meghagyták, míg a kevésbé működőket elhagyták. Így történt ez a színházi közönségtalálkozók esetében is, amiből eleinte csak évi egyet szeretett volna tartani a könyvtár (eredetileg az ősbemutatókhoz kötötték a programelemet), majd igazodva a színház vállalásaihoz és a program sikerén felbuzdulva később két közönségtalálkozót is szerveztek. Ma már szinte minden hónapban (nemcsak ősbemutatók, hanem a színház minden új bemutatója előtt, a főpróbahéten) létrejönnek a színészekkel, rendezőkkel ilyen találkozók. Átlagosan 50-100 fő résztvevő mellett e találkozók száma mára évadonként 6-8-ra emelkedett. Ilyenkor a nagyérdemű bepillantást nyer a próbafolyamatba, a rendezési koncepcióba és a szerepmegformálások főbb mozgatórugóiba. Mindez előkészíti a színházi élményt, „bennfentessé tesz", személyes kapcsolatot alakít ki az alkotóval és a művel, miközben erős érzelmi kötődést generál a látogatóban a könyvtár és a színház iránt is.

Forrás, információ

http://www.sk-szeged.hu/ (2019. 06.13.)

7. Információs pont

A településen vagy településrészen széles hozzáférést biztosító, könnyen megközelíthető helyen lévő tájékoztatási pont, ahol megbízható és naprakész felvilágosítást adnak a települések életére hatást gyakorló legfontosabb közhasznú (helyi, köznapi, mindennapi, közérdekű, közösségi, általános) információkról. Az adott információs pont a településen belül vagy kulturális intézményhez kötődik, vagy esetlegesen közösségi alapú szolgáltatásként jelenik meg a fejlesztői folyamat hatására (és itt a közösség dönti el, hol legyen ez az információs pont).

Módszertan

Közérdekű-közhasznú információnak nevezünk minden olyan információt, amely az állampolgárok mindennapi problémáihoz, gondjaihoz, valamint a hivatali és társadalmi életben való eligazodáshoz segítséget nyújt.

A közérdekű-közhasznú-információs szolgáltatás céljának egyik alkalmas helyszíne a könyvtár, amely többnyire birtokában van a szükséges dokumentumállománynak, technikai felszereltsége korszerű. Alkalmas továbbá azon közösségi színtér, amely a településen megtalálható, nyitvatartása kedvező, a lakosok könnyen elérhetik.

Gerő Gyula[28] a szakirodalom alapján a közhasznú információs tevékenység területeit az alábbiakban jelöli meg:

- Önkormányzati dokumentumok és hírek (határozatokról, testületi tagokról, fogadóóráikról);
- Programajánlatok, műsorok (a művelődési házé, koncerteké, kiállításoké);
- Kultúra, szabadidő, sport (a kultúrába beleértve magát a könyvtárat is);
- Oktatás, továbbképzés (intézmények, pályaválasztás, felnőttképzés, átképzési lehetőségek);
- Szolgáltatások, céginformációk (vállalkozókról, iparosokról);
- Utazás, vendéglátás, vásárlás (menetrendek, nyitvatartási idők, kínálatok tartoznak ide);

28 Gerő Gyula (2004): A helyi információtól a könyvtártörténet-írásig. Gondolatok a közhasznú információról, a helyismeretről, a könyvtáros feladatairól a helytörténet- és a könyvtártörténet-írásban. Könyv, könyvtár, könyvtáros, 13. évf. 5. sz. 20–27. http://ki.oszk.hu/3k/19972006/valcikkek/valcikkek0405/gero.html (2019. 08. 27.)

- Egészségügy, szociális ellátás (tartalma: orvosok, gyógyszertár, látszerészek; családsegítő szolgálatok, idősek napközije, munkanélküliek ellátása);
- Intézmények, szervezetek (pártok, körök, egyesületek, egyházak);
- Hirdetések, aktualitások.

Ezek kiegészülhetnek még további közigazgatási és jogi, fogyasztói, mezőgazdasági, valamint környezetvédelmi információkkal. Tájékoztatást ad, ill. megbízás és feladatmegosztás alapján készíthet:

- honlapot;
- közösségi oldalt;
- mobilapplikációt;
- üzemeltethet földi sugárzású vagy internetes rádiót;
- működtethet kábel- vagy internetes televíziót;
- kiadhat nyomtatott, illetve elektronikus újságot, hírlevelet;
- hirdetőtáblákat, oszlopokat, információs felületeket alakíthat ki;
- egyéb más tájékoztatási formát valósíthat meg.

Lehetséges információszolgáltatások:

- ingyenes információszolgáltatás hagyományos és elektronikus forrásokból;
- ingyenes internethozzáférés a naprakész információ lekérése érdekében;
- tájékoztató kiadványok és prospektusok közvetítése magánszemélyek és intézmények részére;
- pályázati információ;
- sajtófigyelés;
- témafigyelés;
- szelektív információszolgáltatás;
- egyéb.

Az információs pont elérhetőségét és nyitvatartását minden helyen hirdetni kell.

Információs pont

Somogyi Károly Városi és Megyei Könyvtár, Szeged

Tevékenység

Könyvtári környezetben történő online információszerzést támogató tanfolyamok.

A könyvtár mint információközvetítő hely elkötelezett annak érdekében, hogy a különböző formában gyűjtött, tárolt és rendszerezett információk hatékony keresésére és felhasználására megtanítsa a felhasználóit. Az internet elterjedésével az online felületeken elérhető, egyre bővülő tartalmak újabb lehetőséget kínálnak az információs társadalomhoz való csatlakozáshoz, amit egyre többen szeretnének kihasználni.

A szegedi Somogyi Károly Városi és Megyei Könyvtár a helyi igényekre reagálva ennek érdekében különböző internetes tanfolyamokat indított, amik lehetővé teszik a könyvtárlátogató közösségek számára a tanulást, a készségfejlesztést, és egyben a témával kapcsolatos pozitív élmények megszerzését, önbizalmuk növelését.

Feltételrendszer

Miben más egy könyvtári környezetben szervezett tanfolyam, mint a cégek által meghirdetett számítógépkezelő tanfolyamok? Ezeknek a helyszíne a helyi könyvtár, ahol barátságos és türelmes közegben, informális módszerekkel gyakorlatorientált tudásátadás történik, elsősorban könyvtárosok segítségével. Az informatika világával való ismerkedés mellett nagy hangsúlyt kap a közösségi élmény, a közösségi igényekre való gyors és hatékony reagálás. A tanfolyamok nem akkreditált képzések, nincsenek merev szabályok, követelmények, nincs vizsga a 20 órás (5-10 hetes) tanfolyam végén. Van ellenben sok kíváncsi érdeklődő, akik a bátorító közegben az együtt tanulás során (újra) megtapasztalhatják a közösséghez való tartozás élményét.

Eredmények

A Somogyi-könyvtár az online információkeresést támogató képzéseit már a 2000-es évek elejétől tartja könyvtárában. Saját erőből, saját szervezésben évente átlagosan 15-20 tanfolyamot valósítanak meg, melyeken 160-220 fő vesz részt éves szinten. A kezdeti években (2001-től 2009-ig) pályázati támogatást is igénybe vettek, főként a képzések infrastrukturális hátterének, eszközparkjának kialakításához, illetve a szervezéshez és lebonyolításhoz. Később (2010-től) ezek a források elmaradtak, a könyvtár mégis folytatta a tanfolyamokat, mert nagy igény volt rájuk. A tanfolyam díja 2011 novembere óta minden tanfolyamtípusnál 5000 Ft (előtte 3000 Ft volt), ami egy nagyon alacsony összeg (250 Ft/óra).

A képzésekre több esetben olyan résztvevők is jelentkeznek, akik részt vettek a korábbi képzéseken, e személyek aránya kb. 30-40%-ra tehető.

A közösségi élmény és a közös tanulás eredményeként a tanfolyami csoportok önszervezővé váltak, a tagok közös programokra invitálják egymást, és a későbbi haladó tanfolyamokon is együtt vesznek részt. A könyvtár kulturális programjait a tanfolyamon részt vettek sokkal sűrűbben látogatják, mivel a könyvtárral való kapcsolatuk sokkal közvetlenebb. A kialakult közösségek bátorítják, segítik a tagjaikat, lassan, de biztosan tárják fel egymás előtt saját képességeiket, sőt megosztják egymással a tudásukat, ismereteiket és információkat.

Tapasztalható hatások a célcsoportok esetében:

- információkeresési ismeretek javulása;
- felzárkózás;
- esélyegyenlőség növelése és a hátrányos helyzetűek segítése ismeretátadás és a közösségi együttlétek által (idősek, munkanélküliek, gyermekes anyák);
- az online kapcsolattartás erősödése;
- nyitottság az új IKT-eszközök iránt;
- nyitás a környezet felé, emberek felé;
- kapcsolatteremtés másokkal;
- a közös érdeklődésű emberek közösségeket alkottak;
- megnövekedett önbizalom;
- az önállóság erősödése;
- a könyvtári szolgáltatások kibővítése a helyi igényekre reagálva.

Forrás, információ
http://www.sk-szeged.hu/ (2019. 06. 13.)

8. Intézményi, ágazati együttműködések kialakítása, fejlesztése (alapelvek)

Definíció

A polgárokkal és közösségeikkel foglalkozó, értük dolgozó intézmények, szervezetek, szakemberek rendszeres együttműködése vagy egy konkrét cél elérése, illetve projekt, feladat megvalósítása érdekében, vagy azzal az általános céllal, hogy tevékenységük lehető legteljesebb körét egyeztessék, összehangolják.

A tevékenység célja

Az elsődleges cél az, hogy a településünkön, térségünkben élő emberek és közösségeik minél több esetben kapják meg a számukra fontos támogatást, segítséget. Ideértve azt is, ha közösségi tevékenységükhöz, akcióikhoz információra, tanácsra, helyszínre, bátorításra van szükségük, de azt is, ha személyes életük során – akár amikor „minden rendben van", akár krízishelyzetben – van szükségük információra, tanácsra, segítségre.

Az intézmények oldaláról nézve e cél úgy fogalmazható meg, hogy minél több esetben tudjon a polgárok rendelkezésére állni az intézmény, akár oly módon, hogy minél több tevékenység, szolgáltatás érhető el az adott intézményen belül, akár „csak" azzal, hogy pontos választ tud adni a polgároknak, hogy kérdéseikre hol kapnak választ. De cél egy „részvételi intézményépítési" folyamat kialakítása is, az együttműködés kiépítése. Alapvetően fontos annak elérése, hogy a használók, a helyi közösség alakítani, befolyásolni és ellenőrizni is tudja az együttműködést, azaz hatással lehessen annak működésére, fejlesztésére. Ez alapvető közösségfejlesztési szempont.

Kulcsfogalmak

Humán-közszolgáltatások, ágazat- és szektorközi együttműködések

feltételrendszer; helyi intézmények, szervezetek, önkormányzat munkatársai

- tárgyi: papír-írószer, számítógép
- anyagi: közös programok és tevékenységek bekerülési költsége

Az együttműködések kialakításához és folyamatos szinten tartásához egyrészt igazán nem kellenek speciális feltételek: mindösszesen egy asztal, amely köré leülünk és beszélgetünk. Azaz e tevékenység esetében nem a személyi, tárgyi, anyagi feltételek

a meghatározók. Másrészt azonban mégsem könnyű kialakítani, szinten tartani, egyre aktívabbá tenni az együttműködést (hiszen, ha így lenne, akkor ez szerves része lenne a mindennapjainknak), mert ehhez szükség van

- **egy ügyre, témára, amely mentén együttműködünk**: ez lehet akár településünk, térségünk lakosságának jólléte (azaz, hogy érezzék jól magukat), de ez sok esetben túl tág, nehezen fogható meg, nehezen fordítható konkrét cselekvéssé, így az együttműködés kialakítását szerencsésebb konkrét tevékenységgel, programmal elkezdeni (lásd alább az „Alkalmazott eszközök és módszerek" pontban),
- **időre**: idő kell ahhoz, hogy megismerjük egymást, egymás intézményének céljait, tevékenységét, erősségeit és nehézségeit, továbbá idő kell ahhoz is, hogy leüljünk, beszélgessünk, gondolkodjunk, tervezzünk stb.

Alkalmazott eszközök és módszerek

1. Vegyük számba, hogy milyen humán-közszolgáltatást nyújtó intézmények, szervezetek működnek településünkön, térségünkben. Ne csak az önkormányzati intézményekre (helyi költségvetési szervekre) koncentráljunk, hanem a civil, az egyházi és a piaci szervezetekre is. Azaz ágazatközi, s emellett szektorközi együttműködésben is gondolkodjunk. És vegyük számba településünk, térségünk meghatározó szakembereit is, az akár még aktív, akár már nyugdíjas éveiket töltő szakembereket, akik szaktudásuk, ismereteik, kapcsolatrendszerük, szakmai tekintélyük alapján mély ismeretekkel rendelkeznek településünk, térségünk szükségleteiről.

2. Ismerjük meg ezeket az intéúzményeket, szervezeteket, szakembereket: olvassunk el minél több, az interneten elérhető információt róluk. Majd keressük fel őket, még akkor is, ha rendszeresen találkozunk különböző hivatalos helyeken vagy összefutunk velük a helyi kisboltban. Menjünk el hozzájuk és érdeklődjünk tevékenységük részleteiről, mindennapi sikereikről, nehézségeikről. Vessük fel az együttműködés lehetőségét.

3. Hívjuk meg ezen intézményeket, szervezeteket, szakembereket egy beszélgetésre. Ezt tegyük rendszeressé, pl. negyedéves találkozásokká. Ne kedvetlenedjünk el, ha első alkalommal kevesen jönnek el, de akkor sem, ha lesz olyan alkalom, amikor csak páran vagyunk az asztal körül. A lényeg, hogy rendszeresen találkozzunk, pl. minden harmadik hónap első keddjén, du. 4-kor.

4. Mérjük fel, ismerjük meg, hogy ki, mit adhat a másiknak. Pl. állítsuk össze a közös és eltérő adottságok, lehetőségek, kapacitások mátrixát, listáját vagy készítsünk egy intézményi tankatalógust.

5. Határozzuk meg az együttműködésünk célját, tárgyát. Javasoljuk, hogy ezt egyszerű, könnyen megvalósítható ügyekkel kezdjük, például:
   a, hangoljuk össze rendezvénynaptárunkat,
   b, vigyünk el egymáshoz egy-egy programot, pl. a település központjában működő művelődési ház a kézműves szakkörét havonta egyszer tartsa meg a település szélén lévő másik intézményben, hogy a szűkebb környezetükből nehezebben kimozdulók is részt vegyenek egy-egy alkalmon, megismerjék ezt a lehetőséget. Amennyiben az együttműködésünknek már vannak kézzel fogható, különösebb források bevonása nélkül is megvalósítható eredményei, gondolkozzunk közös projektekben. Egy-egy projekt egy-egy tevékenységébe akár akkor is vonjuk be valamely partnerintézményünket, ha úgy érezzük, hogy az adott tevékenységet magunk is meg tudnánk valósítani. Pl. amennyiben számos programot, eseményt tervezünk a projekt keretében, ne mindegyik nálunk valósuljon meg, „szórjuk el" az eseményeket településünk, térségünk intézményei között.

+

6. Magunk is vegyünk részt a közösségi felmérésben és a közösségi cselekvési terv elkészítésében, javasoljunk tevékenységeket és vállaljunk megvalósító szerepet. És ösztönözzünk erre minél több intézményt. Ezt persze arra való figyelemmel tegyük, hogy ne valósítsuk meg azt, amit a polgárok és közösségeik is meg tudnának, meg szeretnének tenni, hiszen a közösségfejlesztési folyamat célja a helyi lakosok aktivizálása.

Eredmények, várható kimenet

- településünk lakosai egy-egy intézményben több kérdésükre kapnak választ, többször fordulnak majd hozzánk bizalommal az élethelyzetüket érintő kérdésekben;
- intézményünk helyi és területi beágyazódása nő;
- új kapcsolódási, hálózatosodási lehetőségek nyílnak meg az új partnerek segítségével;

- gazdagodik intézményünk tevékenységrendszere, egy-egy feladatunkat könnyebben tudjuk megvaósítani;
- munkatársaink szakmai ismeretei bővülnek, szélesebbé válik a kapcsolatrendszerünk.

Szakirodalom, honlaplink

Beke Márton – Ditzendy Károly Arisztid (2008, szerk.): Integrált közösségi és szolgáltató terek. Módszertani kézikönyv. HROD, Budapest.
76–82
Pallai Katalin: Társadalmi részvétel – bevezetés a helyi önkormányzati képviselők számára. http://www.pallai.hu/wp-content/uploads/2010/11/toosz-ctp-tarsadalami_reszvetel_last.pdf (2019. 08. 27.)

Örömteli közösségi munkát kívánunk!

9. Melléklet

Segédlet a közösségfejlesztési folyamatok költségeinek tervezéséhez

Módszertani útmutatónk bevezetőjében írtuk: „a módszerek és a technikák alkalmazásának rendjét és kombinációját a körülmények határozzák meg". Azaz – mindamellett, hogy a közösségfejlesztési folyamatoknak megvannak a szakmailag megalapozott fázisai, lásd az útmutatónk bevezetőjében szereplő ábrát – minden folyamat más és más: az adott település, településrész társadalmi-gazdasági helyzetétől, a közösségi aktivitások mértékétől és minőségétől, a civil szervezetek számától, az intézményi és szakember-ellátottságától – és még megannyi tényezőtől – függ, hogy milyen módszereket alkalmazva, milyen időtartam alatt, milyen változások érhetők el.

Az alábbi táblázatban szereplő költségnemek és szempontok tehát csak kiindulási pontok, az adott folyamatok költségvetését minden esetben a helyi sajátosságok alapján lehet pontosan kidolgozni. A táblázatban – épp az előbb írtak okán – az egyes tevékenységekhez kapcsolódó részösszegeket nem szerepeltetünk. Általánosságban elmondható azonban, hogy egy kisebb település, településrész esetében legalább 5 millió Ft/év, nagyobb települések, településrészek esetében pedig legalább 8-10 millió Ft/év forrás szükséges a közösségfejlesztési folyamat megvalósításához. Figyelembe véve a projektek lehetséges időtartamát (legalább 3, legfeljebb 4 év), az egyes pályázatok tekintetében 15-40 millió Ft közötti összegekkel érdemes számolni. Véleményünk szerint az ennél kevesebb összegből fenntartható eredmény elérése nem reális, a jelentősen magasabb összeg pedig – azáltal, hogy minden tevékenység pályázati, azaz külső erőforrásból kerül megvalósításra – kiolthatja a közösségben rejlő belső erőforrások (pl. tudás, tehetség, saját eszközök, termények stb.) felszínre kerülését.

Tevékenység	Milyen jellegű költségek merülhetnek fel?		
	Költségnemek és szempontok	Számosság	
		Kisebb települések, településrészek (kb. 4000 főig) esetében	Nagyobb települések, településrészek (kb. 4-8 ezer fő között) esetében
1. Közösségek részvételével megvalósuló felmérés és tervezés			
1.1. Közösségi interjúk	**Költségnemek:** az útmutató „Feltételrendszer" pontjánál írtak, továbbá az interjúkat készítők megbízási díja, szállás, étkezési és utazási költsége, valamint az interjúk eredményeit összefoglaló füzet (az összefoglalások jellemzően 8-12 A/5-ös oldal terjedelműek). **Szempontok:** a költségek attól függenek, hogy bevon-e a pályázó és ha igen, akkor mennyi külső embert az interjúk elkészítése érdekében. Kényszermegoldásként működhet a helyi önkéntesek bevonása, de módszertanilag megfelelőbb a külső kérdező, hiszen a „miért jó itt?", „mi az, amin változtatni kellene?" kérdésekre helyi kérdezőnek kevésbé nyílnak meg az emberek.	Legalább 10 fő	Legalább 20 fő
1.2. Közösségi beszélgetések: a közösségi interjúk eredményeinek megvitatása	**Költségnemek:** az útmutató „Feltételrendszer" pontjánál írtak, továbbá a résztvevők vendégül látása (kávé, tea, víz, pogácsa), papírok, írószerek a megvitatás közösségi módszereihez. **Szempontok:** a cél az, hogy minél többen hallják, megvitassák az eredményt. Egy-egy beszélgetés akkor hatékony, ha azon bár számosan, de nem túl sokan vesznek részt. Nagyobb település(rész)ek esetében javasolt tehát több (2-3) alkalmat hirdetni. A vendéglátást akár a helyi közösségek is biztosíthatják, növelve ezzel az események közösségi jellegét.	Legalább 20-30 fő Legalább 1 alkalom	Legalább összesen 30-50 fő Legalább 2 alkalom
1.3. Közösségi felmérés	**Költségnem:** az útmutató „Feltételrendszer" pontjánál írtak, továbbá nyomdaköltség a kérdőívek és az eredményekből készült kiadvány elkészítéséhez. **Szempontok:** a kérdőív jellemzően 8-12 A/4-es oldal, a kiadvány 25-30 A/5-ös oldal terjedelmű, de ez a helyi közösségi döntésétől függ.	A **kérdőív** számossága a megkérdezettek körétől függ: minden lakos, minden háztartás, az ott lakók mellett az ott tanulók is stb. A **kiadványt** érdemes legalább az érintett település, településrész minden háztartásába eljuttatni, így számossága a háztartások számától és attól függ, hogy hány további példányt (pl. civil szervezeti és önkormányzati vezetőknek, szomszédos településeknek stb.) kíván készíteni a helyi közösség.	

Tevékenység	Milyen jellegű költségek merülhetnek fel?		
	Költségnemek és szempontok	Számosság	
		Kisebb települések, településrészek (kb. 4000 főig) esetében	Nagyobb települések, településrészek (kb. 4-8 ezer fő között) esetében
1.4. Közösségi beszélgetések: a helyi közösségi cselekvési terv összeállítása (a közösségi terv elkészültéig legalább havonta egyszer)	**Költségnemek:** az útmutató „Feltételrendszer" pontjánál írtak, továbbá a résztvevők vendégül látása (kávé, tea, víz, nass), papírok, írószerek a megvitatás közösségi módszereihez. **Szempontok:** a beszélgetések célja a közösségi felmérés eredményeinek megvitatás mellett a helyi közösségi cselekvési terv összeállítása, amelyre legalább 8-10 alkalmat – de a helyi viszonyok ismeretében akár többet is – érdemes tervezni. A vendéglátást akár a helyi közösségek is biztosíthatják, növelve ezzel az események közösségi jellegét.	Legalább 20-30 fő	Legalább összesen 30-50 fő
		A közösségi interjúk megvitatásában részt vevőkhöz képest egyrészt csatlakozhatnak új lakosok, mert többeket kezd érdekelni a közösségfejlesztési folyamat, de le is morzsolódhatnak résztvevők, akik már nem tudják vállalni a tervezési folyamat rendszerességét.	
2. A projekt által érintett térség, település, településrész közösségi tevékenységének történeti feltárása, elérhetővé tétele	**Költségnemek:** utazási költség, megbízási díj. **Szempontok:** e tevékenység alapvetően találkozásokat, interjúkat jelent (lásd az útmutató 2. fejezetét). Dokumentumelemzések, levéltári anyagok felkutatása érdekében azonban érdemes bevonni településünk, megyénk közművelődési, múzeumi, könyvtári, levéltári munkatársait is.	A település(rész) történeti feltártságának mértékétől függően 1-2 szakember bevonásának szükségessége merülhet fel.	
3. A település, településrész, térség lakosságának közösségi együttműködését dinamizáló tevékenységek			

<table>
<tr><th rowspan="3">Tevékenység</th><th colspan="3">Milyen jellegű költségek merülhetnek fel?</th></tr>
<tr><th rowspan="2">Költségnemek és szempontok</th><th colspan="2">Számosság</th></tr>
<tr><th>Kisebb települések, településrészek (kb. 4000 főig) esetében</th><th>Nagyobb települések, településrészek (kb. 4-8 ezer fő között) esetében</th></tr>
<tr><td>3.1. Közösségi akciók, tevékenységek, események megvalósítása (legalább negyedévente egyszer)</td><td rowspan="2">Költségnemek: a költségek a tervezett programok jellegétől függenek (lásd az egyes tevékenységek „Feltételrendszer” pontjánál írtakat).
Szempontok: a költségek kalkulálásakor három, egymással összefüggő szempontot érdemes figyelembe venni:
- a pályázat összeállításakor még nem lesz tudható, hogy milyen közösségi eseményeket, folyamatokat tartalmaz majd a helyi közösségi cselekvési terv, javasolt tehát nagyobb költségnem-csoportokkal (személyi, dologi, anyagköltségek stb.) és átalányösszegekkel tervezni,
- cél, hogy a tervezési folyamatot cselekvések kövessék, azaz legyen forrás a helyi közösségi cselekvési tervben megfogalmazottak megvalósítására, különösen a jelentősebb forrást igénylőkre (pl. helyi kalendárium esetében a megjelentetésre, közösségi kiállítás installációjára),
- cél azonban a helyi közösségek saját erőforrásainak (tudás, tehetség, saját eszközök, termények stb.) dinamizálása is, azaz nem szükséges, hogy a pályázaton elnyert összeg finanszírozza minden terv teljeskörű megvalósítását is (ez egyébként lehetetlen is lenne, hiszen a helyi közösségi cselekvési terv komplex településfejlesztési javaslatokat is tartalmazhat).</td><td>A település lélekszámától, közösségi hagyományaitól függ, hogy negyedévente hány közösségi akció, tevékenység, esemény megvalósítása lehetséges.

Az egész település(rész)t megmozgatók mellett javasolt több, kisebb volumenű akcióban, tevékenységben, eseményben gondolkodni.</td></tr>
<tr><td>3.2. Programok, folyamatok megvalósítása (félévente legalább egy új program, illetve folyamat elindítása)</td><td>A település lélekszámától, közösségi hagyományaitól függ, hogy félévente hány folyamat elindítása lehetséges, különös tekintettel arra, hogy egyes folyamatok fél-egy év időtartamúak.</td></tr>
<tr><td>3.3. Helyi nyilvánosság fórumainak megteremtése, meglévő fórumainak fejlesztése</td><td colspan="2">Költségnemek: a tervezéshez kapcsolódó költségek kapcsán lásd az útmutató „Feltételrendszer” pontjánál írtakat. A megvalósításhoz a költségek pedig a választott formától függenek: helyi újság esetén nyomdaköltség, rádió, TV esetén informatikai, híradástechnikai stb. eszközök, a közösségi oldalak, a honlapok azonban – a közösség bizonyára aktívvá váló tagjainak önkéntes hozzájárulása esetén – nem feltétlen igényelnek forrást.
Szempontok: javasolt több forma megvalósításának költségeit is betervezni, hiszen elképzelhető, hogy azt a formát, amelynek megvalósítását a közösség a fejlesztési folyamat elején még nem tartja fontosnak, az évek előrehaladtával már igényelni fogja.</td></tr>
</table>

Tevékenység	Milyen jellegű költségek merülhetnek fel?		
	Költségnemek és szempontok	Számosság	
		Kisebb települések, településrészek (kb. 4000 főig) esetében	Nagyobb települések, településrészek (kb. 4-8 ezer fő között) esetében
3.4. Részvételi fórumok elindítása, működtetése, meglévők fejlesztése (az első évben legalább négy, a továbbiakban évente legalább két alkalommal)	**Költségnemek:** az útmutató „Feltételrendszer" pontjánál írtak, továbbá a résztvevők vendégül látása (kávé, tea, víz, pogácsa), papírok, írószerek a megvitatás közösségi módszereihez. **Szempontok:** a vendéglátást akár a helyi közösségek is biztosíthatják, növelve ezzel a fórumok közösségi jellegét.	Az alkalmak létszáma függ attól, hogy a közösségfejlesztési folyamatot az abban kifejezetten aktív résztvevőkkel (lakosok, közösségek, intézményi szereplők stb.) avagy a lakosság széles körével kívánjuk áttekinteni. Javasoljuk, hogy mindkét körrel legyen rendszeres az egyeztetés.	
		Aktív tagok: legalább 10-20 fő **Lakossági érdeklődők:** legalább 50-60 fő **Alkalmak:** 8-12/év	**Aktív tagok:** legalább 20-25 fő **Lakossági érdeklődők:** legalább 60-100 fő **Alkalmak:** 8-12/év
4. A település társadalom- és gazdaságfejlesztése tekintetében meghatározó dokumentumok (HEP, közművelődési rendelet stb.) megújítása	**Költségnemek:** a költségek a választott módszertől (pl. készül-e a jelenleg hatályos dokumentumról összefoglaló kiadvány), de a megújításról szóló közösségi beszélgetések, szakmai műhelyek vendégellátási költségeivel (kávé, tea, víz, pogácsa) mindenképp érdemes számolni. **Szempontok:** az ilyen, „dokumentumalapú" tevékenység jellemzően kevesebbeket érdekel. Fontos tehát, hogy a dokumentumokban szereplő tartalmat „lefordítsuk" a mindennapok nyelvére, ezzel is bővítve a bekapcsolódók körét. A megvitatásban többen, a konkrét szövegező munkában bizonyára kevesebben vesznek majd részt.	Legalább 20-30 fő Legalább 4-5 alkalom	Legalább 30-50 fő Legalább 4-5 alkalom
5. Tájékoztató közösségi információs pont kialakítása	**Költségnemek:** polcok, hirdetőtáblák stb. (infrastrukturális beruházás nem lehetséges!) **Szempontok:** lásd az útmutató „5. Információs pont" fejezetét.	A meglévő infrastruktúrától függ a beszerzendő bútorok, eszközök köre.	

<table>
<tr><th rowspan="3">Tevékenység</th><th colspan="3">Milyen jellegű költségek merülhetnek fel?</th></tr>
<tr><th rowspan="2">Költségnemek és szempontok</th><th colspan="2">Számosság</th></tr>
<tr><th>Kisebb települések, településrészek (kb. 4000 főig) esetében</th><th>Nagyobb települések, településrészek (kb. 4-8 ezer fő között) esetében</th></tr>
<tr><td>6.
A közösségfejlesztési folyamat szakmai minőségének biztosítása</td><td></td><td></td><td></td></tr>
<tr><td>6.1. Szakemberek alkalmazása</td><td></td><td></td><td></td></tr>
<tr><td rowspan="2">6.1.1. Helyi közösségfejlesztő</td><td rowspan="2">Költségnem: bérek és járulékaik.
Szempontok: a település méretétől és közösségi állapotától függ, hogy hány fő alkalmazása szükséges. Az ideális az, ha legalább két fő látja el ezt a feladatot, hiszen a közösségi eseményeket jellemzően hétvégén, illetve az esti órákban lehet megszervezni (két félállású szakember nem elégséges, hiszen napközben is vannak feladatok).</td><td colspan="2">Nagyobb, 10-15 ezer fő lélekszámú település(rész) esetében legalább 3-4 fő alkalmazása szükséges. Azonban kisebb, de jelentős közösségi problémákkal küzdő település(rész)ek esetében is szükséges lehet 2-3, de akár több fő alkalmazása is.</td></tr>
<tr><td>Legalább 1-2 fő</td><td>Legalább 3-4 fő</td></tr>
<tr><td>6.1.2. Szakmai vezető</td><td colspan="3">Költségnem: bér és járulékai.
Szempontok: amennyiben 2-nél több helyi közösségfejlesztő vesz részt a projektben, akkor egyikük lehet a szakmai vezető is. Amennyiben csak 1 fő közösségfejlesztő vesz részt a projektben, akkor – tekintettel a feladatok mennyiségére – javasolt plusz egy szakmai vezető alkalmazása is.</td></tr>
<tr><td>6.1.3. Projektmenedzser (nem szakmai, hanem általános pályázati előírás)</td><td>Költségnem: bér és járulékai.
Szempontok: nem lehet azonos sem a helyi közösségfejlesztővel, sem a szakmai vezetővel (más felelősségek, más kompetenciákat kívánnak).</td><td>1 fő</td><td>1 fő</td></tr>
</table>

Tevékenység	Milyen jellegű költségek merülhetnek fel?		
	Költségnemek és szempontok	Számosság	
		Kisebb települések, településrészek (kb. 4000 főig) esetében	Nagyobb települések, településrészek (kb. 4-8 ezer fő között) esetében
További szakemberek	**Költségnem:** megbízási díjak és járulékaik, vállalkozási díjak. **Szempontok:** a helyi közösségi cselekvési terv összeállításánál felmerülhetnek olyan kérdések, amelyek megválaszolásához plusz, a településen rendelkezésre nem álló szaktudásra lesz szükség. A tervezett akciók, tevékenységek, események, programok, folyamatok esetében is szükséges lehet külső szakértő, szakember bevonása, pl. környezetvédelmi szakember, mediátor, kurátor, (táj)építész, fórumszínház-vezető stb.	**Közösségi tervezéshez:** legalább 1-2 szakember, 1-1 napra **Megvalósításhoz:** legalább 1-2 szakember/év, hosszabb időre	**Közösségi tervezéshez:** legalább 2-3 szakember, 1-1 napra **Megvalósításhoz:** legalább 3-4 szakember/év, hosszabb időre
6.2. Képzés			
6.2.1. Helyi közösségfejlesztő	**Költségnem:** tandíjak. **Szempontok:** az SzPk-00009-14-04 0 03 3 azonosítószámú „Közösségfejlesztő” szakmai programkövetelmény alapján engedélyezett felnőttképzési program, illetve az 1/2000. (I. 14.) NKÖM rendelet alapján akkreditált, legalább 120 óra időtartamú, közösségfejlesztés témájú szakmai továbbképzési program önköltsége után a szakmai szervezeteknél, képzőintézményeknél, az MA képzés tandíja iránt – amennyiben az illető nem jogosult államilag finanszírozott képzésben részt venni – a https://www.felvi.hu oldalon érdeklődhet. (A költségek kapcsán fontos megjegyeznünk, hogy azok az évek előrehaladtával növekedhetnek, azonban akár megoszthatók a pályázó szervezet és a munkatárs között.)		
6.2.2. Szakmai vezető			
6.2.3. A közművelődési, könyvtári, muzeális intézmények legalább egy-egy munkatársa			

Tevékenység	Milyen jellegű költségek merülhetnek fel?		
	Költségnemek és szempontok	Számosság	
		Kisebb települések, településrészek (kb. 4000 főig) esetében	Nagyobb települések, településrészek (kb. 4-8 ezer fő között) esetében
További képzések	**Költségnem:** képzési díjak, szállás, étkezési és utazási költségek. **Szempontok:** az egyes szakemberek képzése mellett szükséges a helyi közösségek képzése is. A közösségfejlesztési folyamat „aktív magja" számára pl. közösségi munka, közösségi tervezés, projektmenedzsment témában, míg az egyes tevékenységekhez kapcsolódó közösségek számára pl. helyi nyilvánosság, vagy saját érdeklődési körük szerint – a háztáji gazdálkodástól a környezetvédelmen át a szegénységben élők támogatásáig – lehet szükséges képzések megvalósítása. E képzések akkor a leghatékonyabbak, illetve van közösségépítő hatásuk is, ha nem a településen, hanem valahol máshol, bentlakásosan, pl. 3 napos időtartamban kerülnek megvalósításra	Legalább 2-3 képzési program a közösségfejlesztési folyamat időtartama alatt	Legalább 4-5 képzési program a közösségfejlesztési folyamat időtartama alatt
7. Intézményi, ágazati együttműködések kialakítása, fejlesztése	**Költségnem:** az útmutató „Feltételrendszer" pontjánál írtak, továbbá az intézményközi műhelyeken részt vevők vendégül látása (kávé, tea, víz, pogácsa), papírok, írószerek a megvitatás közösségi módszereihez, továbbá a tanulmányutak útiköltsége, szállás- és étkezési díja. **Szempontok:** az együttműködés fejlesztése alapvetően intézményközi műhelyek (közös tervezés) és jó gyakorlatok megtekintése, majd pedig a közös cselekvés által fejleszthető. A pályázati forrást elsődlegesen a közös gondolkodásra és jó gyakorlatok meglátogatására érdemes fordítani, figyelembe véve azt, hogy a Cselekvő közösségek kiemelt projekt is szervez majd tanulmányutakat a TOP 5.3.1-17 és TOP-6.9.2-17 pályázat nyertesei számára. A közös intézményi cselekvéseket alapvetően a település saját erőforrásai vagy további pályázatok finanszírozhatják.		

10. Fogalomtár

Szerkesztette: Arapovics Mária – Brüll Edit

1. állampolgári kompetencia

Az egész életen át tartó tanuláshoz szükséges kulcskompetenciák egyike.
„Az állampolgári kompetencia felvértezi az egyént, hogy teljes körben részt tudjon venni a közügyekben, alapozva a társadalmi és politikai koncepciókról és struktúrákról meglévő tudására, és arra az elkötelezettségre, hogy aktívan és demokratikus módon vegyen mindezekben részt." A szociális kompetenciával együtt „magukban foglalják a személyi, interperszonális és interkulturális kompetenciákat és meghatározzák a viselkedés minden olyan formáját, amely arra teszi képessé az egyént, hogy hatékonyan és építő módon vegyen részt a társadalmi és szakmai életben, különösen az egyre sokfélébb társadalomban, továbbá, ha szükséges, konfliktusokat tudjon megoldani."[29]

2. baráti kör (múzeumi, intézményi)

Az intézményi baráti kör az intézmény égisze, ideális esetben közvetlen irányítása alatt elsősorban az intézmény költségvetése által lehetővé nem tett szolgáltatások megvalósítására vagy színvonalemelésre gyűjt adományokat azon az elven alapulva, hogy a szervezet által egyébként térítésköteles szolgáltatások hozzáférését e kör számára kedvezőbbé, esetenként ingyenessé teszi. Ezáltal létrejön egy törzsközönség a szervezet körül, gyakran és hosszú távon jellemzően a rendszeres találkozás igényével és a tenniakarás szándékával.
Kulturális intézmény baráti körének tagjává válni általában tagdíj vagy támogatási összeg megfizetése után lehet. Bizonyos szervezetek az önkéntes szolgálatot végzők számára is felajánlanak barátikör-tagságot, vagy inkább fordított példát látunk rá: az önkéntes szolgálatra jelentkezőnek először egy éves tagdíj megfizetésével kell elkötelezettségét bizonyítania.

Az önkéntességgel összehasonlítva a baráti kör és az önkéntesség között a legjellemzőbb azonosság, hogy mindkét csoportosulás a szervezet, és esetenként a saját vagy a közösség ügyének előmozdítása érdekében tevékeny, a baráti kör tagjai azonban elsősorban pénzbeli hozzájárulással, az önkéntesek pedig a munkaidejük felajánlásával támogatják a szervezetet.

---

29 Az Európai Parlament és a Tanács Ajánlása (2006. december 18.) az egész életen át tartó tanuláshoz szükséges kulcskompetenciákról (2006/962/EK). Az Európai Unió Hivatalos Lapja. https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=CELEX%3A32006H0962 (2019. 08. 27.)

A két csoportosulás szervezése e különbözőség okán jelentősen eltér, ahogy motivációs faktoraik is különbözőek lehetnek. Azonban barátikör-tagok akár önkéntes munkájukkal is támogathatják a szervezetet.

3. beavatkozás[30]

A közösségek életébe átmeneti és szakszerű külső támogatást jelentő közösségfejlesztés működési módja, amely hozzájárul ahhoz, hogy a közösség képes legyen a megújulásra, vagyis saját problémáinak kezelésére, mérséklésére és megoldására. A beavatkozás addig tarthat, ameddig a közösség tagjai maguk nem válnak a változás meghatározó tényezőivé.

4. bevonás

A bevonás szükségességéről a leggyakrabban akkor beszélünk, amikor az adott közösség és tagjai alacsony részvételi aktivitást mutatnak a közösség/társadalom interakciós és intézményi folyamataiban; amikor az egymás iránti bizalom és szolidaritás gyenge; a kölcsönös segítés, a cselekvőviszonyok, az önkéntesség és a civil intézmények, hálózatok száma csekély; a lakosok nem ismerik jogaikat, kötelességeiket, lehetőségeiket, és a meglévő (állami) intézmények elvben értük, gyakorlatilag azonban nélkülük működnek; a döntési/ellenőrzési folyamatokban részt vevők száma alacsony.[31]
A közösségfejlesztési folyamat során a bevonás folyamatosan történik, mindig újabb és újabb embereket elkötelezve az ügyek iránt.

5. civil társadalom

A modern civil társadalom a gazdaság és az állam közötti társadalmi interakció szférája; a nyilvánosságból és különböző szabad társulásokból tevődik össze. A polgári kezdeményezés és önmozgósítás változatos formái hozzák létre és a jogrendszer (különösen az alanyi jogok megléte) intézményesíti. Politikai szerepe nem a hatalom megszerzése, hanem annak befolyásolása, kontrollja.

A civil társadalom állampolgári mozgásformák és attitűdök társadalmi összessége.

---

30 Vercseg Ilona (2011): Közösség és részvétel. A közösségfejlesztés és a közösségi munka gyakorlatának elmélete. ELTE Szociális Munka és Szociálpolitikai Tanszék, Budapest. 17.

31 Vercseg Ilona (2011): Közösség és részvétel. A közösségfejlesztés és a közösségi munka gyakorlatának elmélete. ELTE Szociális Munka és Szociálpolitikai Tanszék, Budapest. 34.

A civil cselekvés alapja az öntevékenység, az önkéntesség. A szolidaritás, a közélet, a nyilvánosság arénája, a különböző érdekek artikulációjának helye. Központi szereplője a közpolgár, a „citoyen", aki nem alattvaló, hanem „civil kurázsival" bíró személy. A civil társadalom megjelenhet spontán és nem formalizált módon, de szervezetten és jogi keretek között is. Legfőbb jellemzői, hogy a közpolgárok szabad akaratából jön létre, jelen van benne az önkéntesség.[32]

6. digitális kompetencia

Az egész életen át tartó tanuláshoz szükséges kulcskompetenciák egyike, „az információs társadalomhoz kötődő technológiák magabiztos és kritikus használata a munka, a szabadidő és a kommunikáció terén."[33]
A digitális kompetencia meghatározó eleme az állampolgári létnek és a munkaerőpiaci alkalmasságnak.

7. életminőség

A jólét (anyagi körülmények, életszínvonal-elemek) és a jóllét szubjektív megélésének olyan kombinációjából áll, amely egyéni vagy társadalmi elégedettséget jelent.
Az egyén és a társadalom szintjén egyaránt vizsgálható.
Az értelmes és boldog élet megélhetőségének színvonala függ társadalmi tényezőktől (pl. a kormányzás színvonalától, a honos normáktól és tradícióktól, az erőforrásokhoz való hozzájutás módjaitól, a fizikai környezet egészségességétől, a társadalmi bizalom állapotától), amelyek vagy teret nyitnak vagy korlátozzák az egyéneket vágyaik és szükségleteik megformálásában, életcéljaik kitűzésében.
A szubjektív életminőség nagyban függ az egyének látásmódjától, a valóságot észlelő-értelmező képességüktől, amelyekre cselekvési tapasztalataik értékelésén keresztül tesznek szert, valamint a társas kapcsolataik visszajelzése révén. A szeretetet adó és elismerést jelentő közösségekben való tagság az egyik döntő dimenziója az életminőségnek, hisz ez pozitív viszonyulást, önbizalmat biztosít, amely megadja a jól funkcionálás örömét.
Erik Allardt finn kutató: Having, Loving, Being-modellje 3 tényezőt gondol döntőnek: Bizonyos javakat birtokolni, Erősen kötődni, szeretni, s Létezni (kiteljesíteni az emberi mivoltunkat).

---

32 Bővebben lásd Nagy Ádám – Nizák Péter – Vercseg Ilona (2014) Civil társadalom – nonprofit világ. Új Ifjúsági Szemle Alapítvány, Budapest.

33 Egész életen át tartó tanulás – kulcskompetenciák. https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=LEGISSUM:c11090 (2019. 08. 27.)

8. évkönyv, kalendárium, helyismereti öröknaptár[34]

A helyi kalendárium a helyi emlékezet feltárását és megőrzését, a közelmúlt eseményeinek naplószerű megörökítését szolgáló, a helyi polgárok közösségi együttműködésének fejlesztését elősegítő, a helyben lakók által írt és szerkesztett, évente nyomtatásban megjelentetett kiadvány. Nem „mintaszerű" kiadványt jelöl a fogalom, hanem annak tudatosítását szolgálja, hogy az emberek megértsék: a velük, a körükben történtek általuk leírva különös és megismételhetetlen értéket hordoz. Lehet, hogy pusztán lokális értéket, olyat tehát, ami a település határán túl érdektelen, számukra viszont éppen ez kell, hogy közömbös legyen.

9. formális, informális és nemformális tanulás

A formális tanulás[35] jellemzően oktatási és képzési alapintézményekben valósul meg, az állam által elismert bizonyítvánnyal, oklevéllel, szakképesítéssel zárul. Olyan tanulás, mely a tanulási célok, a tanulási idő, a tanulási támogatás szempontjából strukturált, a tanuló szempontjából szándékos. Megvalósulhat alap-, közép- és felsőoktatási iskolarendszer keretein belül.

A *nem formális tanulás* felnőttképző cégek, kulturális intézmények, munkahelyek vagy civil szervezetek által szervezett formában, az alapoktatási és képzési feladatokat ellátó rendszerek mellett valósul meg, és általában nem zárul hivatalos bizonyítvánnyal. Olyan tanulás, amely hátterét nem kizárólagosan egy oktatási vagy képzési intézmény biztosítja, és amely jellemzően nem vezet képesítés megadásához; ugyanakkor strukturált a tanulási célok, a tanulási idő vagy a tanulási támogatás szempontjából. A nem formális tanulás a tanuló szempontjából eldöntött és szándékosan vállalt tevékenység.

Informális tanulás[36]*:* a mindennapi élet természetes velejárója. A formális és nem formális tanulási formákkal ellentétben az informális tanulás nem feltétlenül tudatos tanulás, és lehet, hogy maguk az egyének sem ismerik fel tudásuk és készségeik bővülését.

---

34 Beke Márton – Ditzendy Károly Arisztid (2008, szerk.): Integrált közösségi és szolgáltató terek. Módszertani kézikönyv. HROD, Budapest.

35 Arapovics Mária (2011) A közösség tanulása. ELTE, Az Élethosszig tartó Művelődésért Alapítvány, Budapest.

36 Koncz G. – Németh J. – Szabó I. (szerk., 2007): Közművelődési fogalomtár. Oktatási és Kulturális Minisztérium, Budapest.

10. hagyomány

Nemzedékről nemzedékre öröklődő, közösségben tovább élő tudás, ismeret, gyakorlat. Az élet bármely területére vonatkozhat, praktikus, a mindennapokat segítő vagy vallásos, babonás, hiedelmekhez kötődő tudáshalmaz. Fűződhet hozzá tárgyi, eszközbeli kiegészítés, szokás. Azokat a tevékenységeket nevezhetjük hagyományosnak, melyeket már több generáción keresztül átadtak akár a jelenben, napjainkig, vagy a társadalom történetének egy korábbi szakaszában.
Hagyományéltetésnek nevezzük a tudáshalmaz tudatos továbbörökítését, napjainkban is tartó továbbadási folyamatát – az élő közösség tudja fenntartani a hagyományt. (Sebő Ferenc szerint a hagyomány nem beteg, hogy ápoljuk, és nem is rab, hogy őrizzük. A hagyományt éltetni kell, és akkor marad továbbra is az élet része.)

11. helyi cselekvési terv

A közösségi felmérés eredményeire épülő terv, amely nemcsak a településen élők szükségleteit, saját jövőjükre, településükre vonatkozó elképzeléseit tartalmazza, de amelyben a lakosok aktív szerepet is vállalnak a tervek megvalósításában. Cél, hogy ennek elérése érdekében *az önszervező lakosok partnerként dolgozzanak együtt más civil szervezetekkel, saját önkormányzatukkal, szakmai szervezetekkel és a gazdasági élet szereplőivel.*

12. helyi identitás

A helyi közösség tagjainak önmagukról mint közösségről alkotott képe (önmeghatározása), mely a tagok között folyamatosan zajló párbeszéd, a közös cselekvés és a közös értékek felfedezése révén jön létre. A múltat a jelennel összekötő társadalmi és intellektuális konstrukció folyamatában a közösség létrehozza a saját kulturális reprezentáció rendszerét, mely az egyén számára az „odatartozás" érzését, a kötődés képességét biztosítja.

13. helyi intézmény

A közösségfejlesztés célja lehet helyi intézmények építése a településen, különösen akkor, ha hiányoznak vagy elégtelenül működnek az adott társadalmi közegben. Intézmények alatt ez esetben szokássá, hagyománnyá váló, rendszeresen ismétlődő közösségi cselekvéseket értünk, amelyekből kikristályosodik egy tartós mintázat és megbízható szerveződési keret, amely majd a későbbiekben is rendelkezésre áll a használók számára. Közmegegyezésből fakadó tipikus szituációk, specifikus és sztenderd cselekvési mintázatok, konvencionális működésmódok elvárása, normává rögzülése és rutinszerűvé válása jelenti az intézményesülést. Bizonyos társadalmi igényekre optimális választ kínálnak. Nagy élmény azoknak, akik létrehozzák, megalkotják. Ha az utókor hasznosnak ítéli, akkor az új nemzedékek is elfogadják mint társadalmi világuk természetes részét.

14. helyi nyilvánosság

Egy település(rész) nyilvános kommunikációja azokról az ügyekről, amelyek bármilyen módon érintik a helyi közösséget. A helyi nyilvánosság alapja az információ – az információk nyilvános közzététele, befogadása, feldolgozása, megvitatása és az így kialakult vélemények, álláspontok közvetítése. A helyi nyilvánosság működésének alapfeltétele, hogy az információkhoz és a kommunikációban való részvételhez minden helyi lakos hozzáférjen – valójában enélkül nem is beszélhetünk nyilvános kommunikációról. (A hozzáféréshez tartozik a kommunikáció „akadálymentesítése" is, vagyis annak biztosítása, hogy az információ a helyi lakosok számára érthető legyen, a kommunikációban pedig adottságaitól függetlenül mindenki részt vehessen.) A helyi nyilvánosság szereplői a helyi lakosok és csoportjaik, a helyi intézmények, szervezetek, cégek és a helyi önkormányzat. A kommunikáció a helyi lakosok között, illetve a lakosság és/vagy a többi szereplő között folyik minden irányban. Ideálisan a helyi nyilvánosság a helyi demokrácia működésének garanciája, mely biztosítja, hogy a tájékozott állampolgárok érvényesíthessék akaratukat és kontrollálni tudják a közhatalmat.

A társadalmi nyilvánosságot értelmezhetjük a kommunikáció színteréül szolgáló térként, populációként, szervezettségi szintként, a megközelíthetőség-bekapcsolódás lehetőségeként, a politikai állam és a társadalom viszonyszerkezeteként, s talán kissé kitágítva, de le is egyszerűsítve a társadalmi kapcsolatok rendszereként.

A nyilvánosság teret nyújt a legkülönbözőbb véleménycseréknek, információkhoz juttat, illetve segíthet az információk közötti eligazodásban, az öntudatosabbá válásban. Hozzájárulhat az önkifejezés és az önmeghatározás kifejlődéséhez,

az önszerveződés és az együttműködés feltétele, biztosíthatja a humán erőtartalékok mobilizálódását és általában a közmegegyezés, a racionálisabb döntés létrejöttét.
A nyilvánosság – főként a helyi nyilvánosság – jelentősége az is, hogy az embereknek lehetőséget kínál arra, hogy a helyi társadalmon belül, de a társadalom és az állam között is valamilyen módon kontrollálják a közhatalmat. A jól működő nyilvánosság a hatalom érdeke is, hiszen ezáltal javul a rálátása a polgárok érdekeire, problémáira.

15. helyi társadalom[37]

Egy rendkívül komplex és akár településenként, településrészenként változó összetevőkből álló rendszer, amelynek a felelős fejlesztő munka során elengedhetetlen a holisztikus szemlélete. A fogalom számtalan alkotóelemet foglal magába: az épített és természeti környezettől és a földrajzi adottságoktól kezdve a lakosság összetételén, mentális és fizikai állapotán, a lakosok közti kapcsolati hálókon, a településre, településrészre jellemző hatalmi és erőviszonyokon, az intézményekkel való ellátottságon, azok a helyi csoportosulásokon való működésének módján, a civil szervezeteken és kisközösségeken (összetételükön, működésükön stb.) keresztül a települési, településrészi gazdasági, közlekedési stb. adottságokig és viszonyokig.

16. helyismeret, helytörténet, honismeret[38]

A helyismerettel sokszor együtt használják a honismeret, a helytörténet fogalmát. Ezek és a ritkábban emlegetett tájkutatás, valamint a regionális tudomány rokonságban állnak egymással, azonban nem azonos tartalmat takarnak.

helyismeret

Egy adott helyre vonatkozó információk, illetve az őket hordozó dokumentumok összessége. Könyvtári fogalomként a könyvtári tevékenységnek (gyakorlatnak) az a része, amely ezeknek az információknak, dokumentumoknak a felkutatásával, összegyűjtésével, rendszerezésével, feltárásával, közvetítésével és közreadásával foglalkozik.

helytörténet

Kettős értelemben használatos. Egyrészt jelöli az adott hely társadalmi fejlődésének folyamatát, a múltra vonatkozó, feltárt vagy a forrásokban rejtőző információkat – ennyiben a helyismeret része. Másrészt a történettudomány

37 Bővebben ld. Brachinger Tamás (2005): Civilek és a politikai hatalom. Civil Szemle 2. évf. 1. sz. 45–59.; Bőhm Antal (1996): A helyi társadalom. Kaposvár.; Pálné Kovács Ilona (2008): A helyi kormányzás Magyarországon. Dialóg Campus Kiadó, Budapest–Pécs.

38 Bényei Miklós (2008): Helyismeret, helytörténet. Felsőoktatási jegyzet, Debrecen – Eger.

azon ágának, területének megnevezésére szolgál, amely e hely (vagy valamely intézménye stb.) történeti múltját, a helyhez kötődő valamely személy életét, történeti szerepét tanulmányozza, illetve a történeti események helyi tényezőit, sajátosságait mutatja be.

honismeret

A legkorábbi, még reformkori fogalom. Tartalma többször módosult, ma a közművelődési és a pedagógiai gyakorlat részeként értelmezhető. Az információk felkutatását és gyűjtését, vagyis az ismeretszerzést, valamint az ismeretnyújtást tekinti feladatának, témájában földrajzilag túlnő az adott hely határain, gyakorlatilag az egész országra, az egész nemzetre kiterjed. Három sajátos jellemzője van: az öntevékenységre épít, mozgalmi vonásokat hordoz; az élőszavas információkat, az íratlan ismeretanyagot is felöleli.

tájkutatás és a regionális tudomány

Tudományos tevékenységek, melyek interdiszciplináris szemlélettel figyelnek a jelenre, a mai viszonyokat közvetlenül befolyásoló közelmúltra és a jövő lehetőségeire. A tájkutatás behatóan, többnyire teljeskörűen vizsgálja a természeti környezetet is. A regionális tudomány tárgya a társadalmi, gazdasági fejlődés területi egyenlőtlenségeit létrehozó folyamatok elemzése, modellezése és prognózisa.

17. hungarikum

A hungarikum elnevezés „gyűjtőfogalom, amely egységes osztályozási, besorolási és nyilvántartási rendszerben olyan megkülönböztetésre, kiemelésre méltó értéket jelöl, amely a magyarságra jellemző tulajdonságával, egyediségével, különlegességével és minőségével a magyarság csúcsteljesítménye."[39]

18. információs pont

Olyan, a településen vagy településrészen könnyen megközelíthető tájékoztatási pont, ahol teljeskörű, megbízható és naprakész felvilágosítást adnak a települések életére hatást gyakorló legfontosabb közhasznú (helyi, köznapi, mindennapi, közérdekű, közösségi, általános) információkról. Az adott információs pont a településen belül vagy kulturális intézményhez kötődik, vagy közösségi alapú szolgáltatásként jön létre a közösségfejlesztési folyamat hatására.

---

39 2012. évi XXX. törvény a magyar nemzeti értékekről és a hungarikumokról

19. integrált közösségi és szolgáltató tér

A közművelődési közösségi színtér egyik formája, amely a közművelődési közszolgáltatások mellett egyéb tevékenységekre, közszolgáltatások megszervezésére is helyszínt biztosít.

20. Integrált Településfejlesztési Stratégia (ITS)

Az integrált településfejlesztési stratégia egy fejlesztési szemléletű, középtávot (7-8 év) átölelő dokumentum. Célja a területi alapú, területi szemléletű tervezés megszilárdítása, a településrészre vonatkozó célok kitűzése és azok középtávon való érvényesítése.

21. intézmény közösségi részvételen alapuló működtetése

Egy intézmény közösségi alapon működik, ha tudatos tervezéssel:
1. az intézmény a helyi igényekre reagálva, azokhoz alkalmazkodva, illetve azokat organikus módon, a társadalmi közeggel együttműködve alakítva kínálja szolgáltatásait;
2. helyi erőforrásokra épít, vagyis a helyben meglévő humán és egyéb erőforrások hasznosításával folytatja tevékenységeit, biztosítja saját működési feltételeit;
3. az intézmény által kínált szolgáltatások célcsoportja (vagy más helyi csoport) egyben az intézmény fenntartásában és a tevékenységek megvalósításában is részt vesz, így nem pusztán használója, hanem aktív megvalósítója, kontrollálója és alakítója is az intézmény működésének, valamint tevékenységeinek (közösségi és állampolgári részvétel).

22. iskolai közösségi szolgálat[40]

A szociális, környezetvédelmi, a tanuló helyi közösségének javát szolgáló, szervezett keretek között folytatott, anyagi érdektől független, egyéni vagy csoportos tevékenység és annak pedagógiai feldolgozása.
Közvetlenül a középiskola elvégzését követő érettségi vizsgaidőszakban az érettségi vizsgák megkezdésének feltétele ötven óra közösségi szolgálat elvégzésének igazolása.

---

40 2011. évi CXC. törvény a nemzeti köznevelésről

23. kiállítás

Élőlények, természeti kincsek, tárgyak, áruk vonatkozó információkkal ellátott, meghatározott tematika szerinti bemutatása, közszemlére tétele.
Fajtái a kiállítás jellege, témája szerint:

- Műtárgykiállítás
- Az emberi értelem alkotta tárgyak, általában a művészeti s a műipar kiváló alkotásainak (képző-, ipar-, népművészeti tárgyak, fotók, valamint a műszaki tárgyi kultúra értékeinek) bemutatása.
- Árubemutató
- Eladásra szánt tárgyak bemutatása, amelynek célja, hogy az áru vételi szándékát növelje és a termék hasznossága szóbeli méltatással, gyakorlati bemutatóval vagy mindkettővel felértékelődjön. (Például: hangszerek, informatikai, multimédiás eszközök, hanghordozók, bútorok stb. bemutatása.)
- Élőlények, természeti kincsek bemutatása (például növények, ásványok, kisállatok, díszmadarak).
- Börze
- Valamely árucikk, szolgáltatás, tárgy, műtárgy, kisállat, növény kínálatának és keresletének előre meghirdetett találkozási pontja.
- Hobbikiállítás
- A hobbi kedvtelésből, nem haszonszerzés céljából végzett szabadidős, rekreációs tevékenység, amely tartalmát tekintve sokféle lehet, például tárgyak gyűjtése, kertészkedés, barkácsolás, amatőr művészeti tevékenység, utazás, sport.
  A hobbikiállítás e tevékenységek eredményeinek bemutatása, így például bélyeg, képeslap, szalvéta, érem kiállítása, kiskerttulajdonosok terménybemutatója.
- Helytörténeti kiállítás
- Egy adott település (falu, város, városrész, kerület) története szempontjából érdekes és értékes írott és tárgyi emlékek bemutatása (közszemlére tétele).
- Emlékkiállítás
- Egy vagy több személy tevékenységének, életművének bemutatása, vagy egy esemény írott és tárgyi dokumentumainak közzététele.
- Műszaki, természettudományi kiállítás
- A műszaki, természettudományi kultúra tárgyi és szellemi értékeinek bemutatása (például a repülés története, az űrkutatás eredményei, telefon vagy egyéb eszközök, tárgyak fejlődését bemutató kiállítás).

- Egyéb kiállítás
  Az előző kategóriákba nem sorolhatók (pl. szakkör, művészeti csoport bemutatkozó tárlata). [41]

A muzeális intézmény a kulturális javakhoz való hozzáférés biztosítása érdekében: a kulturális javak egységes szaktudományos szempontok szerint, tudományos szaktevékenység keretében kialakított, nyilvántartott és dokumentált együttesét őrzi, gondozza és kiállításon bemutatja.[42]

24. könyvtár[43]

Közgyűjtemény, mely az írott, nyomtatott, egyéb formában rögzített kulturális javakat gyűjti, feldolgozza, feltárja és szolgáltatja. A gyűjtemény jellege és a szolgálandó célközönsége alapján számos típusát különböztetjük meg, így többek között nemzeti könyvtárról, települési könyvtárról, szakkönyvtárról, iskolai könyvtárról, felsőoktatási, vállalati, egészségügyi, sőt elektronikus (digitális) könyvtárról is beszélünk. A települési könyvtár a közösség információs tere, olyan tudástranszfer pont, ahol a szegények és a gazdagok, a különböző hátrányokkal küzdők, a valamilyen szempontból kisebbséghez tartozók egyenlő eséllyel juthatnak információkhoz, könyvtári ellátáshoz. A könyvtár a kulturális alapellátás és művelődés színtere, az információhoz való egyenlő esélyű hozzáférés alapintézménye. A dokumentumokban rögzített információkat számos formában és módon (előadások, rendezvények, képzések, kiállítások, megbeszélések, bemutatók, kiadványok stb.) közvetíti a felhasználóhoz, ezekhez helybeni és távoli elérést is biztosítva. A könyvtárak rendszert alkotnak. A könyvtári hálózat a könyvtári rendszerben közvetíti a fellelhető tudástartalmakat a világ minden tájáról. Az 1997. évi CXL. törvény szerint a törvényben meghatározott könyvtári dokumentumok rendszeres gyűjtését, feltárását, megőrzését és használatát biztosító szervezet.

---

41 Koncz G. – Németh J. – Szabó I. (szerk., 2007): Közművelődési fogalomtár. Oktatási és Kulturális Minisztérium, Budapest.

42 1997. évi CXL. törvény a muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről – a hatályos változat szerint

43 1997. évi CXL. törvény a muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről – a hatályos változat szerint.

25. közgyűjtemény[44]

Az állam, a helyi önkormányzat, valamint a nemzetiségi önkormányzat, a köztestület és a közalapítvány tulajdonában (fenntartásában) működő, vagy általuk alapított könyvtár, levéltár, muzeális intézmény, kép-, illetve hangarchívum.

26. közművelődés, közösségi művelődés[45]

A kulturális szféra azon ágazata, ezen belül intézményrendszere, amely az aktív közösségi művelődést és a kulturális javak, szolgáltatások közvetítését végzi. Állami, önkormányzati és más forrásokból, általános és specifikus jogszabályok alapján működik.

E fogalom tartalma továbbá az egyének és közösségek művelődési aktivitását felkeltő, segítő feltétel- és tevékenységrendszer, amely lehetőséget nyújt az önművelésre, a civil önszerveződésre, a közösségi művelődésre, az egész életen át tartó és az élet minden dimenziójára kiterjedő művelődésre.

A közművelődés így olyan ön- és társadalomfejlesztő tevékenységrendszer, amelyben a művelődésszervezés, felnőttoktatás, kultúraközvetítés végső célja és tartalma az életminőség javítása és a humán erőforrás fejlesztése.

A közművelődés fogalma alatt *a köz* (a nép, a polgárok életkori vagy más, pl. érdek- és érdeklődési csoportjainak) olyan *művelődéséről* van szó, amely közösségi jelenlétet, aktivitást feltételez és meghatározható szervezetekhez, intézményekhez, fizikai terekhez is köthető.

A „közművelődés" és „közösségi művelődés" kifejezések egymás szinonimái. A közösségi művelődés kifejezés alkalmazásának és annak a szakmai, szakpolitikai közbeszédbe való beemelésének célja a művelődési folyamatok és a közművelődés intézmény- és szervezetrendszere által végzett tevékenységek, a közművelődési közszolgáltatások közösségi jellegének – azaz annak, hogy e tevékenységrendszernek egyszerre célja, alanya, résztvevője és tárgya is a közösség – hangsúlyozása.

---

44 1997. évi CXL. törvény a muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről – a hatályos változat szerint.

45 Koncz G. – Németh J. – Szabó I. (szerk., 2007): Közművelődési fogalomtár. Oktatási és Kulturális Minisztérium, Budapest.

27. közművelődési intézmény[46]

A lakosság közösségi közművelődési tevékenységéhez erre a célra alapított, fenntartott, működtetett, megfelelő szakmai, személyi, infrastrukturális feltételekkel és alapító okirattal rendelkező költségvetési szerv vagy egyéb fenntartású intézmény.

28. Közművelődési Kerekasztal[47]

A Közművelődési Kerekasztal elsődlegesen a lakossági igények megjelenítésének, a kulturális érdekérvényesítésnek és a közművelődési tevékenységek önkéntes összehangolásának rendszeres és folyamatos helyi fóruma.
A közművelődés helyi, lakossági képviselete érdekében településenként, fővárosi kerületenként legfeljebb hároméves időtartamra egy-egy Közművelődési Kerekasztal alakítható.

29. közösség[48]

A közösség jelentése és megjelenési formái az egyes kultúrák történelme során változtak. A közösség a közösségfejlesztés alapfogalma, s leggyakrabban úgy fogalmazódik meg benne a közösség mint hiány, mint ami nincs, de kívánatos lenne, hogy legyen, sőt, mint aminek „világra jövetele" elő is segítendő.
A közösség 3 leggyakoribb megközelítése tehát:

- Hely (place), amikor a közösség földrajzi vonatkozásban jelenik meg – lokalitás. Község – KÖZösSÉG. Szomszédság.
- Érdeklődés szerinti/választott közösségek (interest/elective). A személyiség (selfhood) megnyitotta a *nem lokalitás alapú* közösségi szerveződés lehetőségét. A helybeliségen kívüli szempontok tartják össze ezeket a közösségeket: identitás, vallás, szexuális orientáció, foglalkozás, etnikai hovatartozás – katolikus közösség, melegek közössége, kínaiak közössége stb.
- Szellemi, lelki közösség (communion).

---

46 1997. évi CXL. törvény a muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről.

47 1997. évi CXL. törvény a muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről.

48 Vercseg Ilona (2014): Kell-e nekünk elmélet In: A közösség dicsérete Szerk.: Farkas Gabriella-Kovács Edit, Közösségfejlesztők Egyesülete, Budapest, 2014. 20-24.

Leggyengébb formájában úgy képzelhetjük el, mint egy adott helyhez, csoporthoz vagy elképzeléshez való kötődés (más szóval, amikor a „közösségi szellem" fennáll). Legerősebb formájában valamilyen mély találkozást jelöl, nemcsak más emberekkel, hanem Istennel és a teremtéssel.

Ezek az értelmezések átfedésben is lehetnek, pl. a hely és az érdeklődés egybeeshetnek.

Mindezekhez hozzá kell adni a közösségnek egy további értelmezését, ez a kötődés *(attachment)*, hiszen a közösség hely és érdeklődés szerinti értelmezése nem fejezi ki az identitást, amelyen a közösség osztozik. Az identitás őrzéséhez intézmények kellenek: „a templom és az iskola", de család, folklórcsoport, párt, rádió, televízió, újság és egyebek. Ha ezek hiányoznak vagy elvesznek, az identitásőrzés nehezebb vagy egyszerűen lehetetlen.

A közösség magába foglal hasonlóságokat és különbségeket, ezért a közösség egy vonatkoztatási pont is ('az egyik közösség ellentéte a másiknak'). A közösségek közti határokat *térkép* jelölheti (pl. egy közigazgatási területet), kijelölheti valamilyen *szabály* vagy egy *fizikai adottság*, mint pl. egy folyó vagy egy út. Ugyanakkor *vallási* vagy *nyelvi* határok is lehetnek, ám nem mindegyik határ ilyen nyilvánvaló: léteznek az érintettek elméjében, szellemében is határok, és ezeket egészen másképpen kell kezelnünk – ez a közösségi határok *szimbolikus* aspektusa, és alapvető, hogy helyesen ítéljük meg azt, hogyan élik meg az emberek közösségeiket. Ennek nyilvánvaló példái a különböző vallások, hisz mindegyiknek megvan a maga szimbólum- és jelrendszere, rituális szokásrendje. Az egyik közösséghez tartozás a másik közösség kirekesztési aktusává is válhat.

30. közösségfejlesztés

„A közösségfejlesztést szűkebben és tágabban is értelmezhetjük. A neveléstudományban és a pszichológiában a gyermek személyiségfejlődését, az életvezetést elősegítő pedagógiai módszer, de a társadalomtudományban, a közösségi munka fogalomtárában egyszerre jelent részvételre ösztönző módszert, szakmát és mozgalmat is. A közösségfejlesztés valamennyi jelentéskörében a tevékenység a szociális és állampolgári kulcskompetencia fejlesztésére irányul, akár egyénre, akár kiscsoportra, akár lokálisan, érdeklődés vagy lelki hasonlóság alapján szerveződő közösségre vonatkozzon is, a társadalmi tőke erősítését szolgálja."[49]

49 Arapovics Mária (2016): A közösségfejlesztés alapfogalmai és a kulturális közösségfejlesztés paradigmái. Kulturális Szemle. 3. évf. 2. sz. http://www.kulturalisszemle.hu/6-szam/hazai-tudomanyos-muhely/arapovics-maria-a-kozossegfejlesztes-alapfogalmai-es-a-kulturalis-kozossegfejlesztes-paradigmai (2019. 08. 27.)

A TOP-5.3.1-16 és a TOP-6.9.2-16 kódszámú „A helyi identitás és kohézió erősítése" című pályázati felhívásban *a közösségfejlesztés elsősorban települések, szomszédságok (településrészek), kisebb térségek közösségi kezdeményező- és cselekvőképességének fejlesztését jelenti, amelyben kulcsszerepe van a polgároknak, közösségeiknek és azok hálózatainak, valamint a helyi szükségletek mértékében a közösségfejlesztőknek is, akiknek bátorító-ösztönző, informáló, kapcsolatszervező munkája életre segítheti vagy kiegészítheti, megerősítheti a meglévő közösségi erőforrásokat.*[50] Akkor beszélhetünk közösségfejlesztésről, ha maguk a közösség tagjai, szervezetei és intézményei fejlesztik a saját lokális közösségüket.

A közösségfejlesztés jellemzője, hogy a felmerülő ügyekre, konfliktusokra, szükségletekre közösségi megoldásokat keres és alkalmaz.

31. a közösségfejlesztési folyamat eredményei

A közösségfejlesztő szakma a közösségfejlesztési folyamatok eredményeit ma már leginkább a változás fogalmához kapcsolja. A színtisztán kvantitatív eredményeket (pl. egy közösségi beszélgetésen részt vett emberek száma) inkább részeredménynek, a fejlesztési folyamat egy állomásának tekinthetjük, a valódi eredmények minden esetben valamilyen változást rejtenek.

A közösségfejlesztés európai keretrendszere szerint a közösségfejlesztési folyamat eredményei 4 szinten jelentkezhetnek: (1) egyéni, (2) közösségi, (3) társadalmi, (4) politikai/strukturális. Egyéni szinten megjelenő eredmények lehetnek például: a képzettség, látókör növekedése, az egyéni kapcsolatrendszer kiszélesedése, a céltudatosabb és felelősebb gondolkodásmód. Közösségi szinten például: a közösség összetartóbbá és befogadóbbá válik, megnő a társadalmi tőke szintje, javul a közösség érdekképviseleti és érdekvédelmi képessége. Az érintett közösség a helyi kezdeményezések, projektek és szolgáltatások elindításában és menedzselésében is fejlődhet. Társadalmi szinten a közösség saját tevékenységeiből vagy a szolgáltató szervezetekkel folytatott párbeszédéből származó fejlesztési eredmények jelentkeznek. Ezek az eredmények számos területet érinthetnek, így például: a pénzforrásokhoz való hozzáférés, a foglalkoztatási kilátások, a szociális ellátás és támogatás, a környezeti fenntarthatóság, a kulturális és sportolási lehetőségek vagy a biztonsági kérdések. Ezeket az életminőségben elért eredményeknek is

50 Varga A. Tamás – Vercseg Ilona (1998): Közösségfejlesztés. Magyar Művelődési Intézet, Budapest. www.pafi.hu/_Kozossegi_Adattar/Azadatt.nsf/99b0698cd023d1018525670c0080e328/ec68caea967c3c04c125679f005b84b7?OpenDocument (2019. 08. 27)

nevezhetjük. Politikai/szakpolitikai/strukturális szinten a közösségfejlesztési folyamatok a szorosan vett közösségeken túlmutató tevékenységeket generálhatnak. Ezek olyan közös ügyek és nyugtalanító témák érdekében mozgósítanak, melyek enélkül figyelmen kívül maradnának. Ilyen eredmény lehet a közösségi igényekre reflektáló közszolgáltatások hatékonyabb működtetése, a közösségeknek a szakpolitikai fejlesztésekben való szélesebb körű részvétele, vagy a megszorításokhoz és az egyenlőtlenséghez kötődő problémákkal, ezeknek a teljes lakosságot érintő hatásaival kapcsolatos erősebb tudatosság és figyelem.

32. a közösségfejlesztési folyamat hatásai

Fontos tudatában lennünk annak, hogy egy közösségfejlesztési folyamat (a tervezett eredményeken túl) várt és nem várt hatásokat is generál a közösségben, illetve annak környezetében. Hatásnak tekinthetünk minden olyan folyamatot vagy tényezőt, mely a közösségfejlesztési folyamatban érintett közösségben és annak közvetlen környezetében, a fejlesztéshez köthetően, de nem annak tervezett eredményeként jelenik meg. A fejlesztési folyamat várt és nem várt, pozitív és negatív hatásai a folyamat bármely fázisában megjelenhetnek (pl. a reméltnél nagyobb számú aktív polgár és közösség, akik folyamatos szakmai támogatása plusz erőforrások bevonását vagy a szakemberektől intenzívebb tevékenységet kíván meg, a konfliktusok felerősödése egy településen egy közösségfejlesztési folyamat kezdeti szakaszában), és a teljes fejlesztési folyamat sikerét, illetve eredményességét meghatározhatja, hogy a fejlesztő szakember időben felismeri és szükség esetén valamilyen módon kezeli-e ezeket a hatásokat. A folyamat hosszú távú hatásai esetleg csak évekkel a helyben végzett munka befejezését követően jelennek meg. Annak érdekében, hogy a folyamat során jelentkező hatásokat tudatosan és célravezetően tudjuk kezelni, a folyamat permanens követésére, értékelésére van szükség.

33. közösségi alapú szolgáltatások

- Közösségi alapú szolgáltatásról akkor beszélünk, ha az közösségi hiány mérséklésére irányul, a közösségnek befolyása van rá, érzelmileg is azonosul vele, a sajátjának érzi.
- A közösségi fejlesztőmunka során jellemzően új szolgáltatási tevékenységek jönnek létre, a feltárt igények és kapacitások hatására a meglévőknek módosulhat a profilja.
- A közösségfejlesztés alapja a bevonás, az aktivizálás, a részvétel ösztönzése, a közösség aktív részvételének fokozása, szervezettségének erősítése.

A szolgáltatások közösségi jellegén elsősorban az olyan alárendeltségi viszonyok és magatartásminták megtörését értjük, amelyben passzív ellátotti szerepeket alakítanak ki és tartanak fenn azok, akiknek a szolgáltatást nyújtanánk. A kölcsönösséget, az egyenrangúságot kell szem előtt tartani, lehetővé tenni a bekapcsolódást, a hozzájárulást, hogy az egyén értékes lehessen közössége számára.

- Fontos, hogy a közösségi alapú szolgáltatás helyben legyen, hogy érdemben reagáljon a valós szükségletekre, hogy szerephez jusson az önkéntesség, hogy erőfeszítéseket tegyen az érdekeltek körének bővítésére, hogy építsen a helyi forrásokra, hogy a közösség szolidaritása, összetartozása megnyilvánulhasson benne, vagy a közösség saját kezdeményezése legyen.
- A helyi közösségi tevékenységek helyi közösségi színtereket feltételeznek, adott célcsoportok széleskörű igényeire adnak komplex válaszokat. Képzett szakemberek mellett lelkes és rátermett laikusokra is építenek, akik számára tanulási lehetőségeket, mentorálást szükséges biztosítani.

34. közösségi felmérés

A közösségi felmérés egy „ajtótól ajtóig" történő – a helyi lakosok aktív részvételével megvalósuló – aktivizáló módszer. A módszer elemei: az interjúk és a közösségi beszélgetések során feltárt problémakörökre a helyi közösség által elkészített kérdőív eljuttatása a háztartásokba, a kérdőívek begyűjtése, feldolgozása és az eredmények kiadványba szerkesztése. A közösségi felmérés valamennyi lépését a helyi közösség aktív tagjai valósítják meg, a közösségfejlesztő segíti és támogatja a munkát. Mire is szolgál a közösségi felmérés?

- A helyi embereket valóban érdeklő problémakörökről széles körű vélemény gyűjthető, valamint feltárul a közösség tagjainak cselekvési hajlandósága, kapacitása is.
- Azok is állást foglalnak, véleményt nyilvánítanak, akik ezt esetleg eddig azért nem tették meg, mert személyesen, szóban nem volt rá alkalmuk, kedvük.

A kérdőíven keresztül mindenki megszólításra kerül a településen, és ösztönözzük a részvételét a felmérési munkában, illetve az azt követő közösségi cselekvésben is. Ezzel szélesedik a közösségi folyamatban aktívan részt vevők köre, a meglévő megerősödik.[51]

---

51 Vercseg Ilona (2004): Közösségfejlesztő leckék kezdőknek és haladóknak. Közösségfejlesztők Egyesülete, Budapest. www.kka.hu/_Kozossegi_Adattar/Azadatt.nsf/0a84037251c6a630c1257075002e65aa/c25665214fdbda8ec1256f1800529729?OpenDocument (2019. 08. 27.)

35. közösségi kiállítás

A közösségi kiállítás a lakosság megszólításának és bevonásának egyik módszere, az adott közösség kezdeményezésére jön létre, a helyi kultúrára, helytörténetre, tradícióra, teljesítményre (egyéni vagy közösségi), természeti és társadalmi értékekre, közérzetre, az egyén és közösség kapcsolatára, a helyi identitás tartalmára koncentrál, és a közösség aktivitásáról, pillanatnyi önértelmezéséről ad releváns visszajelzést a közösségnek.

36. közösségi múzeum[52]

„Közösségi múzeum az az intézmény, ahol a muzeális intézmény tevékenységének tervezésében, a működésének megvalósításában és értékelésében a település, a helyi közösség lakosai, civil szervezetei tevékenyen részt vesznek, és a közösségi részvételen alapuló működés megjelenik az intézmény belső működését meghatározó dokumentumokban."

37. közösségi színtér

A közművelődési közösségi színtér a települési, kerületi közösségi művelődés szervezése, a közművelődési közszolgáltatások biztosítása érdekében fenntartott, működtetett, erre a célra alkalmassá tett és üzemeltetett, adott helyen rendszeresen működő, jogi személyiséggel nem rendelkező intézmény vagy egyéb jogállású létesítmény, helyiségegyüttes, épület.

A közművelődési közösségi színtér formái:

a) a kizárólag közművelődési közszolgáltatások megszervezésének helyszínt biztosító közösségi színtér,

b) a közművelődési közszolgáltatások mellett egyéb tevékenységeknek, közszolgáltatások megszervezésének is helyszínt biztosító integrált közösségi színtér.[53]

52 Arapovics Mária (2017): Közösségi múzeum – a múzeumok szerepe a települési közösségfejlesztésben és a múzeumok társadalmiasítása In: Múzeumi Iránytű 15. Kulturális örökség – múzeumi közösségek Szerk.: Arapovics Mária- Bereczki Ibolya – Nagy Magdolna, Szabadtéri Néprajzi Múzeum, Szentendre 2017. 12.

53 1997. évi CXL. törvény a muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről

38. közösségi szolgáltatás

A közösségi funkciókhoz kapcsolódó minden olyan szolgáltatás, amely közösségi célokat szolgál, hozzájárul a közösségfejlesztéshez, a társadalmi háló erősítéséhez, a szabadidő minőségi eltöltéséhez. A közösségi szolgáltatások közé tartozik például a bármely szervezet által nonprofit alapon végzett kulturális, szabadidős, és sporttevékenység, illetve ide soroljuk az önkormányzat által ellátott közszolgáltatások közül a közművelődési és a közgyűjteményi tevékenységet.

39. közösségi tanulás

A társadalmi aktivitások közepette a csoportokban lejátszódó tanulási folyamatot nevezzük közösségi tanulásnak. Tágabb értelmezésben a közösségi tanulás minden formális, nem formális és informális felnőtt és ifjúsági közösségben, illetve közösségi színtérben zajló, a közösségi aktivitásokból és viszonyulásokból fakadó tanulás.

Az ismeretek, képességek, mentalitások és attitűdök formálódása egyrészt a személyiségeket változtatja meg, másrészt a közösség is új tudásra, képességekre és érzületre tesz szert, amelynek nyomán helyi fejlesztési projektek, társulások, intézmények, közösségi szolgálatok és szolgáltatások születhetnek.
A társas (közösségi) tanulás legjellegzetesebb formái a következők:

- klubok
- olvasókörök, önképző körök
- tanulókörök
- szabadegyetemek, tudományos ismeretterjesztés
- népfőiskolák.

40. közösségi tervezés

„Közösségi tervezés esetében az érintettek már a tervezési folyamat elején, a helyzetfeltárás, problémafelvetés során kapcsolatba kerülnek egymással, megismerik egymás érdekeit, szándékait, elképzeléseit. A terv a közös gondolkodás során valamiféle konszenzussal jön létre (természetesen adott részletkérdésekben továbbra is külső szaktervezők, mérnökök bevonásával), így gyakorlatilag azt ismertetni, elfogadtatni, „társadalmasítani" sem kell, hiszen aki bármiféle késztetést érzett erre, maga is részt vett annak megalkotásában. Az érintettek részéről tapasztalható elköteleződés, a tulajdonosi hozzáállás ebben az esetben sokkal erősebb, és a tervezőnek, a megrendelőnek sem kell attól tartania, hogy a terv megvalósítása során ellenállásba ütközik. A közösségi tervezés tehát nem egy még szélesebb körben, még alaposabban végzett társadalmi egyeztetés, hanem egy alapvetően más, eleve a helyi közösség képviselőinek bevonására és a velük való közös gondolkodásra építő tervezési módszer."[54]

41. közösségszervezés

A közösségszervezés napjainkban több értelemben használatos.

Egyfelől egy szakterület szervezői és részben fejlesztői munkáját jelenti, esetünkben a kulturális, humán, közösségi alapú társadalom- és gazdaságszervező folyamatokat, amelyek művelődési, egyházi, civil, vállalkozói és nonprofit szervezetekben, állami vagy önkormányzati intézményekben, integrált, többfunkciós szervezetekben, intézményekben valósulnak meg.

A közösségszervező szakember a közösségi művelődés, az ifjúságsegítés és a humánfejlesztés területén, településeken, intézményekben, szervezetekben, közösségekben és a közösségi művelődés, az ifjúsági szolgáltatás, valamint a felnőttképzés különböző színterein közvetlen tervező, szervező, értékelő, irányító, illetve animátori, koordinátori munkaköröket, feladatokat lát el. Ebben a feladatkörében együttműködik a feladatát érintő intézményekkel, szervezetekkel, különösen a kultúra, a közoktatás-köznevelés, a szociális ellátás, a felnőttképzés, a helyi gazdaságfejlesztés ágazataiban.[55]

A közösségszervezés egy másik – akcionista – megközelítésben a közös megoldásokat, az egyetértést, együttműködést szorgalmazó közösségfejlesztéshez

54 Sain Mátyás (2014) Mini segédlet a közösségi tervezéshez. http://www.melyszegenyseg.hu/dokumentumok/dokumentumtar_tartalma/TAMOP513_minisegedlet_kozossegitervezes_edok.pdf (2019. 08. 28.)

55 18/2016. (VIII. 5.) EMMI-rendelet 1. melléklete.

képest sokkal inkább a nyomásgyakorlásra, az érdekérvényesítésre fókuszál. Fő kiindulópontja az, hogy leszakadt társadalmi osztályokat, sérülékeny csoportokat tegyen hatalmi tényezővé kifejezetten annak érdekében, hogy demokratikus eszközökkel befolyásolhassák az őket érintő folyamatokat és döntéseket. Ideális esetben a szervezett közösségi csoportok már a döntések előkészítésénél is a tárgyalóasztalnál ülnek, de ha ott nem érnek el eredményt, a szükséges társadalmi változások kivívásához szükségszerűnek tekintik a konfliktust és a harcot.[56]

42. kulturális alapú (közösségi) gazdaságfejlesztés[57]

A helyi kulturális és közösségi erőforrásokra támaszkodó gazdaságfejlesztési folyamatok generálása; a kulturális turizmus, a kulturális vidékfejlesztés, a kreatív gazdaság és a közösségi gazdaság feltételeinek elősegítése, az információs és kommunikációs technológiákhoz való hozzáférés biztosítása.

43. kulturális értéktár[58]

Az akcióterületen közösségi részvétellel felszínre kerülő helyi értékek számba vétele, amely alapját képezi az adott településen, településrészen elinduló társadalmi, illetve gazdaságfejlesztési folyamatoknak.
A helyi értékek 8 kategóriába sorolhatók: agrár- és élelmiszergazdaság, egészség és életmód, épített környezet, ipari és műszaki megoldások, kulturális örökség, sport, természeti környezet, turizmus és vendéglátás.[59]

ágazati értéktár: az egyes ágazatokért felelős miniszterek által azonosított nemzeti értékek adatainak gyűjteménye;

nemzeti érték: a magyarság és a magyarországi államalkotó nemzetiségek tevékenységéhez, termelési kultúrájához, tudásához, hagyományaihoz, a magyar tájhoz és élővilághoz kapcsolódó, nemzetünk történelme, valamint a közelmúlt során felhalmozott és megőrzött minden szellemi és anyagi, természeti, közösségi

---

56 Bővebben ld. Molnár Aranka – Peták Péter – Vercseg Ilona (2014) http://www.melyszegenyseg.hu/dokumentumok/dokumentumtar_tartalma/TAMOP513_kozfejl_modszertani_edok.pdf (2019. 08. 27.)

57 1997. évi CXL. törvény a muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről – a módosítási javaslat szerint.

58 2012. évi XXX. törvény a magyar nemzeti értékekről és a hungarikumokról.

59 114/2013. (IV. 16.) Korm. rendelet a magyar nemzeti értékek és a hungarikumok gondozásáról.

érték vagy termék, illetve a tájhoz és élővilághoz kapcsolódó materiális vagy immateriális javakat magába foglaló tájérték, amely egy emberi közösség és az adott terület történelmi kapcsolatáról tanúskodik;

tájegységi értéktár: több szomszédos település, illetve földrajzi, történelmi vagy néprajzi szempontok alapján egységet alkotó tájegység területén fellelhető nemzeti értékek közül az adott Tájegységi Értéktár Bizottság által tájegységi értékké nyilvánított értékek adatait tartalmazó gyűjtemény;

települési értéktár: a települési önkormányzat területén fellelhető nemzeti értékek adatait tartalmazó gyűjtemény.

44. kulturális javak[60]

Az élettelen és élő természet keletkezésének, fejlődésének, az emberiség, a magyar nemzet, Magyarország történelmének kiemelkedő és jellemző tárgyi, képi, hangrögzített, írásos emlékei, és egyéb bizonyítékai – az ingatlanok kivételével –, a művészeti alkotások.

45. kulturális közösségfejlesztés

Kiindulópontja a közösség és annak létező, valamint lehetséges kulturális értékei: azok feltárása, tudatosítása, mozgásba hozása, megújítása és átörökítése a helyi közösségek és a kulturális intézmények aktív részvételével, együttműködésében. Célja a kulturális aktivitásra, a helyi kulturális élet szervezésében és alakításában való szerepvállalásra ösztönzés, a kulturális részvétel fejlesztése.
Mindezzel hozzájárul a helyi közösség kezdeményező- és cselekvőképességének erősödéséhez.

60 1997. évi CXL. törvény a muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről – a hatályos változat szerint, valamint 2001. évi LXIV. törvény a kulturális örökség védelméről.

46. kulturális közszolgáltatás

a) a nyilvános könyvtári ellátás biztosítása;
b) filmszínház, előadóművészeti szervezet támogatása,
c) kulturális örökség helyi védelme;
d) helyi közművelődési tevékenység támogatása;

A helyi közügyek, valamint a helyben biztosítható közfeladatok körében ellátandó helyi önkormányzati feladatok, különösen:
kulturális szolgáltatás, a nyilvános könyvtári ellátás biztosítása; filmszínház, előadóművészeti szervezet támogatása, a kulturális örökség helyi védelme; a helyi közművelődési tevékenység támogatása.[61]
A nyilvános könyvtári ellátás rendszerének működtetése az állam és a helyi önkormányzatok feladata.
A nemzeti könyvtár az Országos Széchényi Könyvtár. A fenntartói jogokat és kötelezettségeket a miniszter gyakorolja.
A települési könyvtári ellátás biztosítása a települési önkormányzatok kötelező feladata.[62]
A közművelődés feltételeinek biztosítása alapvetően az állam és a helyi önkormányzatok feladata.
A települési önkormányzat kötelező feladata a helyi közművelődési tevékenység támogatása
Megyei jogú városban, fővárosi kerületben az önkormányzat a feladat ellátása során közművelődési intézményt biztosít. Községekben az önkormányzat közösségi színteret, illetve közművelődési intézményt biztosít.
A települési önkormányzatok, a fővárosban a kerületi önkormányzatok, a nemzetiségi önkormányzatok, a közművelődési intézmények, szervezetek és közösségek részére, művelődési céljaik megvalósítása, közművelődési tevékenységük elősegítése és fejlesztése érdekében, a miniszter a megyék, a fővárosi önkormányzat a főváros területén (a továbbiakban együtt: területi szint) a közművelődési támogatások koordinálásában részt vevő közművelődési szakmai szolgáltató szervezet működéséről gondoskodik.

61 2011. évi CLXXXIX. törvény Magyarország helyi önkormányzatairól.
62 1997. évi CXL. törvény a muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről.

A miniszter és a fővárosi önkormányzat számára az e törvény szerinti területi szintű közművelődési szakmai szolgáltatás megszervezése és működési feltételeinek biztosítása kötelező feladat.[63]

Közművelődési közszolgáltatások:[64]
a) művelődő közösségek létrejöttének elősegítése, működésük támogatása, fejlődésük segítése, a közművelődési tevékenységek és a művelődő közösségek számára helyszín biztosítása,
b) a közösségi és társadalmi részvétel fejlesztése,
c) az egész életre kiterjedő tanulás feltételeinek biztosítása,
d) hagyományos közösségi kulturális értékek átörökítése feltételeinek biztosítása,
e) az amatőr alkotó- és előadóművészeti tevékenység feltételeinek biztosítása,
f) a tehetséggondozás és -fejlesztés feltételeinek biztosítása,
g) kulturális alapú gazdaságfejlesztés.

e) a kulturális örökség védelme
A kulturális örökség védelme közérdek, megvalósítása közreműködési jogosultságot és együttműködési kötelezettséget jelent az állami és önkormányzati szervek, a nemzetiségi szervezetek, az egyházi jogi személyek, a civil és gazdálkodó szervezetek, valamint az állampolgárok számára.[65]

47. kulturális örökség

Azon múltból örökölt értékhordozó források együttese, amelyeket az emberek – függetlenül a tulajdonviszonyoktól – a saját állandóan fejlődő értékeik, hiedelmeik, hitük, tudásuk és hagyományaik tükröződéseként és kifejeződéseként határoznak meg.
Magában foglalja a környezet mindazon vonatkozásait is, amelyeket az idők folyamán az ember és az egyes helyszínek közötti kölcsönhatás eredményezett.[66]

63 1997. évi CXL. törvény a muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről.

64 1997. évi CXL. törvény a muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről.

65 2001. évi LXIV. törvény a kulturális örökség védelméről.

66 2012. évi CX. törvény az Európa Tanácsnak a kulturális örökség társadalmi értékéről szóló, Faróban, 2005. év október 27. napján elfogadott keretegyezményének kihirdetéséről. 2. cikk – Meghatározások a). http://njt.hu/cgi_bin/njt_doc.cgi?docid=152432.266694

A kulturális örökség elemei: a régészeti örökség, a hadtörténeti örökség régészeti módszerekkel kutatható elemei, a műemléki értékek, valamint a kulturális javak.[67]

„A kulturális örökség a közösség számára fontos jelentéssel bíró tárgyak vagy tárgyakkal kifejezett immateriális dolgok készlete. Ezeket a tárgyakat a megfelelő intézmény összegyűjti, leltározza, megvizsgálja, közszemlére teszi, megőrzi, restaurálja, ha szükséges, megfejti és megérti a rejtett kódokat és levonja a következtetéseket. E folyamat során az eredeti tartalom valami újjal, a birtokbavevő értelmezésével gazdagodik. Így az örökség összekapcsolódik az emlékezettel, mindkettő az identitás része, amit meg kell keresni, elő kell ásni, meg kell őrizni, vagy újra fel kell fedezni. Ebben az értelemben az örökség valójában nemcsak arra szolgál, hogy feltérképezze a bírt javakat, hanem arra is, hogy körülírja, meghatározza az örökhagyó/örökös önazonosságát, sokszor anélkül, hogy az ennek tudatában lenne."[68]

48. kulturális szegénység

„A szegénység minden esetben egyfajta hiányként, depriváció ként jelentkezik. Klasszikus értelemben a materiális javaktól való megfosztottság kifejezésére használjuk. A szegénység, bár önmagában is súlyos hátrány, meglétéből további hiányokra is következtethetünk és további hiányokat is okoz. Ez a lehetőségek beszűkülését és ezzel együtt a társadalmi tőke csökkenését, illetve a magas kultúra értelmében a kulturális fogyasztásból való kizáródást eredményezheti…

A kultúrát, mint egyfajta alkalmazkodási képesség, probléma- és konfliktuskezelési stratégiát kell értelmeznünk, amely alkalmassá teszi az egyéneket, csoportokat az integrációra. Ebben az esetben a kultúrát az ember és ember, ember és csoport, csoport és csoport közötti relációnak fogjuk fel, amely magában foglalja az emberek és a csoportok viszonyát az ideákhoz is. Normális esetben ez a relációrendszer úgy működik, hogy alkalmas probléma- és konfliktuskezelésre. Ennek hiánya sajátos depriváció ként jelenik meg, ezt a megfosztott állapotot nevezzük kulturális szegénységnek."[69]

---

67 2001. évi LXIV. törvény a kulturális örökség védelméről.

68 Sonkoly Gábor (2000): A kulturális örökség fogalmának értelmezései és alkalmazási szintjei. Regio – Kisebbség, politika, társadalom. 11. évf. 4. sz. https://epa.oszk.hu/00000/00036/00038/pdf/03.pdf (2019. 08. 27.)

69 Dudás Katalin, G. Furulyás Katalin, Lada Zsolt, Lágler Péter az MMI Kutatási Főosztálya munkatársainak hipotéziseiből.

49. kulturális turisztikai attrakció[70]

A kulturális turizmus mint turisztikai termék magja, központi eleme a vonzerő vagy attrakció, amely kiváltja a kereslet érdeklődését, és amelyre ráépül egyrészt – közvetlenül – a vonzerő feltárását, értékesítését lehetővé tevő turisztikai infrastruktúra, másrészt – közvetetten – a turista tartózkodását és fogyasztását lehetővé tevő turisztikai szuprastruktúra. Valóban komplex kulturális turisztikai termék abban a szerencsés esetben jön létre, ha a termék középpontjában lévő, kulturális értéket képviselő vonzerőt kiegészítő infrastrukturális és szuprastrukturális szolgáltatásokban is megjelenik hangsúlyos módon a kultúra. Különböző szempont szerint csoportosíthatjuk a kulturális attrakciókat. A vonzerők jellege alapján megkülönböztethetünk eseményeket, illetve helyeket, helyszíneket. Az események időtartama és ebből adódóan látogathatósága korlátozott, eseti jellegűek vagy bizonyos időszakonként ismétlődők.

Más szempontból vizsgálva beszélhetünk tárgyiasult, megfogható, illetve szellemi, megfoghatatlan jellegű attrakciókról. Az előbbi kategóriába tartoznak például az építészeti értékek vagy a műtárgyak, az utóbbi csoportba pedig például a zene, az előadóművészetek vagy a szokások, az életmód.

50. levéltár[71]

A maradandó értékű iratok tartós megőrzésének, levéltári feldolgozásának és rendeltetésszerű használatának biztosítása céljából létesített intézmény.

közlevéltár: a nem selejtezhető köziratokkal kapcsolatos levéltári feladatokat – ideértve a tudományos és igazgatási feladatokat is – végző, közfeladatot ellátó szerv által fenntartott levéltár;

nyilvános magánlevéltár: a természetes személy, valamint a nem közfeladatot ellátó szerv tulajdonában vagy birtokában lévő maradandó értékű iratok tartós megőrzésére létesített olyan intézmény, amely megfelel a törvény 30. § (2) bekezdésében foglalt követelményeknek.

---

70 Rátz Tamara: Attrakció- és látogatómenedzsment. http://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop425/0051_Turisztikai_termektervezes_es_fejlesztes/ch05s03.html (2019. 08. 27.)

71 1995. évi LXVI. törvény a köziratokról, a közlevéltárakról és a magánlevéltári anyag védelméről.

51. mélyszegénység

A Világbank definíciója szerint mélyszegénységben él az az ember, aki naponta 1,90 USA-dollárnál alacsonyabb jövedelemmel rendelkezik. A jelenség azonban ennél jóval összetettebb, nem mérhető és jellemezhető pusztán a jövedelem dimenziójában.

A mélyszegénység fogalmát a Havas Gábor által összeállított kritériumrendszer írja körül a legtalálóbban. Eszerint azokat a közösségeket, amelyek mélyszegénységbe süllyedtek a (i) nagyon alacsony iskolázottság és (ii) foglalkoztatási ráta, (iii) erős települési, lakóövezeti térségi koncentráció és szegregáció (iv), az ezekből következő súlyos szociális deficit és (v) a hátrányos társadalmi helyzet újratermelődésének nagyon nagy valószínűsége jellemzi.[72] Ezek mellett megemlíthetjük az egyén és a közösség szociális kompetenciáinak súlyos hiányosságait is. Fontos azonban hangsúlyozni, hogy a mélyszegénység nem egyéni probléma vagy jelenség: egész közösségeket, akár településeket érint, hiszen a mélyszegény állapot egyik fő indikátora (ld. fent) éppen az egyénéhez hasonlóan szélsőségesen szegény környezet, mely az egyén/család számára semmiféle anyagi vagy szociális támogatást vagy pozitív mintát nem tud nyújtani. Mindezek a tényezők elemi erővel gátolják az egyén harcát a mélyszegény állapot ellen; a kitörés folyamatos külső segítség és támogatás nélkül gyakorlatilag nem valósítható meg.

52. mentor, mentorálás

A mentor az a nagy tapasztalattal és szakmai elismertséggel rendelkező személy, aki a mentorált fejlődésének elősegítését szem előtt tartva nyújt segítséget, iránymutatást, erős kötődéssel jellemezhető bizalmi kapcsolat keretében (Freedman, 1992).

A mentorálás informális, azaz természetes, illetve formális, szervezett keretek között történhet. Informális mentorálás egy fiatal és egy felnőtt (nem szülő) között spontán módon alakul ki, kapcsolatuk a személyiségfejlődés pozitív irányú befolyásolását teszi lehetővé. A mentorálással foglalkozó szakirodalomban a kapcsolat ezen típusa leginkább egy olyan optimális viszonyítási pontként jelenik meg, amelyhez a formális mentorálásnak közelíteni kellene (Zimmerman, Bingenheimer és Behrendt, 2005).

---

72 A mélyszegénységben élők helyzete Magyarország legszegényebb kistérségeiben (2013). Kutatási beszámoló. Autonómia Alapítvány, Budapest. http://autonomia.hu/wp-content/uploads/2014/04/TAMOP-513-kutatas_1kor_Zarotanulmany.pdf (2019. 08. 27.)

A formális mentoráláson belül a következő formák különböztethetők meg (*Sipe,* 2005):

- tradicionális mentorálás: egy felnőtt mentorál egy fiatalt,
- csoportmentorálás: egy felnőtt több fiatalt mentorál,
- csapatmentorálás: több felnőtt mentorál egy vagy több fiatalt,
- kortárs mentorálás: fiatal mentorál fiatalt,
- e-mentorálás: a mentor és a mentorált elsősorban interneten keresztül kommunikál.

A programokat gyakran a tevékenységek helyszíne szerint is megkülönböztetik, így létezik közösségi (community-based) mentorálás, amely nem kötődik helyhez, és helyhez kötött (site-based) mentorálás, amely esetében a mentori tevékenységek nagy része konkrét intézményhez (például iskola, munkahely, vallási intézmény) kapcsolható. A mentorprogramok számának gyors növekedése miatt további klasszifikációs törekvések is megfigyelhetők, melyek a programok objektív értékeléséhez kívánnak segítséget nyújtani.

Hogyan fejti ki hatását a mentori kapcsolat?

Rhodes, Spencer, Keller, Liang és Noam (2006) a kapcsolat hatását vizsgáló kutatások számára létrehozott modelljükben a mentorálás jótékony hatását három terület szerint csoportosítják:

(1) a mentorral átélt társas helyzetek és rekreációs tevékenységek a mentorált érzelmi jóllétében és szociális kapcsolataiban éreztethetik kedvező hatásukat;

(2) a közös tanulás, illetve az intellektuálisan kihívó helyzetek, párbeszédek a kognitív

fejlődést segíthetik;

(3) míg a mentor által kínált szerepmodell az identitás fejlődését befolyásolhatja pozitívan.

53. mérés és értékelés a közösségfejlesztésben

A közösségfejlesztési folyamatok eredményeinek és hatásainak mérése olyan módon lehetséges, hogy a mérendő, értékelendő számszerű indikátorokat és a kvalitatív vagy puha mutatókat, illetve azok mérésének, értékelésének módszereit már a folyamat tervezésének szakaszában rögzítjük, s ezeket a folyamat megfelelő pontjain megvizsgáljuk. A közösségfejlesztésben a kvantitatív, jelenléti ívekkel, események, programok számával stb. kapcsolatos mutatók csak kísérői a valódi eredményeknek, változást jelző kvalitatív mutatóknak. A fejlesztési folyamat valódi eredményének tekinthető változás mérésének

lehetséges eszközei és módszerei többek között: interjúk, fókuszcsoportos beszélgetések, kutatások, esettanulmányok stb. A közösségfejlesztői munka eredményességének mérésével és értékelésével foglalkozó, külföldön használt keretrendszerek megegyeznek abban, hogy a folyamat hiteles értékelése csakis a résztvevők bevonásával, a részvételi értékelés valamely módszertanával valósulhat meg.

54. mobilitás (társadalmi)

Társadalmi mobilitásnak nevezzük az egyén, illetve a család társadalmi helyzetének megváltozását. Róbert Péter szerint: „a mobilitás egyrészt jelentős mértékben mint önérték jelenik meg, egy normatív szemlélet következményeként, amely szerint a társadalom nyitottsága szorosan kapcsolódik demokratikus mivoltához. …Másrészt a társadalmi mobilitás értéke és értelme megadható funkcionalista alapon is. Eszerint az emberek különböző foglalkozású, iskolázottságú, vagyoni helyzetű családok gyermekeiként jönnek a világra, miközben azonban a tehetség, a képességek a társadalomban feltehetően ettől független egyenletes eloszlást mutatnak. A mobilitás tehát mintegy „korrigálja" a származási különbségeket, olyan folyamatot jelent, melynek során, különféle szelekciós mechanizmusok közvetítésével, mindenki arra a helyre kerül, ahol a társadalom számára a leghasznosabban tud tevékenykedni."[73]

A Cselekvő Közösségek program az egyén társadalmi mobilitásának lehetőségét az elérhető kulturális intézmények nyitottabbá és felhasználóbaráttá tételével, az információkhoz való hozzáférés könnyítésével, az egyén szociális kapcsolati hálójának bővítésével és erősítésével, valamint a közösségi folyamatokon keresztül megvalósuló egyéni kompetenciafejlesztéssel tudja szolgálni.

73 Róbert Péter (1990) Társadalmi mobilitás. In: Andorka Rudolf – Kolosi Tamás – Vukovich György (szerk.): Társadalmi riport TÁRKI, Budapest. 356–372.

55. muzeális intézmény[74]

A törvényben meghatározott, a kulturális javak védelmével összefüggő célok megvalósításának legfontosabb letéteményesei a muzeális intézmények.

A muzeális intézmény

a) a társadalom szolgálatában áll,

b) a közösség számára nyilvános,

c) a közösségekkel, településsel aktív kapcsolatot tart,

d) alaptevékenysége körében nem gazdasági haszonszerzés céljából jön létre,

e) a kulturális javakhoz széles körű és egyenlő hozzáférést biztosít.

A muzeális intézmény rendelkezik a szakmai besorolása szerinti követelményszint biztosításához szükséges tárgyi és személyi feltételekkel, amely által ellátja az e törvényben meghatározott feladatokat.

A muzeális intézmény a kulturális javakhoz való hozzáférés biztosítása érdekében:

a) a kulturális javak egységes szaktudományos szempontok szerint, tudományos szaktevékenység keretében kialakított, nyilvántartott és dokumentált együttesét őrzi, gondozza és kiállításon bemutatja,

b) biztosítja a kulturális javakhoz kapcsolódó kutatási tevékenység lehetőségét,

c) kultúraközvetítő, közművelődési tevékenységével hozzájárul az egész életen át tartó tanulás folyamatához,

d) közművelődési rendezvényeket és egyéb programokat rendez,

e) együttműködik a nevelési-oktatási intézményekkel és múzeumpedagógiai programjaival segíti az iskolai és az iskolán kívüli nevelés céljainak elérését,

f) elvégzi a kulturális javak múzeumpedagógiai célú feldolgozását, folyamatosan megújuló múzeumpedagógiai és múzeumandragógiai programkínálatot biztosít,

g) turisztikai vonzerejének felhasználásával, a látogatóknak nyújtandó szolgáltatásokkal helyi és országos szinten elősegíti a gazdaság élénkítését.

56. múzeumpedagógia

A múzeumpedagógia oktató, nevelő és ismeretterjesztő céllal közvetíti a látogatók számára a múzeumokban felhalmozott tudást és ismereteket, az életkori sajátosságoknak és a célcsoportnak megfelelő módszerekkel. A múzeumpedagógiai tevékenységek célja, hogy a múzeumok gyűjteményei, kiállításai értelmezhetővé

74 1997. évi CXL. törvény a muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről.

és hasznosíthatóvá váljanak a látogatók, kiemelten a formális oktatásban részt vevő gyermek- és ifjúsági korosztály számára.[75]

„A múzeumpedagógia egy olyan összmúzeumi ismeretátadási tevékenység, mely megfogalmazódik a kiállításokban, katalógusokban, tárlatvezetésekben, múzeumi foglalkozásokban, segédletekben és publikációkban egyaránt. …olyan múzeumi alaptevékenység, amely megfelelő feltételek biztosítása mellett, komplex módon, az élményszerűségre törekedve, a múzeumi sajátosságok figyelembevételével tudást közvetít a múzeumban felhalmozott ismeretanyag és a látogató között. Ezzel hozzájárul a társadalom általános műveléséhez, sőt a nemzeti kulturális örökség ily módon való közvetítésével a legszélesebb értelemben is a köz művelését végzi."[76]

57. múzeumandragógia

A múzeumandragógia a múzeumok, a muzeális jellegű intézmények, civil közösségek, a kulturális örökség védelmével, őrzésével megbízott szervezetek felnőttképzési, felnőttoktatási tevékenységének lehetőségeit, a felnőttek tanulásának feltételeit vizsgálja, valamint azokat a törvényszerűségeket igyekszik feltárni, amelyek intézményes vagy intézményen kívüli múzeumi keretek között hatékonyabbá tehetik a felnőtt egyének, a felnőtt közösségek számára „az élet teljes körére kiterjedő" tanulási, önművelési, képzési, önképzési, személyiségfejlesztési eredményeit.[77]

58. művelődő közösség

A művelődési érdeklődési kör és az önképző, társas tevékenység szerint elkülönülő – jogi személyiség nélküli – lakossági csoport.[78]

Célja a hasonló érdeklődésű (korú), foglalkozású emberek közös művelődése, társas együttléte, szórakozása.

Az azonos vagy hasonló érdeklődésen alapuló tevékenységben a tagok önkéntes alapon vesznek részt, sokszor önkéntes munkájukkal támogatva a csoportot.

---

75 Pályázati Útmutató a Társadalmi Megújulás Operatív Program „Múzeumok Mindenkinek" Program – Múzeumok oktatási-képzési szerepének erősítése c. pályázati felhívásához. Kódszám: TÁMOP - 3.2.8/10/B. file:///C:/Users/dauner.orsolya/Downloads/Palyazati_utmutato_Muzeumok_mindenkinek-1.pdf (2019. 08. 27.)

76 Cseri Miklós (2002) A múzeumpedagógia helye és szerepe a magyar múzeumokban. In: Kovács J. (szerk.): Múzeumok a „köz művelődéséért" – Nemzetközi múzeumpedagógiai konferencia. Pulszky Társaság, Budapest.

77 Kurta Mihály: Múzeumandragógia – paradigmaváltás a múzeumi kultúraközvetítésben c. tanulmánya alapján. http://www.hermuz.hu/muzeumandragogia/adatok/publikaciok/paradigmavaltas.pdf (2019. 08. 27.)

78 1997. évi CXL. törvény a muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről.

A résztvevők száma többnyire nem limitált. Bár a csoport egy állandó résztvevői maggal működik, a csoport létszáma és összetétele az idő folyamán változhat.

A művelődő közösségek működése időben nem korlátozott, előre meg nem határozott. Az időbeli limit hiánya miatt az összejövetelek teljes idejére nincs kidolgozott tematika vagy program. A tematika alakítására a résztvevők is javaslatot tehetnek. A művelődő közösség a nem formális tanulás tipikus terepe/helyszíne.

A résztvevők kompetenciaváltozásának mérésére nincsenek kidolgozott vizsgakövetelmények, a résztvevők kompetenciaváltozása legtöbbször nem kerül ellenőrzésre. A fejlődés mértéke versenyeken, pályázatokon elért eredmények, helyezések alapján mérhető.

A csoport vezetője az adott területen kiemelkedő tudással (kompetenciával) rendelkezik, de nem feltétlenül van dokumentummal igazolható végzettsége.

• Alkotó művelődési közösség
- (amatőr) művészeti csoport (előadó- és alkotóművészeti)
- népművészeti csoport
- tárgyalkotó népművészeti csoport
• Klub, pl.:
- ifjúsági klub
- nyugdíjasklub
- érdeklődés alapján szerveződő klubok
• Szakkör.[79]

59. önkéntes, önkéntesség

„Az önkéntesség olyan tevékenység, melyet egyénileg vagy csoportosan, rendszeresen vagy alkalmanként, belföldön vagy külföldön, a közös jó érdekében személyes akaratból végeznek anyagi ellenszolgáltatás nélkül. Az önkéntes tevékenység közvetlen anyagi haszonnal nem jár annak végzője számára, továbbá az önkéntes nem helyettesíti a fizetett munkaerőt. Az önkéntes nem saját családjának segít, munkálkodása hozzáadott értékként jelenik meg a fogadó szervezet életében. A tevékenység megvalósulhat nonprofit, civil szervezet, vagy állami intézmény, ritkább esetben forprofit szervezet (cégek, vállalkozások) keretein belül. Előnye, hogy elősegíti a társadalmi beilleszkedést, hozzájárul a szegénység, a kirekesztődés csökkentéséhez és a teljes foglalkoztatottsághoz. Az önkéntesség segít környezetünk és közösségünk jobbá tételében."[80]

79 FOGALOMTÁR a „Minősített Közművelődési Intézmény Cím" és a „Közművelődési Minőség Díj" elnyerésére benyújtott pályázatokhoz.

80 Mi az önkéntesség? http://www.onkentes.hu/cikkek/mi-az-az-oenkentesseg (2019. 08. 27.)

60. önkormányzatiság

Köznapi értelemben az önkormányzat:

1. az állam valamely egységének önálló, saját hatáskörű intézkedést biztosító közigazgatási helyzete. Ilyennel felruházott települési egység;

2. valamely testületnek, közösségnek az a joga, hogy ügyeit önállóan intézheti.[81]

A jogi definíció szerint „A helyi önkormányzás a település, valamint a megye választópolgárai közösségének joga, melynek során érvényre jut az állampolgári felelősségérzet, kibontakozik az alkotó együttműködés a helyi közösségen belül.

A helyi önkormányzás a helyi közügyekben demokratikus módon, széles körű nyilvánosságot teremtve kifejezi és megvalósítja a helyi közakaratot.

A helyi önkormányzás joga a települések (települési önkormányzatok) és a megyék (területi önkormányzatok) választópolgárainak közösségét illeti meg.

Települési önkormányzatok a községekben, a városokban, járásszékhely városokban, megyei jogú városokban és a fővárosi kerületekben működnek.

A fővárosi önkormányzat települési és területi önkormányzat.

A választópolgárok választott képviselőik útján és a helyi népszavazáson történő részvételükkel gyakorolják az önkormányzáshoz való közösségi jogaikat”[82].

61. önszerveződés[83]

Az önszerveződés a lakóhely, munka, tanulás vagy érdeklődés/érdekek, továbbá értékek, valamely ügy kapcsán (lazán vagy szorosabban) összetartozó emberek körében meginduló szerveződés, amely „magától”, az érintettek közül valaki-valakik kezdeményezésére indul be és szerveződik tovább, fejlesztői segítés nélkül, vagy kevés fejlesztői rásegítéssel. A közösségi cselekvés tehát nagy közösségi hozzájárulással megy végbe.

Amikor a közösségfejlesztési tevékenységet „mozgalomként” értelmezzük, arra gondolunk, hogy a jó közösségfejlesztési folyamat helyi mozgalom, amelyben a folyamatosan aktivizálódó lakosság keresi a maga hozzájárulási lehetőségeit a közösség életminőségének javításához, létrehozza saját intézményeit és együttműködési struktúrákat alakít ki. A közösségi fejlesztésben folytonosan újabb és újabb egyének és csoportok aktivizálódnak a folyamat kritikájaként vagy

---

81 Brachinger Tamás (2009) Közösségszervezés. Tankönyv. In: Arapovics Mária - Brüll Edit szerk. (2009) Közösségi és civil szervező. OKJ Képzési Tankönyvsorozat. II. fejezet. Szociális és Munkaügyi Minisztérium.

82 2011. évi CLXXXIX. törvény Magyarország helyi önkormányzatairól.

83 Vercseg Ilona (2011): Közösség és részvétel. A közösségfejlesztés és a közösségi munka gyakorlatának elmélete. ELTE Szociális Munka és Szociálpolitikai Tanszék, Budapest.

alternatívájaként, s e közösségi szereplők állandóan új helyzeteket teremtenek, megváltoztatva a tervezési, döntési és kontrollmechanizmusokat. A mozgalom kifejezést az önszervező közösségi munka értelmében használjuk, mely állandóan mozog, változik, él, cseréli hangsúlyait és a megvalósítók köre is állandóan formálódik. A kulturális, közművelődési folyamatokban is ebben az értelemben használjuk a „mozgalom" kifejezést. Az önszervezőköri mozgalmak, tankatalógusok és a rájuk épülő tanulókörök, a szívességszolgálatok, az önkéntes szolgálatok, a KÖR-mozgalom (Közösségi Önsegítő Rendszer), de a helytörténeti, településszépítő, környezetvédő, természetvédő és érdekvédő mozgalmak is gazdagítják ezt a kört.[84]

Az önszervező közösségi cselekvés beindulását, a kezdeményezést olykor fejlesztőmunkával is érdemes serkenteni, ösztönözni, biztatni, például a helyi tudás feltárására és cseréjére, vagy a közösségi segítés megvalósítására. (Ld. a bevonás, és a részvétel – közösségi részvétel szócikkeket is.)

62. részvétel, közösségi részvétel

A részvétel olyan aktus vagy folyamat, melynek során az információáramlásból vagy a társadalom működéséből kimaradó emberek közvetlenül bekapcsolódnak a társadalmi, közösségi, politikai és kulturális életbe, bevonódnak a közjóért folytatódó közösségi cselekedetekbe, és beleszólnak az őket érintő döntések meghozatalába is, hogy ezen keresztül javítsák az értük létrejött intézmények (közösségi szokások, civil szervezetek, közszolgálati intézmények) működési mechanizmusait.

63. szellemi kulturális örökség[85]

Olyan szokás, ábrázolás, kifejezési forma, tudás, készség – valamint az ezekkel összefüggő eszköz, tárgy, műalkotás és kulturális színhely –, amelyet közösségek, csoportok, esetenként egyének kulturális örökségük részeként elismernek. Ez a nemzedékről nemzedékre hagyományozódó szellemi kulturális örökség – amelyet a közösségek, csoportok a környezetükre, a természettel való kapcsolatukra és a történelmükre adott válaszként állandóan újrateremtenek – az identitás és a folytonosság érzését nyújtja számukra, ily módon segítve elő a kulturális sokszínűség és emberi kreativitás tiszteletét.

---

84 Vercseg Ilona (2004): Közösségfejlesztő leckék kezdőknek és haladóknak. Közösségfejlesztők Egyesülete, Budapest. www.kka.hu/_Kozossegi_Adattar/Azadatt.nsf/0a84037251c6a630c1257075002e65aa/c25665214fdbda8ec1256f1800529729?OpenDocument (2019. 08. 27.)

85 2006. évi XXXVIII. törvény a szellemi kulturális örökség megőrzéséről szóló, Párizsban, 2003. év október hó 17. napján elfogadott UNESCO Egyezmény kihirdetéséről.

A szellemi kulturális örökség többek között az alábbi területeken nyilvánul meg:
a) szóbeli hagyományok és kifejezési formák, beleértve a nyelvet is mint a szellemi kulturális örökség hordozóját,
b) előadóművészetek,
c) társadalmi szokások, rítusok és ünnepi események,
d) a természetre és a világegyetemre vonatkozó ismeretek és gyakorlatok,
e) hagyományos kézművesség.

A szellemi kulturális örökség alapvetően gyakorlat, tudás és tevékenység. Az egyezmény célja az élő közösségi gyakorlatok megőrzése, az önálló kulturális arculattal rendelkező közösségek identitásának megerősítése, ezáltal a kulturális sokszínűség kölcsönös elismerése, valamint a nem tárgyiasult és gyakran kihalással fenyegetett kifejezési formák jelentőségének tudatosítása, az ilyen örökségelemek védelme.
Míg a kulturális világörökség esetében végső soron mindig világörökségi helyszínről van szó, addig a szellemi kulturális örökség esetében az örökséget éltető (létrehozó, gyakorló, fenntartó, továbbadó) közösségről beszél az egyezmény.

64. szociális kompetencia[86]

Az egész életen át tartó tanuláshoz szükséges kulcskompetenciák egyike. Az állampolgári kompetenciával együtt jelent hatékony és építő módon történő részvételt a társadalmi és szakmai életben, valamint aktív és demokratikus állampolgári részvételt, különösen az egyre sokfélébb társadalmakban.

A szociális kompetencia ismeretelemei:

A fizikai és mentális egészség biztosításának módja, az egészséges életvitel, viselkedési szabályok, az egyén, a csoport, a munkaszervezet, a nemek közti egyenlőség, megkülönböztetés-mentesség, a társadalommal és kultúrával kapcsolatos alapvető koncepciók, az európai társadalmak multikulturális és társadalmi-gazdasági dimenziói.

A szociális kompetencia készségelemei:

Építő kommunikáció, tolerancia, együttérzés, stressz- és frusztrációtűrő képesség, különbségtétel a személyes és a szakmai szféra között.

86 Az Európai Parlament és a Tanács Ajánlása (2006. december 18.) az egész életen át tartó tanuláshoz szükséges kulcskompetenciákról (2006/962/EK). Az Európai Unió Hivatalos Lapja. https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=CELEX%3A32006H0962 (2019. 08. 27.)

A szociális kompetencia attitűdelemei:

Együttműködés, magabiztosság, integritás, érdeklődés a társadalmi-gazdasági fejlemények és az interkulturális kommunikáció iránt, a sokféleség értékelése, mások tisztelete, előítéletek leküzdése, kompromisszumkészség.

65. szomszédság

A várostervezésben, de más szakterületeken is használjuk a *szomszédsági egység* fogalmát („neighbourhood-unit"), amely mára a közösségfejlesztésnek is egyik alapfogalmaként jelenik meg, mert a szomszédság a helyi közösségi munka fizikai, de mint viszonyrendszer, pszichikai tere is. A szomszédságot tehát térben szemléljük, de a közelben megvalósuló együttlétként, gyakran helyi csoportként is.

Külön *építészeti, gazdasági és kulturális súlypontja van*, amely világosan elkülönül városépítészeti jelzésekkel a többi városrésztől. Lakóinak tudatában *áttekinthető, átélhető, megélhető egység*ként rajzolódik ki.

Ez a tagolás arra épít, hogy sikerül *az emberekben felkelteni az összetartozás, az otthoniasság érzését és a felelősségtudatot***.** A szomszédság a köznyelvből a közösségfejlesztés *alapfogalmává vált*.

„*Szomszédsági munka*: az adott település(rész) *átfogó, több szálon futó, öntevékeny, esetenként szakember által is segített,* a helyi (megyei, országos) *hatóságokkal, szervezetekkel és intézményekkel,* valamint *egymással is párbeszédet folytató közösségek és a bennük zajló folyamatok*, amelyek az *ott élők viszonyrendszerének* kifejeződései."[87]

66. tankatalógus[88]

Ez egy név- és címjegyzék, amelyben a helyi emberi erőforrások – tapasztalat, tehetségek és tudás – tárul fel s jelenik meg önállóan pl. „Tankatalógus" -ként vagy más helyi orgánum – kalendárium, évkönyv stb. részeként. Amikor először alkalmaztuk ezt, a „központi magot" alkotó kezdeményező lakosok végigjárták a településeket és valamennyi felnőtt embernek feltették a kérdést:

- Mi az, amihez a legjobban ért, és amit szívesen megtanítana másoknak?
- Mi az, amit szívesen megtanulna másoktól?

---

87 Varga A. Tamás – Vercseg Ilona (1998): Közösségfejlesztés. Magyar Művelődési Intézet, Budapest. www.pafi.hu/_Kozossegi_Adattar/Azadatt.nsf/99b0698cd023d1018525670c0080e328/ec68caea967c3c04c125679f005b84b7?OpenDocument (2019. 08. 27)

88 Vercseg Ilona meghatározása, bővebben lásd Vercseg (2004) www.kka.hu/_Kozossegi_Adattar/Azadatt.nsf/0a84037251c6a630c1257075002e65aa/c25665214fdbda8ec1256f1800529729 (2019. 08. 27.)

• Hozzájárul-e, hogy a neve és a címe megjelenjen egy helyi címjegyzékben?

A kérdésekre a válaszokat helyi lakosok gyűjtötték össze és szerkesztették együvé, a Tankatalógusba. Az azonos témában járatos és érdeklődő emberek neveinek egymás mellé szerkesztése sokak számára egyértelművé tette, hogy nem kell szakkörvezetőre, klubvezetőre várni, kellő információk birtokában saját maguk is megtalálhatják egymást.

67. tanulókör

Olyan önszerveződő kis csoport, ahol a résztvevők egyeztetett rendszerességgel összejönnek, hogy az általuk meghatározott terv szerint tanuljanak, vitázzanak adott témáról, vagy kulturális tevékenységet végezzenek. Az önképző körök munkája a tagok tapasztalatára épül, céljuk, hogy egymástól tanuljanak, együtt gondolkodjanak az általuk választott témakörben.[89]

68. társadalmiasítás

A társadalmasítás a közösségfejlesztés eredményeinek fontos mutatója.

A társadalmasítás és a közösségfejlesztés párhuzamos folyamatai egymást erősítik, illetve generálják.

A közösségfejlesztés folyamatainak, pl. a közösségi részvételen alapuló tervezés és döntéshozás folyamatainak sikerességét jól mutatja a társadalmasítás elért szintje.

Az *International Assotiation for Public Participation (IAP2)*[90] ötfokozatú részvételi skála modellje alapján. A társadalmi részvétel alapelvei, alapértékei: átláthatóság, alázatosság, nyitottság, mások iránti tisztelet, őszinteség, megbízhatóság, szavahihetőség, rugalmasság. Az *IAP2 modellje* szerint öt társadalmi részvételi szint átgondolása segíti a közösség bevonását a döntéshozatalba.

---

89 S. Arapovics Mária (2007): Felnőttképzési nonprofit szervezetek. Ráció Kiadó – ELTE Az Élethosszig Tartó Művelődésért Alapítvány, Budapest.

90 International Assotiation for Public Participation (IAP2) - IAP2's Public Participation Spectrum. http://c.ymcdn.com/sites/www.iap2.org/resource/resmgr/Foundations_Course/IAP2_P2_Spectrum.pdf http://www.iap2.org

Az alábbi ábra bemutatja az öt részvételi szintet és főbb jellemzőit.

A TÁRSADALMI RÉSZVÉTEL SKÁLÁJA					
A társadalmi nyilvánosság szintjének növelése					
	TÁJÉKOZTATÁS	**KONZULTÁCIÓ**	**BEVONÁS**	**EGYÜTTMŰKÖDÉS**	**FELHATALMAZÁS**
A társadalmi részvétel módja	Az érintettek informálása	Az információra visszajelzés kérése	Közvetlen találkozó az érintettekkel	Partneri együttműködés az egész fejlesztési folyamat során	Teljes mértékben az érintettek véleménye, döntése a mérvadó
Ígéret a résztvevőknek	Biztosítjuk az információt	A visszajelzés hatására született döntésekről tájékoztatni fogunk	Közösen dolgozunk. A vélemények megjelennek az alternatívákban és a döntésről visszacsatolást adunk	Beépítjük a véleményeket a döntésbe. A vélemények, alternatívák kidolgozása, innovációk figyelembevétele, a megvalósíthatók kiválasztása	Végrehajtjuk a döntést. A végső döntés is az érintettek kezében van
Példák, eszközök	Hírlevél Web Ügyfélszolgálat Fogadóóra	Közmeghallgatás Fókuszcsoport Kutatás Közösségi találkozó	Műhelymunka Megszólítás	Állampolgári tanácsadó testületek Részvételi döntéshozatal	Állampolgári elbírálás Titkos szavazás Delegált döntéshozatal

2. sz. ábra. A társadalmi részvétel skálája, az IAP2 modell

A kulturális intézmények közösségi alapú működése, társadalmiasított működési módja

A kulturális intézmények társadalmiasított működési módja módszertani útmutató szerint a társadalmiasítás olyan működési mód, amely a helyi lakosokat és közösségeiket, azok igényeit, érdeklődését, szándékait helyezi a középpontba. Megkérdezi és aktív cselekvőként, a tevékenységek formálójaként és megvalósítójaként be is vonja a résztvevőket, továbbá ennek módszerei, eszközei rögzítettek, mindenki számára megismerhetők és adott esetben formálhatók, alakíthatók is.[91]

91 Arapovics Mária – Beke Márton – Dóri Éva – Tóth Máté (2019, szerk.): A kulturális intézmények társadalmiasított működési módja. Módszertani útmutató a közösségi részvételen alapuló működtetéshez. Szabadtéri Néprajzi Múzeum – NMI Művelődési Intézet – Országos Széchényi Könyvtár.

A közösségi alapon működő intézmények tevékenységeik meghatározásába, megvalósításába és értékelésébe tevékenyen bevonják a településük, településrészük lakosait. A társadalmi-gazdasági-kulturális folyamatok átalakulása sokszor szükségessé teszi a szervezeti változásokat. A közösségi funkciók fókuszba állítása, a kulturális szektor intézményeinek közösségi részvételen alapuló működése, az intézmények társadalmiasítása az egyik kulcsa lehet a kulturális intézmények hosszú távú fennmaradásának.

A közösségi részvételi működési mód alkalmazásának célja kulturális intézményeink hosszú távú működésének biztosítása, a közösségi-lakossági igények, a helyi szokások és hagyományok figyelembevétele. A közösségi részvételen alapuló működés szervezetfejlesztést jelent az intézmény számára, kapacitásbővítést hozhat, önkéntes segítők, humán erőforrás bevonását biztosítja az újszerű és a megváltozott igényekhez társuló feladatok megvalósításához.

A *kulturális intézmények közösségi részvételi modellje*, a múzeumok, könyvtárak és közművelődési intézmények közösségi részvételen alapuló működése a Cselekvő közösségek során fejlesztett módszertani útmutató szerint 7 lépésben írható le:[92]

1. lépés: A közösségi részvételi működéshez szükséges folyamat (társadalmiasított működési mód) előkészítése,
2. lépés: Az érintettek azonosítása és elérése,
3. lépés: A megfelelő részvételi szint kitűzése (tájékoztatás, egyeztetés, bevonás, együttműködés vagy felhatalmazás),
4. lépés: Közösségi részvétel a döntéshozás folyamatában (a nyilvánosság, a közösség részvételének, a döntési folyamatokba vonásához szükséges eszközök),
5. lépés: A közösségi működés összehangolt céljai és eszközei,
6. lépés: Intézményi dokumentumokban megjelenített folyamat,
7. lépés: A közösségi részvételen alapuló működés megszilárdítása.

92 Arapovics Mária – Beke Márton – Dóri Éva – Tóth Máté (2019, szerk.): A kulturális intézmények társadalmiasított működési módja. Módszertani útmutató a közösségi részvételen alapuló működtetéshez. Szabadtéri Néprajzi Múzeum – NMI Művelődési Intézet – Országos Széchényi Könyvtár. 14. o.

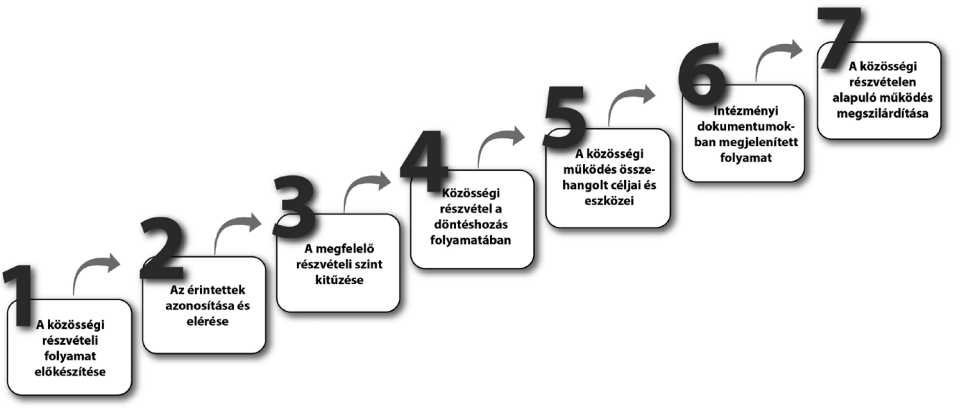

3. sz. ábra. A kulturális intézmények közösségi részvételi modellje, társadalmiasított működési módja[93]

A kulturális intézmények közösségi részvételi alapú működtetésekor a *kívánatos részvételi szint kiválasztása*

A közösségi részvételi szintek esetében nincsen *„legjobb”* szint. Minden intézmény, minden település, minden projekt más és más. Az intézmény vezetői, dolgozói ismerik a helyi adottságokat és lehetőségeket, ez alapján lehet megcélozni a részvételi szintet.

A társadalmi részvétel szintjei

- tájékoztatás
- konzultáció
- bevonás
- együttműködés
- felhatalmazás.

93 Arapovics Mária – Beke Márton – Dóri Éva – Tóth Máté (2019, szerk.): A kulturális intézmények társadalmiasított működési módja. Módszertani útmutató a közösségi részvételen alapuló működtetéshez. Szabadtéri Néprajzi Múzeum – NMI Művelődési Intézet – Országos Széchényi Könyvtár. 14. o.

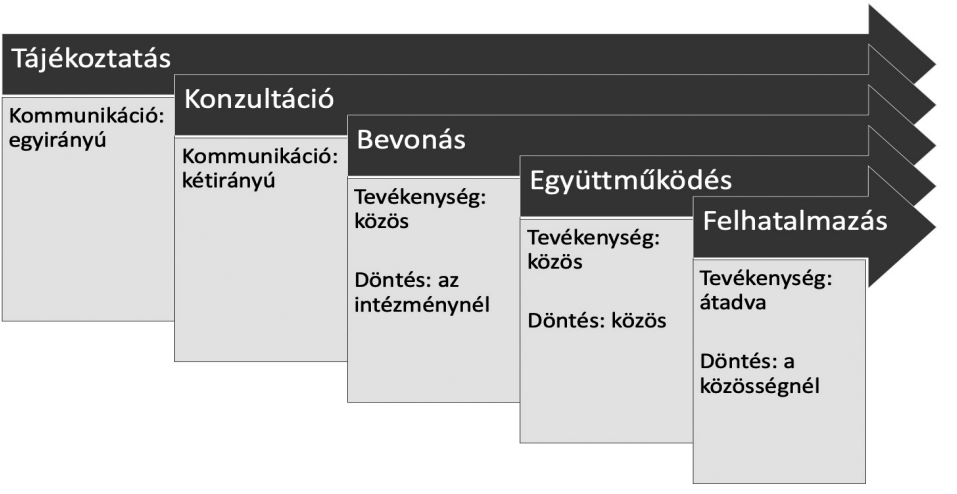

4. sz. ábra. A lehetséges részvételi szintek (Az IAP2 modell alapján saját szerkesztés)[94]

69. társadalmi akciók

Olyan, a közösségépítést, a közösség fejlődését szolgáló önszervező megmozdulás, akció, kampány, amely a helyi együttműködések megalapozását és működését, a helyi érdekek érvényesítését és a szükségletek redukálását szolgálja.

70. társadalmi tőke

A társadalmi tőke – közösségi felfogásban – közösségi erőforrás: a társadalmi szerveződés azon jellemzőinek összessége, amelyek biztosítják a közös haszon érdekében végzett koordinációt, kooperációt, kommunikációt. A legfontosabb ilyen jellemzők a hálózatok (kötelékek, kapcsolatok), a normák (az általános kölcsönösség normái) és a bizalom. Minden közösség, szomszédság, település (de egy régió és egy társadalom is) jellemezhető a társadalmi tőke egy bizonyos szintjével. A társadalmi tőke jelentősége abban áll, hogy azokban a „közegekben", ahol a társadalmi tőke szintje magas, jól működik a demokrácia, fejlődik a gazdaság – és jól érzik magukat az emberek.

94 Arapovics Mária – Beke Márton – Dóri Éva – Tóth Máté (2019, szerk.): A kulturális intézmények társadalmiasított működési módja. Módszertani útmutató a közösségi részvételen alapuló működtetéshez. Szabadtéri Néprajzi Múzeum – NMI Művelődési Intézet – Országos Széchényi Könyvtár. 34. o.

71. település, településrész, térség

A TOP-5.3.1-16 és a TOP-6.9.2-16 kódszámú „A helyi identitás és kohézió erősítése" című pályázati felhívás tárgyát képező közösségfejlesztési folyamatok célterülete lehet egy település teljes egésze vagy annak egy része (településrész) vagy több település (térség). E pályázati felhívás keretében településrészként értelmezendő az egy településen belüli vagy annak külterületén elhelyezkedő, a helyi lakosok által külön településrésznek tekintett terület. Térségnek értelmezendő több olyan település összessége, amelyek egymással határosak, illetve földrajzilag, kulturálisan összetartoznak.

A célterület meghatározáskor figyelembe kell venni a Műszaki és szakmai elvárások fejezetben meghatározottakat, miszerint: a közösségfejlesztési folyamat által érintett települések, településrészek lélekszámának el kell érnie a legalább 1000 főt, amennyiben e kritérium teljesítése érdekében a közösségfejlesztési folyamat több települést, településrészt érint, akkor a településeknek egy közös hivatalhoz, a településrészeknek egy településhez kell tartozniuk (az egy hivatalhoz, településhez való tartozás kritériumától kivételes esetben el lehet térni, ezt azonban a támogatási kérelem dokumentációjában részletesen indokolni kell).

72. területfejlesztés

A településpolitikai elképzelések folyamatos, gyakorlati megvalósítására, a település "állóeszköz-állományának" bővítésére, korszerűsítésére, a települési értékek megőrzésére és helyreállítására irányuló tudatos és spontán (önérdekű) tevékenységek összessége, amelyek alanya az önkormányzat, az állam, illetve bármely beruházó (lakosság, vállalkozók) lehet.[95]

73. vidékfejlesztés

Olyan fejlesztési politika vagy tevékenység, amely a vidéki térségek társadalmi, gazdasági és környezeti folyamatainak megfigyelése és értékelése alapján a helyi adottságokat érvényesítő, az adott térségben élő emberek aktív részvételével formálódó programok és beruházások meghatározását, valamint megvalósítását célozza a gazdasági és piaci hatékonyság növelése, a foglalkoztatottság megőrzése, illetve bővítése és a környezetminőség javítása

95 http://www.terport.hu/fogalomtar? page=11 (2019. 08. 27.)

érdekében. A vidékfejlesztés alapvető kihívása a vidéki népesség helyben tartása, számára vonzó élettér és munkakörülmények létrehozása a helyi erőforrások átgondolt, integrált és fenntartható hasznosításával. A gazdasági potenciál mellett a vidékfejlesztés legfontosabb erőforrása az egészséges, önszerveződő helyi közösség.[96]

74. emberek – látogató, résztvevő, olvasó, használó

- **beiratkozott olvasó** (érvényes regisztrációval rendelkező használó): az a könyvtárhasználó, akinek adatait a könyvtár nyilvántartásba vette, és ennek alapján használhatja a könyvtár szolgáltatásainak egy részét vagy egészét.[97]
- **könyvtárhasználó:** a könyvtár szolgáltatásait igénybe vevő személy vagy szervezet.[98]
- **közművelődési intézmények rendezvényeinek látogatója:** közművelődési intézmények rendezvényeinek látogatója az a személy, aki a közművelődési intézmények bármely rendezvényén (beleértve ezen intézmények ismeretterjesztő tevékenysége, alkotó művelődési közösségek tevékenysége, klubok, körök, szakkörök tevékenysége keretében szervezett rendezvényeket és a kiállításokon, műsorokon, rendezvényeken megjelenteket) részt vesz. A látogatók számánál minden személyt annyiszor vesznek figyelembe, ahány rendezvényre ellátogatott.[99]
- **múzeumlátogató**: az a személy, aki a múzeum kiállításainak bármelyikén részt vesz.[100]

96 http://www.terport.hu/videkfejlesztes/altalanos-informaciok (2019. 08. 28.)

97 KSH STADAT Módszertani információk. 2.7. KULTÚRA http://www.ksh.hu/docs/hun/modsz/modsz27.html (2019. 08.28.)

98 1997. évi CXL. törvény a muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről.

99 KSH STADAT Módszertani információk. 2.7. KULTÚRA http://www.ksh.hu/docs/hun/modsz/modsz27.html (2019. 08.28.)

100 KSH STADAT Módszertani információk. 2.7. KULTÚRA http://www.ksh.hu/docs/hun/modsz/modsz27.html (2019. 08.28.)

Irodalomjegyzék

- *A köziratokról, a közlevéltárakról és a magánlevéltári anyag védelméről szóló 1995. évi LXVI. törvény*
- *A muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről szóló 1997. évi CXL. törvény* – a hatályos változat szerint
- *A muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről szóló 1997. évi CXL. törvény* – a módosítási javaslat szerint
- *A kulturális örökség védelméről szóló 2001. évi LXIV. törvény*
- *A szellemi kulturális örökség megőrzéséről szóló 2006. évi XXXVIII. törvény, Párizsban, 2003. év október hó 17. napján elfogadott UNESCO Egyezmény kihirdetéséről*
- *Magyarország helyi önkormányzatairól szóló 2011. évi CLXXXIX. törvény*
- *A nemzeti köznevelésről szóló 2011. évi CXC. törvény*
- *A magyar nemzeti értékekről és a hungarikumokról szóló 2012. évi XXX. törvény*
- 2012. évi CX. törvény Az Európa Tanácsnak a kulturális örökség társadalmi értékéről szóló 2012. évi CX. törvény, Faróban, 2005. év október 27. napján elfogadott keretegyezményének kihirdetéséről. 2. cikk – Meghatározások a)
- http://njt.hu/cgi_bin/njt_doc.cgi?docid=152432.266694
- *114/2013. (IV. 16.) Korm. rendelet a magyar nemzeti értékek és a hungarikumok gondozásáról*
- *18/2016. (VIII. 5.) EMMI rendelet A felsőoktatási szakképzések, az alap- és mesterképzések képzési és kimeneti követelményeiről, valamint a tanári felkészítés közös követelményeiről és az egyes tanárszakok képzési és kimeneti követelményeiről szóló 8/2013. (I. 30.) EMMI rendelet módosításáról, 1. melléklete*
- S. Arapovics Mária (2007): Felnőttképzési nonprofit szervezetek. Ráció Kiadó – ELTE Az Élethosszig Tartó Művelődésért Alapítvány, Budapest.
- Arapovics Mária (2011) A közösség tanulása. ELTE, Az Élethosszig tartó Művelődésért Alapítvány, Budapest.
- Arapovics Mária (2016): A közösségfejlesztés alapfogalmai és a kulturális közösségfejlesztés paradigmái. Kulturális Szemle. 3. évf. 2. sz. http://www.kulturalisszemle.hu/6-szam/hazai-tudomanyos-muhely/arapovics-maria-a-kozossegfejlesztes-alapfogalmai-es-a-kulturalis-kozossegfejlesztes-paradigmai (2019. 08. 27.)

- Arapovics Mária (2017): Közösségi múzeum – a múzeumok szerepe a települési közösségfejlesztésben és a múzeumok társadalmiasítása In: Múzeumi Iránytű 15. Kulturális örökség – múzeumi közösségek Szerk.: Arapovics Mária- Bereczki Ibolya – Nagy Magdolna, Szabadtéri Néprajzi Múzeum, Szentendre 2017. 11-28.
- Arapovics Mária (2018) A közösségi múzeum. A múzeumok szerepe a települési közösségfejlesztésben és a múzeumok társadalmiasítása. In: Múzeumi Iránytű 15. sz.
- Arapovics Mária – Beke Márton – Dóri Éva – Tóth Máté (2019, szerk.): A kulturális intézmények társadalmiasított működési módja. Módszertani útmutató a közösségi részvételen alapuló működtetéshez. Szabadtéri Néprajzi Múzeum – NMI Művelődési Intézet – Országos Széchényi Könyvtár.
- Az Európai Parlament és a Tanács Ajánlása (2006. december 18.) az egész életen át tartó tanuláshoz szükséges kulcskompetenciákról (2006/962/EK). Az Európai Unió Hivatalos Lapja. https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=CELEX%3A32006H0962 (2019. 08. 27.)
- Cseri Miklós (2002) A múzeumpedagógia helye és szerepe a magyar múzeumokban. In: Kovács J. (szerk.): Múzeumok a „köz művelődéséért" – Nemzetközi múzeumpedagógiai konferencia. Pulszky Társaság, Budapest.
- *FOGALOMTÁR a „Minősített Közművelődési Intézmény Cím" és a „Közművelődési Minőség Díj" elnyerésére benyújtott pályázatokhoz*. Elektronikus változat. Készült a Nemzeti Művelődési Intézetben az Országos Minőségfejlesztési Központ gondozásában. Kézirat lezárva: 2016. február 15.
- Bényei Miklós (2008): Helyismeret, helytörténet. Felsőoktatási jegyzet, Debrecen – Eger.
- Beke Márton – Ditzendy Károly Arisztid (2008, szerk.): Integrált közösségi és szolgáltató terek. Módszertani kézikönyv. HROD, Budapest.
- Koncz G. – Németh J. – Szabó I. (szerk., 2007): Közművelődési fogalomtár. Oktatási és Kulturális Minisztérium, Budapest.
- Brachinger Tamás (20099: Közösségi, civil szervező tankönyvi sorozat. Kézirat, SZMM. II. fejezet Közösségszervezés.
- KSH STADAT Módszertani információk. 2.7. KULTÚRA http://www.ksh.hu/docs/hun/modsz/modsz27.html (2019. 08.28.)
- Kurta Mihály: Múzeumandragógia – paradigmaváltás a múzeumi kultúraközvetítésben. http://www.hermuz.hu/muzeumandragogia/adatok/publikaciok/paradigmavaltas.pdf (2019. 08. 29.)

- Molnár Aranka – Peták Péter – Vercseg Ilona (2014) http://www.melyszegenyseg.hu/dokumentumok/dokumentumtar_tartalma/TAMOP513_kozfejl_modszertani_edok.pdf (2019. 08. 27.)
- Nagy Ádám – Nizák Péter – Vercseg Ilona (2014) Civil társadalom – nonprofit világ. Új Ifjúsági Szemle Alapítvány, Budapest.
- Pályázati Útmutató a Társadalmi Megújulás Operatív Program „Múzeumok Mindenkinek" Program –
- Múzeumok oktatási-képzési szerepének erősítése c. pályázati felhívásához. Kódszám: TÁMOP - 3.2.8/10/B. file:///C:/Users/dauner.orsolya/Downloads/Palyazati_utmutato_Muzeumok_mindenkinek-1.pdf (2019. 08. 27.)
- Róbert Péter (1990) Társadalmi mobilitás. In: Andorka Rudolf – Kolosi Tamás – Vukovich György (szerk.): Társadalmi riport TÁRKI, Budapest.
- Sain Mátyás (2014) Mini segédlet a közösségi tervezéshez. http://www.melyszegenyseg.hu/dokumentumok/dokumentumtar_tartalma/TAMOP513_minisegedlet_kozossegitervezes_edok.pdf (2019. 08. 28.)
- Sonkoly Gábor (2000): A kulturális örökség fogalmának értelmezései és alkalmazási szintjei. Regio – Kisebbség, politika, társadalom. 11. évf. 4. sz. https://epa.oszk.hu/00000/00036/00038/pdf/03.pdf (2019. 08. 27.)
- Rátz Tamara: Attrakció- és látogatómenedzsment. http://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop425/0051_Turisztikai_termektervezes_es_fejlesztes/ch05s03.html (2019. 08. 27.)
- Varga A. Tamás – Vercseg Ilona (1998): Közösségfejlesztés. Magyar Művelődési Intézet, Budapest. www.pafi.hu/_Kozossegi_Adattar/Azadatt.nsf/99b0698cd023d1018525670c0080e328/ec68caea967c3c04c125679f005b84b7?OpenDocument (2019. 08. 27)
- Vercseg Ilona (2011): Közösség és részvétel. A közösségfejlesztés és a közösségi munka gyakorlatának elmélete. ELTE Szociális Munka és Szociálpolitikai Tanszék, Budapest.
- Vercseg Ilona (2018): Közösségelmélet. Tantárgyi összefoglaló, ELTE TáTK, Közösségi és Civil Tanulmányok MA szak. E-tananyag.
- Vercseg Ilona (2004): Közösségfejlesztő leckék kezdőknek és haladóknak. Közösségfejlesztők Egyesülete, Budapest. www.kka.hu/_Kozossegi_Adattar/Azadatt.nsf/0a84037251c6a630c1257075002e65aa/c25665214fdbda8ec1256f1800529729?OpenDocument (2019. 08. 27.)
- http://www.kka.hu/__062568aa00708a67.nsf/0/c25665214fdbda8ec1256f1800529729?OpenDocument

- http://www.onkentes.hu/cikkek/mi-az-az-oenkentesseg
- http://www.terport.hu/fogalomtar?page=11
- http://www.terport.hu/videkfejlesztes/altalanos-informaciok
- A mélyszegénységben élők helyzete Magyarország legszegényebb kistérségeiben (2013). Kutatási beszámoló. Autonómia Alapítvány, Budapest. http://autonomia.hu/wp-content/uploads/2014/04/TAMOP-513-kutatas_1kor_Zarotanulmany.pdf (2019. 08. 27.)
- http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=URISERV%3Ac11090
- http://fogalomtar.eski.hu/index.php/%C3%89letmin%C5%91s%C3%A9g_(Quality_of_life)

ISBN 978-615-6044-33-4

SZÉCHENYI 2020

MÚZEUMI OKTATÁSI ÉS MÓDSZERTANI KÖZPONT

NMI Művelődési Intézet

BIBLIOTHECA NATIONALIS HUNGARIAE

MAGYARORSZÁG KORMÁNYA

Európai Unió
Európai Szociális Alap

BEFEKTETÉS A JÖVŐBE